

Departament de Ciència Política i Dret Públic
Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona

Tesi doctoral

El Partit Socialista d'Alliberament Nacional
dels Països Catalans (PSAN) (1968-1980).

Evolució política i anàlisi interna d'un partit
revolucionari i independentista

Roger Buch i Ros

Direcció: Dr. Isidre Molas i Batllori

Barcelona, gener de 2010

Sumari

SUMARI	2
1. INTRODUCCIÓ	6
1.1 CONTEXT I OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ	6
1.2 ESTRUCTURA DE LA TESI.....	11

PRIMERA PART: MARC TEÒRIC

2. UN MARC D'ANÀLISI PER ALS PARTITS REVOLUCIONARIS	17
2.1 PARTIT REVOLUCIONARI: UN MODEL	17
2.1.1 Duverger: <i>partit de fidels i partit totalitari</i>	17
2.1.2 Mair i la soledat del partit revolucionari.....	19
2.1.3 Panebianco i el cercle viciós del sectarisme	22
2.2 ELS PARTITS REVOLUCIONARIS DELS ANYS 70 A L'ESTAT ESPANYOL.....	27
2.2.1 Maig de 68, del movimentisme a l'organització	27
2.2.2 Esquerra radical: de la clandestinitat a l'extraparlamentarisme.....	30
2.2.3 Un marc d'anàlisi per a l'esquerra radical a la transició.....	34
2.2.4 Ideologia comuna de l'esquerra radical (el tronc comú).....	36
2.2.5 Tipologia dels partits d'esquerra radical.....	38
2.2.6 Periodificació de la història dels partits	41
2.2.7 Tipus de respostes davant la transició	43

SEGONA PART: L'EVOLUCIÓ DEL PSAN I DE L'ESQUERRA

D'ALLIBERAMENT NACIONAL (1968-1980)

3. ELS ANTECEDENTS DE L'INDEPENDENTISME D'ESQUERRA.....	47
3.1 EL CATALANISME D'ESQUERRES.....	47
3.2 ESTAT CATALÀ I EL SEPARATISME INSURRECCIONAL	49
3.3 EL MARXISME I EL CATALANISME A LA SEGONA REPÚBLICA	53
3.4 EL PANCATALANISME DURANT LA SEGONA REPÚBLICA.....	58
3.5 EL FRONT NACIONAL DE CATALUNYA DURANT LA DICTADURA FRANQUISTA.....	60
3.6 EL DESPERTAR DE LA CULTURA CATALANA I EL NACIONALISME ALS ANYS SEIXANTA	64
3.7 L'EMBRANZIDA DELS PAÏSOS CATALANS.....	66
3.8 L'ESQUERRA ANTIFRANQUISTA ALS ANYS SEIXANTA: PSUC I MOVIMENTS OBRERS I ESTUDIANTILS	68
3.9 ELS MOVIMENTS D'ALLIBERAMENT NACIONAL I LA NOVA ESQUERRA EUROPEA	72

4. EL PSAN SOTA EL FRANQUISME (1968-1975)	77
4.1 EL NAIXEMENT I EVOLUCIÓ DEL PSAN	77
4.1.1. <i>Els antecedents del PSAN, la Secció Universitària del FNC</i>	77
4.1.2 <i>La fundació del PSAN</i>	79
4.1.3 <i>Evolució, crisi i primera escissió</i>	81
4.2 EL PSAN A LES INSTÀNCIES UNITÀRIES	84
4.2.1 <i>El nacionalisme a l'Assemblea de Catalunya</i>	84
4.2.2 <i>La participació del PSAN als moviments socials</i>	87
4.3 LA MOBILITZACIÓ DEMOCRÀTICA CONTRA EL FRANQUISME	88
4.3.1 <i>L'agitació nacionalista al carrer</i>	88
4.3.2. <i>Catalanisme i esquerra radical universitària</i>	90
4.3.3. <i>La lluita armada nacionalista</i>	92
4.3.4 <i>Les mobilitzacions antirepressives i la solidaritat amb el País Basc</i>	95
5 EL DESPERTAR DE LA DEMOCRÀCIA (1975-1977)	97
5.1 ELS PARTITS DAVANT LA DEMOCRÀCIA	97
5.1.1 <i>La consolidació dels partits polítics catalans</i>	97
5.1.2 <i>El Consell de Forces Polítiques de Catalunya i el treball unitari a Mallorca i al País Valencià</i> .	99
5.1.3 <i>La darrera fase de l'Assemblea de Catalunya</i>	102
5.1.4 <i>Les eleccions de 1977. La no compareixença de l'independentisme català</i>	105
5.2 LA VIDA DEL PSAN A LA SEMICLANDESTINITAT	107
5.2.1 <i>L'efervescència reivindicativa</i>	107
5.2.2. <i>La incidència del Front cultural del PSAN</i>	109
5.3 L'ESQUERRA D'ALLIBERAMENT NACIONAL	113
5.3.1 <i>PSAN Provisional: la lluita per la supervivència</i>	113
5.3.2 <i>La segona escissió del PSAN</i>	115
5.3.3 <i>Els intents de recomposar l'espai independentista</i>	117
5.3.4 <i>El Congrés del PSAN</i>	119
6 LA INSTAURACIÓ D'UN NOU RÈGIM (1977-1980)	121
6.1 ELECCIONS I REFERÈNDUMS QUE DISSENYEN EL SISTEMA	121
6.1.1 <i>Els independentistes contra la Constitució</i>	121
6.1.2 <i>Les eleccions generals de 1979: l'opció BEAN</i>	123
6.1.3 <i>Les eleccions municipals de 1979</i>	126
6.1.4 <i>Elaboració i referèndum de l'Estatut d'Autonomia</i>	128
6.2 L'ESTRATÈGIA D'ENFRONTAMENT AMB L'ESTAT.....	131
6.2.1 <i>La gestació del moviment antirrepressiu</i>	131
6.2.2 <i>La fundació d'IPC</i>	133
6.2.3 <i>Una nova crisi al PSAN</i>	134
6.3 L'ESTRATÈGIA INSTITUCIONAL: ARRIBAR AL PARLAMENT DE CATALUNYA	135
6.3.1 <i>El naixement de Nacionalistes d'Esquerra</i>	135
6.3.2 <i>La tercera escissió del PSAN</i>	137
6.3.3 <i>Campanya fratricida entre independentistes</i>	139
6.3.4 <i>L'independentisme fora del Parlament</i>	142
7 LA INCIDÈNCIA GENERACIONAL	144
7.1 LES APOSTES POLÍTIQUES I CÍVIQUES DELS MILITANTS DEL PSAN	144
7.2 L'APOSTA PER L'ENFRONTAMENT AMB L'ESTAT: MDT I TERRA LLIURE.....	147
7.3 L'APOSTA PER L'ESQUERRA AUTODETERMINISTA: DE NE A ICV I ERC.....	156
7.4 L'APOSTA INSTITUCIONAL	162

TERCERA PART: ANÀLISI DEL PARTIT

8 LA BASE HUMANA I ELS DIRIGENTS	167
8.1 UN PARTIT AMB IMPLANTACIÓ IRREGULAR AL TERRITORI	167
8.2 EL NOMBRE I PERFIL DELS MILITANTS: HOMES, JOVES I AMB FORT RECANVI GENERACIONAL	171
8.3 COMPOSICIÓ DELS COMITÈS EXECUTIUS: PREDOMINA EL RECANVI	175
8.4 CARACTERÍSTIQUES DELS DIRIGENTS: INTEL·LECTUALS I PROFESSORS	177
9 L'ORGANITZACIÓ	182
9.1 BASES DE L'ORGANITZACIÓ I ETAPA CLANDESTINA	182
9.2 ELS ÒRGANS DIRECTIUS	185
9.3 ELS ÒRGANS D'ENQUADRAMENT DE MILITANTS	187
9.4 LES ORGANITZACIONS JUVENILS D'UN PARTIT JOVE	191
9.5 L'INTENT FALLIT DE CREACIÓ DEL MOVIMENT POPULAR	192
9.6 LES ORGANITZACIONS SINDICALS: DEL SUPORT A CCOO AL SINDICAT PROPI	196
10 EL PROGRAMA POLÍTIC.....	200
10.1 LA INDEPENDÈNCIA I EL SOCIALISME	200
10.2 EL DOBLE ALLIBERAMENT NACIONAL I SOCIAL. DEL COLONIALISME AL SEMICOLONIALISME.....	207
10.3 EL MARC NACIONAL DELS PAÏSOS CATALANS. UN NACIÓ PER CONSTRUIR.....	211
10.4 ELS PROGRAMES SECTORIALS	215
11. LES ESTRATÈGIES	219
11.1 LA REVOLUCIÓ SOCIALISTA GRADUAL I L'IMPULS DE LA LLUITA DE MASSES: "MÉS QUE VOTS, NECESSITEM BRAÇOS"	219
11.2 LES RELACIONS AMB ELS ALTRES PARTITS POLÍTIQS. UN PARTIT RADICAL PERÒ PROPER A TOTS ELS ALTRES.....	225
11.3 LES RELACIONS INTERNACIONALS I LA INFLUÈNCIA ABERTZALE.....	231
11.4 LA LLUITA ARMADA, OPCIÓ DESCARTADA PERÒ SEMPRE PRESENT	234
12 LA COMUNICACIÓ	238
12.1 CREACIÓ I DIFUSIÓ DELS SÍMBOLS DE L'INDEPENDENTISME.....	238
12.2 L'AGITACIÓ I LA PROPAGANDA, PER FER ARRIBAR EL MISSATGE	240
12.3 LES PUBLICACIONS DEL PARTIT	241
12.4 LA PRESÈNCIA ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ.....	251
13 ELS RESULTATS ELECTORALS INDIRECTES	255
13.1 ELECCIONS LEGISLATIVES DE 1977 I 1979	255
13.2 ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA DE 1980	257

1. Introducció

1.1 Context i objectius de la investigació

El Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN) va ser un partit independentista que defensà la creació de l'Estat Socialista del País Catalans. Tot i tenir una presència relativament important a Catalunya i al País Valencià durant els darrers anys del franquisme i als inicis de la transició, no va aconseguir cap dels objectius estratègics que s'havia proposat ni tampoc presència en el sistema de partits del nou sistema democràtic.

El PSAN va néixer l'any 1969 fruit d'una escissió del Front Nacional de Catalunya (FNC) de l'any anterior i es va posicionar com un partit antifranquista de tamany mitjà juntament amb altres partits polítics clandestins que en arribar la democràcia jugarien un paper rellevant en el sistema de partits català. L'any 1980, onze anys més tard de la seva fundació, patia la darrera de tres duríssimes escissions que el deixaren, cada una d'elles, pràcticament esquinçat en dos trossos simètrics. Molts dels qui havien militat al PSAN durant la dècada anterior es quedaren a les portes del Parlament de Catalunya donant suport a Nacionalistes d'Esquerra. Mentrestant, el que quedà del partit i els hereus de la seva primera escissió, comencen a lliscar pel pendent de la lluita armada, estratègia que caracteritzaria aquest sector de l'independentisme durant tota la dècada dels 80¹. L'independentisme quedà relegat del primer Parlament de Catalunya i a punt de llançar-se a una aventura d'incertes conseqüències. Què li havia passat durant aquells anys al PSAN i a la societat catalana perquè un partit relativament ben posicionat en l'antifranquisme acabés ell i allò que representava, sense representació al Parlament?

Aquesta tesi té com a primer antecedent la memòria de llicenciatura de la Facultat de Polítiques de la UAB (1993) titulada *El Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (1974-1980)*. Es tractava d'una primera recopilació de dades de l'organització que, amb algunes petites correccions i millores, fou publicada el 1995 per l'ICPS². També cal emmarcar dins la globalitat d'aquesta investigació, la tasca realitzada en el grup de treball de partits polítics de l'ICPS, dirigit per Montserrat Baras i Isidre Molas. La implicació en el *Diccionari de Partits polítics de Catalunya segle XX*, 2000, em porta a estudiar i a redactar les entrades del conjunt de grups i petits partits

¹ Després de 1980 el PSAN continua la seva trajectòria com a partit minoritari donant suport a altres organitzacions independentistes.

² Buch, Roger. *El Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (1974-1980)*. Barcelona, ICPS, 1995.

de l'esquerra d'alliberament nacional, molts d'ells escissions del PSAN o partits propers, que servirà també de gran ajuda per a la futura tesi. La investigació seguí amb la presentació de la Memòria de doctorat l'any 2002 *El Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN). De la seva fundació fins a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya (1969-1980)* al Departament de Ciència Política de la UAB, que a partir d'un redactat totalment nou, ja inicia l'enfocament combinat entre l'anàlisi seccional del partit i la història del moviment polític en sentit ampli.

En aquesta tercera fase de la investigació pretenem aprofundir sobre determinats temes com els principis ideològics, els antecedents del partit i la incidència posterior dels seus militants i, sobretot, donar cobertura teòrica en relació als models de partits. També, lògicament, s'hauran anat incorporant totes les referències bibliogràfiques que han anat apareixent en l'estudi de l'independentisme català contemporani, tant acadèmiques com memorialístiques, al llarg d'aquests anys. En el redactat d'aquesta tesi apareixen algunes cites a la memòria de llicenciatura per aspectes de detall que no afecten al desenvolupament de la tesi i que s'ha cregut que no són essencials de tornar a reproduir. Ens referim a dates de reunions, contingut de les publicacions, desenvolupament de les escissions, o altres aspectes de la vida del partit no rellevants per a la tesi.

Tot i que el PSAN com a partit minoritari, fou extraparlamentari i ni en el seu moment de màxim esplendor va assolir una quota mínima de representativitat, entenem que amb el seu estudi aprofundim el coneixement sobre l'independentisme català i en la comprensió global de la transició democràtica.

En els darrers anys ha revifat l'interès per la història de l'independentisme català en general i del PSAN en concret. Això ha estat degut, per una banda, pel notable creixement de l'independentisme a Catalunya durant els anys 1990 i 2000 i també per l'assoliment de càrrecs institucional de primer nivell a la Generalitat de Catalunya per exmilitants del PSAN. De manera relativament recent han aparegut diferents memòries i llibres d'assaig polític sobre la història de l'independentisme realitzats pels protagonistes que se situen entre la divulgació i la justificació dels fets i que complementen les primeres aproximacions acadèmiques.

En aquesta tesi volem saber quin tipus de partit va ser el PSAN i també perquè no es va acabar integrant al sistema de partits català. Hi ha diferents motius que ens podrien fer pensar que el PSAN podria haver desenvolupat durant la transició i en els anys posteriors, un paper força més important del que va tenir finalment.

El primer motiu és que si bé el PSAN és un partit que es pot definir per la seva radicalitat ideològica, també es troba situat en una posició força central en

l'antifranquisme català: participa de manera decidida a l'Assemblea de Catalunya, al Consell de Forces Polítiques i al Congrés de Cultura Catalana i alguns dels seus membres formen part de les élites culturals catalanes. La generació que creà el PSAN fou una generació jove, amb empenta, que es mogué en el rovell de l'ou de l'antifranquisme català i en l'època de radicalisme, era qui més contundentment es posicionarà alhora sobre els dos valors més emergents de l'antifranquisme català: el nacionalisme català i l'esquerra marxista.

El segon motiu és que molts dels qui van formar part del partit foren persones amb capacitat d'incidència política com demostrarien més endavant ocupant càrrecs de responsabilitat en diferents partits parlamentaris. Al partit no li mancaren recursos humans amb voluntat d'intervenció política en el marc d'un futur sistema democràtic pluralista.

El tercer motiu és l'èxit relatiu que tingueren partits d'ideologies semblants, independentistes i marxistes revolucionaris, en les altres dues nacionalitats històriques de l'estat espanyol com són UPG a Galícia donant suport a coalicions com el BNPG o, en un altre sentit, les diferents branques d'ETA que feren el mateix amb HB i EE. Precisament l'èxit electoral d'aquestes candidatures gallegues i basques caigué com un gerro d'aigua freda, per comparació, quan el 1979 els resultats de la coalició BEAN on participava el PSAN relegaren l'independentisme català "a la cua de les nacions sense estat".

Finalment, el quart motiu és la inexistència de partits polítics consolidats en l'espai polític del nacionalisme català a finals del franquisme, fet que deixava un buit que hagués pogut ocupar el PSAN. Els tres partits que aconseguirien ser presents al Parlament de Catalunya el 1980 representant el nacionalisme català (ERC, UDC i CDC), no estaven gens consolidats a principis dels anys 70. El FNC, que tampoc aconseguirà representació havia quedat debilitat després de l'escissió del PSAN, mentre que UDC i ERC eren partits testimonials en el conjunt de les lluites antifranquistes. El gran espai polític del nacionalisme català que representaria el pujolisme no es consolidaria organitzativament fins després de la mort del dictador. Tenint en compte que Catalunya havia tingut durant la Segona República un sistema de partits propi amb un gran pes dels partits catalanistes, tot feia pensar que el PSAN podria haver acabat formant part del nou sistema de partits que havia de néixer.

L'objectiu principal d'aquesta tesi, doncs, és conèixer com va ser el partit, per poder saber perquè el partit no va reeixir, no va aconseguir cap dels seus objectius explícits (independència, socialisme, Països Catalans) i no va arribar a tenir presència en el sistema de partits català. Per a respondre al nostre objectiu ens plantejem una doble estratègia investigadora. Per una banda farem una anàlisi longitudinal del partit durant

els seus primers onze anys (la dinàmica partit) i per l'altra farem una anàlisi seccional (la foto fixa) del seus aspectes més rellevants. Més enllà dels discursos ideològics i de les opcions estratègiques explícites volem saber com era el partit realment i tenir una fotografia de l'organització des de diferents punts de vista, que ens permetin de conèixer tant les conseqüències de les opcions que va prendre com també les limitacions del context, complex i canviant, en que es va moure.

Aquesta tesi està elaborada des de la ciència política però també es tenen presents les aportacions des de l'anàlisi històrica, ja que estudiem l'evolució d'un partit al llarg del temps. Precisament des de la història contemporània l'estudi del PSAN ja ha estat abordat per Fermí Rubiralta³, els diferents treballs dels quals ens permeten tenir una visió panoràmica de la història de l'independentisme contemporani. Una altra disciplina fronterera que també s'ha interessat per l'estudi dels partits polítics contemporanis és l'antropologia política. N'és un bon exemple *Estimat PSUC*, 1997, de Carme Cebrián, en el qual podem trobar molts punts de contacte amb la nostra tesi tant en l'objecte d'estudi i el marc temporal com en part de la metodologia⁴.

El límit cronològic inicial de la investigació és el 1968, moment de la creació del partit, en que neix una nova generació política i es produeix dins del nacionalisme català un tall ideològic i generacional molt rellevant. Acabem aquesta tesi el 1980, any de la tercera gran escissió del PSAN. La guspira que la provoca és la convocatòria de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. Una vegada dibuixat el sistema institucional postfranquista, a partir de l'aprovació de la Constitució Espanyola (1978) i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (1979) es tanca una fase constituent. La pròpia convocatòria de les eleccions i la decisió de presentar-s'hi o no desencadena que les diferents posicions a l'interior del PSAN arribin al trencament, fet que ajudarà a aclarir el paper de l'independentisme al llarg de tota la dècada dels anys 80.

El marc territorial d'aquesta tesi, prioritàriament ha estat Catalunya (Principat, segons la terminologia independentista) amb moltes referències a les Illes Balears i, sobretot, al País Valencià, on s'ha estudiat igualment el partit però no amb la mateixa profunditat la relació amb l'entorn i els altres moviments socials i polítics. Per exemple, en el cas dels antecedents ideològics, ens centrem en Catalunya però en canvi, en

³ De Rubiralta vegeu, entre d'altres, *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)*. Barcelona. La Magrana, 1988 i *El nuevo nacionalismo radical. Los casos gallego, catalán y vasco*. Donosti, Gakoa, 1997. També s'ha apropiat al PSAN Abel Caldera amb el treball inèdit per al Departament d'Història Contemporània de la UAB de 2001, *El Partit Socialista d'Alliberament Nacional (1968-1980)* que fa especial èmfasi en els principis ideològics del partit i en l'aportació i incidència del PSAN en el món cultural.

⁴ En aquesta investigació s'analitza la història del PSUC a mode d'història de vida col·lectiva explicada pels seus militants. Tot i agafar un període força més llarg que la nostra tesi, explica com afronta un partit antifranquista català clandestí el pas cap un sistema democràtic i com els canvis externs tenen conseqüències en la pròpia organització.

l'organització de la vida quotidiana del partit, a partir de 1975 la presència valenciana és tant o més important que la pròpiament catalana.

Pivotant sobre l'anàlisi del PSAN, també es fa referència durant tota la tesi a les característiques més rellevants del seu "partit mare" i del seu "partit fill", és a dir del FNC i del PSAN Provisional (PSAN-P), reconvertit posteriorment en Independentistes dels Països Catalans (IPC). L'estudi d'aquests partits propers ens servirà per tenir una visió panoràmica de tot l'independentisme català organitzat i ens permetrà, per comparació, subratllar els elements més destacables del partit.

Per elaborar aquesta investigació s'ha tingut en compte la bibliografia de referència sobre teoria de partits polítics i una gran varietat de fonts documentals. Durant les diferents etapes de la investigació s'han realitzat 25 entrevistes a persones que havien militat al PSAN durant l'època estudiada i que són representatius de la diversitat del partit. Així, s'ha tingut en compte que hi hagués dirigents de tots els sectors, tant dels que acabarien marxant com dels que romandrien al partit després de cada escissió. També s'han seleccionat tant dirigents del partit com també militants de base, que haguessin estat actius en les diferents èpoques compreses en el període estudiat. La representativitat territorial també ha estat tinguda en compte, recollint la visió dels diferents dels nuclis més actius tant de Catalunya, el País Valencià i Mallorca. Finalment, s'han entrevistat algunes persones que no van militar al PSAN però que van tenir-hi relació amb l'objectiu d'aconseguir una visió de la incidència del partit en els seus entorns més propers⁵. Les entrevistes han versat sobre la trajectòria política personal de l'entrevistat, sobre la vida del partit en el seu funcionament quotidià, la incidència en el sector específic de militància i, finalment, sobre la interpretació del paper global que el partit va jugar a la societat catalana i valenciana.

Lògicament, s'han tingut en compte els estudis històrics específics existents sobre el PSAN citats anteriorment, així com diversos articles, fins ara dispersos en obres col·lectives, sobre la incidència del partit en àmbits territorials molt concrets, que es troben convenientment referenciats en el capítol sobre la base humana.

Una de les fonts de la investigació ha estat l'anàlisi de les nombroses publicacions periòdiques que va editar el partit, i que es troben ressenyades en el capítol corresponent. En especial s'ha fet un seguiment acurat de *Lluita*, òrgan oficial del PSAN, però també de les publicacions sectorials, territorials, de pensament, així com també de les publicacions internes. Pel que fa als documents teòrics s'ha seguit especialment les diferents versions de la Declaració Política de Principis així com també

⁵ Són els casos de Robert Surroca, militant del FNC, Miquel Sellarès, editor de l'AVUI-SIC, Joan Oms, de Bandera Roja i Nacionalistes d'Esquerra, Humbert Roma, militant del PTE i del BEAN i Josep Maria Cervelló membre del GIC i d'IPC.

del llibre *Per l'alliberament nacional i de classe*, 1978, de Josep Ferrer, referència obligada del cos ideològic del partit. Aquests documents s'han consultat en els diferents arxius que els diferents sectors del PSAN han anat creant amb els anys i que avui es troben repartits en diferents institucions. Dos d'aquests arxius són a l'Arxiu Nacional de Catalunya; un d'ells és l'arxiu "Blanca, Eva i Josep Serra i Puig" que recull documentació sobre els primers anys del PSAN, PSAN provisional i IPC, l'altre l'arxiu del PSAN es troba dins del de "Nacionalistes d'Esquerra" que recull originàriament el fons dels que van marxar en la 2a escissió. Finalment cal destacar l'arxiu oficial del PSAN dipositat recentment al CEDOC de la UAB. Aquest arxiu recull la documentació del sector oficial del partit, a l'entorn de Josep Guia, des de mitjans dels anys 70 fins a l'actualitat. També ha estat consultat el CEHI de la UB, i els arxius personals de Carles Castellanos, Josep Ferrer, Francesc Candela i Carles Jordi Guardiola. Com és habitual en aquest tipus d'investigacions, davant la lògica visió propagandística en les publicacions pròpies d'organitzacions polítiques, que amaguen els fracassos i amplifiquen les victòries, s'ha realitzat sempre una anàlisi crítica i contextualitzada de tots els documents estudiats.

Per a poder contextualitzar el partit en el seu medi, s'ha fet un repàs exhaustiu a l'àmplia bibliografia sobre el darrer antifranquisme i la transició, tant a partir d'obres generals i panoràmiques, com d'obres sectorials, així com també locals i comarcals. D'aquesta manera ens permet prendre distància i avaluar la presència i incidència relativa del PSAN des dels diferents àmbits socials i territorials. En aquest sentit, s'han consultat també diversos llibres de memòries polítiques que donen una valuosa informació sobre el període.

Una altra font ha estat l'anàlisi dels reculls de premsa, ja elaborats pel partit, així com també el seguiment sistemàtic dels mitjans de comunicació més propers a l'independentisme, com poden ser *AVUI-SIC*, *Canigó*, *Regió 7* o *El 9 nou*.

Les dades personals dels dirigents que hem utilitzat per elaborar les seves característiques i perfils han estat aconseguïdes a través d'una recerca personalitzada, amb informació extreta de les entrevistes, així com de la resta de documents.

1.2 Estructura de la tesi

La tesi s'estructura en quatre grans parts: El marc d'anàlisi dels partits revolucionaris, l'evolució del PSAN i del seu sector polític, l'anàlisi del partit i, finalment, les conclusions.

En primer lloc abordarem, en el capítol 2, el marc d'anàlisi per estudiar partits revolucionaris. Per tenir un marc de referència, farem un repàs dels models i categories que s'han fet servir des de la ciència política per analitzar partits semblants al PSAN, és a dir partits que en el marc de democràcies liberals aposten per un model de partit revolucionari. Veurem, doncs, quines eines, conceptes i models per estudiar partits d'autors com Duverger, Mair i Panebianco ens poden ser útils per aplicar-los al nostre objecte d'estudi. Hem triat aquests autors perquè ens ofereixen eines útils per un tipus de partit del qual no podem estudiar ni els resultats electorals, pràcticament, ni tampoc la seva posició en el sistema de partits, o la influència en els governs. De Maurice Duverger, seguint *Los partidos políticos*, 1975, analitzarem si les categories de partits creades segons el tipus d'estructura interna i també les creades tenint en compte la naturalesa de la participació dels afiliats, ens poden emmarcar el tipus de partit que estudiem. Prendrem de Peter Mair, la caracterització que feu l'any 1979 de "partit revolucionari", diferenciant-lo del "partit convencional" i, finalment, a partir de *Modelos de Partido*, 1990, d'Angelo Panebianco, analitzarem els efectes de l'entorn i la mida de les organitzacions, en l'estabilitat i supervivència dels petits partits polítics.

Per acotar més el marc de d'anàlisi, sintetitzarem el marc teòric amb el qual diversos autors han estudiat els partits d'esquerra radical durant la transició democràtica a l'Estat Espanyol. Utilitzarem *La lucha final. Los partidos de la izquierda radical durante la transición española*, 1995, de Consuelo Laiz que fa una àmplia investigació sobre els partits d'extrema esquerra espanyols al final del franquisme i la transició, i també *El proyecto radical. Auge y declive de la izquierda revolucionaria en España*, 1994, de José Manuel Roca. Aquest marc ens permetrà disposar d'uns elements d'anàlisi comparatius molt més concrets aplicats a partits d'una família ideològica i trajectòria similar al PSAN.

En la segona part de la tesi, s'estudia l'evolució del PSAN i del conjunt de l'Esquerra d'Alliberament Nacional entre 1968 i 1980. S'hi fa una descripció del partit i del conjunt del moviment independentista que hi ha al seu voltant. Es posa especial èmfasi en situar-lo en relació a les altres forces polítiques, inicialment clandestines, i després ja no, per tal de poder avaluar correctament la seva incidència en la societat catalana. Per aquest motiu contextualitzarem l'activitat del PSAN en el conjunt de la lluita antifranquista i dels moviments dels partits catalans en la transició. Farem especial referència a les instàncies unitàries, al moviment obrer i al conjunt del moviment nacionalista català. La principal obra de referència que seguirem serà el volum VII de la *Història de Catalunya* dirigit per Pierre Vilar, de Joan B. Culla i Borja de Riquer, sobre franquisme i transició democràtica. Aquesta segona part està dividida cinc capítols: els antecedents, els tres grans períodes de la història de la dècada dels setanta que coincideixen, a grans trets, amb les etapes del partit viscudes entre cada una de les tres grans escissions i, finalment, les trajectòries posteriors dels militants. En

el capítol 3 farem un repàs als antecedents polítics de l'independentisme marxista centrant-nos sobretot en les experiències de lligam entre marxisme i catalanisme durant la Segona República, el separatisme insurreccional d'Estat Català i també en l'evolució del FNC, partit del qual sorgí el PSAN i dintre del qual els seus joves militants elaboraren el corpus ideològic del futur partit. En aquest capítol explicarem totes les influències que l'esquerra catalana i dins d'ells el joves militants del FNC reberen del "tercermundisme" i de la "nova esquerra" durant els anys seixanta. El PSAN beurà de les fonts més radicals del nacionalisme i del socialisme i no es pot entendre el partit sense contextualitzar les influències ideològiques inicials que arrossegarà en tota la seva trajectòria. El capítol 4 "El PSAN sota el franquisme (1968-1975)" comprèn els darrers anys de la dictadura franquista. El capítol 5 "El despertar de la democràcia (1975-1977)" inclou la part més decisiva de la transició, des de la mort de Franco fins a les primeres eleccions legislatives. El capítol 6 "La instauració d'un nou règim (1978-1980)" abarca els anys en què s'aprovaren la Constitució i l'Estatut d'Autonomia, lleis que definiran el nou règim polític. En tots aquests tres capítols, analitzarem el desenvolupament del PSAN, la seva relació amb l'entorn i el posicionament del conjunt de l'independentisme català amb els esdeveniments polítics generals. En el capítol 7 s'analitza l'evolució política personal dels dirigents i militants del PSAN del període estudiat en els anys posteriors. Això és, el seguiment de les principals trajectòries col·lectives i, en especial, dels partits on han militat posteriorment que ens servirà per veure la incidència indirecta del PSAN, no a través del propi partit, sinó a partir de la influència personal dels que hi van militar en un moment o altre.

En la tercera part de la tesi es fa una anàlisi seccional del partit segons els àmbits d'estudi habituals de la ciència política. La selecció d'aquests àmbits s'haurà d'adaptar a un partit de les característiques del PSAN que durant un temps és clandestí i, posteriorment, extraparlamentari. No podrem analitzar el perfil de l'electorat, molt poc els resultats electorals, i tampoc tindrem dades fiables per analitzar de manera quantitativa el perfil dels militants i la seva evolució en aquest anys. Adaptar els àmbits habituals d'estudi dels grans partits parlamentaris a un partit de les característiques i mida del PSAN ha esdevingut un dels reptes principals de la investigació, no exempt de dificultats. Hem hagut de decidir quines de les eines i models usats habitualment per estudiar partits polítics tindran sentit que siguin utilitzats en aquest cas. Tot i que pretenem fer una anàlisi seccional de l'organització, és a dir una fotografia dels diferents aspectes del partit, haurem de tenir en compte, per força, un punt de vista també longitudinal ja que el PSAN és un partit que varia molt durant aquests onze anys, poc en els principis ideològics però molt en la seva composició interna i en la posició relativa que tindrà respecte a un entorn complex i canviant. Abans d'arribar a conclusions precipitades sobre cada àmbit, caldrà aclarir a quina època ens estem referint. Aquesta tercera part consta de sis capítols. En el capítol 8 s'estudia la base humana i volem preguntar-nos sobre la mida del partit i analitzarem la seva

implantació territorial al llarg dels anys, així com una aproximació al nombre i perfil dels militants. Pel que fa als dirigents, reconstruirem la composició de les executives, fet que ens permetrà elaborar un perfil dels dirigents a partir de diversos indicadors sociodemogràfics i polítics. En el capítol 9 s'estudia l'organització interna del partit i com aquesta evoluciona en les diferents èpoques. S'analitza quin model d'organització pren el PSAN a partir de l'estudi dels òrgans directius i també els òrgans d'enquadraments de militants. Per tal de poder copsar la incidència exterior del partit, es farà un esment especial a la capacitat del partit de poder crear organitzacions annexes o d'influir en d'altres d'externes. Així, s'analitzaran les organitzacions juvenils del partit i la seva presència en el moviment popular i en el sindical. El capítol 10 versa sobre el programa polític, en el que s'analitza els fonaments de la doctrina política del partit i de tot l'espai polític que ell crea resumits en la trilogia "independència, socialisme, Països Catalans". També es fa referència als programes sectorials que va creant al llarg dels anys. El capítol 11 analitza les estratègies que el partit es planteja en les diferents etapes a partir del principi general d'una "revolució socialista gradual". També analitzem les relacions amb els altres partits tant del seu propi espai polític, com els que pertanyen als amples espais fronterers que té, pel fet de ser a la vegada un partit d'esquerres i catalanista. També s'analitzen les relacions exteriors, especialment amb l'esquerra abertzale, i els seus posicionament sobre la lluita armada. El capítol 12 versa sobre la comunicació que té el partit amb el seu entorn, analitzant els símbols utilitzats, l'agitació i la propaganda, i fent un exhaustiu repàs tant de les publicacions editades pel partit com de la presència que aconsegueix als mitjans de comunicació. Posteriorment, el capítol 13 analitza els resultats electorals del BEAN i NE, coalicions en què el PSAN va participar de manera activa, tot i que no van assolir, en cap dels casos, representació parlamentària.

La quarta part de la tesi, el capítol 14, està dedicada a les conclusions. En primer lloc, aplicarem al PSAN els diferents elements del marc teòric de partits d'esquerra radical espanyols a la transició elaborat pels autors citats, per comprovar si aquests ens són útils per entendre el partit i per si podem considerar el PSAN un partit d'aquesta família política a tots els efectes. Seguidament, passarem a les conclusions finals responnent a la pregunta de si realment podem considerar que el PSAN fos un partit que fracassés. Podrem contestar aquesta qüestió tenint en compte la incidència real que en diferents àmbits va tenir el partit, més enllà de que no aconseguís fer la revolució, ni assolís la independència, ni obtingués diputats. Finalment, amb les eines del marc d'anàlisi general sobre partits revolucionaris, exposarem els que creiem que són les principals causes, tant internes, és a dir atribuïbles a les opcions preses pel propi partit, com externes, atribuïbles a l'entorn convuls de la transició, de perquè el PSAN no aconseguí institucionalitzar-se en el sistema de partits català.

* * * * *

No podíem pas acabar aquesta presentació sense fer un agraïment a totes aquelles persones, que han fet possible l'elaboració d'aquesta tesi. En primer lloc, als protagonistes d'arreu dels Països Catalans, que havent militat al PSAN o estant-ne al seu entorn, han accedit a ser entrevistats i proporcionar documentació. Han donat sempre, tots ells, el màxim de facilitats.

En segon lloc, un agraïment especial a tots els companys del Seminari de partits polítics de l'ICPS, liderat per la Dra. Montserrat Baras, amb qui durant una bona colla d'anys ens hem interrogat durant moltes tardes de divendres sobre què ens poden explicar els partits polítics i quines són les preguntes rellevants que ens hem fer els qui ens hi aproximem acadèmicament.

En tercer lloc, un agraïment a aquells professors i investigadors de diferents universitats amb qui en algun moment del procés hem pogut compartir debats sobre la metodologia, l'abast o el propi redactat de la tesi. Són, entre d'altres, Ramon Alquézar, Gabriel Colomé, Josep Lluís Martín, Jaume López, Fermí Rubiralta, Ricard Vilaregut, Jaume Renyer, Rosa Coscolla, Joan Cuevas, Violeta Quiroga i Montse Sòria.

Tambe vull remarcar especialment el mestratge del director Isidre Molas en el llarg procés d'elaboració de la tesi. Primerament, per l'interès pel tema demostrat, ja inicialment, amb la publicació de la memòria de llicenciatura per part de l'ICPS, posteriorment pels consells decisius a l'hora d'enfocar i redactar la tesina i, en tot el procés, per la insistència d'obrir el marc conceptual i enriquir la perspectiva d'anàlisi.

Vull deixar constància, també, del suport dels companys de *Projectes Socials* de la Fundació Pere Tarrés - URL. Sense els ànims, l'interès i la paciència mostrada per la Monts, la Marta, l'Anna, la Montse, la Marina, el Pere i tots els altres companys, no hauriem pogut arribat fins aquí.

I, finalment, l'agraïment més important és per a tota la família, sobretot pels pares Marti i Maria Teresa, i per l'Elena, la Marina i la Júlia. A la vegada que són qui més han patit la tesi, són també els qui més han empès perquè aquesta arribés a bon port.

Primera part:

Un marc d'anàlisi per als partits revolucionaris

2. Un marc d'anàlisi per als partits revolucionaris

2.1 Partit revolucionari: un model

2.1.1 Duverger: partit de fidels i partit totalitari

La ciència política ha dedicat molts esforços a l'estudi dels partits polítics. En general, ha prioritzat l'estudi dels partits parlamentaris o partits amb un nivell d'incidència rellevant. Moltes de les categories i models creats per a l'anàlisi i classificació dels partits polítics no els podem aprofitar per a estudiar un partit de les característiques del PSAN. De tota manera, alguns dels teòrics més destacats en l'anàlisi de partits polítics com Maurice Duverger, Peter Mair o Angelo Panebianco, en alguns moments de la seva trajectòria han prestat atenció a les petites organitzacions revolucionàries, que per les seves característiques podem considerar semblants al PSAN. A continuació farem un repàs d'aquells models i conceptes creats o utilitzats per aquests autors que ens puguin ajudar a emmarcar la nostra investigació.

En primer lloc, les clàssiques aportacions de Duverger sobre models de partit sí que ens són útils per què parteixen de l'anàlisi, entre d'altres, dels partits comunistes occidentals de la seva època. Aquests partits, tot i que d'un volum molt superior, reproduïen les característiques organitzatives dels partits leninistes. Igual que el PSAN, estaven organitzats des de la base per cèl·lules i s'organitzaven segons els principis del centralisme democràtic. Tot i que el PSAN és molt diferent a aquests grans partits comunistes que analitza Duverger, és prou evident que tot els petits partits revolucionaris dels anys setanta els tenien com a model organitzatiu ideal.

Duverger en la seva coneguda divisió dels partits segons la seva estructura interna distingeix entre "partits de masses" i "partits de quadres" i assenyala la possibilitat d'una tercera categoria: els "partits de fidels"⁶. En aquesta categoria caldria incloure els partits feixistes i sobretot els comunistes d'arrel leninista. Serien partits formats per una élite, amb un fort control sobre les adhesions. En la concepció de Lenin, el partit no ha d'abordar el conjunt de la classe obrera sinó només la seva part més conscient: "la era de las masas está superada, hemos entrado en la era de las élites". La categoria de "partits de fidels" és utilitzada per Laiz per caracteritzar els partits d'esquerra radical espanyols coetanis del PSAN⁷. Els situa com a:

⁶ Duverger, Maurice. *Los partidos políticos*. Madrid, Fondo de Cultura Económica de España, 2002, pàg. 100.

⁷ Laiz, Consuelo. *La lucha final. Los partidos de izquierda radical durante la transición española*. Madrid, los libros de la Catarata, 1995, pàg. 22.

“partidos de fieles (que) poseen algunas propiedades semejantes a los partidos de masas de los que son un tipo especial. La financiación por medio de las cuotas de sus miembros, la centralización, la estructura fuertemente articulada y la adhesión reglamentada, formal y con padrino (...), la articulación de la estructura fuerte y centralizada de estas organizaciones, se corresponde con un determinado tipo de miembros, que se caracterizan por su alto grado de participación y entera dedicación al trabajo del partido”.

Duverger planteja el dubte de si aquesta tercera categoria de partit s'arribarà a consolidar com a tal. La desaparició definitiva dels partits feixistes clàssics i l'evolució posterior dels grans partits comunistes, tancà per si sol el debat.

Un dels altres models clàssics de Duverger, avui també superat, és la distinció⁸ entre el “partit totalitari” i el “partit especialitzat” alhora de classificar els partits segons la naturalesa de la participació dels seus militants. Com exemple de partit totalitari, Duverger posa d'exemple el cas dels partits comunistes on els militants dediquen bona part de la seva vida al partit. Existeix un esforç per part de l'organització per enquadrar totes les activitats de l'individu (professió, esport, distracció, oci, cultura i vida familiar) i sortir se'n de l'àmbit purament polític. Els organismes annexos del partit no estan pensats només per als simpatitzants sinó també per als militants. Ja no es tracta només de crear un segon cercle d'adhesió, sinó de multiplicar la participació del mateix individu, de manera que no quedi cap activitat fora del control del partit. En el partit especialitzat, en canvi, la participació al partit no suposa un compromís tant fort per al militant.

Però el veritable totalitarisme que exerceix el partit sobre els militants no és només material sinó també espiritual. Si la gent assisteix als actes del partit per la seva vistositat (mítings, manifestacions, concerts...) però això no va acompanyat d'un enquadrament de l'esperit, l'adhesió és incompleta. Segons Duverger, el marxisme no és només una doctrina política, sinó una filosofia completa, un mètode de pensament, una cosmogonia espiritual. El marxisme és un “nou catecisme” que ho explica tot, la història, les ciències naturals o el comportament de la persona.

Duverger dibuixa uns partits totalitaris internament homogenis, on les tendències i el faccionalisme no estan tolerats. La minoria o bé acata o bé marxa. El partit totalitari és molt reglamentat i en situacions de clandestinitat, costa d'entrar-hi. En democràcia, és més fàcil incorporar-s'hi, però alhora més difícil que fer-ho en un partit especialitzat. El partit totalitari, segons Duverger, té un caràcter sagrat. És el partit totpoderós, infalible, protector, transcendent, el partit elevat a la dignitat del fi en si mateix. La participació en l'organització pren aleshores una naturalesa verdaderament religiosa. L'aparició de partits totalitaris coincideix amb la decadència de les religions regulars a

⁸ Duverger, 2002, op. cit., pàg. 146.

Occident, com si les masses no poguessin viure sense religions. Les religions noves no serien metafísiques sinó polítiques. Així mateix, els partits totalitaris tendeixen en l'aspecte organitzatiu a tenir enllaços verticals per sobre dels horitzontals, estructures fortes i centralitzades i una estructura de base formada per cèl·lules i milícies.

Les categories de Duverger de "partit de fidels" i de "partit totalitari" ens donen un primer marc de referència per estudiar els partits d'inspiració leninista dels anys 70.

2.1.2 Mair i la soledat del partit revolucionari

Una de les aproximacions més útils per a l'estudi de partits com el PSAN és la que va fer Peter Mair⁹, precisament coincidint amb el final del període estudiat, a l'hora d'analitzar els partits marxistes revolucionaris coetanis. Mair a partir del seu coneixement sobre els petits partits marxistes revolucionaris britànics dels anys setanta¹⁰, amb escassa incidència política però amb diversos milers d'activistes cadascun d'ells, fa una distinció entre els "partits revolucionaris" i els "partits convencionals". De fet Mair, ve a afinar la divisió de Duverger entre "partit totalitari", ara anomenat revolucionari i "partit especialitzat", ara anomenat convencional. És evident que el sol canvi de nom de les categories ja implica una càrrega valorativa molt diferent per part de l'autor.

Segons Mair, els "partits revolucionaris" són partits de matriu leninista que tenen unes característiques prou definides que respondrien, com veurem a continuació, als partits d'esquerra radical espanyols de la mateixa època. Segons Mair, l'organització d'aquests partits basada en el "centralisme democràtic" i el compromís ferri del militant és deguda a la ideologia. Per tant, l'organització és una conseqüència de l'opció ideològica. I precisament aquesta organització i la "comunicació" basada en la praxi revolucionària i no en la comunicació convencional és el que els fa fracassar, perquè no els permet arribar a la majoria de la població.

El partit revolucionari leninista està pensat per lluitar contra la Rússia tsarista i, per tant, per viure sota clandestinitat en un sistema repressiu¹¹, però en canvi és un tipus de partit que no viu gaire bé en sistemes de democràcies liberals tendents al consens. Gramsci és qui se'n adona més que ningú de les diferències entre l'Est i l'Oest i emfasitza la necessitat d'aconseguir l'hegemonia a la societat civil, pas previ per

⁹Mair, Peter. "Forma organizzativa e contenuto ideologico. Il caso del partito marxista rivoluzionario" a *Rivista italiana di scienza politica* 3/1979.

¹⁰ Vegeu de Mair "The marxist left" a Drucker, H.M.(ed.) *Multy party Politics in Britain*. London, Macmillan, 1979.

¹¹ Mair, 1979, op. cit., pàg. 468.

conquerir l'estat. La necessitat de substituir la "guerra de moviments" per la "guerra de posicions". Per Mair, malgrat el rol crucial que Gramsci atribueix al concepte d'hegemonia, del qual el marxisme occidental és conscient, encara els falta trobar als partits marxistes una estratègia revolucionària eficaç.

Així, segons la teoria leninista, el partit ha de jugar un rol clau en el procés revolucionari. La classe obrera esdevé subjecte de la història, a través de la mediació d'un partit. El partit és aquell organisme històric per mitjà del qual la classe assumeix la consciència de classe, ja que com deia Lenin, de manera espontània la classe obrera només desenvoluparà consciència sindical i corporativista. El partit és l'instrument que permet unificar les lluites locals i sectorials. El partit no només ha d'educar sinó que també ha de ser educat, la classe obrera aprèn del partit i el partit aprèn de la classe obrera. S'influeixen mútuament fonent la teoria i la pràctica en una praxi revolucionària. Per poder seguir aquest rol, el partit ha de d'estar organitzat de manera molt meticulosa. La teoria marxista subratlla contínuament la necessitat d'organitzar el partit amb extrema cautela i prudència. En els escrits, no només de Lenin, sinó també de Luxemburg, Lukács o Gramsci ve subratllada la importància d'aquest aspecte de l'activitat revolucionària. Refusant els mètodes organitzatius convencionals, el partit revolucionari subratlla encara més fortament el seu isolament de l'experiència del ciutadà mitjà i eixampla encara més durament el buit de comunicació que existeix entre ells i el conjunt de la societat.

Segons Mair, un dels motius del fracàs dels partits revolucionaris té a veure amb el model de participació política vigent. Es refereix a la desmobilització tot recordant que en les societats democràtiques occidentals la participació intensa és cosa de pocs. Només els "gladiadors", utilitzant el concepte de Milbrath¹², que representen tant sols entre l'1 i el 2% de la població, es comprometen intensament amb la participació política. Mair cita també Almond i Verba i el seu conegut estudi "The civic culture"¹³ per demostrar el baix nivell de participació política que existeix en les democràcies liberals. El nivell de compromís amb l'esfera política és molt feble i el ciutadà mig limita la seva participació política a votar. En aquest context de baixa intensitat participativa, el partit revolucionari ho té molt difícil.

Mair utilitza la distinció de Dahl¹⁴ entre *homo civicus* i *homo politicus* per subratllar les diferències entre els dos tipus de partit. La política és perifèrica a l'*homo civicus* que està més implicat amb la família, amb la feina o amb la vida social. Segons Mair, el partit convencional s'adapta a la realitat social perquè separa aquestes dues esferes de l'activitat individual, tal com es fa a la societat. El comportament i l'estratègia del partit

¹² Milbrath, L. *Political Participation*. Chicago, Rand McNally, 1972, pp. 16-22.

¹³ Almond, G.A. i Verba, S. *The Civic Culture*. Princeton, Princeton University Press, 1963.

¹⁴ Dahl, R. *Who governs?* New Haven. London, Yale University Press, 1961.

convencional no posa en contradicció l'*homo civicus* i l'*homo politicus*, les dues esferes de l'individu. El partit convencional cerca votants, no pas activistes, i li importa el nombre, no pas el grau d'implicació. En canvi, el partit revolucionari no busca mobilitzar votants en tant votants, sinó que demana als seus membres un "compromís total". El marxisme, en canvi, veu espúria i artificial la divisió entre *homo civicus* i *homo politicus*, entre societat civil i societat política. El membre del partit revolucionari, és constantment un *homo politicus* ja que cap dels seus rols socials queda fora de l'interès del partit.

El marxisme posa en entredit, no només l'hegemonia ideològica de la burgesia, sinó també aquelles institucions que permeten el manteniment de la societat de classes. Per això, la teoria revolucionària no veu l'adveniment del socialisme a través de la participació a l'interior de l'estructura estatal existent, sinó a través d'una participació que posi en discussió tant les institucions quant la política de la societat contemporània. Tal participació té necessitat clarament d'alguna cosa més que la senzilla participació electoral. L'electoralisme es refusa en tant que crea una política allunyada de l'experiència de l'home comú que implícitament delega l'activitat política a un grup de líders que actuen en el seu nom. Per al marxisme, això és la negació de l'autoactivisme, de l'autoemancipació de la classe obrera que són en si mateixes prerequisits per al socialisme. Mair cita Lukács com un dels referents marxistes que argumenta que votar fa decreïxer la consciència revolucionària. Segons Lukács la consciència de classe s'obté en la lluita, en la praxi revolucionària, a les fàbriques, al lloc de treball. Les característiques organitzatives que es desprenen d'aquest punt de partida (compromís total amb el partit i demanda de dedicació quasi total) i que xoquen amb una realitat de baixa participació general, és en gran part la responsable de l'isolament de les organitzacions extremistes a tots els nivells del procés polític.

Mair constata la dificultat dels partits revolucionaris de tenir suport en les democràcies liberals, sobretot en la dificultat de llenguatge per obrir-se a nous públics. Si el partit revolucionari adopta una estructura organitzativa conforme a les expectatives i als mètodes prevalents a la democràcia liberal, pot al mateix temps mantenir el seu contingut revolucionari? Pot funcionar organitzativament com els partits als quals s'oposa, mantenint la seva puresa ideològica? Davant d'això el partit revolucionari ha de fer un esforç per superar la fractura comunicativa, però pot seguir sent revolucionari i superar la fractura de comunicació? De fet, aquesta cruïlla que tant cruament planteja Mair és on es van trobar molts partits marxistes revolucionaris en diversos moments clau de la seva trajectòria. De fet, assumir el llenguatge polític convencional i començar a prendre en consideració l'electoralisme i l'activitat parlamentària és el que en diferents moments de la història dels partits comunistes va donar lloc a la socialdemocràcia i a l'eurocomunisme.

Mair acaba descrivint uns partits revolucionaris “isolats”, ideològicament antisistema però sobretot antisistema també organitzativament. No només la seva ideologia està a fora del sistema de valors dominant, sinó que el seu tipus d’organització és “únic i estrany”. Són partits que utilitzen un llenguatge polític específic que la societat no entén. Els partits revolucionaris, en definitiva, es troben amb el problema d’articular el seu propi llenguatge a un auditori socialitzat per entendre el llenguatge convencional. Just l’any que Mair escrivia sobre els partits revolucionaris, tots els grups de l’esquerra radical de l’Estat espanyol, amb l’excepció de l’esquerra abertzale, s’esclafaven irremeiablement contra les urnes.

2.1.3 *Panebianco i el cercle viciós del sectarisme*

Un altre autor útil per a l’estudi dels petits partits és Panebianco que ens ofereix eines i conceptes per analitzar la relació entre la mida dels partits, l’organització interna i també sobre com la relació amb l’entorn pot afectar l’estabilitat i la pròpia supervivència del partit. Així, segons Panebianco, la combinació d’un ambient hostil i de la incapacitat de superar el propi llindar de supervivència, genera aleshores el cercle viciós del sectarisme¹⁵. El grau d’adaptació del partit als ambients on es troba inserit depèn de dos factors. En primer lloc de les característiques ambientals; mentre determinats ambients imposen a l’organització una estratègia d’adaptació, altres li permeten possibilitats de manipulació. En segon lloc, el nivell d’institucionalització que aconsegueix el partit.

Abans, però de desenvolupar aquests conceptes, cal dir que Panebianco, d’entrada, refusa¹⁶ de manera taxativa la categoria de “partit revolucionari” de Mair, ja que aquest usa la categories creades i utilitzades pel propi objecte d’estudi. Cal diferenciar entre el que els partits diuen que són i el que els partits són en realitat. Panebianco alerta que Mair cau en el prejudici teleològic, és a dir amb l’atribució a priori de finalitats als partits, és a dir que dedueix l’organització i l’activitat a partir dels fins teòrics d’aquest. No es pot donar per suposat que els partits d’una determinada ideologia, comunista en aquest cas, s’assemblaran més entre ells que amb altres partits d’ideologies diferents.

Panebianco afirma que els partits a que Mair fa referència quan parla del “partit revolucionari” només serveix per als petits grups “tipus IV internacional” britànics o d’altres països però en cap cas per als grans partits comunistes de l’Europa meridional,

¹⁵ Panebianco, Angelo. *Modelos de partido*. Madrid, Alianza, 1990.

¹⁶ Panebianco, Angelo. “Imperativi organizzativi, conflitti interni e ideologia nei partiti comunisti” a *Rivista italiana di scienza politica* 3/1979.

en referència a Itàlia, França, Portugal i Espanya, més semblants, amb alguns matisos, als partits de masses socialistes. Per tant, la ideologia marxista pot generar diferents tipologies d'organitzacions. Cal tenir present, per entendre les anàlisis de Panebianco, els passos que estava donant el comunisme italià, i per extensió també l'espanyol i el català, cap a una organització menys leninista i més propera als partits de masses socialistes. Precisament el canvi de cèl·lules professionals a seccions territorials que va realitzar a principis de la transició el PSUC¹⁷ s'ha d'interpretar com un pas del "partit de fidels" cap al "partit de masses" més obert i que permet diferents graus d'implicació militant.

Així, segons Panebianco¹⁸

"Mair si limita ad esaminare un fenómeno di tutta altra natura, quello che potremmo definiré il *circolo vizoso del settarismo*, la situazione di "impasse" di piccoli gruppi politici marginali per i quali l'ideologia "rivoluzionaria" è l'unico strumento di mobilitazione e di sopravvivenza e, al tempo stesso, la principale causa della loro irrilevanza política".

Segons Panebianco es tracta de petites organitzacions polítiques que lluiten no per fer la revolució sinó per la pròpia supervivència i que han de compensar l'absència de perspectives polítiques creïbles mitjançant el recurs a incentius de caràcter exclusivament simbòlics:

"Ogni setta del tipo di quelle considerate da Mair deve compensare com un attivismo frenetico la sua incapacità di incidenza politica".¹⁹

Panebianco que té com a referència de partit comunista al PCI, no dóna importància a aquests tipus de d'organitzacions sense incidència política real. Per a ell, es tracta de petits partits que entren en una dinàmica que anomena "cercle viciós del sectarisme". El principal motiu d'existència d'aquest tipus de partits, segons Panebianco i seguint l'estela de les conegudes tesis de Michels sobre la llei de ferro de l'oligarquia i l'estructuració del poder dins de les organitzacions, cal buscar-la en l'interès dels líders de mantenir unida una estructura i evitar-ne la desaparició. L'incentiu principal que la direcció ofereix als militants, a manca de distribuir càrrecs i influència en el poder, és la ideologia. Per tant, radicalitzar la ideologia és l'únic recurs per continuar gaudint del lideratge dins de l'organització, per més petita que sigui aquesta. Seguint aquesta línia explicativa, el motiu real de les freqüents escissions d'aquests partits, igual que les que hi ha en els més grans, és el control de l'aparell i el domini sobre l'organització, encara

¹⁷ A l'agost de 1976 el PCE assumeix el pas de cèl·lules a agrupacions territorials, adoptant el model italià tal com indica Carme Cebrián a *Estimat PSUC*. Barcelona, Empúries, 1997, pàg. 154.

¹⁸ Panebianco, 1979, op. cit., pàg. 522.

¹⁹ Panebianco, 1979, op. cit., pàg. 523.

que els motius argumentats per tots els implicats sempre siguin ideològics o estratègics.

El problema de l'aïllament d'aquests partits, segons Panebianco, no és que tinguin una ideologia i una organització revolucionària sinó que en no superar el llindar de la supervivència, i tenir un "territori de caça"²⁰ ja ocupat per altres partits, cauen en el cercle viciós del sectarisme. No seria un problema derivat d'una ideologia concreta, com assegurava Mair, sinó en part de la mida i, sobretot, de la seva relació amb l'entorn, fet que explica mitjançant conceptes extrets de la teoria de les organitzacions.

Per a Panebianco, són sobretot els partits que no han arribat a institucionalitzar-se els que són susceptibles de caure en el cercle viciós del sectarisme. La institucionalització és un procés mitjançant el qual l'organització adquireix valor per si mateix, ja que els valors i els objectius d'aquells que creen el partit s'han incorporat a l'organització. Els partits es poden dividir entre aquells que experimenten un procés d'institucionalització i aquells que no l'experimenten i que acaben desapareixent. Són aquests darrers partits llampec "flash-party" que "passen com un meteorit pel firmament polític, que neixen i moren sense institucionalitzar-se".

Panebianco distingeix en un eix continu entre partits amb un grau d'institucionalització forta i una de dèbil, depenent del grau de interdependència entre les diferents parts de l'organització per una banda i del grau d'autonomia o dependència en relació a l'ambient que envolta l'organització per l'altra. Una major autonomia implica una institucionalització més gran, ja que el partit domina les relacions amb l'entorn de qui rep els recursos humans i materials. Com més dèbil sigui la seva institucionalització més gran serà la seva adaptació passiva al medi i li serà més difícil canviar-lo.

El control de la incertesa ambiental esdevé clau per a tots els partits. Panebianco assenyala, seguint la teoria de les organitzacions, tres característiques ambientals que poden produir nivells d'incertesa per a les organitzacions. Com més institucionalitzats estiguin els partits, menys sensibles seran als canvis ambientals. Les tres característiques ambientals són:

- **La complexitat ambiental.** Com més complex és l'entorn, més imprevisible es fa per a l'organització. Un ambient caracteritzat per la presència de competidors en el propi espai polític és un ambient complex i, per tant, imprevisible.

²⁰ S'entén per "territori de caça", aquella part de l'entorn que l'organització selecciona i delimita a través de la seva ideologia, el control del qual és essencial per a mantenir la seva identitat.

- **L'estabilitat ambiental.** Es pot distingir entre ambients plàcids (molt estables) i ambients turbulents (inestables). Un ambient turbulent alimenta la incertesa i augmenta la conflictivitat i la contraposició entre línies polítiques divergents i incrementa la tendència a una dispersió del poder de decisió del partit. En conseqüència, el nombre d'actors que reivindica la capacitat per afrontar millor la incertesa ambiental arribarà a ser tendencialment alt i les solucions polítiques que es proposin seran fortament divergents. Per tant, en un ambient turbulent, la coalició dominant del partit tendirà a estar dividida, a ser inestable i pot acabar generant escissions.
- **L'hostilitat ambiental.** Ambients amenaçadors i hostils dels que poden sorgir reptes devastadors per l'organització poden amenaçar la seva pròpia supervivència. L'hostilitat pot venir provocada per una alta complexitat i inestabilitat ambiental o per altres causes, com la repressió estatal.

La complexitat i la inestabilitat ambiental acostumen a amenaçar únicament l'estabilitat de l'organització i, en canvi, l'hostilitat ambiental suposa directament una amenaça a la supervivència del partit fet que pot suposar, paradoxalment, un replegament intern. Així, segons Panebianco²¹,

“las organizaciones tienden a la unidad interna en situaciones de “tranquilidad” ambiental (en ambientes simples o estables), verán crecer las divisiones internas en situaciones de incertidumbre (ambientes complejos y/o inestables) para tender de nuevo a la unidad en situaciones de extrema incertidumbre (ambientes altamente complejos/yo inestables), es decir en situaciones de hostilidad ambiental”.

Un dels altres conceptes interessants que utilitza Panebianco és el de “llindar de supervivència”²² que és la mida per sota de la qual el partit es veu obligat a lluitar per sobreviure. El llindar de supervivència no és el mateix per tots els partits i un dels moments més delicats per superar-lo és, precisament, en el moment de néixer.

“Cuando nace un partido, los líderes se ven obligados normalmente a practicar una política expansiva, porque solo ampliando el tamaño de la organización, el partido puede llegar a adquirir unos recursos suficientes para asegurarse la supervivencia. Pero es posible, y ocurre en muchas ocasiones- que los esfuerzos de los líderes para ampliar la organización se vean frustrados por la existencia de un ambiente hostil (tan complejo y tan inestable que amenace no sólo la inestabilidad organizativa del partido sino su misma supervivencia). Un ambiente, por ejemplo en que los recursos humanos, simbólicos y materiales

²¹ Panebianco, 1990, op. cit., pàg. 389.

²² Panebianco, 1990, op. cit., pàg. 362.

que el partido que el partido necesita vitalmente se hallan ya acaparados por otras organizaciones preexistentes; ese puede ser el caso de un pequeño partido de orientación marxista que se constituya allí donde exista ya un PC grande y sólido. En este caso podría no llegar a superarse el umbral de supervivencia. El partido no consigue crecer hasta asegurarse el control de un conjunto de recursos suficientes para garantizar su supervivencia.”²³

El fracàs en la superació d'aquest llindar crític comporta una sèrie de conseqüències. Com que falten recursos que permetin institucionalitzar l'organització, el partit es troba en suspens, entre la possibilitat d'una ràpida dissolució i la perspectiva d'una lluita frenètica per la supervivència, per un plaç indefinit. En tancar-se la via cap a la institucionalització, tots els esforços dels líders es veuen abocats al manteniment dels trets de l'organització com un “sistema de solidaritat”. En aquestes condicions la via alternativa d'un “sistema d'interessos” està tancada. Això comporta un estil fortament ideològic dels comportaments de l'organització amb l'exterior. Com més aïllada està l'organització i més compromesa en la lluita per assegurar-se dia a dia la precària supervivència, més obligada es veurà a enfrontar-se radicalment als seus adversaris polítics. A la vegada, aquesta escalada d'agressivitat pot contribuir a aïllar-la encara més i es el partit es veu obligat a una activitat de continua oposició respecte al seu entorn.

Passats els anys, i vist amb perspectiva, és prou evident que aquests tipus de partits als que es refereixen aquests autors han tendit a desaparèixer i, per tant, la literatura comparada sobre partits polítics ha deixat d'interessar-s'hi. Els antics esquemes de Duverger són aportacions útils precisament perquè donen molta importància, respecte als autors anteriors i posteriors a ell, als aleshores “moderns” partits comunistes creats a l'Europa occidental a partir dels anys 20 potenciat per la URSS, molt diferents als clàssics partits socialistes de masses. Aquests partits comunistes autoritaris i centralitzats, amb cèl·lules i centralisme democràtic, com els partits feixistes que van desaparèixer abans i tot, van anar difuminant-se a mesura de la transformació dels partits occidentals de totes les tendències en màquines electorals, ara rebatejats amb altres categories com les de *catch-all* o partit càrtel²⁴.

En definitiva, els models de Duverger de “partit de fidels” (depenent de l'estructura interna), el “partit autoritari” (depenent del grau de participació), el “partit revolucionari” de Mair que refusa la lluita electoral, i els petits partits amb un baix nivell d'institucionalització, molt sensibles a l'entorn i propensos a caure en el cercle viciós del sectarisme que ens relata Panebianco, ens donen un primer marc conceptual per estudiar partits com el PSAN. Partits que apostaren per la pervivència d'un model

²³ Panebianco, 1990, op. cit., pàg. 363.

²⁴ Categoria creada, precisament, per Peter Mair l'any 1995 juntament amb Richard S. Katz a “Changing Models of Party Organization and Party Democracy.” *Party Politics* 1:1, 1995.

de partit revolucionari d'inspiració leninista encara que, utilitzant l'expressió de Panebianco, sovint només aconseguiren fer-ne una caricatura.

2.2 Els partits revolucionaris dels anys 70 a l'Estat Espanyol

2.2.1 Maig de 68, del movimentisme a l'organització

Per entendre millor el PSAN, cal emmarcar-lo en el seu context temporal. Com a partit d'esquerra independentista el podem comparar amb altres organitzacions independentistes d'esquerra de l'Estat Espanyol com ara ETA, i més endavant HB i EE, o la UPG i els blocs i plataformes que creà posteriorment, o fins i tot amb partits independentistes d'altres països europeus. Precisament al llarg dels anys 60 aparegueren en diversos països europeus una sèries de partits polítics que, defensant la teoria del "colonialisme interior" apostaran per l'alliberament nacional i social dels seus territoris²⁵. Tal i com explica Núñez Seixas²⁶ les teories del colonialisme interior a Europa Occidental van acabar tenint en general molt poc èxit en relació a les propostes de partits ideològicament més moderats:

"en métodos y estrategias políticas, la casi totalidad de los partidos nacionalistas periféricos de Europa occidental, al igual que en el caso quebequés, se ha orientado hacia la búsqueda del consenso político y el respeto al marco democrático, salvo tendencia minoritarias en la mayoría de los casos (...) en parte eso fue así porque el discurso del colonialismo interior era difícilmente aplicable en su literalidad a los territorios que, aunque periféricos geográficamente, no lo eran des del punto de vista de la distribución desigual de recursos, inversiones industriales o niveles de bienestar. (...).

Així mateix, Núñez Seixas apunta quins són els factors de desenvolupament desigual d'aquest espai polític:

"El peso de los nuevos partidos de izquierda nacionalista fue mucho mayor allí donde estos cubrieron un vacío generacional más o menos pronunciado, donde no existía base social adecuada para un partido de centro (Galicia), o bien donde circunstancias de conflicto étnico, social y/o represión estatal crearon un caldo de cultivo adecuado para la reproducción práctica de las teorías de la lucha armada –Pais Vasco, Irlanda del Norte, Córcega,-".

²⁵ Vegeu el punt 3.9 d'aquesta tesi, "Els moviments d'alliberament nacional i la nova esquerra europea".

²⁶ Núñez Seixas, Xosé M. *Movimientos nacionalistas en Europa. Siglo XX*. Madrid, Síntesis, 1998, pp. 270-272. Vegeu també Newman, Saul: "Ideological Trends Among Ethnoregional Parties in Post-Industrial Democracies" a *Nationalism and Ethnic Politics* núm. 1, 1997, que analitza en termes comparatius les claus dels èxits electorals dels partits nacionalistes en diferents democràcies parlamentaries des de finals dels 60 fins als 90.

Tal com es desprèn de Núñez Seixas, el fracàs de l'esquerra d'alliberament nacional als Països Catalans no va ser un excepció en un context d'èxit de moviments d'alliberament nacional, sinó que més aviat va ser el cas basc, amb una esquerra independentista amb èxit electoral i presència social important, l'excepció europea.

Però el fet que el PSAN va tenir el seu període més fructífer al final del franquisme i durant la transició, ens porta a comparar-lo preferentment amb d'altres partits d'esquerra radical que, tot i no ser independentistes, van viure en la mateixa època i es van trobar davant la mateixa realitat: eren partits clandestins pensats per l'antifranquisme, que eclosionen en el primer període de la transició però no s'adapten al sistema democràtic parlamentari. Els partits revolucionaris que descriu Mair i als que Panebianco veu trets sectaris, a l'Estat Espanyol van tenir una situació diferent a la d'altres països europeus ja que viuen inicialment en clandestinitat degut a la situació de dictadura. Són partits que precisament es mouen bé en aquest medi on prima l'agitació però difícilment s'adapten en contextos de democràcies parlamentàries.

El PSAN va ser un dels molts partits revolucionaris que van existir a l'Estat Espanyol en els darrers anys del franquisme i de la transició. Una quantitat important d'organitzacions en el mateix moment reunien condicions semblants tant a Catalunya, com al País Valencià i a les Balears, com a la resta de l'Estat, sobretot a Madrid. Ens referim a partits, entre d'altres, com Bandera Roja (BR), Lliga Comunista Revolucionària (LCR), Lliga Comunista (LC), Moviment Comunista de Catalunya/País Valencià MCC / MCPV, Partit del Treball d'Espanya (PTE), Partit Comunista d'Espanya Internacionalista (PCE(i)), Partit Comunista d'Espanya (revolucionari) (PCE[®]), Organització de l'Esquerra Comunista (OEC), Organización Revolucionaria de Trabajadores (ORT), etc.

Són tots ells partits doctrinaris, que donen molta importància a la formulació teòrica i a la creació de textos ideològics. Es tracta de partits organitzats en cèl·lules, que practiquen el centralisme democràtic i volen configurar-se com a partit d'avantguarda seguint les línies del leninisme, tot incitant la creació d'un moviment popular per aconseguir la revolució. Són partits revolucionaris situats a l'esquerra del PSUC/PCE de qui critiquen la política de "Reconciliació nacional", alhora que són crítics, la majoria d'ells, també amb la burocratitzada URSS. Entre aquests partits hi trobem les variants de les diferents famílies de l'extrema esquerra del moment: trotskistes, maoistes, marxistes-leninistes, tercermundistes i els socialistes d'origen cristià. Els nacionalistes serien una variant més on hi inclouríem a part del PSAN, a ETA i a la UPG. Igual que el PSAN, molts d'aquests partits pateixen escissions cada dos o tres anys, que es fusionen a la vegada amb escissions d'altres grups, essent possible sovint marcar trajectòries

col·lectives d'evolució política dels seus militants²⁷. Són partits que respondrien tots ells, almenys en les seves intencions declarades, a la categoria de “partit revolucionari” dibuixada per Mair i, en bona part, recollirien les característiques del “partit de fidels” i del “partit totalitari” de Duverger.

La majoria d'aquestes organitzacions són fruit d'una reacció autoritària del Maig del 68 i beuen de les influències de l'esquerra dels anys seixanta, dels moviments d'alliberament del tercer món i la descolonització, però amb un matís prou diferent: la necessitat de recuperar l'estratègia leninista. Si el Maig francès havia representat el triomf temporal de l'espontaneïtat, la reacció posterior va accentuar l'aspecte polític i ideològic contrari: el de l'organització²⁸. En el moviment de maig francès no hi havia hagut una “avantguarda”, un centre dirigent que impulsés les lluites als carrers i a les universitats. En els mesos següents, en els quadres que havien participat a la revolta es va obrir la discussió de si s'havia de comptar amb un partit dirigent arraconant aquestes noves tesis a Marcuse i el situacionisme. Així, segons Teodori:

“si al principio, y de acuerdo con las tendencias más arraigadas entre la nuevas izquierdas, el movimiento real había precedido y guiado la acción de contestación con la irrupción de lo “subjetivo” como protagonista del cambio, después se pasó a una fase analítica con predominio de la teoría sobre la práctica. Las viejas tendencias heréticas del marxismo y fundamentalmente las inspiradas en Trotsky y Mao, que hasta entonces habían carecido de una implantación significativa en Occidente, pasaron a convertirse en energías militantes que intentaron proseguir el movimiento revolucionario desencadenado en 1968. (...) El “movimiento”, que durante la fase algida del “68” se había producido sin necesidad alguna de adjetivaciones, dada su extensión, complejidad y profundidad, dio paso a un movimiento ya calificado com “izquierdista”, en cuanto estaba constituido por grupos situados a la izquierda de la izquierda parlamentaria, grupos a los que más adelante se dió la denominación peyorativa de “grupúsculos”.

Aquesta evolució de movimentisme a la grupusculització és significativa en països europeus amb sistemes democràtics parlamentaris com la Gran Bretanya, França, la RFA, Itàlia però també ho és a l'Estat Espanyol sota la dictadura franquista. S'assisteix en pocs anys, doncs, a la formació de petits grups radicals amb un fort component marxista-leninista, adobat amb el pensament de Mao o amb la interpretació marxista-revolucionària de la IV internacional trotskista. Uns partits jerarquitats i centralitzats,

²⁷ Les descripcions de Sala i Durán sobre les diferents tipologies d'escissions dels partits d'extrema esquerra ens recorda de manera prou diàfana les argumentacions i els tempos de les diferents escissions de l'independentisme català. Vegeu En el capítol “Como se prepara una escisión” a Sala, Antonio i Durán, Eduardo. *La izquierda autoritaria en Cataluña (1967-1974)*. París, Ruedo Ibérico, 1975, pp. 51-54.

²⁸ Teodori, Massimo. *Las nuevas izquierdas europeas (1956-1976)*. Barcelona, Blume, 1978, pàg. 516.

per tant, en una direcció diferent de la dels anys seixanta, que eren molt més heterodoxos.

La contradicció que suposa aquesta reacció davant la frescor d'altres propostes recents com la de la nova esquerra, queda palesa en aquestes paraules de Jesús Santos²⁹:

“Desgraciadamente ocurre que una parte de la extrema izquierda está sobre muchos problemas democráticos a la derecha de los reformistas. En realidad la extrema izquierda española combina a menudo un cierto radicalismo en las luchas económicas con un notable arcaísmo en el terreno ideológico. Las ideas estalinianas más groseras (partido único, dictadura de clase degradada a la dictadura burocrática de partido, santo horror a la libertad de ideas y discusión, etc.) coexisten con toda una serie de residuos de la ideología segregada por los 40 años de catolicismo”.

Aquest partits d'esquerra radical, amb un alt grau de dogmatisme, també existiren en d'altres països d'Europa occidental però a l'Estat Espanyol allarguen la seva vida alguns anys més degut a la hiperpolitització de sectors juvenils que es dona a la transició i al retard en la convocatòria d'eleccions obertes, que impedeix mesurar el suport electoral i per tant, comparar-se amb els altres partits polítics. Eren partits petits o mitjans que disposaven d'una militància activa i mobilitzada i per aquest motiu podien aparèixer sobrerrepresentats mentre no hi hagués eleccions. Totes aquestes organitzacions gaudiran d'un cert protagonisme en l'agitació dins de determinats ambients ideologitzats (universitaris, lluites veïnals o lluita obrera) però amb l'arribada de la democràcia parlamentària desapareixen en no aconseguir representació electoral o bé quedaran en situació grupuscular i, en algun cas, faran una escapada cap a la lluita armada. Només els partits d'aquest sector polític que tinguin un clar component de reivindicació nacionalista seran capaços de refundar-se amb un cert èxit. Uns, apostant per la lluita armada, i els altres moderant el seu esquerranisme revolucionari.

2.2.2 Esquerra radical: de la clandestinitat a l'extraparlamentarisme

Una vegada desaparegut Franco, molts d'aquests partits aparquen momentàniament l'objectiu de la revolució i aposten per accelerar la fi de la dictadura i l'establiment de la democràcia. En alguns casos es veuen girs tàctics importants, que fan que alguns dels grups més radicals acabin demanant el vot afirmatiu a la Constitució. És en aquesta època que aquests partits han de debatre internament sobre les avantatges del que anomenen “democràcia burgesa” en relació al seu ideal de “democràcia obrera” o les possibilitats que un sistema de llibertats pot tenir per afavorir les finalitats últimes del partit.

²⁹ Pròleg a la versió espanyola de Teodori, 1978, op. cit.

En els anys 1976 i 1977, encara sense convocatòries electorals, es dona un ambient de sortida paulatina de la clandestinitat i un moment màxim de captació de militància per al conjunt de tots els partits polítics. Els partits d'esquerra radical aconseguiran recollir una part dels nous joves amb ànsies de participació i tindran un paper important en les mobilitzacions al carrer, vagues i manifestacions. Participaren, com a revolucionaris, en la lluita per la democràcia, i en alguns d'aquests grups participen en les instàncies unitàries, tot i que el govern mai els reconeixerà ni els legitimarà com a interlocutors polítics. L'oposició d'esquerra moderada, en canvi, si que serà reconeguda pel règim sortint per obrir negociacions sobre la democratització del nou sistema polític.

Una bona part d'aquests partits d'esquerra radical d'àmbit estatal es presentaren a les eleccions legislatives de 1977. Com que encara no havien estat legalitzats, van haver de camuflar les pròpies sigles i crear diferents coalicions. En el seu conjunt van sumar uns 300.000 vots però cap d'ells va obtenir diputats en cap circumscripció electoral. A les eleccions legislatives de 1979 es tornaren a presentar altre cop per separat, però ja cadascú amb les pròpies sigles i aconseguirien millorar els resultats, arribant al mig milió de vots i el 3% dels votants. La divisió de candidatures en 8 llistes diferents tampoc els va proporcionar cap diputat. Els únics partits que superaren els cent mil vots, foren el PTE i la ORT, precisament els que pocs mesos després s'autodissoldran. Les eleccions de 1979 van significar el sostre electoral de l'esquerra radical (vegeu resultats als annexos). Des d'aleshores ençà, les candidatures que es presentin des d'aquest espai polític, excepte les que tinguin contingut nacionalista, obtindran resultats totalment testimonials. Això porta a la pràctica desaparició de tots aquests grups en un període molt breu de temps.

En canvi, en aquestes mateixes eleccions de 1979, els diferents partits nacionalistes d'extrema esquerra sumaran vora 450.000 vots, el 2,5% dels vots al conjunt de l'Estat, obtenint 5 diputats (4 al País Basc i 1 a Canàries), gràcies a concentrar els vots en determinades circumscripcions i no haver de competir entre ells.

Una de les característiques recurrents d'aquest espai polític és l'atomització, produïda per les periòdiques escissions que viuen aquests grups. La competència que genera tal quantitat de partits polítics amb una ideologia molt semblant comporta l'increment de la "cultura de la diferència" entre les diferents organitzacions. D'aquesta manera, es subratllen les divergències, sobretot amb els grups més afins, per poder remarcar un perfil autònom. Les relacions entre ells es basen sovint en,

“una práctica sectaria y por un debate por lo general muy crispado, en el cual cada organizacion pretende estar en posesión de la verdadera interpretación

del profeta de su preferencia y descalifica por herejía al resto de los partidos...”³⁰

Aquestes característiques ens enllacen plenament amb el “cercle viciós del sectarisme” de Panebianco quan explica que la pràctica sectària és pròpia dels partits petits que se situen al llindar de la supervivència i que necessiten mantenir un alt grau de cohesió interna per sobreviure. Les condicions de clandestinitat afavoreixen aquests comportaments i dificulten la creació de partits més oberts.

Un altra element comú de totes les organitzacions de l’esquerra revolucionària³¹ és que, en el context d’una ofensiva popular i obrera, admeten l’ús de la violència davant de la resistència armada de les classes dominants. És a dir que tots admeten teòricament la possibilitat de la violència en el marc d’una lluita de masses. Si bé la majoria d’aquests partits limiten la lluita armada a una possibilitat per al tram final del procés revolucionari, existeixen algunes organitzacions que creuen que no cal esperar aquest moment. Entendran que ja ha arribat el moment de l’ofensiva i pretendran accelerar-la tot creant focus guerrillers. Aquest serà un dels elements claus de diferenciació entre uns partits i uns altres. Altres partits, sense arribar a fer atemptats, adquireixen armes per fet atracaments per finançar-se o les guarden per si cal utilitzar-les per autodefensa.

La pràctica política d’aquests partits³² ve molt condicionada per les relacions d’oposició amb el PCE/PSUC, el “partit mare” de la molts d’ells. El seu comportament té algunes característiques diferenciades del PCE/PSUC en els darrers anys de l’antifranquisme. En són exemples la convocatòria de manifestacions llampec on algunes dotzenes de militants enquadrats feien accions directes com també els intents constants de capitalització de totes les accions del moviment obrer o veïnal en benefici del partit. L’obsessió per tenir militants obrers a l’organització, quan a la pràctica estudiants i intel·lectuals formaven la majoria de l’organització, o un promig d’edat inferior al del PCE/PSUC, són altres característiques diferencials d’aquest grups.

El conjunt de tots aquest partits podria arribar a sumar vora els 50.000 militants entre les diferents organitzacions³³ al conjunt de l’Estat, però el seu activisme voluntarista

³⁰ Roca, José M. (ed.). *El proyecto radical; auge y declive de la izquierda revolucionaria en España*. Madrid, los libros de la Catarata, 1994, pàg. 52.

³¹ Roca, 1994, op. cit., pàg. 58.

³² Per al comportament d’aquests grups a l’àrea metropolitana de Barcelona a finals del franquisme vegeu Sala i Durán, 1975, op. cit. En aquest llibre, signat amb pseudònim pels exmilitants del FOC José Antonio Díaz y Manuel Murcia, que reneguen de la condició leninista i autoritària d’aquests grups, es fa un repàs hipercrític a OCE (BR), LCR i PCI, tractant tant aspectes ideològics com d’altres relacionats amb la militància, els lideratges, l’organització interna, i la propaganda.

³³ Roca, 1994, op. cit., pàg. 89, sumant dades de militants dels diferents partits extrems de Buse, Michael. *La nueva democracia española. Sistema de partidos y orientación de voto (1976-1983)*. Madrid, Unión Editorial, 1984.

serà en va, ja que un cop arribi la democràcia seran el PCE i sobretot el PSOE, els qui recolliran tot el vot de l'esquerra política. La majoria de militants de l'esquerra radical abandonaran el compromís polític tot i que alguns d'ells passaran a engruixir les files dels partits parlamentaris. Un bon nombre de dirigents del PSOE, però també alguns del PP, van militar en la seva joventut en partits d'esquerra radical. El mateix passà en d'altres països, sent un dels casos més paradigmàtics el de Michel Rocard, líder del PSU, partit de la nova esquerra que se situa a cavall entre l'esquerra institucional i l'extrema esquerra, que acabà sent primer ministre francès anys després amb el PS.

Perquè fracassen aquests partits? no hi havia espai per l'esquerra revolucionària? hi havia massa oferta o més aviat era un problema de "poca demanda"? Vist en perspectiva, molts autors entenen que durant el franquisme, i sobretot al final, es va produir un esbiaixament a l'hora d'analitzar i comprendre la societat espanyola per part de l'oposició franquista. L'aïllament polític que comportava la dictadura va comportar que aquelles posicions més radicals, amb plantejaments basats amb la lluita de classes, tinguessin més audiència. Xavier Marcet³⁴, per exemple, constata el poc ressò que tingué la socialdemocràcia europea en l'esquerra antifranquista i particularment en els socialisme català i espanyol, quan seria el corrent ideològic que acabaria jugant un paper decisiu a la política espanyola en el futur, havent-ho pogut preveure simplement observant l'evolució de l'esquerra a les democràcies occidentals.

En el marc de les diferents opcions preses pels actors polítics a la transició Colomer³⁵ situa aquests partits com "oposició revolucionària" grup que inclou a alguns anarquistes, marxistes revolucionaris i nacionalistes radicals. Entre les alternatives presentades prefereixen la ruptura, però abans que una reforma que satisfaci només a mitges les reivindicacions populars i que hipotequés les possibilitats de ruptura durant molts anys, preferirien preservar la militància revolucionària i seguir lluitant contra la continuïtat. En el conjunt de la societat espanyola, les posicions "maximalistes", és a dir les d'aquells que refusen l'obtenció de la seva segona preferència per mantenir la possibilitat d'aconseguir la primera alternativa preferida, eren molt més minoritàries que les preferències "gradualistes"³⁶. Els més intransigents del tipus "más vale morir de pie que vivir de rodillas" anirien sent substituïts per càlculs acomodaticis tipus "más vale pájaro en mano que cien volando". De fet, aquestes preferències envers

³⁴ Marcet, Xavier a "L'oposició antifranquista en els anys 60" dins d'Alquézar, Ramon i altres. *El Front Obrer de Catalunya*. Barcelona, Fundació Rafael Campalans, 1994, pàg. 42.

³⁵ Colomer, Josep M. *Transición a la democracia. El modelo español*. Barcelona, Anagrama, 1998, pàg. 31.

³⁶ Colomer, 1998, op. cit., pàg. 175.

l'acabament del franquisme no van ser compartiments estancs i es donà sovint el pas, individualment i col·lectivament, de posicions revolucionàries a rupturistes³⁷.

Sense entrar a fons en el debat sobre el fracàs global de l'esquerra revolucionària a la transició, cal dir que dels dirigents d'aquests grups que han continuat en el mateix espai polític han fet un relat ben diferent. Així, s'ha denunciat de la repressió i emmudiment³⁸ patit per tota l'esquerra alternativa per part dels interessos internacionals, que apostaren sense complexos per les esquerres, segons ells, "domesticades". També destaquen la "traïció" i la "misèria moral" dels dirigents dels partits antifranquistes que, al seu entendre, renunciarien als seus principis per assolir, ben aviat, quotes de poder en el nou sistema. Segons ells, sense la repressió policial, especialment acarnissada amb els defensors de la "ruptura revolucionària" i sobretot el silenci mediàtic al qual eren sotmesos, els fets històrics s'haguessin pogut desenvolupar de manera diferent

2.2.3 Un marc d'anàlisi per a l'esquerra radical a la transició

Els autors que han estudiat els partits de l'esquerra radical en aquesta època de finals de franquisme i de la transició, s'han centrat en proposar un marc teòric sobre les seves semblances en base als següents àmbits. Entenem que ens pot ser de gran utilitat per aplicar-li-ho posteriorment al PSAN.

- 1) **Ideologia comuna** (el tronc comú). La tradició política comuna dels diferents partits d'esquerra radical. Allò que ideològicament els uneix.
- 2) **Tipologia de partit**. Proposta d'una classificació dels partits d'esquerra radical segons l'origen i d'una classificació segons la sub-família ideològica.
- 3) **Periodificació de la història dels partits**. Els elements comuns en l'evolució d'aquests partits durant la seva trajectòria organitzativa, finals del franquisme i transició.
- 4) **Respostes davant la transició**. Conseqüències en les organitzacions. Les opcions tàctiques fan aquests partits davant els fets de la transició i com aquestes seran decisives per el futur desenvolupament d'aquests partits.

³⁷ En el grup dels rupturistes, segons Colomer, s'inclouria el gruix de l'oposició antifranquista organitzada a les instàncies unitàries, que si bé té la ruptura com a primera preferència, pot estar disposat a acceptar la reforma si aquesta garanteix un avanç cap als seus objectius democràtics.

³⁸ Alguns assaigs defensant aquesta argumentació des d'un punt de vista dels Països Catalans són Xirinacs, Lluís M. *La traïció dels líders (3 volums)*. Girona, Llibres del Segle, 1993; López Crespí, Miquel. *No era això. Memòries polítiques de la transició*. Barcelona, El Jonc, 2001; Castellanos, Carles. *Reviure els dies. Records d'un temps silenciats*. Lleida, Pagès editors, 2003 i també l'obra col·lectiva *De l'esperança al desencís. La transició als Països Catalans*. Lleida, El Jonc, 2006. També des de l'àmbit espanyol destaquem Morán, Gregorio. *El precio de la transición*. Barcelona, Planeta, 1992, obra de referència en la crítica a la transició.

Ens basarem, preferentment en els estudis i publicacions de Consuelo Laiz, José Roca i Ernesto Portuondo³⁹ que han estudiat els grups d'aquest sector en l'àmbit espanyol des d'un punt de vista comparatiu. Per estudiar aquest espai polític els autors s'han centrat en estudiar els grups més rellevants numèricament i també aquells que, per resultat de la seva opció per la lluita armada, van tenir més repercussió pública. Cal puntualitzar que aquests partits van disposar d'una presència irregular arreu de l'Estat Espanyol. En diverses zones de l'Estat, a part de ser competència entre ells, també van coincidir amb partits nacionalistes d'esquerra radical. Mentre que, per exemple, el MC va tenir una forta presència al País Basc, la ORT, que és dels grups més importants, tenia molt poca presència al conjunt dels Països Catalans i, per altra banda, l'OIC, que no és gaire estudiada degut a la seva poca presència al conjunt de l'Estat, va tenir força implementació al Vallès Occidental i també a Mallorca.

Alguns dels partits que no apareixen en l'estudi de Laiz i Portuondo són l'OIC (es va fusionar amb el MC quan va perdre força), OCE-BR⁴⁰, LC, PORE, AS, justificada la seva absència per la seva menor envergadura i incidència. Segons els tres autors citats, la pertinença a un mateix espai polític de tots aquests partits, diferent a la del PCE/PSUC i la del PSOE és prou clara. A l'hora d'anomenar l'espai polític es fan servir diferents expressions; Roca parla de "esquerra marxista radical", "extrema esquerra espanyola" i "esquerra comunista revolucionaria", mentre que Laiz parla d'"esquerra radical", utilitzant també sovint el terme genèric de "comunisme"⁴¹. Portuondo opta per "esquerra revolucionària". En tot cas, cap dels tres autors posa en dubte que es tracta del mateix sector polític on no s'hi inclouen altres grups d'esquerra alternativa com els anarquistes i llibertaris.

En referència als partits nacionalistes, tant Roca com Laiz inclouen ETA en aquest espai polític ja que entenen que és un grup que respon plenament a les característiques del partit d'esquerra radical marxista. Laiz considera que ETA se'l pot considerar, a més

³⁹ Per a Consuelo Laiz, *La lucha final. Los partidos de la izquierda radical durante la transición española*. Madrid, los libros de la Catarata, 1995, publicació de la seva tesi doctoral "La izquierda radical en España durante la transición a la democracia" per la Universidad Complutense de Madrid, 1993. Per a Roca, "Una aproximación sociológica, política e ideológica a la izquierda comunista revolucionaria en España" i "Reconstrucción histórica del nacimiento, evolución y declive de la izquierda comunista revolucionaria en España, 1964-1992", ambdós articles a Roca (ed.) *El Proyecto Radical. Auge y declive de la izquierda revolucionaria en España (1964-1992)*. Madrid, los libros de la Catarata, 1994 i "L'esquerra marxista radical davant el canvi de règim i el procés constituent" a *L'Avenç*, núm. 207, octubre 1996. Per Portuondo, "Transició política i crisi de militància a l'esquerra revolucionària (1974-1982)" a *L'Avenç* núm. 207, octubre 1996.

⁴⁰ Laiz no inclou Bandera Roja en el seu estudi ja que el considera un cas sobretot català i que, a més, arriba ja molt debilitat a la transició. De tota manera en subratlla la seva rellevància degut al gruix intel·lectual dels seus components, bona part dels quals van retornar al PSUC el 1974.

⁴¹ No tots els partits d'esquerra radical es defineixen així mateixos com a comunistes. És el cas, per exemple, de la ORT, partit que fins i tot arriba a felicitar al PSOE pels seus resultats electorals de 1979 i que prové d'una tradició anticomunista. Vegeu Laiz, 1995, op. cit., pàg. 234.

d'un grup terrorista, un partit polític pròpiament dit, que actua com a tal fins 1976 quan es crea KAS i a partir d'aleshores caldrà considerar-lo considerat únicament una organització militar que recolza les accions polítiques de KAS. També segons Laiz, la pertinença d'ETA a aquest espai polític ve reforçada perquè la seva legitimació de la violència prové del marxisme-leninisme i també per les evidents influències de Mao i del tercermundisme⁴². Cal tenir present, a més, que una part important dels primers dirigents d'ETA, després de diferents escissions, serien líders d'alguns d'aquests partits d'esquerra radical d'àmbit estatal⁴³.

Ni Laiz ni Roca inclouen el PSAN ni la UPG en el seu estudi, probablement per la manca d'estudis existents sobre la transició (l'anàlisi comparatiu sobre el PSAN, UPG i ETA de Rubiralta arriba només fins a 1973), o per la poca repercussió d'aquests grups en l'àmbit estatal, a diferència d'ETA. Per la seva banda, Portuondo no analitza els partits nacionalistes "per no complicar excessivament l'anàlisi amb variables de ritme i de conjuntura que només són coincidents parcialment" tot i que cita, ara si, el PSAN juntament amb la UPG i ETA.

2.2.4 Ideologia comuna de l'esquerra radical (el tronc comú)

Segons els autors, els partits estudiats, tot i les seves diferències responen a un tronc ideològic comú: el marxisme i el leninisme, a un objectiu que és la revolució social, al recurs a la violència com possibilitat i la dictadura del proletariat com a resultat de la conquesta del poder polític. Així mateix disposen d'una teoria sobre el subjecte revolucionari: el proletariat i d'una teoria sobre les élites: el partit d'avantguarda. De forma resumida, les principals característiques ideològiques i estratègiques dels partits de l'esquerra radical són les següents:

- **La revolució.** Són partits que no tenen per objectiu arribar al poder i aplicar un programa de govern, sinó fer la revolució entès com un canvi bruscat que dona lloc a un canvi de societat, no només a un canvi de règim polític. Es tracta d'una revolució total, que aconsegueixi l'emancipació dels homes en el camí cap al socialisme i el comunisme. En aquest camí, l'assoliment de la "democràcia formal", en la majoria de programes revolucionaris no constitueix cap objectiu fonamental. Tots aquests partits justifiquen la violència en l'estadi final de la revolució encara que difereixin entre ells, sobre si hi ha d'haver fases intermèdies en el camí cap a la revolució.

⁴² Laiz, 1995, op. cit., pàg. 291.

⁴³ L'any 1966 bona part dels dirigents d'ETA foren expulsats i crearien ETA Berri, embrió del MCE. El 1970, de nou, un grup de dirigents expulsats prendrà el nom d'ETA VI Assemblea i es fusionarà amb la LCR l'any 1973, creant al País Basc el nucli trostkista més arrelat de tot l'Estat Espanyol. Finalment un altre grup de militants crearà el nucli inicial de la ORT al País Basc.

- **El marxisme radical.** Aquestes organitzacions critiquen que el comunisme oficial es passi a l'ala moderada del marxisme. Interpreten que els partits comunistes de les democràcies occidentals han renunciat a la revolució, entesa com a canvi sobtat i s'han passat a la pràctica a la socialdemocràcia. Reivindiquen tornar a ser l'ala radical del marxisme. Recuperen els conceptes claus del marxisme leninisme com la lluita de classes entre el proletariat i la burgesia i la conquesta del poder polític pel proletariat.
- **El partit d'avantguarda.** Seguint l'estratègia de Lenin per aconseguir la revolució, tots aquests grups consideren el partit com l'avantguarda de la classe obrera que ha de conscienciar a les masses i dirigir-les cap a la revolució, que per elles soles mai farien. El partit és el que té el coneixement de la doctrina del socialisme científic, l'experiència revolucionària i el que subministra la consciència política a la classe obrera. No és un partit de masses, sinó un partit d'élites, organitzat segons el centralisme democràtic, que té per objectiu guiar a la classe obrera cap al seu alliberament. Així, aquests partits donaran molt esforç a l'enquadrament i al compromís militant. Un dels principals trets d'aquestes organitzacions és el voluntarisme, en oposició a la interpretació, també marxista, que disposa l'esperança de l'extinció del capitalisme en el determinisme històric.
- **Les influències tercermundistes.** Aquests partits veuen en les lluites per la descolonització dels anys 60, la nova esperança per la revolució fracassada a Occident. Totes les lluites d'alliberament són considerades parts d'un mateix conflicte. Així, el tercermundisme, barrejat amb la teoria de Lenin sobre l'imperialisme, permet unificar el sentit de totes les lluites i reivindicacions de les diferents classes i pobles oprimits en un únic enemic comú: el capitalisme mundial, liderat pels Estats Units. Les influències tercermundistes i les aportacions de Fanon i Mao donen nous elements, la justificació de la violència de l'oprimit, la necessitat d'una revolució internacionalista o el paper dels camperols i de les classes desposseïdes com a agents revolucionaris.

Roca, en aquest paràgraf⁴⁴ resumeix els referents ideològics d'aquests grups, tot fent un símil amb les relacions familiars:

“Esta extrema izquierda sociológica (...) aparece como “una generación de combate” al igual de lo que ocurre en Europa, reacciona contra los presupuestos de su padre político -el PCE, al que reprocha haber abandonado la revolución y el comunismo- y busca sus fundamentos doctrinales y morales en el discurso de sus “abuelos políticos” – Lenin, Trotsky, Stalin o Rosa

⁴⁴ Roca, 1994, op. cit., pàg. 36.

Luxemburg-, mezclándolo con el de sus “antepasados” (Marx y Engels) y con el que ofrecen figuras paradigmáticas de su propio tiempo (Mao Ze Dong, Lubumba, Ché Guevara, Camilo Torres, Ho Chi Minh, Malcom X)”.

2.2.5 Tipologia dels partits d'esquerra radical

Si bé aquests partits tenen un tronc comú, els podem diferenciar segons la subfamília, de l'esquerra marxista radical, a la que pertanyen. Laiz proposa⁴⁵, a part de la inclusió en una família ideològica, una divisió prèvia que tingui en compte el grup de procedència de cada organització. Així, segons el seu origen es distingeixen tres tipus de grups:

- Nacionalistes radicalitzats. Són grups que provenen d'escissions marxistes de grups nacionalistes que no ho són, referint-se a ETA que prové dels grups EKIN, pròxims al PNB.
- Catòlics revolucionaris. Provenen de la marxització de grups catòlics, sobretot d'obriers i intel·lectuals organitzats. Es el cas del sindicat AST que donarà lloc a la ORT, i també del FLP, que indirectament donarà lloc als diferents grups de la família trotskista com la LCR.
- Comunistes dissidents. Són organitzacions que provenen d'escissions per l'esquerra del PCE/PSUC, la majoria d'elles produïdes als anys seixanta en el marc del conflicte sinosoviètic. Són els casos del PCE (m-l), Unidad que dona lloc al PCE (i) i OMLE que donarà lloc al PCE (r), fruit d'escissions dels anys 1964, 1967 i 1968 respectivament.

A l'hora de classificar aquests partits per famílies ideològiques Laiz ens proposa aquesta tipologia en que assigna una ideologia a cada un dels cinc partits que ha estudiat, excepte per al MC que degut a les influències rebudes en etapes diferents de la seva existència, podria enquadrar-se en diferents famílies ideològiques:

- Catòlics (ORT)
- Comunistes (PTE)
- Trotskistes (LCR)
- Tercermundistes nacionalistes (ETA)
- Tercermundistes internacionalistes PCE (m-l), PCE (r)

⁴⁵ Laiz, 1995, op. cit., pàg. 289.

Roca, per la seva banda, en classificar els partits d'esquerra radical per corrents polítiques, proposa una tipologia més completa, ja que a part d'intentar incloure també a partits petits i mitjans del sector, afina més en les categories. En aquest sentit, per exemple, la ORT seria un partit "d'origen catòlic" però no pas un partit catòlic, sinó directament maoista.

En tot cas, Roca reconeix la dificultat d'enquadrar els grups sota una etiqueta i confirma que aquests partits comparteixen múltiples influències ideològiques. Així, tots ells beuen una mica de diferents tradicions i és difícil proposar una classificació definitiva. Per exemple, hi ha partits que podem considerar estrictament maoistes, però molts d'altres que incorporen aspectes del pensament de Mao sense que es puguin etiquetar de maoistes. Aquests partits, que recordem estan en competència entre ells, reproduïxen en part les disputes internacionals de les famílies del comunisme internacional com la disputa sinosoviètica o fins i tot la disputa sinoalbanesa⁴⁶. Així, segons Roca, sobre la base de declarar-se revolucionaris i comunistes, les organitzacions de l'extrema esquerra es podrien agrupar en les següents famílies:

- Comunistes prosoviètics. Són els més moderats i a la vegada els més ortodoxos amb la URSS; de fet sorgeixen de la crítica al PCE pel seu reformisme, en el que s'acabarà anomenant "eurocomunisme". En formarien part petits grups com OPI i PCT.
- Trotskistes. Es defineixen com a marxistes revolucionaris i adopten, en diferent grau de dogmatisme el pensament de Trotsky i els principis de la IV Internacional. Estan a favor del centralisme democràtic amb dret a tendència, critiquen la degeneració stalinista de la URSS i aposten per l'internacionalisme revolucionari. El grup més important és la LCR, però també es defineixen trotskistes altres organitzacions com la LC, el PST, el PORE i la OCI, la majoria fruit d'escissions seves i que reproduïxen la intensa fragmentació del trotskisme internacional.
- Marxistes leninistes. Es declaren tributaris dels postulats de la Internacional Comunista, en especial de les resolucions del II i VII Congrés. Defensen un model d'organització basat en el centralisme democràtic que sigui

⁴⁶ En aquest sentit, el grup armat Front d'Alliberament de Catalunya (FAC) va tenir una etapa proalbanesa. En la seva 1a Assemblea celebrada a Brussel·les a l'estiu de 1973 es va "saludar" a Mao però també al poble d'Albània i al camarada Herver Hodja, "als quals trametem el nostre agraïment infinit pel seu exemple com un país petit en dimensions pot ser un gegant voltat d'enemics". Vegeu Vera, Jordi. *La lluita armada als Països Catalans (Història del FAC)*. Sant Boi de Llobregat, Edicions Lluita, 1985, pàg. 39.

l'avantguarda de la classe obrera o del poble i admeten, en graus diversos, les influències de la revolució xinesa. Els podem dividir en:

- Maoistes⁴⁷. S'agrupen grups seguidors de la doctrina de Mao Zedong que tenen en comú el transvasament a l'estat Espanyol del model de revolució democràtico-popular de la Xina. Els grups més importants són la ORT, OMLE, OCE-BR PCE (m-l) i l'MC fins el 1976.
- Marxistes leninistes, pròpiament dits. Els més importants són el PTE i l'MC.
- Anarcomarxistes. Coneguts també com a “consellistes” critiquen a la “degeneració burocràtica de la URSS” i volen fomentar les organitzacions autònomes de treballadors sorgides de la lluita obrera i popular. En formen part molts petits grups assemblearis i també partits polítics com Acció Comunista (AC) i la OEC. Com a organitzacions seran els primers grups que desapareixeran. Segueixen la línia de pensament de Castoriadis “Socialisme o mort” i són fronterers amb grups anarquistes com el MIL
- Nacionalistes. Assumeixen dos tradicions polítiques diferents la marxista i la nacionalista i sovint es percep una decantació, no sempre explícita, per una de les dues prioritats, bé la lluita social o bé la lluita nacional. Estan molt influenciats per les lluites d'alliberament del Tercer Món d'on extreuen el seu corpus doctrinal. En formen part ETA, la UPG i el PSAN⁴⁸.
- Aventurisme armat. Grups que aposten per una ofensiva armada, sense esperar que es donin les condicions d'ofensiva general popular i obrera. Roca admet que es tracta més d'una tàctica que no pas una corrent ja que els partits que la practiquen responen a una ideologia determinada. Però, a la vegada, argumenta que la tàctica de les armes, en molt casos, es converteix en estratègia i que a la llarga els mitjans són els que acaben justificant els fins. S'hi inclouen el FRAP, GRAPO, Terra Lliure, Exercito Guerrilleiro do Povo Galego i ETA.

Però de la mateixa manera que Roca planteja que l'aventurisme armat és més una opció tàctica que no pas una família ideologia, caldria preguntar-se fins a quin punt el

⁴⁷ El terme maoista no és utilitzat pels propis grups per autodefinir-se ideològicament. Així molts dels grups que Roca classifica de maoistes es fan anomenar directament “marxistes-leninistes”.

⁴⁸ Roca cita el PSAN dins de la categoria “aventurisme armat” en comptes de fer-ho en la de “nacionalistes”. Això s'explica perquè Roca fa la seva classificació en un marc cronològic més ampli que el de la transició estricta englobant l'etapa en què el PSAN donarà suport polític a Terra Lliure. Sí que inclou, però, dins dels “nacionalistes” als grups que defensen “unos Países Catalanes independientes y socialistas”.

nacionalisme és simplement una categoria més, ja que a la seva vegada els partits nacionalistes pertanyen, o podrien fer-ho també, a una categoria ideològica de les altres.

2.2.6 Periodificació de la història dels partits

Un dels elements més definitius per a poder parlar d'espai polític comú de l'esquerra radical és la seva evolució semblant entre el període de finals de franquisme i la transició. Estem davant d'uns partits polítics que neixen i moren, o bé es refunden profundament, en un període cronològic molt semblant, establint-se trajectòries força paral·leles entre tots ells. Tant Laiz com Roca coincideixen a definir un model d'evolució de tots aquests grups.

Segons Laiz, es pot periodificar la història durant els anys 70 d'aquestes organitzacions, amb l'excepció d'ETA que té una evolució diferent, en quatre etapes. Així mateix, els partits que hagin començat a impulsar la lluita armada durant la transició, tampoc seguiran exactament aquest mateix esquema.

- **Formació.** Els partits estudiats provenen d'unes organitzacions anteriors (sindicat o petits partits polítics fruit d'escissions) de finals dels anys seixanta, la majoria de les quals tenien poca implantació. A principis dels 70 aquests grups aprofiten per canviar el nom i crear un partit polític organitzat, amb centre directiu i havent elaborat un principi polític i ideològic. L'any 1973 tots els partits estudiats per Laiz, ja estan estructurats⁴⁹.
- **Consolidació.** Durant el període 1974-1976 els partits d'esquerra radical elaboren programes i propostes per al final de la dictadura, segons les línies polítiques elaborades en el període anterior; són els anys de major producció teòrica i quan millor es pot observar en els discursos, les dificultats de caràcter doctrinal amb la que aquests partits han d'enfrontar-se a la següent etapa.
- **Acció.** Entre 1976 i 1979 és el període "d'acció", excepte pels grups que fan lluita armada; els partits estudiats posen en marxa tota la seva maquinària organitzativa per donar-se a conèixer i obtenir, bé representació parlamentària, bé acabar amb la dictadura o bé generar una crisi definitiva que trenqui el procés pacífic de transició a la democràcia.

⁴⁹ En relació a les dates de formació dels diferents partits, cal tenir en compte que alguns d'ells canvien de nom arran de diferents escissions, com el PCE(i) que neix el 1967.

- **Crisis.** La crisi dels partits d'esquerra radical es produeix com a conseqüència del procés de canvi a un règim democràtic i per la competència entre les diferents forces. Els partits que apostin per la participació no notaran la crisi fins a les segones eleccions generals de 1979.

Taula 1 - Periodificació de la història dels partits d'esquerra radical

	FORMACIÓ	CONSOLIDACIÓ	ACCIÓ	CRISIS
ORT	1970-73	1974-76	1976-1979	1979-80
PCE (i) PTE	1972-73	1974-76	1976-79	1979-80
MCE, MC	1972-73	1974-76	1976-78	1978---
LCR	1971-73	1974-76	1976-78	1978--
PCE (m-l)	1971-73	1974-75	1975-76	1976
OMLE, PCE[®]	1972-73	1974-75	1975-79	1979---
ETA	1967-1973	1974-75	1976 ---	

Font: Laiz, 1995 op. cit., pàg. 280.

Per la seva banda, Roca⁵⁰ proposa per als mateixos partits, cinc grans etapes per explicar “evolució i etapes de desenvolupament” que difereixen de les que proposa Laiz en la durada dels períodes però no en la seva significació global. Després d’una etapa de gestació i consolidació, els partits d’esquerra radical gaudeixen d’una etapa daurada que va des de la mort de Franco fins a les primeres eleccions municipals de 1979.

1. 1964-1970 Etapa de gestació. Des de la creació dels primers grups marxistes-leninistes fins a la dissolució del FLP.
2. 1970-1975 Etapa de consolidació. Des de la fi del FLP fins a la mort de Franco.
3. 1975-1979 Etapa d’auge. Des de la mort de Franco fins a les primeres eleccions municipals.
4. 1979-1982 Etapa de declivi. Des de les primeres eleccions municipals fins a les eleccions generals d’octubre de 1982.
5. 1982-1992 Etapa de desconcert. De les eleccions generals de 1982 fins a l’octubre de 1992 en que LCR i MC es fusionen en Izquierda Alternativa⁵¹

Roca insisteix sobre l’especificitat del moment històric que va donar ales a l’esquerra radical:

⁵⁰ Roca, 1994, op. cit., pàg. 69.

⁵¹ Als Països Catalans, aquesta fusió va donar lloc al grup Revolta Global.

“la izquierda radical encuentra un clima propicio para su limitado desarrollo cuando se produce el tránsito del modelo económico y político-autoritario representado por el franquismo al modelo económico-político liberal-democrático; es decir los años finales del franquismo y los primeros de la transición. Una vez consolidado el segundo modelo y mostrada su capacidad de atemperar los conflictos, la izquierda radical queda fuera del ámbito de intervención política.”⁵²

Per altra banda Rubiralta proposa tres etapes en la creació del nou nacionalisme radical en el seu estudi comparatiu sobre PSAN, ETA i UPG, que abraça un període del franquisme, entre 1959 i 1973.

- Orígens i gestació (1959-1962)
- La configuració del nou nacionalisme radical (1963-1968)
- El desenvolupament inicial del nou nacionalisme radical (1969-1973)

En el cas de Rubiralta, no desenvolupa l'etapa de la transició democràtica (ja que acaba l'estudi el 1973), que és la que ens interessa i, en canvi, reula fins a finals dels anys 50. La seva classificació, però, coincideix plenament amb les etapes establertes per Roca i Laiz.

2.2.7 Tipus de respostes davant la transició

Una vegada mort Franco, i accelerant-se el procés de transició democràtica, els partits d'esquerra radical hauran de posicionar-se davant els nous consensos. Participar a les instàncies unitàries juntament amb partits d'altres espais polítics, presentar-se a les primeres convocatòries electorals, mantenir la unitat sindical, donar suport a les noves institucions democràtiques, seran els dubtes que sorgiran. Uns partits revolucionaris, que no aspiren a la democràcia parlamentària, acabaran prenent postures diferents davant un entorn canviant.

Segons Portuondo, aquestes decisions portaran a una crisi als partits que genera tres tipus de respostes diferents. De 1974 a 1977 els partits intenten adaptar-se a la nova situació, fent un exercici de pragmatisme i relativitzant l'anterior rigidesa doctrinal i “tapant amb l'activisme i èxits mobilitzadors, les esquerdes ideològiques i organitzatives que s'estaven obrint”. En la major part dels casos serà a partir de 1977 quan, amb escissions i crisis internes importants, aquests partits hauran de prendre decisions transcendents. Les contradiccions entre els ideals revolucionaris i la

⁵² Roca, 1994, op. cit., pàg. 85.

necessitat de donar suport al canvi democràtic provocaran respostes prou diferents. Així, tal i com exposa Laiz⁵³:

“el tronco ideológico común permite igualmente transitar del ala radical del marxismo al ala moderada del mismo o, permaneciendo en el ala radical, pasar a activar el principio de la lucha armada. En el primer caso, la revolución, la lucha de clases y la dictadura de clase van perdiendo poco a poco importancia en el discurso, el cual expresa la agregación de nuevos conceptos como la solución pacífica de los conflictos, la democracia y el pluralismo, hasta llegar, explícita o implícitamente, a una aceptación de las reformas graduales”.

Laiz i Portuondo coincideixen a presentar tres possibles discursos enfront de la transició per part dels partits d'esquerra radical. Segons Laiz, un dels principals trets és el posicionament davant l'aprovació de la Constitució⁵⁴. De fet, fins que els partits no defineixin les seves posicions respecte a la Constitució de 1978, no podem parlar de partits deslleials, partits antirègim o partits antisistema⁵⁵. Excepte els partits que formin part del consens constitucional, els altres es converteixen en partits deslleials al sistema polític i practiquen l'“oportunisme institucional”.

En primer lloc, els qui optin pel consens, impulsaran programes de participació política: participació als organismes unitaris, lluita per la legalització dels partits, per l'amnistia i participació en la pressió i mobilització popular democràtica dels anys 76 i 77. Participaran a les eleccions de 1977 amb la intenció d'influir. És sobretot el cas del PTE i la ORT⁵⁶, que fins i tot faran campanya a favor de la Constitució en el referèndum de 1978, entenent que possibilitava canals de participació i tot alertant del perill que el “feixisme” es pogués beneficiar de la inestabilitat que podia provocar la no aprovació de la carta magna.

En segon lloc, el qui optin pel conflicte, apostaran per la resistència i estratègia revolucionàries. És el cas del MC i la LCR, grups que a l'inici de la transició volen “participar” però acaben rebutjant completament el règim que es va configurant. Fan campanya per l'abstenció i el NO a la Constitució respectivament. No exclouen la participació a les eleccions per “oportunisme institucional” però van radicalitzant el

⁵³ Laiz, 1995, op. cit., pàg. 308.

⁵⁴ Per veure els posicionament de la majoria de partits d'esquerra radical a la Constitució de 1978 i els seus arguments, vegeu “L'esquerra marxista “ de Roca (1996, L'Avenç).

⁵⁵ Laiz, 1995, op. cit., pàg. 23.

⁵⁶ El PCE (i) en el moment d'entrar a formar part de la *Junta Democrática* aprofitarà per canviar de nom pel de PTE, tal i com el PCE li reclamava. Altres partits d'esquerra radical que participaren a les instàncies unitàries foren el MCE i la ORT que participaren a la *Plataforma de Convergencia Democrática* i posteriorment junt amb el PTE a *Coordinación Democrática*. A Catalunya, bona part dels partits d'esquerra radical d'àmbit estatal s'incorporaren a l'Assemblea de Catalunya però no pas al Consell de Forces Polítiques on només podien ser-hi organitzacions d'àmbit català.

discurs a mida que es va consolidant un règim que entenen que va contra els interessos que defensen.

Finalment, en tercer lloc, trobem aquells grups que directament opten pel conflicte obert i iniciaran o incrementaran, segons el cas, la pràctica de la violència. Es el cas del FRAP, front on s'integraren les organitzacions de masses del PCE (m-l) i que tingué la seva màxima actuació entre 1973 i 1975, del GRAPO impulsat pel PCE[®] i d'ETA. Aquests grups justificaran la violència a partir de la negació del caràcter democràtic del nou règim espanyol.

Les diferents alternatives que hagin pres els partits, marcaran el que serà el futur de cada organització. És a dir la tria d'una de les tres opcions davant la transició i el procés d'institucionalització democràtica, marcarà de manera decisiva el futur del partit i la seva supervivència com a tal, una vegada acabada la transició. Els tres escenaris que en surten són:

- **Participació i dissolució.** Els dos més grups importants de l'esquerra radical espanyola, PTE i ORT, es presentaran a les eleccions el 1979 per separat obtenint poc més de 320.000 vots en total, que els hagués suposat un diputat per Madrid si haguessin presentat llistes conjuntes. La fusió dels dos partits, just després de presentar-se col·ligats a les eleccions municipals de 1979, que a la pràctica no es va acabar de consumir mai, va accelerar la seva autodissolució el mateix 1980, enmig d'una fuga incessant de militància. Si s'opta pel parlamentarisme, davant del fracàs de la integració en el sistema polític que suposa quedar-se fora de les institucions, la dissolució sembla inevitable.
- **Reafirmació comunitària i permanència.** Una vegada consolidat el nou sistema polític constatant la impossibilitat d'un procés revolucionari a curt i mig termini, la LCR i l'MC renunciïn a impulsar la revolució i dedicaran els seus esforços a promoure els nous moviments socials sectorials que aparegueren els anys 80, especialment en la campanya anti- OTAN de 1982 on per un breu temps recuperaran el protagonisme negat a les urnes. També adaptaren part del seu programa fent més èmfasi en les reivindicacions nacionalistes. És el que Portuondo anomena, "resistencialisme pragmàtic", després del fracàs de la ruptura.
- **Increment del terrorisme,** per part d'ETA, i el GRAPO. La utilització de la violència durant la transició, amb l'excepció d'ETA pm⁵⁷, provocarà un "no retorn", és a dir, en paraules de Portuondo, una "fugida cap endavant i posterior atrinxerament o "bunquerització".

⁵⁷ ETA político-militar s'autodissol l'any 1982 després de protagonitzar una sagnant actuació durant els darrers anys de la transició.

Segona part:

L'Evolució del PSAN i de l'esquerra
d'alliberament nacional (1968-1980)

3. Els antecedents de l'independentisme d'esquerra

3.1 El catalanisme d'esquerres

El PSAN és un partit que neix el 1969 i s'inscriu dins l'ample espai polític del catalanisme d'esquerres o esquerra nacional. El PSAN, tot i que en la seva expressió més extrema, està inserit de ple en dos corrents ideològics cabdals a Catalunya durant tot el segle XX i que han tingut una interacció entre ells: el progressisme i el catalanisme.

El catalanisme polític o nacionalisme català⁵⁸ es un corrent polític que neix a finals del segle XIX. Fruit de la renaixença cultural i del dinamisme econòmic anirà prenent posicions polítiques fins que arribi a ser hegemònic dins de Catalunya en les primeres dècades del segle XX. Dins del nacionalisme català, que afirma la personalitat nacional de Catalunya i la seva voluntat d'autogovern, el PSAN acabarà formant part del seu espai polític més radical, el separatisme o independentisme, segons la terminologia de cada època, que al llarg del segle XX mai va ser majoritari dins del nacionalisme català. El nacionalisme català ha estat des de principis del segle XX fins a l'actualitat un dels dos *cleavages* ideològics que han configurat els partits polítics catalans fet que ha condicionat el sistema de partits de Catalunya, des d'aleshores absolutament autònom del sistema de partits espanyol. Tal com expressa Caminal⁵⁹ “L'extensió a dreta i esquerra del catalanisme, com a moviment de recuperació de la personalitat catalana, havia de tenir dos efectes: la seva consolidació com a moviment polític i la seva divisió en un pluralitat de tendències i corrents ideològics. El primer té la seva expressió en l'afirmació de Catalunya com a nació política, el segon en l'aparició de partits nacionals”.

Dins del catalanisme polític hi hagut, ja des del segle XIX, tant concepcions polítiques conservadores com progressistes que s'han anat adaptant i relacionant amb les corrents de pensament ideològiques que predominaven a Europa en cada moment. El camp del catalanisme progressista⁶⁰, on s'inscriu el PSAN, beu de la tradició republicana i federal on destaquen inicialment les formulacions de federalisme ibèric de Francesc Pi i Maragall i posteriorment les expressions ja pròpiament nacionals del “catalanisme progressiu” formulades per Valentí Almirall. El catalanisme d'esquerres va tenir moltes dificultats d'expressió política durant les primeres dècades del segle XX. Va haver diversos intents de creació de partits polítics que volien trencar amb la

⁵⁸ Balcells, A. *Història del nacionalisme català. Dels orígens als nostres temps*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991.

⁵⁹ Caminal, Miquel: *Nacionalisme i partits nacionals a Catalunya*. Barcelona, Empúries, 1998, pàg. 89.

⁶⁰ Molas, Isidre: *Les arrels teòriques de les esquerres catalanes*. Barcelona, Edicions 62, 2001.

dicotomia que significava, per una banda, la Lliga Regionalista que representava el regionalisme burgès de Francesc Cambó i Prat de la Riba i, per l'altra, el lerrouxisme anticatalanista del Partit Radical, que havia aconseguit un gran suport en el camp de l'obrerisme amb un discurs totalment contrari a les reivindicacions nacionals. Així organitzacions com la UFNR o Acció Catalana no van aconseguir bons resultats electorals ni tampoc van poder consolidar estructures organitzatives. No serà fins a l'eclosió d'Esquerra Republicana de Catalunya durant la 2a República que l'esquerra aconseguirà crear un partit catalanista de referència, aglutinant en una sola força alhora la tradició republicana federal i a la vegada el nacionalisme radical. De fet, és amb ERC quan s'aconseguirà el primer Estatut d'Autonomia per a Catalunya, en detriment de la Lliga Regionalista que ho havia estat intentant sense èxit els anys anteriors.

El desenvolupament polític i ideològic del nacionalisme a Catalunya ha generat força debats clàssics en la historiografia catalana. El més rellevant ha estat el de les arrels populars o bé burgeses del catalanisme que arriba al màxim nivell arran dels debats generats arran de l'obra la publicació de "Catalanisme i revolució burgesa" (1967) de Jordi Solé Tura i de les rèpliques de Josep Termes subratllant la base popular i obrera del catalanisme. Per altra banda, un sector dels qui han defensat l'existència de catalanisme popular han també han defensat la presència d'un substrat independentista o separatista dins del primer catalanisme. Aquí s'inscriu bona part de l'obra de Fèlix Cucurull⁶¹ que relaciona expressions populars del XIX amb afirmacions proto-separatistes, ja que de fet les expressions polítiques pròpiament separatistes només s'expressaran políticament de manera explícita ben entrat el segle XX.

El moviment catalanista estava bàsicament circumscrit a Catalunya i tenia aquest territori com a punt de referència bàsic. En canvi, en els altres territoris de parla catalana, el nacionalisme anirà a un altre ritme. Tant el valencianisme com el mallorquinisme seran durant tot el segle XX moviments polític minoritaris i a diferència del catalanisme pròpiament dit, mai aconseguiran ser hegemònics dins el seu propi territori.

El moviment catalanista, igual que el conjunt de la història política de Catalunya es veu trasbalsat pels importants trencaments històrics que no permetran la consolidació ni d'institucions d'autogovern ni d'organitzacions partidàries sòlides. La història política del catalanisme es veurà doncs, totalment condicionada en la seva evolució, per les dictadura de Primo de Rivera, per la Guerra Civil i el posterior exili, que provocarà la diàspora de tota la classe política i intel·lectual per diferents països d'Europa i Amèrica, i per la dictadura del general Franco.

⁶¹ Vegeu Cucurull, Fèlix. *Panoràmica del nacionalisme català*. Paris, Edicions Catalanes, 1975.

El dur trencament que suposa la dictadura franquista provoca una gran dificultat per part dels militants nacionalistes per conèixer el passat polític recent i no tant recent. Tot i que existeix un fil conductor orgànic entre les organitzacions, com es veurà, molts militants independentistes redescobreixen tard les experiències del separatisme dels anys 20 i 30 i, encara més, les incipients propostes dels separatistes socialistes. De tota manera, existeix un fil orgànic i ideològic que lliga les organitzacions dels anys 20 amb les dels anys 70 del segle XX. Una font molt interessant per veure l'evolució de l'independentisme i la seva continuïtat és la biografia de Joan Cornudella elaborada per Fermí Rubiralta, on es mostra la trajectòria de 60 anys consecutius en la primera línia de l'independentisme polític. Tot i existir altres casos de persones que fan la funció de baula⁶² en la cadena de transmissió ideològica, els trencaments orgànics i les dificultats de transmissió personal són una de les característiques més rellevants de l'evolució de l'independentisme i del conjunt del nacionalisme català.

3.2 Estat Català i el separatisme insurreccional

El PSAN és un partit independentista que crea un espai polític nou però que a la vegada es troba plenament inserit en la tradició política del separatisme-independentisme català. El PSAN neix com una escissió del Front Nacional de Catalunya (FNC) i aquest és, a la vegada, un partit creat per diferents sectors que beuen directament del separatisme insurreccional d'Estat Català i Nosaltres Sols!

Tot i els antecedents anteriors de grups ultracatalanistes prepolítics de principis de segle, hi ha acord per afirmar que el primer partit polític independentista va ser Estat Català, organització clandestina creada per Francesc Macià el 8 de juliol de 1922. Estat Català, en paraules d'Ucelay-Da Cal⁶³, "fixà els termes estratègics i la retòrica del "separatisme" que es com es conegué l'independentisme català durant més de dues dècades". El separatisme esdevingué un fenomen essencialment juvenil, en part relacionat amb els nous barcelonins arribats de les comarques de l'interior de Catalunya, sobretot de les terres de Lleida. Més enllà de les organitzacions polítiques a que ens referirem en la dècada dels anys 20 i 30, el separatisme català tingué una calorosa acollida entre organitzacions de la societat civil entre les que destaca l'organització juvenil Palestra, l'excursionisme i l'esport en general. També es situà en l'òrbita del separatisme el CADCI, obligada referència dels dependents de comerç de Barcelona i les ciutats del seu entorn.

⁶² En el camp del nacionalisme radical destaquen els casos de Manuel Viusà i Jaume Martínez Vendrell també com a militants històrics del separatisme, que en la seva maduresa, van connectar amb els joves independentistes dels anys 70.

⁶³ Ucelay Da – Cal. "Estat Català" a Molas, Isidre (ed.). *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya*. Segle XX. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000. pp. 86-88.

D'entre les influències d'aquest primer separatisme cal ressaltar el seguiment de la Doctrina Wilson, interpretant la 1a Guerra Mundial com una guerra d'alliberament de les nacions respecte als imperis europeus. També tingué influència Cuba, antiga colònia espanyola que havia aconseguit la independència el 1898 i que inspirà el disseny de la nova bandera estelada d'Estat Català. Però la influència més rellevant vingué d'Irlanda a partir de 1916 amb la revolta de Pasqua i la posterior creació l'any 1922 de l'Estat Lliure d'Irlanda.

L'objectiu dels separatistes catalans era la confederació ibèrica, però amb una prèvia separació i declaració de sobirania del poble català. Es tractava d'un moviment insurreccional i "poc polític", poc hàbil per crear òrgans estables i que fracassarà a les urnes en les ocasions que s'hi decideixi participar. El separatisme era insurreccional en el sentit de defensar un aixecament militar a l'estil irlandès. Conseqüentment, això portarà al separatisme a la creació de diferents grups paramilitars durant la dictadura de Primo de Rivera, anomenats escamots. Aquests grups paramilitars realitzaran accions com l'anomenat "complot del Garraf" (maig de 1925) i sobretot l'intent fallit d'ocupació de Catalunya des de Prats de Molló (novembre de 1926), que aportarà una gran popularitat a Francesc Macià. L'acció es convertirà en un èxit propagandístic i publicitari que ajudarà a engrandir el carisma del líder separatista. El judici pels fets, celebrat a París (gener de 1927) amb gran ressò, donà a conèixer a nivell internacional el plet català i Macià a l'interior. Macià farà una gira per Casals Catalans americans, que en aquella època es configuraren en els sectors més abanderats del separatisme. Així, fou en el Casal Català de l'Havana (Cuba) on s'aprovà el projecte de Constitució de la República Catalana (octubre de 1928).

Entretant, a l'interior del país, Estat Català funcionà durant la dictadura de Primo de Rivera com un front nacionalista, d'un separatisme sovint més sentimental que polític, que permetia als seus adherits la doble militància a altres partits com, per exemple, amb Acció Catalana o amb la USC. Estat Català aconseguirà gran notorietat durant la dictadura, en ser un dels partits que més va enfrontar-se a un règim que va destacar en la repressió dels símbols nacionals catalans.

L'arribada de Macià a Catalunya i la convocatòria d'eleccions municipals, accelerà creació d'Esquerra Republicana de Catalunya (18 i 19 de març de 1931), com a confluència àmplia de republicans d'esquerra i nacionalistes. S'hi sumaren el Partit Republicà Català de Lluís Companys, el grup de l'Opinió, el propi Estat Català i, sobretot, una quantitat important de centres i casals republicans de comarques i de la mateixa Barcelona. Macià, gràcies al seu carisma, fou elegit líder d'ERC, i no dissolgué la seva organització al si del nou partit. La victòria electoral d'ERC sobre la Lliga i sobre

el PRC (Acció Catalana) el 12 d'abril de 1931 portarà a Macià a la proclamació de la República Catalana dos dies més tard.

Els acords posteriors de Macià amb el nou govern republicà espanyol, comportaran la renúncia a la República Catalana i la instauració de la Generalitat de Catalunya. Aquest fet serà la causa d'una forta crisi del separatisme català, ja que molts sectors interpretaran com una traïció la via autonomista, és a dir l'acceptació d'un autogovern català sota jurisdicció espanyola. L'esmicolament orgànic del separatisme en diversos partits tardarà alguns mesos a clarificar-se. Grups dissidents, amb la intenció de refundar Estat Català, crearan el Partit Nacionalista Català (PNC) de caràcter interclassista i conservador, que defensarà decididament la intervenció política. També quedarà com un grup diferent, Nosaltres Sols! liderat per Daniel Cardona, que rebutjava precisament aquesta intervenció política. El tercer grup serà el Partit Català Proletari (PCP) de Jaume Compte que detallarem més endavant, ja que la seva connotació marxista el relaciona ideològicament amb el PSAN.

Però una gran part dels militants d'Estat Català ingressaran a ERC. Les noves Joventuts d'ERC-Estat Català (JEREC-EC) tindran una gran influència dins el nou partit republicà. Liderats per Josep Dencàs i Miquel Badia no abandonaran el contingut ideològic insurreccional i paramilitar. Tal com ressalta Rubiralta⁶⁴, per aquest sector resultava transcendent d'aprofitar el control de l'ordre públic per poder arribar a fer efectiu, quan l'oportunitat es presentés, la proclamació de la desitjada separació respecte l'Estat espanyol.

Però el separatisme no era pas hegemònic al si d'ERC on havia de competir amb el grup de L'Opinió i altres de procedència republicana. Les JEREC foren titllades sovint de feixistes tant des de dins com de fora del partit, per les accions dels seus escamots contra les vagues de la CNT o les desfilades atlètiques que feren a l'estadi olímpic de Montjuïc. Finalment es decidirà la dissolució dels escamots, que en algun moment havien arribat a ser usats com a força de xoc del govern de la Generalitat. Amb la mort de Macià i l'arribada de Lluís Companys a la presidència de la Generalitat, s'agreujaren les tensions al si del partit del govern. Els fets del 6 d'octubre de 1934 en què el president de la Generalitat Lluís Companys proclama la República Catalana i el govern català és detingut per les forces d'ordre de l'Estat sense que hagi ofert resistència, desencadenaren una nova etapa del separatisme català.

Els fets del 6 d'octubre aconseguixen, sota les ordres del conseller de governació Dencàs i també de Badia, aglutinar tot el separatisme, que intentà convertir l'acte d'autoimmolació política de Companys en una insurrecció que no només fracassà del

⁶⁴ Rubiralta, Fermí. *Una història de l'independentisme polític català. De Francesc Macià a Josep-Lluís Carod-Rovira*. Lleida, Pagès Editors, 2004, pàg.70.

tot, sinó que, arran dels fets, els separatistes foren titllats d'aventuristes per la major part de la classe política. En canvi, els propis separatistes criticaren el president Companys⁶⁵ per tou i per no haver-se enfrontat amb prou decisió al govern central.

Aquest fet portà, una vegada la situació de detencions i exili es normalitzà, a la clarificació de l'espai polític separatista. Precisament el fil orgànic amb l'independentisme de la postguerra vindrà pel reconstituït Estat Català que unirà a partir del maig de 1936, el PNC, l'organització patriòtica Nosaltres Sols! i sobretot, la majoria de militants procedents de les JEREC que havien deixat ERC, després de les desavinences amb el president Lluís Companys arran dels fets del 6 d'octubre i la seva divergent interpretació sobre les causes del seu fracàs. Durant la guerra civil, tot i que Estat Català es va definir com a revolucionari i antifeixista i va enviar alguns milers de militants a lluitar als diversos fronts republicans, patirà la animadversió de la CNT-FAI⁶⁶ que controlava el Comitè de Milícies Antifeixistes i posteriorment també del PSUC, quedant arraconat políticament i exclòs de tots els òrgans unitaris i de govern. Estat Català intentarà "catalanitzar la revolució" i denunciarà el buit de poder de les institucions autònomes i les arbitrietats i excessos dels anarquistes al carrer.

Així mentre el nou Estat Català intentava recomposar-se com a partit, el també nouat PSUC creix a costa de la base social d'ERC i d'Estat Català, amb l'estalinisme com a element unificador. En canvi Estat Català, que també neix d'un procés unificador, no està ben soldat. Els sotrac constants durant aquest període feien perillar no només la pròpia existència del partit sinó també la vida dels seus dirigents⁶⁷. Un cert creixement del partit a comarques, una campanya de propaganda important i el suport rebut per part del President del Parlament Joan Casanovas quedaren en no res degut a l'esclat del fosc "Afer Revertés-Companys", que comportà la detenció i exili de la direcció de l'organització separatista. El partit, a punt d'enfonsar-se definitivament, fou mantingut amb vida gràcies a l'actuació decidida de Joan Cornudella que en serà el dirigent, i posteriorment fundador i líder del FNC. Estat Català es mantingué fidel a la Generalitat i a les institucions durant els fets de maig de 1937, però es veié abocat durant els darrers temps de la guerra a una lluita fratricida entre diversos sectors⁶⁸. Després de l'ocupació de Catalunya per l'exèrcit franquista (1939), els líders d'Estat Català

⁶⁵ Cal subratllar que la mort del president Companys, el convertí en un símbol de la lluita europea contra el feixisme i provocarà que la data del 15 d'octubre, aniversari de la seva mort, fos commemorada per grups independentistes d'esquerres als anys 70, tot i que el PSAN no reivindicà explícitament la seva figura.

⁶⁶ Encara sota l'efecte de l'assassinat dels germans Badia, (abril 1936) per part de pistolers de la FAI.

⁶⁷ Destaca l'exili forçat del secretari general Josep Dencàs, just a l'inici de la Guerra Civil, davant del perill que corria la seva vida en un Barcelona dominada per la FAI.

⁶⁸ Per l'actuació d'Estat Català durant la Guerra Civil, vegeu de Rubiralta, Fermí. *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003 i també Rubiralta, 2004, op. cit.

s'exiliaran, prioritàriament a França, on immediatament començaran a reprendre la lluita per la independència de Catalunya, ja sota altres sigles i condicionants.

En definitiva, en la segona i la tercera dècada del segle XX s'havia desenvolupat un separatisme de vocació eminentment prepolítica, sentimental i insurreccional. Un separatisme que té un cert èxit en les situacions de tensió (dictadura, pressió del govern central prèvia als fets d'octubre) però amb una gran incapacitat d'actuació política, i dificultat de construir estructures estables. D'aquí, les múltiples organitzacions, escissions i reagrupaments. El separatisme aconsegeix, però, fer-se un forat en la societat catalana, sobretot en el marc de la referència simbòlica. A més, el seu principal líder, Francesc Macià, esdevé president de la Generalitat i connecta molt bé amb les masses republicanes. Però el separatisme estricte quan es presenta a les eleccions en solitari, només obté magres resultats. Per altra banda, la idea de separar-se per tornar-se a confederar en l'àmbit ibèric s'anirà abandonant per l'independentisme en les dècades posteriors, que optarà per la independència total, sense mantenir lligams amb Espanya.

3.3 El marxisme i el catalanisme a la Segona República

El PSAN farà a finals dels anys seixanta del segle XX, una síntesi entre socialisme revolucionari i independentisme, entre lluita de classes i alliberament nacional. Tot i la originalitat ideològica, cal dir que durant els anys de la segona república foren constants els intents de relacionar aquests dues línies de pensament.

L'hegemonia en el camp de l'esquerra durant la 2a república estigué en mans de forces autòctones i catalanistes. Però més enllà d'ERC i del seu republicanisme populista d'esquerres, i de la minoritària USC que volia conjuminar catalanisme i socialisme reformista, sorgiren incipients grups comunistes catalans, adherits a la III internacional i, puntualment, també a la IV. Molts separatistes catalans estigueren influenciats per un revolucionarisme social genèric, però una bona part d'aquests mostraren les seves simpaties cap a la URSS. Hi influencià les relacions, encara que fossin puntuals, entre Macià i els dirigents soviètics⁶⁹, el model federatiu de la URSS que esdevenia una eina de possible aplicació al context peninsular i les teories de Lenin sobre els moviments nacionals. Tot plegat impulsà a alguns separatistes a integrar-se en organitzacions comunistes d'obediència catalana.

⁶⁹ Viatge de Macià a Moscou (1925) per demanar suport als dirigents soviètics per a la causa catalana.

Cal puntualitzar que les tendències totalitàries europees del moment, tant l'estalinisme com el feixisme, a principis dels anys 30 encara no havien caigut en desgràcia i podien causar certa admiració en els militants separatistes. Hi hagué certa competència entre feixisme i comunisme per imposar-se com a referents de modernitat entre els cercles catalanistes més radicals. Però tal com ha estudiat Ucelay⁷⁰ un hipotètic enlluernament amb el feixisme italià s'hauria contradit radicalment amb que era un dels elements bàsics del nacionalisme: l'autonomia de la societat civil i el seu profund antiestatisme. Aquest seria un dels arguments d'Ucelay per explicar "l'excepcional preferència pel comunisme", en comptes del feixisme, per part del separatisme català.

Des del marxisme, que fou minoritari a Catalunya fins al començament de la Guerra Civil, es feren durant el període de la 2a república aportacions tant teòriques com pràctiques per articular la lluita de classes amb el fet nacional⁷¹. Així, des dels diversos partits marxistes, tant comunistes com socialistes, es feren intents per tal d'enllaçar les teories de Lenin sobre les nacionalitats i l'autodeterminació al fet català, confrontant-se clarament amb les tesis oficials dels partits marxistes espanyols. Cal dir que el sistema de partits català dels anys de la Segona República⁷² era totalment diferent a l'espanyol del mateix moment, de la mateixa manera els partits marxistes catalans també ho eren, tant orgànicament com sobretot en la línia ideològica en la defensa de posicions diferents respecte al fet català.

Un d'aquests partits marxistes fou la Federació Comunista Catalano-Balear (FCCB) que més endavant crearà el Bloc Obrer i Camperol (BOC) i que tingué Joaquim Maurín com a màxim líder i ideòleg. Aquesta organització de comunistes dissidents amb la URSS, desplegaron durant tota aquesta època una actitud clarament favorable a la intersecció entre el marxisme i el nacionalisme. Sobre el fet nacional, el BOC apostava per una confederació ibèrica on Catalunya i el País Basc tinguessin reconegut el dret a l'autodeterminació.

Cal destacar la teorització que feu Joaquim Maurín sobre les tres etapes del moviment nacional català. Segons aquesta interpretació, inicialment hi hagué un predomini de la burgesia monàrquica en el moviment, representat per la Lliga Regionalista. Posteriorment fou la petita burgesia republicana, encapçalada per ERC i Francesc Macià que lideraren el procés que hauria de donar lloc, finalment, al lideratge per part de la classe obrera socialista. Aquest esquema formulat a "La batalla" el 16 de juliol de

⁷⁰ Vegeu d'Ucelay – Da Cal, *The shadow of a doubt*. Barcelona, ICPS, 2002, i també "Un joc d'aparences: 'Front Nacional', 'frontpopulisme' i les alternatives feixistes i comunistes dins el separatisme català" a *1r Congrés d'Història de l'Independentisme Català*, 2007.

⁷¹ Una síntesis d'aquestes propostes es pot trobar a Balcells, Manel. *Marxismo y catalanismo 1930-1936*. Barcelona, Cuadernos Anagrama, 1977.

⁷² Molas, Isidre. *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*. Barcelona, Edicions 62, 1972.

1931 tingué repercussió en els anàlisis que es feren trenta anys després, i serà citada com a referència important tant pel PSAN⁷³ en diverses ocasions, com també per al PSUC en el seu important document “El problema nacional català” (1961).

Una altra organització marxista que incidí en aquest debat fou Esquerra Comunista (EC), partit inicialment trotskista i que liderat per Andreu Nin, també propugnava, encara que de manera diferent, l’apropament entre marxisme i nacionalisme. Tot i que Nin es mostrà reaci a fomentar el nacionalisme en regions de l’Estat on no estigués desenvolupat, si que valorà el paper del moviment nacionalitari català com un element revolucionari de pes.

Tant Nin com Maurín i els partits que lideraren despertaran anys després l’interès del PSAN, molt més que no pas el separatisme insurreccional de Macià i d’Estat Català. Així en algunes ocasions⁷⁴, es declararan hereus del que batejaren com a “marxisme nacional” i interpretaran que si no hagués estat per la guerra civil i per la posterior dictadura franquista, aquest espai polític no haguera quedat estroncat i haguera evolucionat cap a posicions “semblants” a les que arribaria el PSAN anys més tard. El BOC i EC, que eren partits d’àmbit estatal que tenien presència sobretot a Catalunya, es fusionaren el setembre de 1935 per crear el Partit Obrer d’Unificació Marxista (POUM), partit comunista heterodox que aconseguí certa rellevància internacional en el marc de la revolució a Catalunya, durant els primers mesos de la Guerra Civil.

Dins del marxisme català dels anys trenta també cal incloure el Partit Comunista de Catalunya (PCC), secció catalana del PCE, que tot i que amb alguns alts i baixos, també participa de la reivindicació nacional catalana. Intentà fer una estratègia pròpiament catalana acostant-se als pagesos rabassaires i també al PCP. El PCC defensà la creació d’una república soviètica catalana, en un context de gran idealització de la URSS per tots els partits marxistes.

Tots aquests partits marxistes, que de fet no tastaven poder en ser força minoritaris, volgueren sobrepassar a ERC en el seu maximalisme nacionalista, tot criticant les seves renúncies a l’hora de d’aprovar l’Estatut retallat, el pactisme amb el govern central i sobretot de l’actitud fluixa davant dels fets del 6 d’octubre, iniciats precisament per la

⁷³ Per exemple, es reproduí l’article de “Les tres etapes de la qüestió nacional” de Joaquim Maurín, precisament en el primer número de la revista de pensament *Quaderns d’Alliberament*, abril de 1977, propera al partit.

⁷⁴ “El PSAN pretén d’ésser el continuador d’aquells marxistes catalans que lluitaren amb les armes, amb la paraula i amb la ploma per un país i una revolució, i entre els que hom no pot deixar de destacar emocionadament les figures gegantines de Joan Comorera i d’Andreu Nin, màrtirs tots dos d’aquella lluita i exemples altíssims per al nou socialisme català, malgrat que algú, lligat encara a velles circumstàncies, pugui semblar paradoxal que els retem homenatge conjunt”. Ferrer, Josep. *Per l’alliberament nacional i de classe . Escrits de clandestinitat*. Barcelona; Ciutat de Mallorca i València, Avançada, 1978, pàg. 80.

convocatòria d'una vaga general per part dels partits marxistes agrupats en l'Aliança Obrera.

Dins d'aquest espai de partits marxistes cal ressaltar el Partit Català Proletari (PCP) que va constituir un cas significatiu d'evolució des del nacionalisme insurreccional fins al marxisme nacionalista⁷⁵. El PCP sorgeix arran del citat trencament de l'Estat Català quan Francesc Macià proclama la República catalana i pren diferents noms durant la seva curta existència. Nascut el 1931 com a Estat Català – Força Separatista d'Extrema Esquerra (FSSE), passa a anomenar-se Estat Català – Partit Proletari (EC-PP) el 1932 i, finalment, Partit Català Proletari el 1934. El PCP liderat per Jaume Compte fou un partit de clara tendència socialista i admirador de la III Internacional. Es declarà partit obrer nacionalista i revolucionari i a favor de la ideologia proletària per passar a denunciar a l'Estat Espanyol per imperialista i capitalista. De fet, sense que existeixi cap lligam orgànic directe, aquest petit partit seria l'antecedent ideològic més clar del PSAN ja que feu una fusió “sense supeditacions” del marxisme revolucionari i del separatisme. Quan la seva història surti a la llum, serà reconegut per al PSAN i per tots els partits del seu espai polític⁷⁶.

El PCP es trobarà enquadrat en l'espai de tots aquests partits marxistes catalans, com el BOC, EC o el PCC, però a diferència d'aquests no advocarà per una federació socialista de repúbliques ibèriques sinó per una federació de repúbliques “existents”, en el marc europeu. Tot i el seu feblíssim suport electoral, el PCP es feu amb el poder del CADCI des de la seu del qual participaren en la revolta del 6 d'octubre 1934. Allí hi moriren, en els enfrontaments amb l'exèrcit espanyol, els dirigents Jaume Compte i Manuel González Alba. El PCP fou un dels partits fundadors del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), el juliol de 1936⁷⁷ juntament amb els ja citats USC, la Federació catalana del PSOE i el Partit Comunista Català. Tot i que el PCP no aportà un nombre important de dirigents ni militants, va col·laborar a crear un partit que cresqué durant la Guerra Civil amb el suport soviètic, i que estarà cridat a ser el gran partit de referència de l'esquerra catalana durant les dècades següents.

⁷⁵ Balcells, 1977, op. cit.

⁷⁶ Mostres de l'interès per aquest petit partit en són l'edició del llibre d'Imma Tubella, *Jaume Compte i el Partit Català Proletari*, publicat el 1979 per La Magrana, editorial propera al PSAN; posteriorment el nom de González Alba serà utilitzat per l'MDT per donar nom a un Centre d'Estudis; Jaume Compte serà el nom del Casal Independentista de Sants, el més important de Barcelona durant la dècada dels noranta; el nom de la publicació del PCP, *L'Insurgent*, serà utilitzat pel PSAN de Tarragona per una de les seves publicacions i també pel mateix Casal Independentista de Sants. De l'interès pel conjunt del sector destaca la publicació l'any 1974 de *Marxisme i qüestió nacional catalana 1930-1936*, de Roger Arnau (pseudònim de Josep Benet) per les Edicions Catalanes de Paris, amb textos de tots els partits citats en aquesta capítol.

⁷⁷ Martín i Ramos, Josep Ll.: *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya (1930-1936)*. Barcelona, Curial, 1977.

Una mostra de la permeabilitat entre el moviment separatista i el moviment marxista durant els anys 30, foren els constants traspassos de militants entre Estat Català i les diferents organitzacions marxistes. En són exemples la militància compartida entre membres d'USC i Estat català, com fou el cas de Jaume Aiguade, dirigent de l'organització separatista a l'interior durant la dictadura i posteriorment primer alcalde de la Barcelona republicana, o la participació de joves militants i destacats dirigents d'Estat Català, com Jaume Miravittles, en la creació del BOC. En aquesta mateixa línia alguns destacats membres del PCP, com Josep Rovira i Miquel Ferrer, foren atrets posteriorment pel Bloc Obrer i Camperol (BOC) de Joaquim Maurín.

Finalment, cal esmentar que un dels dos principals corrents interns d'Estat Català durant la Guerra Civil, que va ser liderat per Vicenç Borrell, apostava per una línia d'apropament al PSUC i mostrava una clara opció marxista⁷⁸, fet que ens indica com la influència de la III Internacional era sempre present en importants sectors del separatisme català de l'època, no només en les trajectòries personals dels que havien anat abandonant el separatisme estricte per incorporar-se al POUM o al PSUC.

No es pot oblidar, però, que aquestes tendències no eren pas majoritàries al si de la classe obrera catalana, que fou hegemonitzada durant les tres primeres dècades del segle XX per l'anarcosindicalisme, sobretot per la CNT, i no pas per socialistes ni comunistes. La relació de l'anarcosindicalisme amb les reivindicacions catalanistes, foren certament contradictòries tant en el discurs ideològic com en els fets pràctics. Les actituds podien variar entre sectors completament reacis al fet nacional, com la FAI, a d'altres, com el sector liderat per Joan Peiró, que podien mostrar-se menys reticents.

Però, en definitiva, aquests antecedents marxistes del separatisme no van poder passar la transmissió personal⁷⁹; el marxisme del PSAN serà de nou encuny, tot i que es faran esforços per recuperar aquests elements de memòria com antecedents, en la mesura que es coneguin. De fet, aquest afany per recuperar la memòria i rellegir en clau revolucionària tradicions de protesta local es va donar també en els mateixos anys entre les noves formacions independentistes d'esquerra d'altres nacionalitats com Galícia, Euskadi, Occitània, Còrsega o Bretanya⁸⁰.

⁷⁸ Rubiralta, 2004, op. cit., pàg. 108.

⁷⁹ El cas de Josep Soler Vidal (1908-1999), exmilitant del BOC i fundador del PSUC, és bastant excepcional. Després de passar tota la dictadura franquista exiliat a Mèxic, en tornà a Gavà (Baix Llobregat), s'afilià al PSAN juntament amb el seu fill, Jordi Soler i Vinyes. Soler Vidal serà un dels candidats del PSAN a les llistes electorals del BEAN en les eleccions del Congrés de 1979. Semblant és el cas de Jordi Arquer, exdirigent del BOC i del POUM, que en tornar també d'un llarg exili, mantindrà contacte amb grups de l'esquerra independentista.

⁸⁰ Núñez Seixas, 1998, op. cit., pàg. 269.

3.4 El pancatalanisme durant la Segona República

A part del lligam entre marxisme i independentisme, l'altre element definatori del PSAN respecte a d'altres partits serà la reivindicació dels Països Catalans. El moviment catalanista s'havia desenvolupat tradicionalment a Catalunya. El PSAN, com veurem, a partir de les aportacions de l'escriptor valencià Joan Fuster, serà el primer partit polític que es declararà d'àmbit nacional dels Països Catalans, i que en conseqüència també estarà implantat de manera regular fora del Principat de Catalunya. Si bé la concepció i el nom de Països Catalans és prou moderna, existeixen durant la segona república tal i com recull Arnau González⁸¹ importants antecedents d'aquesta reivindicació fins al punt que, al seu parer, cal situar l'origen del pancatalanisme en el període republicà.

La importància donada pel nacionalisme català a la llengua, portarà a reivindicar progressivament el catalanisme polític per a tot el conjunt de l'àmbit lingüístic. Les denominacions de "Països de llengua catalana", "Terres de parla catalana" o "Gran Catalunya" que havia utilitzat Enric Prat de la Riba, serviran en aquest període per denominar els territoris on es parla català: Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, les comarques catalanoparlants d'Aragó, Andorra i la Catalunya francesa.

Cal dir que fins als anys 30 encara hi havia certa confusió sobre l'àmbit de la nació catalana i les relacions que hi havia amb l'occitanisme. Encara el 1934 es redactava un manifest amb el títol *Desviacions en el concepte de llengua i pàtria* amb el suport d'importants intel·lectuals, liderats per Pompeu Fabra, en que s'alertava de que ni la nació catalana s'acabava al Principat, ni incloïa als països d'OC: la nació catalana comença i acaba amb els límits de la llengua catalana. Segons deia el manifest:

"la nostra pàtria és per a nosaltres, el territori on es parla la llengua catalana. Comprèn, doncs, de les Corberes a l'Horta d'Oriola i de les comarques orientals d'Aragó a la Mediterrània."

El creixement de l'ideari pancatalanista durant els anys 30 és prou evident en el camp civil en grups com l'associació juvenil Palestra o per l'Associació Protectora de l'ensenyança Catalana (ACEM) que teixeix contactes entre la majoria de territoris de parla catalana.

Però tot i ser una reivindicació sobretot en l'àmbit cultural, comença a tenir repercussions polítiques. Per una banda en l'àmbit del separatisme, la idea dels Països

⁸¹ González, Arnau. *La nació imaginada. Els fonaments dels Països Catalans (1931-1939)*. Catarroja – Barcelona, Afers, 2006.

Catalans és present, tal com demostra Carod–Rovira amb reiterats exemples⁸² des de principis de segle, encara que no sempre s'expressin amb claredat ni amb els mateixos termes. Però a banda del separatisme estricte, un seguiment de la premsa nacionalista del Principat durant aquella època permet comprovar l'ampli ressò de les propostes pancatalanes en les rengles del nacionalisme català, tant en forces de d'esquerres com de dretes. Exemples d'aquest moviment ample i transversal són la celebració de mítings de Cambó i Macià a Mallorca i València, l'elecció de diputats nacionalistes valencians i mallorquins en les llistes electorals de la Lliga o ERC per Catalunya, els nombrosos intercanvis entre polítics i intel·lectuals catalans i mallorquins o també el suport entusiasta dels nacionalistes mallorquins i valencians a l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

El debat pancatalanista també tingué el seu ressò en l'àmbit polític-legal. Així en les discussions sobre la Constitució republicana i l'Estatut (1931-1933)⁸³ no s'acceptaren diferents propostes dels partits catalans com la possibilitat de federació de regions o la possible l'annexió de regions insulars, en referència a les Illes Balears. També en el redactat original de l'Estatut original de Núria es preveia una possible incorporació a Catalunya de municipis fronterers, en referència implícita als municipis catalanoparlants d'Aragó, que finalment tampoc fou acceptada. En moltes de les propostes de l'època, subjau una concepció federal dels diferents països catalans, ja que sovint es proclama la necessitat de que Catalunya es federi, en un primer estadi, amb els altres pobles de llengua catalana, per posteriorment confederar-se amb la resta dels pobles ibèrics.

També inclouríem en aquesta línia la fallida "reconquesta" de Mallorca a l'inici de la Guerra Civil per part de l'exèrcit de la República. La coneguda com "Operació Bayo" (agost-setembre de 1936) fou per a centenars de combatents d'Estat Català, i per alguns intel·lectuals com Antoni Rovira i Virgili, una acció que s'entenia dins d'una significació clarament pancatalana.

En tot cas, durant el període de la 2a República la influència del nacionalisme català fou molt gran en els incipients moviments nacionalistes del País Valencià i les illes Balears. Això provocà amplis debats i divergències al si del regionalisme i del nacionalisme balear i valencià i les primeres acusacions d'imperialisme català per part del sectors contraris a aquest projecte unitari.

Però tots aquests intents, d'agermanament quant menys, i de propostes d'unitat d'acció política en els casos més agosarats, quedaren estroncats amb l'arribada de la

⁸² Carod-Rovira, Josep-Lluís: "Nacionalisme revolucionari i marc nacional dels Països Catalans (1919-1945)." a *Quaderns d'Alliberament* núm. 7, febrer de 1982.

⁸³ González, 2006, op. cit., pàg. 167-193.

Guerra Civil i la dictadura. Per una banda, Mallorca caigué en mans dels sublevats, fet que obligà als intel·lectuals catalanistes a renegar públicament del seus posicionaments i per altra, es produí l'escapçament de les élites polítiques i culturals valencianes, moltes de les quals no pogueren fugir a l'exili, en quedar atrapades al port d'Alacant al febrer de 1939.

3.5 El Front Nacional de Catalunya durant la dictadura franquista

El FNC no només és el partit referent de l'independentisme català des de la seva formació fins, com a mínim, a l'escissió del PSAN, sinó també la única organització nacionalista catalana que durant el franquisme tindrà presència més o menys constant tant a l'interior com a l'exili. Ni Estat Català, ni ERC, ni Acció Catalana o Unió Democràtica podran, tot i els intents, mantenir una estructura partidària a l'interior tant regular com la que tingué el Front.

L'entrada de l'exèrcit franquista a Catalunya suposà la fugida a l'exili dels dirigents polítics de totes les formacions republicanes. La diàspora catalana, accentuada pel començament de la segona guerra mundial i l'entrada de l'exèrcit alemany a França, provocà, lògicament, un terrabastall en l'organització interna dels partits catalans. La necessitat de supervivència dels militants nacionalistes als camps francesos fou la primera prioritat, però desseguida es pensà en retornar a la lluita.

A pocs mesos d'acabar la guerra, diferents militants nacionalistes radicals que s'havien quedat a Catalunya, actuen conjuntament en la creació d'una organització de resistència. Aquest fet contrasta amb les divisions, cada vegada més cruentes, d'Estat Català a l'exili. Esperonats per les notícies de l'interior es produeix un acord entre el sector d'Estat Català encapçalat per Joan Cornudella i el grup Nosaltres Sols! de Daniel Cardona. En una reunió celebrada a París (maig de 1940) es dona el vist i plau a la unitat orgànica que s'havia iniciat a l'interior i s'ofereix una direcció política des de l'exili. Aquest acord entre els dos petits grups, segellava el que més tard seria el FNC⁸⁴, l'èxit del qual serà el que la direcció efectiva d'aquesta nova organització patriòtica resistent es porti des de l'interior, i no pas de l'exili, que és el que farà que s'adapti a les noves circumstàncies de la dictadura. Manuel Cruells i Joan Cornudella, retornen a l'interior clandestinament per liderar el nou grup.

⁸⁴ La història dels primers anys del FNC està explicada a Díaz, Daniel. *El Front Nacional de Catalunya (1939-1947)*. Barcelona, La Magrana, 1983.

El primer objectiu de la nova organització, encara sense nom, és resistir en el marc de la segona Guerra Mundial. La derrota de la guerra civil només ha estat un capítol més de l'enfrontament mundial entre totalitarisme i democràcia. S'entén la resistència a l'interior com un front més de la lluita antifeixista internacional. Tots els esforços van en la direcció de que amb una possible victòria dels aliats, es pugui donar una solució al problema català.

Es per aquest motiu que durant els anys que duri la 2a guerra mundial, la major part d'accions del FNC aniran encaminades al suport als països aliats en la guerra, i no tant a les pròpies d'una organització política. Entre les seves activitats, destaquen la col·laboració amb les cadenes d'evasió aliades, britànica i francesa, i la col·laboració amb els serveis secrets britànics, francesos, polonesos i d'Estats Units. Així el pas d'aviadors aliats de França a Barcelona i les tasques d'espionatge per a les diferents ambaixades, foren les tasques principals d'aquests primers anys. Funcionaren diferents cadenes d'evasió autònomes que, en ser detectades i desmuntades pels franquisme, no posaren en perill al conjunt de l'organització. Un cop acabada la guerra, alguns militants del FNC reberen condecoracions honorífiques per part dels governs aliats.

En vistes al creixement de militància, s'optà per crear un primer Comitè Executiu i donar nom a la nova organització: Front Nacional de Catalunya, que en un primer moment es configura com un front ampli de nacionalistes radicals. S'estructura una branca política liderada pels citats Manuel Cruells i Joan Cornudella i una secció armada autònoma liderada per Jaume Martínez Vendrell que pogué introduir algunes armes des de França. A partir del 1942 també funcionà la secció universitària del FNC que inicià accions d'agitació a la Universitat de Barcelona. Aquest dinamisme viscut a Catalunya, contrasta cruament amb les lluites fratricides que continuaren entre els dirigents polítics catalans a l'exili, fet que, per comparació, provocà que la valoració dels casals catalans d'Amèrica cap al FNC fos molt positiva.

A partir de 1944, i una vegada assegurada la victòria aliada a la 2a Guerra Mundial, la secció militar del FNC⁸⁵ comença tasques d'agitació i de propaganda nacionalista. Algunes accions com despenjament de banderes catalanes i estelades en llocs simbòlics, repartiment de propaganda al carrer i pintades i encartellades reivindicatives tingueren un ressò important.

A nivell de relacions amb la resta de forces catalanes, inicialment el FNC es coordinà amb el Consell Nacional (CNC) de Londres liderat per Pi i Sunyer i els aleshores potents Casals catalans d'Amèrica que apostaren per un trencament amb l'Estat Espanyol i per l'exercici de l'autodeterminació. Es feia una valoració negativa de la 2a República

⁸⁵ Sobre la Secció Militar del FNC, vegeu Martínez Vendrell, Jaume. *Una vida per Catalunya. Memòries (1939-1946)*. Barcelona, Ed Pòrtic, 1991.

Espanyola i s'explicitava clarament una opció independentista. En canvi, el govern de la Generalitat de Catalunya a l'exili i sobretot el secretari general d'ERC Josep Tarradellas, apostaven pel lideratge institucional i pel manteniment de la legalitat republicana. Finalment Tarradellas aconseguí el 1945 amb la declaració de la Solidaritat Catalana, el suport de totes les forces polítiques catalanes, inclòs el FNC, al president de la Generalitat Josep Irla i a la legalitat republicana, així com la dissolució del CNC de Londres. El suport del FNC, amb l'objectiu d'afavorir la unitat i la internacionalització de la causa catalana, amb el final de la guerra que semblava proper, li valgué la recriminació dels radicalitzats Casals catalans d'Amèrica.

Per altra banda, el FNC donà suport el 1945 al Consell Nacional de la Democràcia Catalana (CNDC), que presidia l'escriptor Pous i Pagès a l'interior i del que formaven part diferents partits polítics de l'oposició. A la pràctica, era un reconeixement que el FNC ja havia desistit de convertir-se un front ample i anava pel camí d'esdevenir un partit polític més.

El FNC celebrà la seva primera conferència (abril de 1946) amb la idea de fer un salt qualitatiu i d'atorgar una major preeminència a l'acció política. Però poc temps després fou desmantellada la Secció Militar per part de la policia franquista. Es patiren detencions i un fort cop del qual ja li seria difícil recuperar-se. Però més que la caiguda, de fet ja havia caigut l'any 1943 tot l'aparell polític i l'organització no havia desaparegut pas, el més rellevant per al futur del FNC foren els canvis en el context internacional. Començava la Guerra Freda; l'aposta que havien fet el FNC pels aliats amb l'esperança de que aquests acabessin amb el franquisme un cop acabada la segona guerra Mundial fou debades. L'anticomunisme esdevingué la prioritat dels Estats Units i dels països occidentals i enderrocar el règim de Franco no entrava en la seva agenda.

En la segona conferència del FNC (octubre de 1947) s'apostà per la conversió del Front en partit polític, abandonant el concepte de front ampli resistent, per poder estar preparat per a una lluita molt més a llarg termini, però aquest intent quedarà en res. També és renuncià a l'activisme armat com a mètode de lluita per donar pas a l'acció política coordinada amb altres forces catalanes de l'interior i assolir l'ajut de les potències democràtiques. Però amb la consolidació internacional del franquisme comença una etapa d'hivernació. Joan Cornudella, gairebé en solitari, mantindrà encesa la flama del FNC mentre altres dirigents o bé marxen a l'exili o abandonen el compromís polític.

Segons Rubiralta⁸⁶, l'aparició del FNC, en un context tan atípic, havia aconseguit deixar una important petjada en la història de l'independentisme català:

⁸⁶ Rubiralta, 2004, op. cit., pàg. 126.

“set escassos anys havien estat suficients per articular una cosmovisió nova i diferenciada dins el moviment separatista, menys refractària a l’acció política, tal com quedava de manifest en el desig manifestat en aquesta Segona Conferència, de perpetuar, amb totes les dificultats del moment, la sigla ara totalment prescindible, de Front Nacional”.

La repressió s’abaté a finals dels quaranta contra tots els grups de l’oposició amb especial acarnissament a comunistes i anarquistes. De fet, cap a finals de la dècada dels quaranta, es podia dir que pràcticament no restava res de l’oposició antifranquista⁸⁷. Però a la dècada següent, en paral·lel al lent creixement del conjunt de l’oposició catalana al franquisme, el FNC ressorgí de les seves cendres fins a convertir-se en el partit del qual en sortirà el PSAN. El 1954 surt el primer número del portaveu “Per Catalunya” de la segona època, editat des de l’exili i comença la lenta reparació del FNC. A partir d’aquell any s’esdevé una primera entrada de joves universitaris i alhora una repesca d’antics dirigents dels anys 40, amb un augment de la militància i del nombre d’accions realitzades. Els joves universitaris fan reviure la Federació Nacional d’Estudiants de Catalunya (FNEC), en un context general de recuperació del moviment antifranquista.

Es pogué celebrar un Consell Nacional l’abril de 1960, on s’aproven dos documents importants que marquen la línia política del FNC i on ja es poden veure algunes actualitzacions fruit dels nous temps. El Front es declara favorable a la independència política de Catalunya, deixant enrere el separatisme d’abans de la guerra i per primera vegada es fa esment als Països Catalans. Amb el creixement dels primers anys dels 60, s’enceten accions per mobilitzar l’opinió pública en referència als problemes de la llengua i la cultura catalana, entre les que destaca una llarga campanya de signatures de personalitats i intel·lectuals per aconseguir l’ús oficial i l’ensenyament del català.

Fidel a les bases posades als anys 40, el FNC col·labora amb les altres forces antifranquistes i dona suport al President de la Generalitat a l’exili tot i que aquest defensava la legalitat republicana i no pas la independència. A diferència d’altres partits, aposta per no excloure el PSUC de les coordinadores antifranquistes, precisament quan els comunistes s’estaven configurant com el primer partit clandestí català.

El novembre del 1963, es podrà convocar la primera Conferència comarcal del Front que permetrà estendre el partit més enllà del nucli de Barcelona. A més, a partir de 1964 el FNC aposta per una “Catalunya lliure i socialista”, tot i distanciar-se de

⁸⁷ Culla, J.B. i de Riquer, Borja. Pierre Vilar, (coord.) *Història de Catalunya*,. Barcelona, Edicions 62, 1989, Volum VII, pàg. 167.

posicionaments marxistes, fruit de la pressió de les tendències obreres i socialitzants que cada vegada prenen més volada en la lluita antifranquista a Catalunya.

Amb un FNC revigoritzat es produeix paulatinament una segona entrada de joves universitaris a principis de la dècada dels seixanta, que serà la que acabarà formant el PSAN. Alguns d'aquests joves com ara Josep Maria Ferrer i Joan Josep Armet s'incorporen al partit ja l'any 1960. Amb aquests, es crea el Bloc d'Estudiants Nacionalistes (BEN) com a secció universitària del Front. Aquests joves veuen en els dirigents del Front, els herois de la resistència que havien plantat cara, amb les armes a la mà, en els moments més durs del franquisme. Tot i aquesta admiració als vells militants, els joves els acabaran abandonant degut a la gran influència que tindrà el marxisme en el conjunt de l'antifranquisme català.

3.6 El despertar de la cultura catalana i el nacionalisme als anys seixanta

Durant els anys seixanta, i paral·lelament al creixement econòmic i a la modernització de la societat, els esforços del franquisme per perseguir la llengua i la cultura catalana, tindran cada vegada menys èxit. Una nova generació començarà a conrear les expressions públiques de llengua i cultura catalana⁸⁸. Aquesta expansió que tindrà un gran ressò en les classes mitjanes rebrà el suport d'alguns sectors de la burgesia catalana. Així, aquest sectors finançaran projectes culturals de tot tipus amb la idea de fer reviure la catalanitat en amples minories, lligant-la a aspectes de modernitat.

El suport a la llengua catalana fou la primera prioritat. Amb la fundació d'Òmnium Cultural (1961) per part d'un grup d'industrials, a través de la Delegació d'Ensenyament en Català (DEC) centenars de professors de català feren augmentar de manera considerable les classes per aprendre a llegir i escriure en català. La publicació de llibres en català, assoleix durant els primers seixanta, un ritme de creixement considerable així com un augment de la difusió. La revitalització de la literatura catalana, va acompanyada de la profusió de premis literaris en català, i de l'obertura d'un bon nombre de llibreries en municipis capitals de comarca. Així, cal destacar la creació de l'editorial d'Edicions 62 com una de les eines més destacades. També augmenten les demandes per catalanitzar la universitat i fer-hi classes en la llengua pròpia. Tot i la prohibició franquista d'ús públic de la llengua catalana, cada cop

⁸⁸ Per una síntesi dels fets més importants en aquest àmbit, i posterior bibliografia secundària, vegi's el capítol "La represa del moviment nacionalista" a Rubiralta, 1988, op. cit. pp. 38-55 i també Culla i Riquer, 1989, op. cit., pp. 300-307.

s'obrien més escletxes perquè s'anava perdent la por i s'aprofita totes les possibilitats a l'abast.

Aquest renaixement cultural català, no només es viu en l'àmbit de la llengua. Així, durant els anys seixanta s'assisteix a Catalunya a una revitalització de les arts plàstiques, un creixement del teatre comarcal, la recuperació de festes i tradicions populars, així com la puixança de l'escoltisme i l'excursionisme en clau catalanista. També en aquest context pren una gran força el moviment de renovació pedagògica "Rosa Sensat" que lligava la modernitat en l'ensenyament amb la seva catalanització.

Dins d'aquest ampli renaixement cultural, una de les fites més importants és el fenomen de la Nova Cançó, que si bé començà el 1961 amb la creació de "Els setze jutges", assolirà el 1963 categoria d'autèntic fenomen de masses. La Nova Cançó esdevé "un poderós mitjà d'identificació comunitària, l'instrument de socialització d'uns valors nacionalistes revestits d'atributs de modernitat, per contrast amb l'aurèola carrinclona que el catalanisme tenia davant d'amplis sectors al principi dels seixanta, és també un mirall on redescobreixen el propi idioma"⁸⁹.

Tot aquest moviment molt més cultural que polític, que va agafant força és liderat per persones que ja no havien viscut la guerra civil i permet la incorporació de noves generacions, a la cultura catalana i a un espai del nacionalisme prepolític.

En paral·lel al foment i l'expansió de la llengua i a les noves expressions de cultura catalana, trobem també en aquesta època els primers intents d'un nou activisme nacionalista que es retroalimentaran precisament amb aquestes manifestacions culturals i ajudaran, a la llarga, a afavorir el creixement de les organitzacions polítiques nacionalistes. Destaquen, per sobre de tot, dues campanyes reivindicatives, la primera fou la que demanà la destitució de Luis de Galinsoga, director de La Vanguardia, iniciada el juny de 1959 i que tingué un enorme ressò, i la segona fou la solidaritat per la detenció i posterior empresonament de Jordi Pujol, arran dels fets del Palau de la Música, el maig de 1960. La importància d'aquests dos fets, rau en que no es tractava d'accions marginals sinó de campanyes que tingueren un ampli ressò popular, que permeteren afavorir l'augment de la consciència nacional en sectors de la societat catalana fins aleshores no compromesos amb la lluita contra la dictadura. Aquestes dues campanyes, pel seu èxit i per l'alarma que generaren al règim, marcaran un abans i un després de la lluita antifranquista.

En l'espai més proper a l'agitació nacionalista, cal destacar la manifestació unitària de l'11 de setembre de 1964, per celebrar el 250è aniversari del final de la Guerra de

⁸⁹ Culla i Riquer, 1989, op. cit., pàg. 307.

Successió, que agrupà prop de 3.000 persones i es convertí en la primera manifestació de masses durant el franquisme de caire catalanista.

El FNC durant els anys 60 es veurà afavorit per aquesta onada reivindicativa i incrementarà la seva militància ja que els joves del Front col·laboraran activament en aquestes campanyes. El sector del nacionalisme català moderat, que acabarà esdevenint majoritari, aplaçarà, però, fins que s'intueixi el final immediat del franquisme, la creació d'organitzacions partidàries de referència. Segons Jordi Pujol era l'hora de "fer país" i fomentar institucions civils, culturals i econòmiques de referència, i ja arribaria més endavant l'hora de "fer política". Cal dir que les altres organitzacions polítiques nacionalistes existents: UDC i ERC eren aquells anys organitzacions molt minoritàries en el marc de l'antifranquisme català. A tot aquest moviment de recuperació nacional tampoc hi seran aliens les forces d'esquerres com el MSC o el PSUC que al 1961 edita la primera part de "El problema nacional català", document de referència dels comunistes a l'hora d'abordar el fet nacional.

3.7 L'embranchida dels Països Catalans

Aquest increment de les expressions culturals catalanes i d'un cert nacionalisme polític anirà lligat també a una reivindicació de l'àmbit dels Països Catalans. Més enllà dels antecedents citats de la segona República, durant els anys seixanta s'esdevé una onada reivindicativa del conjunt de l'àmbit lingüístic català. Per una banda, en el camp teòric com també en el camp dels intercanvis personals. Des del final de la Guerra, tant l'exili com sobretot els Casals Catalans d'Amèrica, exhibeixen mostres de suport als Països Catalans, però la nova reivindicació dels Països Catalans dels anys 60, no tindrà origen ni a Catalunya ni a l'exili sinó a la perifèria de la nació, al País Valencià.

Tothom aprova que aquest canvi qualitatiu té el seu origen en l'amplia repercussió que van tenir les tesis de l'escriptor i crític literari Joan Fuster (Sueca, 1922 - 1992) i, sobretot, resultarà fonamental la publicació l'any 1962 de l'assaig de *Nosaltres els valencians*⁹⁰. Influït per Vicens Vives i la seva *Notícia de Catalunya*, (1954), Fuster farà un exercici d'introspecció sobre la societat valenciana on intenta demostrar el caràcter nacional català del País Valencià. A *Qüestió de noms*⁹¹, publicat el mateix any, Fuster entra en el debat sobre quin és el millor nom per a denominar el conjunt de la nació catalana i aposta pel de "Països Catalans", com a fórmula més adient, i que a més, ja estava començant a consolidar-se després de la Guerra Civil. Les tesis de Fuster tindran repercussió aviat tant al conjunt del País Valencià com també a Catalunya.

⁹⁰ Fuster, Joan. *Nosaltres els valencians*. Barcelona, Edicions 62, 1962.

⁹¹ Fuster, Joan. *Qüestió de noms*. Barcelona, Edició d'Aportació Catalana, 1962.

Paral·lelament a aquestes formulacions, el País Valencià estava experimentant canvis importants, i a partir dels anys seixanta es dona un creixement sense precedents del nacionalisme valencià. Menys important del que s'estava donant a Catalunya però alhora molt més novedós i inesperat, per no disposar d'un pòsit històric tant sòlid. A diferència de Catalunya, aquest renaixement no tindrà el suport de sectors de la burgesia, segons Fuster pràcticament inexistent al País Valencià, i es mourà sobretot entre les joves generacions de classes mitjanes, que no havien viscut la guerra civil. Es tracta d'un moviment de reafirmació cultural certament vigorós i que es va estenent al llarg de les comarques valencianes. L'augment de classes de valencià vindrà acompanyat de la celebració d'Aplecs valencianistes anuals a partir de 1960 i de la fundació de l'editorial 3i4 el 1968 de la mà d'Eliseu Climent que durant algunes dècades serà el principal promotor de la cultura catalana a València.

Aquest nou valencianisme va prenent una consciència de pertànyer a la catalanitat i sota la influència de Fuster, abraçarà influents sectors universitaris i intel·lectuals. Això durà a la fundació dels primers polítics valencianistes com la democristiana UDPV o el Partit Socialista Valencià (PSV). El PSV va ser la primera organització política amb continguts valencianistes fusterians (1964-1968), disposà de certa extensió comarcal i fou actiu en el foment de les classes de valencià. Alguns dirigents del PSV acabaran anys més tard militant al PSAN o en altres partits valencianistes d'esquerres.

La idea i el nom de Països Catalans promoguts des del País Valencià tenen també una gran acollida en sectors nacionalistes de la resta de territoris de parla catalana. Així, durant els anys 60 es posen en marxa una sèrie de projectes que ajuden a teixir relacions entre els col·lectius, ja més enllà dels contactes entre literats i editors. Destaquen, entre d'altres, els intercanvis d'estudiants promoguts per Max Cahner, o la celebració de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent (Catalunya Nord) a partir de l'estiu de 1968, com a espai de trobada entre universitaris d'ambdues bandes del Pirineu, que precisament és on s'acabarà fent anys més tard, el contacte amb els futurs components de la primera cèl·lula del PSAN de València.

Pel que fa a les Illes Balears, a Mallorca el nucli de nacionalisme cultural creat al voltant de l'Editorial Moll, s'aniria consolidant i el 1962 publicaria el diccionari Català-Valencià-Balear. També el mateix 1962 es fundava l'Obra Cultural Balear que aviat agafarà empena com a entitat referent del nacionalisme cultural. Durant la dècada dels seixanta es posaren les bases per un reviscolament del moviment de recuperació de la llengua i la producció cultural en català. Cal afegir-hi l'increment dels estudiants mallorquins que anaren a estudiar a la Universitat de Barcelona i també el fet que una part de l'església, adoptarà ben aviat actituds de compromís amb l'antifranquisme i el nacionalisme progressista.

Però a part del debat generat en sectors intel·lectuals i universitaris, la reivindicació dels Països Catalans també arribava a un públic més general, que es familiaritzava, per primera vegada, amb una realitat més ampla del que el seu catalanisme previ havia explicat. Així, la Gran Enciclopèdia Catalana⁹², un dels projectes més ambiciosos de la cultura catalana del moment prendrà com a propi l'àmbit geogràfic dels Països Catalans, tractant al mateix nivell d'igualtat, en les seves obres divulgatives, tant les comarques de Catalunya, com les del País Valencià, les Balears o les de Catalunya Nord. En aquesta línia també cal incloure els mapes lingüístics difosos per Joan Ballester i Canals, que popularitzaven els noms de totes les comarques de l'àmbit lingüístic. Així mateix, la Nova Cançó donarà al gran públic una mostra pràctica dels diversos accents dels Països Catalans. Els èxits dels cantautors Raimon Pelegero "Raimon" (Xàtiva), Maria de mar Bonet (Mallorca) o Ovidi Montllor (Alcoi), donaran ressò popular a la consciència de la catalanitat àmplia.

Tot aquest pòsit cultural i de reivindicació cívica, generat a partir dels anys 60, és el que podrà portar al PSAN a defensar la unitat política dels Països Catalans.

Però els Països Catalans no son una entitat històrica al nivell del que podria ser-ho la Corona d'Aragó, ni amb drets històrics diferenciats i reconeguts. La reivindicació dels Països Catalans es basa en la comunitat lingüística, en el retrobament lingüístic i cultural d'uns països que durant segles han viscut relativament aïllats els uns dels altres fins al punt de l'asimetria de les respectives renaixences culturals i també de la poca consciència popular de, per exemple, parlar la mateixa llengua que havia anat prenent diferents noms a cada territori (català, valencià, mallorquí, menorquí, eivissenc etc.). Ja ben aviat l'aposta catalanista de Fuster provocarà divisions al si del regionalisme valencià amb l'aparició de propostes lingüístes secessionistes que tindran en el futur un gran ressò polític.

3.8 L'esquerra antifranquista als anys seixanta: PSUC i moviments obrers i estudiantils

Durant els anys seixanta a part de la represa en el camp nacionalista, Catalunya assistirà a una consolidació de l'esquerra antifranquista, que tocarà de ple en els joves del Front, que s'hi sentiran cada vegada més atrets. Les característiques més importants d'aquesta consolidació són l'increment de la influència del marxisme,

⁹² Després d'anys de treball, el primer volum d'aquesta obra gegantina surt publicat el 1969 amb més de 80.000 subscriptors.

paral·lela a la que hi haurà a tot Europa en el mateix moment, i del seu prestigi intel·lectual, un creixement qualitatiu de la lluita estudiantil i de la lluita obrera que esdevenen escenaris de confrontació directa amb el règim i, finalment, la consolidació del PSUC com el partit antifranquista de referència.

Després de l'estrepitós fracàs de la vaga general revolucionària promoguda el 1959 pel PCE i d'uns d'anys de dura repressió, el PSUC aconsegueix al llarg de la dècada dels 60 convertir-se en un partit consolidat i màxim referent de la lluita antifranquista a Catalunya. Durant aquests anys, el PSUC s'anà distanciant lentament de posicions prosoviètiques, s'aproximà a les reivindicació nacional i refermà l'apostà per la "reconciliació nacional", tot prioritant la lluita antifranquista a favor d'un sistema democràtic i deixant en segon terme la consecució socialista. El PSUC practicà amb èxit la participació en els moviments socials, en especial el moviment obrer i l'estudiantil. També lentament el PSUC anà guanyant autonomia respecte al PCE, sobretot en el moment que la seva direcció pot passar a l'interior.

Al mateix temps que treballa en la integració social i política dels obrers immigrants, el PSUC s'obre cap als sectors petitburgesos i menestrals, caps als professionals i intel·lectuals de classe mitjana. Es dona així, un creixement continuat, en una època sense caigudes importants, sobretot en el període 1962-1969. La revista de pensament "Nous Horitzons", d'inspiració gramsciana, dona molt prestigi en entorns intel·lectual degut a la qualitat dels seus col·laboradors i ajudà a promoure la creació d'una cultura marxista i nacional a Catalunya⁹³. L'increment de participació a les lluites sectorials funciona i a partir de mitjans seixanta, s'obren nous fronts de lluita, com el de barris o el feminista, i el partit comunista consolida una presència important en moltes poblacions catalanes importants com ara Sabadell o Terrassa.

El PSUC va prenent força com a gran partit de l'oposició a Catalunya i tot i les moltes escissions que tindrà, podrà arribar al final del franquisme destacat com a primer partit polític català. Tot i la l'autoritat creixent del PSUC, és important remarcar que des de l'acabament de la guerra civil, un important sector de l'oposició catalana, entre els qui havia ERC i el sector del MSC liderat per Pallach, mantindrà una oposició frontal a la URSS i per extensió a tots els partits comunistes. Aquests posicionament, degut a la guerra freda i al paper jugat per l'estalinisme durant la guerra civil, durà a diferents partits a impedir la participació del PSUC en tots els organismes unitaris, amb l'argument d'aturar l'autoritarisme comunista. Aquestes reticències aniran minvant poc a poc a mida que el PSUC es vagi distanciant de la URSS i de que els altres partits li reconeixin el seu paper fonamental en la lluita per la democràcia.

⁹³ Cebrián, 1997, op. cit., pàg. 61.

El panorama de l'oposició catalana es caracteritza durant la primera meitat dels seixanta, per la virtual extinció de les forces més ancorades a l'exili. L'epicentre de la lluita antifranquista s'ha desplaçat definitivament a l'interior, fet que significarà que les dues forces més importants de la Segona República, ERC i la CNT, estiguin pràcticament desaparegudes a l'interior i vivint traumàtiques divisions a l'exili.

A l'esquerra del PSUC, hi trobarem el Front Obrer de Catalunya (FOC) (1961-1969), que aposta al principi dels anys seixanta per una alternativa socialista revolucionària, que, com més endavant es comentarà, serà un antecedent clar dels nombrosos grups revolucionaris que com el PSAN, a finals dels seixanta intentaran sobrepassar al PSUC per l'esquerra. El FOC, acabarà esmicolant-se en molts grups, un dels quals, el grup "Comunismo", estigué en l'origen dels múltiples grups trotskistes catalans dels anys setanta.

L'altre partit marxista important a Catalunya en l'època, era el Moviment Socialista de Catalunya (MSC), que des del socialisme més radical del sector de l'interior, que no era anticomunista com el sector pallachista de l'exili, si que coincidirà posteriorment amb el PSAN, com a partits socialistes que eren.

Un dels principals escenaris de la lluita contra el règim fou la Universitat, protagonitzat per una nova generació que rejuveneix l'antifranquisme. Per una banda s'hi donà una relativa hegemonia del marxisme científic⁹⁴ en el camp de les idees de la mà d'intel·lectuals com Manuel Sacristán, Francisco Fernández Buey o Pierre Vilar. El marxisme adquireix en aquesta època un gran prestigi com instrument d'anàlisi de la realitat.

Per altra banda, el moviment de protesta estudiantil fou un dels que pogué plantar cara al franquisme, com ho demostren les múltiples mostres de rebuig que les lluites estudiantils causaren en medis oficials. En un moment d'augment de la població estudiantil, la universitat es convertí en un "espai de relativa llibertat, centre de reclutament, laboratori d'idees, aparador de la pròpia força i, en tot cas, escenari fonamental de la lluita antifranquista"⁹⁵.

Després de diversos intents d'infiltrar-se al sindicat oficial, el SEU, el moviment estudiantil català feu un cop de força i prengué la iniciativa en la famosa "caputxinada" de 1966, on més de 400 estudiants i professors de la Universitat de Barcelona fundaren el Sindicat Democràtic d'Estudiants, acció que fou durament reprimida. El Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB) desenvoluparà durant el curs 1966-1967 una important activitat amb ampli suport

⁹⁴ Colomer, Josep M. *La ideologia de l'antifranquisme*. Barcelona, Edicions 62, 1985, pàg.23.

⁹⁵ Culla i Riquer, 1989, op. cit., pàg. 371.

estudiantil i intel·lectual. La “caputxinada” tingué un efecte col·lateral prou important, ja que el moviment de solidaritat que es creà va fer possible la creació d’un organisme de coordinació, la Taula Rodona, on per primera vegada des de 1939 conflüen democristians, comunistes, socialistes, nacionalistes i independents de diverses sensibilitats, tot esdevenint el clar antecedent de l’àmplia dinàmica unitària que desembocaria cinc anys després en l’Assemblea de Catalunya.

L’auge del moviment estudiantil durà poc ja que coincidí, per una banda, amb una escalada repressiva d’un règim en ple desplegament continuista, que inclogué la declaració de l’estat d’excepció decretat el gener de 1969. Per altra banda, les escissions del PSUC deixaran ferit de mort el SDEUB i el moviment estudiantil català quedà en hores baixes. El ressò de les revoltes europees de maig del 68 afavoriren, a partir d’aquella mateixa tardor, el creixement d’un *gauchisme* universitari concretat en nombrosos grups assemblearis, espontaneistes i alhora obertament hostils al fet nacional català. Tot plegat, un allunyament amb l’antifranquisme obrer i popular, amb increment de la grupuscalització i radicalització en la línia antagònica del que pocs anys més tard serà l’Assemblea de Catalunya.

L’altre gran front de lluita contra la dictadura serà el moviment obrer. Al principi de la dècada dels seixanta, concretament el maig de l’any 1962, hi va haver importants vagues obreres arreu de Catalunya. Foren conflictes espontanis, de naturalesa eminentment econòmica i sense cap direcció política real. Durant els anys següents continuaren les vagues i d’aquesta espontaneïtat inicial s’anirà evolucionant progressivament cap a una major coordinació. A finals de la dècada, Catalunya estarà organitzada sindicalment, creant un veritable contrapoder al règim franquista.

Darrera d’aquest impuls de lluites obreres hi trobem el *boom* de la immigració a Catalunya procedent de la resta de l’Estat, que es constitueix en el gruix de la classe obrera de la puixant industrialització. A la vegada, el context de millora econòmica general, impulsarà la voluntat de poder millorar el repartiment econòmic. Finalment, no s’ha de menystenir l’important paper que tingueren sectors cristians obrers que s’aproximen al moviment sindical. A això cal afegir-hi també l’estratègia d’entrisme del PSUC, amb bastant d’èxit, a les estructures del sindicat vertical. Un dels moments cabdals de la lluita obrera fou la fundació de les Comissions Obreres de Barcelona (CCOO) el 1964, impulsada per sectors cristians i pel PSUC, que ben aviat agafarà volada. Més endavant, el PSUC impulsarà la creació de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC) el 1966, precisament en el moment que el partit comunista perd el control de les Comissions Obreres de Barcelona.

El moviment antifranquista d’esquerres tindrà durant els anys seixanta la universitat i el moviment obrer com a avantguarda. El salt de les protestes fora d’aquests dos

espais no arribarà fins a principis dels anys setanta, per exemple arran del “judici de Burgos” contra membres d’ETA (1970), en què algunes protestes de caràcter cívic sortiran de les fàbriques i les universitats i arribaren per primera vegada als barris. També l’any 1971 les importants vagues obreres del Baix Llobregat tindran suport popular ciutadà més enllà de les parets estrictes de les fàbriques.

Els joves del FNC que acabaran fundant el PSAN beuen d’aquest dinamisme de les esquerres del seu entorn i mica en mica adaptaran la concepció marxista i sobretot la voluntat d’implicar-se en les lluites obreres i estudiantils. Però més enllà de PSUC, l’esquerranisme del PSAN també es veurà influenciat pel marxisme eclèctic fruit de la nova esquerra europea i del tercermundisme.

3.9 Els moviments d’alliberament nacional i la nova esquerra europea

Durant els anys seixanta hi hagué una gran agitació política en el camp de l’esquerra a tot Europa occidental que tindrà les seves repercussions a Catalunya i al conjunt de l’Estat⁹⁶. Un conjunt d’escissions esquerranistes tant dels partits socialistes com dels comunistes, aquestes darreres sobretot d’influència xinesa, es trobaran en el marc del tercermundisme i la crítica a la URSS i generaran una situació de gran fragmentació en el camp de les esquerres. Si trenta anys abans, la URSS era el model a seguir pels marxistes catalans, als cinquanta i als seixanta Moscou vol consolidar el bloc soviètic a l’Est però no ajuda a generar les revolucions a països occidentals. La normalització de relacions amb Occident durà al període de “coexistència pacífica” i la URSS entre 1958 i 1968 anirà perdent la seva posició hegemònica en el moviment comunista internacional i en els moviments antiimperialistes. Al mateix temps, la Xina insistirà a guardar les essències marxistes leninistes enfront la URSS, actitud interpretada per una nova generació de revolucionaris d’Occident com una revolució permanent contra el burocratisme soviètic.

Per una banda es produeix la creació de partits proximesos, que critiquen el revisionisme que la URSS ha fet a l’estalinisme i defensen l’autèntic marxisme-leninisme. La majoria d’ells són escissions del PCE a l’exili, antecedents d’una part important dels partits de l’esquerra radical espanyola dels setanta. Són els casos del PCE (m-l) (1964-1970), PCE (i) (1967-1971) i de la OMLE (1968-1971). Però a part d’aquests comunistes dissidents, un dels fenòmens particulars dels anys seixanta serà

⁹⁶ Vegeu una síntesi de la influència internacional que rep l’esquerra radical estatal a Terrés, Jordi. *Els moviments d’esquerra radical espanyola en el context internacional (1945-1982)*, treball de Doctorat del Departament d’Història Contemporània de la UAB, 2004.

l'aparició d'un socialisme revolucionari crític també amb la URSS, però que no s'identificarà amb el comunisme. Aquest socialisme eclèctic serà conegut com a "nova esquerra europea"⁹⁷ i rebrà una influència directa del tercermundisme.

El tercermundisme esdevé el motor de la protesta occidental, els esdeveniments de la perifèria suposaven un important contrapunt a una Europa occidental on no succeïa res. Així la Guerra de Vietnam, (1961-1975), la guerra d'Algèria (1954-1962) i sobretot la victòria revolucionària a Cuba (1959) es convertiran en referents revolucionaris. El triomf de l'estratègia guerrillera en la revolució cubana esdevindrà el principal model de revolució antiimperialista. El Che defensa que les forces populars poden guanyar una guerra contra un exercit regular i que no és necessari que es donin les condicions objectives per a la conquesta del poder, ja que es poden crear i accelerar mitjançant un focus guerriller. La revolució cubana genera un gran impacte ja que, sense l'ajuda de la URSS, els revolucionaris es planten a davant mateix dels EUA.

El discurs de la nova esquerra occidental queda dominat per aquest dinamisme revolucionari de Castro i el Che. A partir de 1963, a part del guevarisme, la nova esquerra rep també l'aportació de les mesures de la revolució cultural xinesa, que aportaran consistència política a l'activisme militant. Les estratègies revolucionàries del Che, venen acompanyades, en sectors intel·lectuals, de les idees estratègiques de Mao. Aquest socialisme eclèctic, amarat de revolucionarisme seduirà minoritaris segments intel·lectuals i universitaris d'occident que sovint coincidirán (ideològicament i per opció estratègica) amb l'esquerra comunista escindida dels partits comunistes citats anteriorment.

El concepte de "nova esquerra europea" sobretot és utilitzat en referència a França i Itàlia. Tant el PSU a França, que rebé el suport d'alguns grups de solidaritat amb la independència d'Algèria, com el PSIUP a Itàlia que té com a principal líder i ideòleg a Lelio Basso, seran les organitzacions més conegudes d'aquest sector polític. Són escissions esquerranistes dels Partits Socialistes, que en comptes de confluir amb els PC dels seus països, que seria l'opció més natural, opten per un socialisme revolucionari, crític amb la URSS, que sobrepassarà per l'esquerra als PC dels seus països. La influència italiana i francesa a l'Estat espanyol serà facilitada per la proximitat idiomàtica.

Tots aquests grups trobaren suport ideològic i bibliogràfic a través de l'elaboració d'intel·lectuals com Andre Gorz, Ernest Mandel, Lelio Basso, Herbert Marcuse, Charles Bettelheim, i el redescobriments d'autors marxistes clàssics com Gramsci, Rosa Luxemburg, Trotsky o Pannekoek, en la intenció d'elaborar un discurs ideològic

⁹⁷ Sobre les noves esquerres europees a França, Itàlia, Gran Bretanya i la RFA vegeu els tres volums de Teodori, Massimo. *Las nuevas izquierdas europeas (1956-1976)*. Barcelona, Blume, 1978.

alternatiu al capitalisme i al socialisme burocràtic. Alguns d'aquests autors arribaren traduïts al català o al castellà gràcies a l'editorial cristiana Nova Terra i a altres editorials que, sortejant la censura, aniran publicant obres de referència d'aquest marxisme eclèctic. Entre aquests autors referents, cal destacar el metge martiniquès Frantz Fanon, ideòleg del FLN algerià, autor d'*Els condemnats de la terra* (1961), i difusor del concepte d'autoodi, percepció que assumeix inconscientment el colonitzat, que se sent inferior al colonitzador.

A part de la influència directa sobre els "comunistes dissidents" proximesos el maoisme també influirà, sobretot a partir de principis dels anys setanta, en la nova esquerra. L'adscripció al maoisme es dinamitzarà arran de la proclamació per part de Mao de la revolució cultural. Sectors occidentals ho interpretaran com una revolta generacional conduïda per ells i contra les generacions acomodades en les estructures de poder de la societat. Ho entendran com una rebel·lió juvenil per recuperar l'essència igualitària del comunisme. L'altra influència internacional provindrà del socialisme iugoslau, autogestionari, que plantava cara a la URSS.

A part d'aquestes influències ideològiques, ens trobem en un context occidental de revolta dels joves de les classes mitges que copen les universitats. Es comença tímidament a reivindicar els drets de la dona, la llibertat sexual i l'antiautoritarisme. Les protestes als EEUU contra la guerra del Vietnam als campus de les universitats de Berkeley i Columbia tenen repercussió mundial. El punt àlgid d'aquesta contestació juvenil contra els valors polítics, econòmics i culturals d'occident serà el maig del 1968 a París on l'autonomia del moviment universitari quedarà reflectida en l'actitud del PCF que no veurà amb gaire bons ulls l'agitació universitària. Lògicament, a Catalunya aquests canvis també es viuran però a un altre ritme, degut a les especials característiques del moment.

El representant més genuí a l'Estat Espanyol d'aquesta "nova esquerra europea" serà el col·lectiu d'organitzacions "Frente", format pel FLP, FOC i ESBA⁹⁸ de forta inspiració francesa. La majoria dels membres inicials del FLP eren intel·lectuals d'origen cristià, que es passen al marxisme teòric, passat pel sedàs existencialista de la intel·lectualitat francesa de l'època. El FOC està format per joves universitaris, ja sense contacte amb les organitzacions d'esquerres d'abans de la guerra i tenen Iugoslàvia com un dels referents socialistes, en comptes dels soviètics que titllen de buròcrates. Són partidaris de l'autogestió, contraris a la planificació soviètica, i aposten pel no-alineament. En un primer moment, seran més partidaris del federalisme organitzatiu que no pas del

⁹⁸ Frente de Liberación Popular (FLP) d'àmbit espanyol, Front Obrer de Catalunya (FOC), d'àmbit català i Euskadiko Sozialisten Batasuna (ESBA) d'àmbit basc, coordinats com a col·lectius d'organitzacions "Frente". Vegeu Alquézar, Ramon i altres. *El Front Obrer de Catalunya*. Barcelona, Fundació Rafael Campalans, 1994.

centralisme democràtic. Des del FLP i el FOC s'entra en la dinàmica dels models d'alliberament i s'arriben a plantejar fins i tot la creació de focus guerrillers. Cal dir que els joves del FNC, futurs fundadors del PSAN, no coincidiran amb el FOC, tot i ser deutors de les mateixes influències de la nova esquerra, degut a que el FOC en cap cas fou partidari de les reivindicacions nacionalistes catalanes, que titllà sovint de burgeses i antiquades.

A nivell català i espanyol, a part de la crítica a la URSS, on també convergeixen tots aquests grups socialistes revolucionaris i comunistes dissidents és en la valoració negativa de l'aposta del PCE/PSUC per la "reconciliación nacional". Aquests sectors alternatius al capitalisme veuen l'aposta dels comunistes oficials com una estratègia revisionista que, al seu entendre, simplement pretén reinstaurar una democràcia burgesa.

Però al revés del FOC, per als joves independentistes del FNC serà prou fàcil lligar la les influències de la lluita antiimperialista i anticolonialista amb les reivindicacions independentistes. Així, les lectures que molts sectors de nacions sense estat faran, serà la d'aplicar el concepte de descolonització en clau interna. Equiparar la metròpoli a l'Estat i la nació a la colònia que lluita per la seva independència, esdevindrà una reacció quasi automàtica.

En aquest marc apareix de manera bastant difusionària, un procés de presa de consciència de diferents nacions sense estat d'Europa occidental que apliquen la teoria de la colonització als seus propis casos. Destaquem a l'occità Robert Lafont creador del concepte "colonialisme interior" que explica en la seva obra *La revolució regionalista*⁹⁹ en el que aplica la situació colonial que patia Algèria a Occitània i la fa extensible a altres nacions sense Estat europees com Còrsega, Sardenya o Bretanya.

Serà en aquestes nacions sense Estat del sud-oest d'Europa que al llarg dels anys seixanta aniran apareixent grups marxistes partidaris de la independència o hi haurà un decantament cap al marxisme de grups independentistes ja existents. Són els casos¹⁰⁰ d'ETA al País Basc, UPG a Galícia, UDB a Bretanya, Cymru Goch a Gales, Partit dels Treballadors Escocesos (m-l) a Escòcia, CEDIC a Còrsega, Comitè Occitan d'Estudis i d'Accio a Occitània, el Sinn Fein i l'IRA a Irlanda, tot i que inicialment no tindran un contacte molt directe entre ells.

La teoria del "colonialisme interior" serà seguida sobretot a Occitània i Galícia, zones perifèriques de França i Espanya respectivament, però en canvi serà difícilment

⁹⁹ Vegeu el capítol "Els sorgiment dels nous nacionalisme europeus" a Rubiralta, 1988, op. cit., pp. 16-24.

¹⁰⁰ Núñez Seixas, 1998, op. cit., pàg. 270.

aplicable a Catalunya i a Euskadi, degut a la contradicció que suposava ser els motors econòmics de l'Estat Espanyol del moment. De tota manera en els moviments marxistes i independentistes del sud-oest d'Europa, independentment que utilitzessin al peu de la lletra la interpretació colonialista, si que van ser tots influenciats per l'experiència de la revolució algeriana i del FLN de Ben Bella¹⁰¹. Això es nota tant en el debat sobre elements estratègics, ja que conceptes com el Front nacional interclassista, dirigida per un partit o organització marxista o l'ús de la lluita armada foren temes de debat dins dels moviments nacionalistes europeus, i foren adoptats en part o totalment pels seus ideòlegs: Lafont (Occitània), Krutwig (Euskadi) o Max Simeoni (Còrsega). Més enllà de la influència ideològica estratègica, també s'adoptà, com ho proven el significat de les pròpies sigles del PSAN, bona part de la retòrica d'aquests moviments com "moviment nacionalpopular", "front d'alliberament nacional", "alienació nacional", "colonialisme" i "imperialisme".

L'èxit dels diferents grups nacionalistes que seguirien aquesta tendència tercermundista fou desigual als diferents països europeus i precisament a Catalunya no fou on més triomfaren. Cal subratllar que al mateix temps de l'aparició d'aquest fenomen tercermundista, hi hagué en els diferents nacionalismes europeus, i clarament en el cas català com ho demostra l'èxit futur del pujolisme, el naixement d'una tendència europeista. L'horitzó d'una Europa federal feu que les petites nacions veiessin aquest procés amb l'esperança que una cessió de competències i sobirania dels Estats a Europa pogués ajudar a assolir nivells d'autogovern més satisfactoris.

¹⁰¹ Caldera, 2001, op. cit., pàg. 22.

4. El PSAN sota el franquisme (1968-1975)

4.1 El naixement i evolució del PSAN

4.1.1. Els antecedents del PSAN, la Secció Universitària del FNC

Tot aquest context és el que viuran els joves del FNC durant els anys 60. El marxisme estava molt present en tots els moviments antifranquistes existents a la universitat. La conversió d'aquests joves cap a postulats marxistes i revolucionaris, lligats a una concepció antiimperialista i anticolonialista, no es farà esperar. Els futurs fundadors del PSAN faran la síntesi del que són els moviments puixants del moment, renovació de la cultura catalana i el marxisme, tant la influència del PSUC com del marxisme eclèctic de la nova esquerra europea i el tercermundisme.

D'entre aquest grup de joves del Front destaca especialment Josep Maria Ferrer i Ferrer com a ideòleg i persona que va influir en l'acostament del nacionalisme radical al marxisme, a partir dels contactes a la universitat amb gent propera al PSUC¹⁰². Ferrer, passà de rebre classes de marxisme per part de dirigents del PSUC a ser el "pare intel·lectual" de bona part dels joves del FNC, ja que impartí múltiples sessions d'introducció al marxisme. De fet, l'admiració cap al PSUC era important. S'hi discrepava molt per l'enfocament del tema nacional, però veien com aquest partit aconseguia incidir en la societat a partir de la presència i control de diverses organitzacions populars.

"La deriva cap al marxisme fou per la necessitat de fonamentar el nacionalisme de manera moderna, no romàntica. El PSUC intentava dir que el marxisme s'ocupava de la qüestió nacional però ells pensaven només en clau d'Estat Espanyol. Els universitaris (del FNC) vam adoptar el mateix llenguatge i el mateix sistema d'anàlisi, però donant uns resultats diferents del PSUC i l'MSC".¹⁰³

A part de la idea de la revolució social i de la indissolubilitat entre l'alliberament nacional i l'alliberament de classe, una altre element influencià els joves frontistes: la presa de consciència dels Països Catalans com a marc nacional català. Per tant, a part de la idea d'independència nacional que ja portava explícita el FNC, s'afegeixen dues

¹⁰² Interessant és el pròleg de Josep Ferrer a *Per l'Alliberament Nacional i de Classe. Escrits de clandestinitat*. Barcelona, Ciutat de Mallorca, València, Ed. Avançada, 1978. En aquest, Ferrer explica la seva visió sobre el pas del FNC al PSAN. En el conjunt del llibre, Ferrer recull documents que havia escrit en clandestinitat que serveixen per donar una bona visió sobre els documents que la Secció Universitària del FNC intentà aprovar i també dels primers documents ideològics i estratègics del PSAN.

¹⁰³ Entrevista a Josep Ferrer.

idees, el doble alliberament nacional i social i l'àmbit de Països Catalans, que duran a mig termini a la creació d'un nou espai polític que anomenarem Esquerra d'Alliberament Nacional. Abans però, i veient la impossibilitat de que el FNC assumeixi aquests postulats, caldrà crear una nova organització que faci seves aquestes premisses ideològiques.

L'aportació en el camp de l'estratègia del grup que formà el PSAN també distava molt de la del FNC. Per als joves frontistes, el nacionalisme català, per actualitzar-se, havia d'inserir-se en les lluites obreres i socials, i les classes oprimides que havien de ser l'avantguarda de la independència nacional. Aquest sector criticà que la política del FNC només es basés en agitació superficial, per una banda, i contactes "des de dalt" amb altres forces de l'oposició. Calia, segons el sector crític, que l'independentisme participés activament en els moviments populars.

El tomb marxista dels joves del FNC provocà reticències en la direcció que aviat es posà en guàrdia. El FNC tenia una ideologia socialista "genèrica" però existien en el seu si un fort component anticomunista, per altra banda habitual de les esquerres democràtiques europees de l'època, degut als efectes de la "guerra freda". Així, el sector jove aviat fou batejat per la direcció pejorativament amb el nom de "els xinos" en referència al seu suposat comunisme.

Els joves del FNC, enquadrats a la Secció Universitària i en el Comitè de Barcelona en un primer moment, intentaren aplicar les seves noves idees des del mateix partit. Prova d'això fou la participació activa de militants del FNC en les novel·les Comissions Obreres (CCOO) al marge de la direcció del partit. La percepció d'aquests militants era que, encara que fossin majoria a les bases, no podien canviar el partit ja que la direcció estava controlada per la vella guàrdia i es perdrien totes les votacions en els òrgans de govern.

L'abril 1966 es discutí en un Consell Nacional del Front un document "Sobre la teoria i la pràctica del Front Nacional de Catalunya" que presentà Josep Ferrer¹⁰⁴ i que començava a insistir sobre el tomb ideològic i estratègic que li calia al Front per poder ser un referent a Catalunya. Era l'inici d'un debat teòric entre els joves i els dirigents històrics que continuaria en els següents mesos amb l'aparició de diversos articles a *ARA*, que era el butlletí del FNC. Les divergències cada vegada eren més clares i finalment es convocà el juny de 1968 un Consell Nacional ampliat on, Ferrer, de nou, presentà un altre document crític. La situació de divergència arribà a tal extrem que la solució més natural per les dues parts era la de pactar una ruptura, davant la

¹⁰⁴ Per seguir el paper de Josep Ferrer i l'anàlisi dels documents de la Secció Universitària del FNC, vegeu el capítol "L'evolució política del Front durant aquests anys: origen i decantament de les posicions nacionals i de classe en el seu si" a Rubiralta, 1988, op. cit., pàg. 79 i ss.

impossibilitat de posar-se d'acord: les diferències ideològiques eren insalvables. En un darrer intent, una comissió paritària edità un document al setembre de 1968 en que es dóna carta de naturalesa a l'escissió.

Aquests dos testimonis, ens mostren l'estat d'ànim dels joves frontistes, prèvia a l'escissió.

“Els qui estàvem fent el nou partit no teníem certament cap intenció escissionista. Volíem aprofitar allò que d'herència positiva hi havia en el vell Front i volíem simplement, bastir un nou Front d'acord amb els nous plantejaments. Però, com més s'eixamplava la base de militants i més es dinamitzaven les seccions, més els militants consideraven la direcció com un fre, com un entrebanc, i la direcció més recelava de les iniciatives i dels plantejaments de la base, més les veia com una desviació del veritable caràcter del partit. Entremig, ens trobàvem els qui, havent engegat i en part impulsat encara una dinàmica que sortosament ja començava a anar per ella mateixa, intentàvem reconvertir la mentalitat dels vells dirigents, la gent del Consell Nacional i de l'Executiu, grans patriotes tanmateix, la història de lluita i presó dels quals tenia tota la nostra admiració.”¹⁰⁵

“La gent gran del FNC ens deia “almogàvers”; nosaltres vam arribar a elaborar unes bases programàtiques en la línia de la futura Declaració de Principis del PSAN. Va ser un canvi d'orientació brutal. Gent de base que vam fer un document d'alçada!. El debat durà temps i es va portar al Consell Nacional. Es va prendre la decisió que si es rebutjava el document els “almogàvers” i altres, marxarien. Estàvem reunits a casa de les germanes Serra, una bona representació dels almogàvers un diumenge al matí. Hi havia un punt de l'ordre del dia que era la proposta de canvi d'orientació i la consigna presa de marxar si no s'aprovava. El “nen” (Ferrer) i l'Armet van venir a mig matí comunicar-nos que no ho havien acceptat i ells havien comunicat que s'obria el procés de separació que va ser ràpid. S'invita al conjunt de la militància del FNC a participar en el projecte i s'obre un debat que va ser ràpid per a crear el nou partit.”¹⁰⁶

4.1.2 La fundació del PSAN

El trencament entre el FNC i el futur PSAN, a diferència dels molts que patiria l'independentisme català en els següents anys, no fou gens bruscat. Les diferències ideològiques i fins i tot generacionals eren tan clares que la separació es produí sense grans traumes personals. Els dirigents del FNC presentaren “en societat” al nou partit, introduint-lo en els ambients antifranquistes i fins i tot hi hagué un repartiment

¹⁰⁵ Ferrer, 1978, op. cit., pàg. 15.

¹⁰⁶ Entrevista a Josep Ribas.

amistós del material. De fet els escindits no tingueren cap interès en mantenir les sigles del FNC i optaren per crear un nou partit.

L'escissió prengué al FNC una vuitantena de militants, sens dubte, la part més activa del partit. De fet, la majoria de la base va marxar del FNC i el mateix PSAN aviat va ser el referent del nacionalisme radical, tenint doncs, més protagonisme i incidència en els ambients antifranquistes que el mateix "partit mare". Tot i el major nombre de militants que deuria tenir el FNC en aquell moment, aquests majoritàriament estaven repartits per comarques i eren de més edat, mentre que els del PSAN eren més joves i actius i, a més, força concentrats a la ciutat de Barcelona i a comarques relativament properes.

"En començar el PSAN l'organització ja estava feta, perquè ens havíem quedat tot el sector sindical i el de comarques organitzat. Tots els actius del FNC es passen al PSAN. Els altres, en general, feien reunions però no eren gaire actius"¹⁰⁷

En els següents anys, però, tot i el cop dur que significà l'escissió, el FNC no disminuï la seva activitat d'*agit-prop* nacionalista i es mig refeu pel que fa a la seva base jove amb noves incorporacions provinents, com en altres ocasions, de la universitat¹⁰⁸.

Cal dir que a finals dels anys seixanta, el PSUC, principal partit de l'oposició, patí nombroses escissions per l'esquerra. Aquestes conduïren a la formació de diversos grups d'extrema esquerra que tingueren un cert auge a inicis dels setanta. Aquestes organitzacions, com el PCE (i) o Bandera Roja, si bé debilitaren momentàniament al PSUC, no l'hi feren perdre l'hegemonia en el seu espai polític. En canvi, com hem dit, el PSAN, que també es una escissió per l'esquerra, supera immediatament el FNC com a principal referent de l'espai polític independentista.

El procés de gestació del nou partit durà des de l'estiu de 1968 fins a principis de 1969. El primer document del nou partit és la Declaració Política de Principis, que signa el PSAN el març de 1969, en ple estat d'excepció i que es basa en el document que Ferrer presentà en el Consell Nacional del FNC el juliol anterior. L'assemblea constituent del PSAN és del mateix mes de març. Entre els mesos d'agost i setembre de 1969 apareix el primer número del que serà el portaveu del partit, el *Lluita*, amb la història del qual és possible seguir l'evolució de l'esquerra d'alliberament nacional dels anys posteriors.

El nou grup, després de sospesar diverses possibles sigles, trià un nom que simbolitza exactament els seus tres principals objectius: el socialisme, l'alliberament nacional i els

¹⁰⁷ Entrevista a Joan Armet.

¹⁰⁸ Rubiralta, 2003, op. cit., pàg. 266.

Països Catalans. Estrena també el PSAN, ja des del començament, simbologia nova, com la senyera amb l'estel de cinc puntes roig i la silueta del mapa dels Països Catalans que caracteritzaran, en el futur, a tot l'espai polític de l'esquerra d'alliberament nacional, que en aquell moment s'estava creant¹⁰⁹.

4.1.3 Evolució, crisi i primera escissió

Una vegada engegat el partit, els militants no s'estructuren per territoris sinó per fronts de lluita: barris, comarques, ensenyants, sindical, joves i universitat. El creixement és lent però continuat durant els primers anys encara que la majoria de les noves incorporacions continuen venint de la universitat i del món de l'ensenyament. Es palesa la gran dificultat per introduir-se en el món obrer. Cal destacar la incorporació el 1970 d'un grup del Maresme liderat per Fèlix Cucurull, l'Acció Socialista Independentista de Catalunya (ASIC).

Aviat apareixeran les primeres constatacions de la poca incidència i escassa penetració social del partit. Davant aquesta realitat es decideix apretar l'accelerador i esmerçar més esforços per canviar aquesta situació. Durant l'any 1972, es multiplica l'activitat del partit en diferents sectors en un intent d'extensió que acabarà sent "artificial" i esgotador. S'editen publicacions sectorials en cada front de cara a la captació de possibles nous militants. En aquest sentit surten un seguit de butlletins de joves, estudiants, pagesos, barris etc., tots amb el nom de la capçalera acabat "en lluita": "Barris en lluita", "Joves en lluita...", etc. Aquestes publicacions no anaven signades pel partit i algunes eren bilingües per tal d'arribar amb més facilitat als potencials simpatitzants.

Aquest sobre esforç no aporta cap augment significatiu de la incidència en els moviments socials i prova d'això és que moltes de les publicacions sectorials "en lluita" només sortiran a la llum una o dues vegades. El cansament pels pocs resultats deixa pas a la frustració i a l'inici de discrepàncies internes serioses i porten a la creació d'una tendència interna, liderada per Carles Castellanos, crítica amb la línia oficial portada des de l'executiu i que acabarà duent a la creació del PSAN Provisional (PSAN-P). Les crítiques s'anaren accentuant amb el temps i s'arribà a parlar directament de les "posicions de la dreta" en referir-se a les actituds de la direcció oficial del PSAN. No es tractava de divergències ideològiques com les que hi havia hagut en l'anterior crisi a l'interior del FNC sinó de diferències estratègiques i tàctiques¹¹⁰.

¹⁰⁹ Vegeu el punt 12.1 d'aquesta tesi, "Creació i difusió dels símbols de l'independentisme".

¹¹⁰ Una anàlisi d'articles i documents del sector crític el podem trobar a Rubiralta, 1988, op. cit., pp. 158-169. Entre ells, destaquen "Situació actual i tasques internes i externes de del partit en el moment actual", s.d., i "La situació interna. Les posicions de la dreta i la marxa del partit cap a la seva consolidació", març de 1974. Aquest segon text, molt més dur, ja fa preveure el trencament.

El sector crític acusà a la direcció del PSAN de fer seguidisme del PSUC i també criticà l'extracció petitburgesa dels militants del partit que es feia notar en la manca de compromís real per tal d'inserir el partit en les masses. Per tant, demanava un compromís personal més fort que podia anar des de l'augment de col·laboració econòmica individual pel partit fins al canvi de residència o de lloc de treball per tal de poder expandir el partit, per exemple, a les fàbriques.

El sector oficial encapçalat, entre d'altres, per Joan Armet, Jordi Altarriba i Rafael Castellanos, considerava l'alternativa proposada pels crítics de poc realista i massa voluntarista i que no era possible intentar un compromís tan sever per als militants. En definitiva, creia que la línia portada fins aleshores era la única possible en les circumstàncies del moment. Entenia que el sacrifici personal que es demanava no era possible i si s'arribés a concretar, aquesta "proletarització" de l'organització tampoc solucionaria els problemes d'incidència del partit.

Un dels altres temes que planava en la crisi era el del paper del partit amb la lluita armada. Cal dir que el sector crític no era pas partidari d'organitzar la lluita armada, però si que deia, per exemple, que calia una solidaritat més alta amb aquells que patien repressió per practicar-la.

“Una de les coses que va gestar la contradicció va ser més la solidaritat amb la lluita armada que no pas la seva pràctica. El PSAN estava dirigit per l'Armet, molt d'acord amb la idea del PSUC de marginar la lluita armada. Recordo que en una manifestació al carrer Pelai es van llençar fulls signats pel PSAN defensant a Puig Antich sense haver-ho consensuat a la direcció”.¹¹¹

En aquest sentit, un membre de la direcció confirma que “els “provis” no eren pas més partidaris de la lluita armada. El que volien era poder entrar més al món obrer.”¹¹²

De tota manera, des del mateix moment de l'escissió els “provisionals”, la justícia espanyola els implicà en afers relacionats amb el terrorisme, fins i tot molt després d'arribar la democràcia. No es tractava tan de la creació de grups armats catalans sinó del suport teòric i pràctic als escamots d'ETA que actuaven o passaven per Catalunya.

El trencament, que suposà la primera escissió del PSAN¹¹³, s'oficialitzà, en l'Assemblea de Representats de març de 1974. Fou una ruptura dura, hi hagué enfrontaments personals forts i problemes pel control de l'aparell, els locals i les màquines. De fet, es

¹¹¹ Entrevista a Carles Castellanos.

¹¹² Entrevista a Jordi Altarriba.

¹¹³ Hi hagué anteriorment algunes baixes de militants i alguna petita escissió com la del grup Demoniké (1973), però que no resultaren rellevants per la vida del partit.

publicaren dos *Lluita* per separat, signats pel PSAN i en ambdós s’anuncià l’expulsió del partit de membres de la direcció disconformes amb la línia del partit. En poc temps, el PSAN liderat per Carles Castellanos afegí el nom de “provisional”, de clares connotacions irlandeses, a les sigles PSAN. L’altre PSAN, que no alterà el nom, fou anomenat durant molt temps per l’altre partit i per la premsa clandestina com a PSAN O (Oficial).

El partit que, en el darrer any havia perdut impuls i militants, quedà dividit per la meitat. D’entre els que anaren amb els provisionals destaquen el mateix Carles Castellanos i les germanes Eva i Blanca Serra, així com les joventuts del partit, les JRC, amb presència a la universitat. En total quedaren només una vintena de militants en cada facció.

“Recordo una reunió en una masia d’un militants, just després de l’escissió en que es van comptabilitzar objectivament els militants: 23 per nosaltres (oficials) i 21 o 19 per els altres (provisionals)”¹¹⁴.

Cansats de tant debat intern i discussió, les restes del PSAN continuen endavant sota el lideratge de Joan Armet i es dediquen a fer tota l’extensió que no havien pogut fer degut als debats previs a l’escissió. En poc més d’un any multipliquen la seva militància per tres i la formació s’estabilitza en diverses comarques. Destaquem la creació de la primera cèl·lula del PSAN al País Valencià el 1974¹¹⁵, concretament a la ciutat de València. Es tracta d’un fet de gran importància ja que per primera vegada un partit nacionalista surt dels límits de la Catalunya estricta i es posa en pràctica la teoria de l’àmbit nacional dels Països Catalans. En poc temps el PSAN s’expandirà per diverses comarques valencianes i finalment, l’any 1976, s’establirà per primera vegada presència orgànica del partit també a Mallorca.

Entretant, a l’abril de 1974, hi hagué una caiguda important de militants dels Grups Pro Independència de Catalunya (GIC), del FNC i del propi PSAN. Els militants d’aquest partit que van ser detinguts estaven relacionats amb el sector escindit. Un mal començament per als provisionals, perquè en ple procés de crear el nou partit, Carles Castellanos, el seu principal dirigent passà vuit mesos a la presó¹¹⁶.

¹¹⁴ Entrevista a Jordi Moners.

¹¹⁵ Segons Jordi Altarriba, els contactes amb simpatitzants del País Valencià, que s’havien fet en l’edició de la UCE de l’estiu del 1973, es congelaren tot esperant la resolució de la crisi. D’aquesta manera s’evitava que els nous militants valencians no marxessin amb els escindits.

¹¹⁶ Durant aquests vuit mesos, Carles Castellanos aprofità per escriure els llibres *Aproximació a la història dels PPCC* i *El fenomen nacional*, publicats ambdós clandestinament i que reflecteixen una part de l’ideari del PSAN Provisional. Vegeu Castellanos, 2003, op. cit., pàg. 86.

4.2 El PSAN a les instàncies unitàries

4.2.1 El nacionalisme a l'Assemblea de Catalunya

L'Assemblea de Catalunya (AdC) constituirà una de les grans experiències unitàries de l'antifranquisme català pel que va significar de moviment de masses que integrava les diferents lluites dels moviments veïnals, obrers i estudiantils amb un projecte polític. De fet, és considerat el fenomen polític de més abast, a Catalunya des de 1939¹¹⁷. L'AdC va tenir com a antecedent l'exitosa assemblea d'intel·lectuals celebrada al monestir de Montserrat en protesta pel judici de Burgos a militants d'ETA (desembre de 1970). Finalment, el 7 de novembre de 1971 a l'església de Sant Agustí de Barcelona es celebrà la primera Sessió Plenària de l'Assemblea de Catalunya. La involució del règim i l'augment de la repressió havia provocat que l'antifranquisme català, amb un protagonisme del PSUC important, estigués més unit que mai.

El PSAN, que no s'havia integrat a la Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, participarà des del primer moment a l'Assemblea, dedicant-hi molts esforços. El representants del PSAN, Carles Jordi Guardiola, Joan Armet i Josep Maria López Llaví assisteixen ben aviat a les reunions de la comissió preparatòria de l'Assemblea. El pes específic del PSAN en els primers moments, tot i que no cabdal, és important. Més endavant, en la mesura que entrin més partits petits, molts dels quals d'esquerra radical i agrupacions territorials, el seu pes relatiu perdrà força. Tal com diu Batista i Playà referint-se als treballs preliminars de l'Assemblea:

“Moltes hores es van dedicar també a la discussió sobre l'àmbit d'actuació, Principat o Països Catalans, i al tipus d'Estatut que calia reivindicar si el de Núria o el del 32. Les polèmiques van portar a una retirada temporal del PSAN dels treballs preparatius, que tenia en Carles Jordi Guardiola com a portaveu més qualificat en temes de nacionalisme”¹¹⁸

Dins de l'Assemblea el PSAN jugarà desacomplexadament el paper de representant del nacionalisme radical. Com recorda Carles Jordi Guardiola:

“Amb d'altres companys bregàvem per anar sempre més lluny per tal que aquesta catalanitat no es reduís a una supraestructura formal. Tanmateix això no era gens fàcil, però no cedíem fins el punt de fer-nos pesats...”¹¹⁹.

¹¹⁷ Culla i Riquer, 1989, op. cit., pàg. 391.

¹¹⁸ Batista, Antoni i Playà, Josep. *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*. Barcelona Empúries, 1991, pàg. 92.

¹¹⁹ Guardiola, Carles Jordi: “Compañero habla castellano” a *L'Avenç*, núm. 43, 1981, pàg. 50.

En aquest sentit, el PSAN tenia altres aliats com l'Assemblea Permanent d'Intel·lectuals Catalans (APIC), molt enfortida després de l'èxit de la tancada a Montserrat per protestar pel judici de Burgos i que gaudia d'un gran prestigi en els primers temps de l'Assemblea. L'APIC¹²⁰ juga el paper de moderador entre els grups més nacionalment radicalitzats com el PSAN, tot aconseguint mantenir uns mínims consensuats per tothom. Cal destacar entre aquests, el paper de l'independentista Jordi Carbonell, que no militava a cap partit, i gran aliat del PSAN a l'Assemblea. El PSAN doncs, es feu el cap visible de les tendències catalanistes més radicals, tenint en compte la menor força del FNC o la feblesa de grups nacionalistes moderats com Unió Democràtica de Catalunya (UDC), tot i la incorporació de Miquel Sellarès, que representava el "pujolisme" a l'Assemblea.

A l'hora de marcar la ideologia fundacional de l'Assemblea de Catalunya, el PSAN perd la reivindicació de l'àmbit de Països Catalans però en canvi, s'aconsegueix, a proposta de l'Assemblea d'Intel·lectuals, introduir el concepte d'Autodeterminació en un dels famosos quatre punts programàtics. El redactat del tercer punt serà usat uns anys després per l'independentisme per reclamar que l'autodeterminació formava part del pacte antifranquista després de la renúncia, per ells injustificada, dels la resta de partits. Quedà així:

"El restabliment provisional de les institucions i dels principis configurats a l'Estatut de 1932, com a expressió concreta d'aquestes llibertats a Catalunya i com a via per arribar al ple exercici del dret d'autodeterminació".

L'altre debat intern en clau de nacionalisme més o menys radical es centrava sobre la conveniència de demanar el restabliment de l'Estatut del 31 o bé el del 32. El PSAN considera que l'Estatut del 31 va ser directament referendat pel poble català i representa millor la seva sobirania. Tot i contradir-se amb la seva primera Declaració de Principis en què es defensa el del 32. Arran de la campanya "Perquè l'Estatut de 1932?", el PSAN edita "El Poble de Catalunya i la República davant l'Estatut" que havien redactat Armet, Guardiola, Rafael Castellanos i Eva Serra. El text anava més enllà de la campanya pactada ja que feia un anàlisi comparatiu entre l'estatut del 31 i el del 32 i lògicament no deixava gaire bé el segon¹²¹. La campanya serví per popularitzar la necessitat de recuperar un Estatut d'autonomia i entroncarà amb les demandes del PSAN.

Una vegada aclarides les bases sobre les que es basava l'Assemblea, aquesta va començar a treballar amb la participació entusiasta de la majoria dels dirigents i militants del PSAN. Una aportació pràctica de l'AdC i molt positiva en la línia de

¹²⁰ Portabella, Pere. "L'Assemblea Permanent d'Intel·lectuals Catalans" a *l'Avenç* núm. 43, 1981, pàg. 40.

¹²¹ Guardiola, 1981, op. cit., pàg. 50.

catalanització que insistia el PSAN va ser l'edició massiva del "Report de treball sobre la campanya per a l'ús oficial de la llengua catalana" a iniciativa de l'APIC i va ser redactat per Carles Jordi Guardiola, Jordi Carbonell, Rafael Ribó, Francesc Vallverdú i Xavier Folch. L'AdC edità 20.000 exemplars destinats sobretot a dirigents polítics i sindicals de l'oposició. Aquest report és considerat un dels documents amb més vàlua dels editats per l'Assemblea de Catalunya. El document situava la situació de la llengua catalana des de la perspectiva històrica i apostava perquè les classes populars apostessin fort per la recuperació de la llengua en els diversos àmbits com ensenyament, cultura de masses, mitjans de difusió, etc.

L'altre motiu de disputa eren les Relacions amb les instàncies unitàries espanyoles i en uns primers moment amb la Junta Democràtica de España que impulsà el Partido Comunista de España (PCE). La lenta creació d'organitzacions unitàries d'oposició espanyoles farà que aquest problema no aparegui fins a 1974 i progressivament vagi augmentant fins a crear greus discrepàncies internes. Ben aviat, però, el PSAN reaccionarà en l'editorial de *Lluita*¹²² en contra d'una "Junta" que segons ells no és representativa dels Països Catalans. El mateix article critica durament el Comunicat de la Junta perquè nega la mateixa raó de ser de la lluita de classes, aposta per la "Reconciliació Nacional" i perquè tot el text "traspua nacionalisme espanyol".

Amb el temps, els independentistes valoraran de manera diferent la seva participació a l'Assemblea. Per una part, n'hi que creuran que va ser una pèrdua de temps en el sentit que van col·laborar i ajudar a fer triomfar l'estratègia d'un altre grup, el PSUC, i no van contribuir a la realització de la pròpia estratègia independentista. Per exemple, els "provisionals", anys més tard, diran que la participació a l'Assemblea era només seguidisme del reformisme del PSUC.

En canvi, d'altres creuran que la participació va ser un encert ja que van aportar sensibilitat nacionalista a l'Assemblea i contribuir, d'una vegada per totes, a catalanitzar l'antifranquisme popular. Tot i que el nacionalisme radical no era majoritari a l'Assemblea, aquesta, definitivament col·labora a vincular la lluita pels drets nacionals de Catalunya amb les lluites obreres i amb la lluita democràtica contra el franquisme.

L'independentisme era massa recent i dèbil a la societat catalana per intentar un projecte de moviment popular en solitari que, en cap cas, hagués pogut bastir una alternativa de moviment popular a l'Assemblea de Catalunya. En canvi en aquells mateixos anys al País Basc, ETA i el conjunt de l'esquerra independentista era prou forta per no haver de formar part de cap instància unitària on no fos capdavantera.

¹²² "La Junta Democrática de España. Un perill per a la lluita democràtica als Països Catalans" a *Lluita*, núm. 42, setembre 1974.

4.2.2 La participació del PSAN als moviments socials

A part de la participació a l'Assemblea de Catalunya, en aquesta època el PSAN intentà participar en els moviments populars com una part de l'estratègia per tal d'apropar-se a les masses i poder-hi incidir. El partit basa la seva estratègia en la mobilització i la conscienciació dels sectors populars, sobretot de la classe obrera. Precisament aquest fou un dels motius que el portà al trencament amb el FNC. Destaquem sobretot la participació del PSAN en les organitzacions d'ensenyants, a les CCOO i al moviment veïnal.

Militants del PSAN, juntament amb membres del Moviment Socialista de Catalunya (MSC) impulsaren els Comitès d'Acció d'Ensenyants (CAE). Per part del PSAN destaquem la presència de les militants Blanca Serra, Teresa Alabèrnia, Anna Piguillem i Rosa Riba. Aquest grup edita la revista *Front Ensenyant*. La presència de militants del PSAN al CAE es notà en els continguts de les seves publicacions i facilità la participació de militants del partit en les Escoles d'Estiu, per exemple les de Rosa Sensat. A nivell estudiantil cal citar la creació per part del PSAN del Grup d'Estudiants Revolucionaris (GER) per tal d'incidir a la universitat.

En el camp sindical, i com ja s'havia començat a fer des de l'època del FNC, els militants participen en les unitàries CCOO. La participació del PSAN es limita a només alguns rams degut a la precarietat numèrica del grup. En els sectors on hi té presència són la banca, les arts gràfiques i els hospitals. De 7 o 8 persones del front sindical del FNC es passa a 23 militants del front sindical del PSAN, però després aquest nombre tendeix a baixar¹²³. La presència dels militants del partit en la lluita sindical catalana, quedava diluïda en un context d'efervescència de les lluites obreres, especialment de les reeixides vagues al Baix Llobregat dels anys 1972 i 1973. Militants del PSAN participaren en aquests anys en diversos conflictes obrers, repartint octavilles sovint signades amb les sigles del partit i de CCOO. En alguns casos molt concrets, alguns joves militants del PSAN per iniciativa pròpia entraren a treballar en fàbriques com a obrers manuals per intentar connectar la lluita del partit amb la realitat social de les classes populars.

El PSAN intenta influenciar en la nova lluita veïnal que agafarà embranzida en els darrers anys del franquisme. El PSAN serà present en les Comissions de barris de Barcelona on hi tingui presència militant i posteriorment a les Associacions de Veïns de nova creació. Destaca la participació de militants del PSAN als barris de Sant Andreu i Sant Antoni de Barcelona. Tot i que en algun moment hi tingueren certa força, Bandera Roja i el PSUC controlaven la majoria de les comissions de barri de Barcelona.

¹²³ Document intern del PSAN, "Anàlisi de les organitzacions de massa existents", 1971.

“El moviment de barris a Barcelona estava controlat pel PSAN en un 30% i pel PSUC en un 70% . Ells eren molt més organitzats, en sabien més i on podien tirar endavant. La Comissió de barris a Sant Andreu va estar controlada pel PSAN i després per Bandera Roja . Hi havia independents, Bandera Roja , PSC i PSAN”¹²⁴

També en aquesta època els militants del PSAN impulsen en algunes comarques, com al Vallès, al Maresme i el Camp de Tarragona, els Comitès d'Activitats Cíviques (CAC) amb objectius semblants als de les comissions de barri, però a nivell comarcal.

4.3 La mobilització democràtica contra el franquisme

4.3.1 L'agitació nacionalista al carrer

Als anys 70, en comptes de grans manifestacions on s'intentés concentrar un gran nombre de gent, el nacionalisme català intenta arribar al carrer a partir d'accions clandestines que buscaven aconseguir un cop d'efecte. En un moment de gran activisme per part de l'esquerra radical, els independentistes també utilitzaran les tècniques d'agitació que ja usaven altres grups antifranquistes.

Es crea un espai de coincidència entre el PSAN, el FNC i altres organitzacions com els Grups pro Independència de Catalunya (GIC), present a la Universitat de Barcelona (UB) entre 1972 i 1974 a l'hora de realitzar accions de caràcter nacionalista radical al carrer. S'intenta aprofitar dates emblemàtiques per al nacionalisme com l'11 de setembre, el 14 d'abril o el dia de Sant Jordi i implantar-ne de noves com el 15 d'octubre, aniversari de l'afusellament del President Lluís Companys. En aquestes dates es reparteix propaganda, s'editen octavetes especials per l'ocasió i també es fan nombroses pintades. Tot i que habitualment els partits signin el material per separat, tampoc és estrany el contrari. Per exemple, en el 35è aniversari de l'afusellament de Companys, l'any 1975, s'edita una octaveta conjunta de la Secció d'Estudiants del FNC i el Comitè d'Universitat de Barcelona del PSAN.

De les accions més espectaculars cal citar les organitzades pel FNC, instal·lant d'amagat altaveus que feien sonar proclames i el cant dels Segadors en indrets públics i en dates assenyalades. Destaquen les accions de l'11 de setembre de 1971 a l'Hotel Duval prop de l'estàtua de Rafael Casanova de Barcelona o algun 1r de maig a la Plaça Sant Jaume també de Barcelona mentre es ballaven sardanes. Una altra acció destacada fou la que

¹²⁴ Entrevista a Carles Castellanos.

protagonitzaren militants del PSAN que en un dia de mercat a Granollers desplegaren una senyera gegant, llençaren octavilles amb l'estelada i feren sonar una alarma antiària¹²⁵.

Les pintades de caràcter nacionalista són documentades periòdicament i exhaustivament a la publicació clandestina *AVUI-SIC*. S'hi ressalta, sobretot, després dels 11 de setembre la profusió de pintades signades pel FNC, majoritàriament a comarques, i les signades pel PSAN i per les JRC sobretot als barris de Barcelona. Les pintades d'ambdós grups habitualment van acompanyades per la bandera catalana amb l'estel solitari. *AVUI-SIC* també destaca les pintades fetes en carreteres la nit abans de celebrar-se alguna concentració de l'Assemblea de Catalunya o algun aplec i també en carreteres per on s'havien de fer curses de cotxes. Una altra acció que es feia sovint era la desplegada de banderes amb petards i octavetes inclosos al claustre de la Universitat de Barcelona realitzada per membres del GIC i posteriorment del PSAN. També tenen autoria independentista els dos còctels que es llençaren a la botiga del regidor de Barcelona Febrés que havia votat "no" a la subvenció pel català a l'escola.

L'independentisme i el nacionalisme en general, però, no va intentar organitzar actes massius en solitari, que d'altra banda tampoc haurien pogut tenir gaire èxit. Es limitava a fer manifestacions llampec o "salts" que acaben amb el desplegament d'una pancarta, posant una cadena en una cruïlla per provocar un embús o llançant còctels molotov. Aquests "salts" en ocasió de les diades podien ser més nombrosos en aplegar-se conjuntament la gent del PSAN amb la d'altres grups. Destaquen, en aquest sentit, les manifestacions del Carrer Rogent de Barcelona (16 de gener del 1971) en motiu de la victòria per l'anul·lació de les sentències de mort pel judici de Burgos i la del Carrer Vallespir de Sants (11 de setembre de 1973). Una altra acció era l'escampada d'octavetes a les estacions de metro o en les manifestacions unitàries convocades per l'Assemblea de Catalunya o per un conjunt de partits polítics d'esquerres.

En un altre nivell de col·laboració entre forces nacionalistes, cal destacar també les 20.000 còpies (60.000 segons algunes fonts) que PSAN, FNC i UDC van repartir d'un opuscle sobre la història dels Països Catalans escrita per Joan Crexell i Miquel Sellarès¹²⁶ l'11 de setembre de 1972.

¹²⁵ L'acció es realitzà el 7 de setembre de 1972 i tingué un gran impacte a la població. Vegeu Bassa, David. "L'independentisme al Vallès Oriental." Conferència organitzada pel Centre d'Estudis de Granollers, 2009.

¹²⁶ Batista i Playà, 1991, op. cit., pàg. 118.

4.3.2. Catalanisme i esquerra radical universitària

En la lluita antifranquista de la Universitat de Barcelona, a finals dels seixanta i a principis dels setanta, les escissions radicals del PSUC tingueren l'hegemonia. En aquests ambients es produí una situació embrionària de "neolerrouisme" que consistí en menystenir tot allò proper al nacionalisme català que era titllat de burgès. Aquesta situació, que fou relativament passatgera i que no afectà a altres àmbits de la lluita antifranquista, produí forta tensió entre el PSAN i els altres grups, constituint, la defensa del català un element de cohesió cabdal entre els militants nacionalistes.

La situació de la llengua catalana durant els 60s i els primers 70s a les universitats era força curiosa pel que fa a la seva utilització pública ja que no era usat habitualment en les assemblees d'estudiants. Un retrat d'aquesta situació l'escriu Francesc Vallverdú a *Nous Horitzons*¹²⁷, portaveu del PSUC, on fa una duríssima crítica a aquells marxistes universitaris que obliden que el dret a l'autodeterminació per a les nacions oprimides i que consideren la cultura catalana en bloc com a cultura burgesa. A més, referint-se a la llengua:

"Des de fa algun temps, a la Universitat el català és "prohibit" en assemblees públiques i si algú gosa fer alguna intervenció en la nostra llengua alguna veu demanarà "en castellano, en castellano!". Es ben bé una ironia: els franquistes, que l'any 1952 es veieren obligats a retirar de la Universitat l'últim rètol ordenant el "Habla el idioma del Imperio", estant obtenint, de retruc, un èxit en la seva política assimilacionista, èxit que els és servit, en alguns casos pels enemics més irreductibles del sistema, pels defensors més "purs" de la revolució".

Diversos militants del PSAN recorden que en començar a parlar en català en una assemblea universitària es responia "Habla en castellano... que es la lengua del proletariado!" i en alguns casos la resposta per part dels independentistes era: "... i de la Guàrdia Civil!". En les assemblees es generaven situacions incòmodes quan algú feia intervencions en català. Aquesta situació era percebuda, si més no en sectors nacionalistes, com a molt preocupant. La visió per part de força grups d'esquerra radical universitària era de relacionar directament catalanisme amb burgesia i català amb llengua de la burgesia. De manera molt simple podríem dir que es relaciona el proletariat amb el castellà i que, per tant, per assemblar-se i lluitar amb el proletariat calia usar el castellà. Segons els militants del PSAN, molt sovint aquestes actituds precisament eren més fortes en fills de la burgesia catalana que, avergonyits de la seva ascendència, volien semblar més radicals d'aquesta manera. En aquest sentit Carles Jordi Guardiola ens recorda:

¹²⁷ R.R. (pseudònim de Francesc Vallverdú): "El català: no és llengua de la classe obrera?" a *Nous Horitzons* núm. 16, primer trimestre 1969.

“Malgrat, doncs, que l’ús del català a l’AdC era generalment respectat, hom era conscient que això representava una excepció en el conjunt de l’oposició catalana. Sabíem, perquè tots ho havíem experimentat en la nostra lluita política diària, que l’ús del català en una assemblea podia representar el seu naufragi temporal. I també en reunions més reduïdes, i no solament en el moviment obrer, de majoria immigrada, sinó també en el món dels professionals i intel·lectuals que a vegades eren els més absurdament refractaris a l’ús del català”¹²⁸

Aquesta actitud afecta directament els grups a l’esquerra del PSUC, sobretot Bandera Roja (BR) i el PCE(i) i, en part, també al PSUC tot i l’esforç que fa per plantejar el tema nacional com a indestriable de la lluita per la democràcia i els drets dels treballadors. Al PSUC hi ha varietat d’actituds entre militants i també entre dirigents sobre aquest tema. Per exemple l’edició de les revistes del PSUC *Treball* i *Nous Horitzons* era exclusivament en català, tot i els problemes d’incomprensió que això comportava a les fàbriques¹²⁹, però a la vegada la difusió de *Mundo Obrero* del PCE, en castellà, era més àmplia a la Universitat. En tot cas, per a la majoria dels militants del PSAN, el PSUC, i sovint, el MSC també participaven d’aquesta actitud que titllen d’espanyolista. En canvi els militants del PSUC i MSC no percebien conflicte en aquest tema, i ben al contrari, es mostraven molt orgullosos de l’aportació de l’esquerra a la renovació del catalanisme i a la lluita pels drets nacionals de Catalunya. Segons Carme Cebrián, era precisament la defensa de la catalanitat, juntament amb l’aprofundiment de la democràcia, una de les causes que feia que molta gent s’incorporés al PSUC.

A nivell pràctic aquest debat es vivia sobretot a les assemblees d’estudiants i fins i tot en manifestacions d’oposició. Hi havia arribat a haver batusses entre militants del PCE(i) i simpatitzants del PSAN per cridar els mateixos eslògans en català i castellà de manera simultània, i queixes de sectors nacionalistes per què en manifestacions de l’11 de setembre es cridaven eslògans en castellà buits de reivindicació nacionalista¹³⁰. El debat per equiparar nacionalisme i burgesia cal emmarcar-lo a nivell teòric amb un debat general sobre Marxisme i Qüestió Nacional molt ric en els darrers anys del franquisme.

El que és prou evident és que tant a les darreries dels seixanta quan els fundadors del PSAN militaven al FNC i anaven a la universitat, com a primers dels setanta quan hi anaven els nous joves del PSAN, el catalanisme era minoritari entre els estudiants polititzats on predominava hegemònicament el marxisme no nacionalista promogut

¹²⁸ Guardiola, C. J., 1981, op. cit., pàg. 50.

¹²⁹ Cebrián, Carme: *Estimat PSUC*. Barcelona, Empúries, 1997, pàg. 83.

¹³⁰ Entrevista a Josep Maria Cervelló.

per les escissions del PSUC. En canvi a la segona meitat dels setanta, en plena transició, la universitat i els estudiants seran en un focus actiu de nacionalisme català.

Un fet que demostra la poca consistència de divisions maniquees en aquest tema és que hi va haver nombroses persones que a l'hora d'entrar en política i voler triar partit s'havien de decidir entre el PSAN o el PSUC i, lògicament, això significa que no veien a les antípodes ideològiques un partit respecte l'altre. Els que es decidiren pel PSAN són els que els sorprèn la tebior nacionalista del PSUC i el fet que es facin moltes publicacions en castellà. En canvi, els que es decideixen pel PSUC veuen el PSAN com un partit massa dogmàtic i no perceben pas el PSUC com un partit contrari a la reconstrucció nacional de Catalunya¹³¹.

A més, cal insistir, que la universitat era una excepció i que en el conjunt del país la lluita per les llibertats democràtiques i la justícia social van anar gairebé sempre de bracet amb la lluita per les llibertats catalanes

4.3.3. La lluita armada nacionalista

A principis dels anys setanta des de l'esquerra revolucionària europea s'assagen diferents tipus de lluita armada que aniran *in crescendo* al llarg de la dècada. Més enllà de les guerrilles llatinoamericanes que defensaven baixar "de la serralada a la ciutat" com els Tupamaros a Uruguai i els Montoneros a l'Argentina o de la internacionalització del conflicte palestí, Europa també serà escenari de la creació de nous grups com les *Brigate Rosse*, a Itàlia o la Fracció de l'Exèrcit Roig (RAF) a la RFA que protagonitzaran una important escalada de la violència. En aquest context, els grups marxistes independentistes europeus no seran una excepció. Es el cas de l'increment qualitatiu de la violència d'ETA al País Basc amb un augment considerable d'atemptats mortals i de l'activitat creixent de l'FLNC a Còrsega o de l'IRA Irlanda del Nord. No serà gens estrany, doncs, que també es plantegi el tema de la lluita armada en el si de l'independentisme català.

Durant la dècada dels setanta diversos grups intenten, sense massa èxit, aplicar des de postulats independentistes, la lluita armada a Catalunya. Les diferents experiències creen certa incomoditat en els grups polítics i no generen la simbiosi que en els anys vuitanta si que hi hauria entre un referent polític independentista, el Moviment de Defensa de la Terra (MDT) i un de militar (Terra Lliure).

¹³¹ Miquel Macià a *Entre la boira i el desencís. La transició política a Vic (1970-1980)*. Vic, Editcasa, 1988, explica diversos casos de joves vigatans que es van trobar en aquesta disjuntiva d'haver de triar entre els dos partits quan van anar a estudiar a Barcelona.

El PSAN es va limitar a l'entrenament d'escamots per a accions directes publicitàries com desplegada de senyeres o pintades i d'autodefensa de les seves manifestacions llampec "salts" o reivindicacions obreres com a màxim, sense arribar a entrenar-se mai militarment. El grup especialitzat en agitació, en el més agosarat dels casos, llençarà còctels molotov, com va ser el cas de la destrossa de les oficines de la companyia d'aviació americana "PAN AM" com a mostra de la lluita antiimperialista contra Cambodja o una trencadissa de vidres a una oficina d'"Air France" per protestar contra la repressió de l'Estat Francès a les nacions oprimides¹³². Mentre sí que hi havia suport decidit a ETA i a "recolzar la lluita del poble basc"¹³³ el PSAN en cap cas va impulsar cap organització armada. Però paral·lelament, i en el seu mateix espai polític, van aparèixer diversos grups que ho intentaren.

En primer lloc, cal citar el Front d'Alliberament de Catalunya (FAC). Neix el 1969 format inicialment per joves obrers nacionalistes que mantenen contactes amb Estat Català i el Consell Nacional Català a l'exili. El FAC es declara independentista i partidari de l'Estat Socialista Català. Entre 1969 i 1972 el FAC realitza nombroses accions armades com ara voladures de monuments i atemptats en casernes de Guàrdia Civil a l'àrea de Barcelona. Destaca la voladura del Monument als caiguts de la Diagonal de Barcelona que va suposar un cop publicitari a la Universitat ja que, de retruc, es van trencar els vidres de la Facultat de Físiques. El 1972 són detinguts diversos militants del FAC i Carles Garcia i Ramon Llorca són jutjats en un Consell de Guerra acusats de terrorisme. Arran de la caiguda, l'executiva del FAC s'estableix a Brussel·les on els fou concedida la carta de refugiats polítics. El 1973 s'incorpora al FAC el grup *Izquierda Revolucionaria* de Terrassa en el que hi participa Jordi Vera¹³⁴. Durant l'estiu de 1973 es celebrà la 1a Assemblea del FAC a Bèlgica. A partir de 1973 el FAC es decanta clarament pel marxisme-leninisme maoista i per avançar cap a la creació del Partit Comunista de Catalunya. El FAC tingué relacions amb el FRAP, amb qui signaren dos comunitats conjunts¹³⁵ i amb la maoista UPG. Després d'intentar tornar a crear grups a l'interior i de noves caigudes, una part dels militants del FAC decideixen crear el Moviment Revolucionari Català (MRC) (1976-1977) i una altra part intentarà reconstruir el FAC sense èxit. Tot i coincidir en el mateix espai polític que el PSAN, no hi manté lligams de cap tipus i el FAC en criticà la seva participació a l'Assemblea de Catalunya. El perfil dels militants del FAC era de gent jove no universitària de classe mitja o baixa i amb presència important de sectors de la immigració. Durant el Consell de Guerra contra el

¹³² *FIOP*, 7 febrer de 1974.

¹³³ Per exemple, en el número 4 de *Lluita* es reproduïx íntegrament, traduït al català, un llarg manifest d'ETA en relació a la "Repressió contra el País Basc" i en el *Lluita* núm. 37 de desembre de 1973, es reproduïx juntament amb l'anagrama d'ETA i també en català, el comunicat sobre "l'execució de l'almirall Carrero Blanco".

¹³⁴ Jordi Vera és l'autor de *La lluita armada als Països Catalans (Història del FAC)*. Sant Boi de Llobregat Edicions Lluita, 1985. La principal mancança d'aquesta crònica és que no comprèn el període més actiu del grup, previ a la incorporació de Vera.

¹³⁵ Vera, 1985, op. cit., pàg. 80.

FAC, el PSAN es pronuncià a favor dels detinguts tot i fer una valoració crítica de la “lluita armada” en funció de la no rendibilitat política¹³⁶. El Consell de Guerra contra el FAC despertà també la solidaritat d’altres grups com el PSUC¹³⁷.

Una altra experiència de lluita armada independentista fou l’Organització de Lluita Armada (OLLA)¹³⁸. La protagonitzaren militants provinents del PSAN que havien creat un grup anomenat “Resistència”. El grup nascut l’any 1972 tendí més aviat cap a l’anarquisme. Col·laboraren amb el MIL (Movimiento Ibérico de Liberación) i actuaren sense sigles, procurant la lluita armada de la classe obrera contra el franquisme. L’OLLA fou el nom donat per la policia al grup a l’hora de desactivar-lo (abril de 1974), amb la detenció de deu persones. Probablement l’OLLA nasqué davant la incapacitat de la direcció del PSAN de donar cabuda a la lluita armada que algunes bases reclamaven.

Finalment cal parlar de l’Exèrcit Popular Català (EPOCA). El 1977 es descobrirà una complexa i atípica organització¹³⁹ que serà batejada en aquell moment i que ja feia temps s’estava preparant. Té el seu origen en un grup de joves militants del FNC que a partir de 1974 s’alliberaran fins a deixar de dependre orgànicament del partit¹⁴⁰. Aquest grup s’havia estat preparant des de feia anys com a mesura de creació d’un Exèrcit Català que servís per preparar un contrapoder militar i comptava, presumptament, amb suports de l’exili nacionalista a França. EPOCA ha estat l’organització més secreta i desconeguda de l’independentisme català. Pel que sembla, va fer importants atracaments que els permeteren finançar l’organització. Josep Serra “Cala”¹⁴¹, dirigent de Terra Lliure, ens explica la seva visió personal sobre la idiosincràsia d’aquest peculiar grup.

“és una organització que apareix des d’un punt de vista estrictament militar. O sigui, apareix sota la reflexió que hi ha fets, com el Sis d’Octubre, que no es poden tornar a repetir i que no es pot arribar a un poder determinat sense poder-lo defensar. Per tant cal que hi hagi gent entrenada militarment per tal de que si el poder polític ens arriba a les mans el puguem defensar. Aquesta és la història d’EPOCA, la història de Jaume Martínez Vendrell, que era un vell veterà de la guerra del 36-39 que agafa grups reduïts per entrenar-los militarment. EPOCA, a la pràctica, no va fer cap acció política, va fer accions d’infraestructura i recuperació econòmica, com poden ser les del cas Bultó o el cas Viola. EPOCA era una gent amb un nivell de tecnicitat molt gran, molt gran.

¹³⁶ *Lluita* núm. 24, juny de 1972, pàg. 4 i Rubiralta, 1988, op. cit., pp. 152-153.

¹³⁷ Full “No a la histèria repressiva del franquisme”, PSUC, s.d.

¹³⁸ Renyer, Jaume. *Catalunya, Qüestió d’Estat. Vint i cinc anys d’independentisme català (1968-1993)*. Tarragona, El Mèdol, 1995, pàg. 49.

¹³⁹ Malló, Oriol. “La transició secreta” a *El Temps*, 22 de novembre de 1993.

¹⁴⁰ Rubiralta, 2003, op. cit., pàg. 279.

¹⁴¹ Bassa, David. *L’independentisme armat a la Catalunya recent*. Sant Cugat del Vallès. L’índex, Rourich, 1997, pàg. 38.

Però la reflexió d'aquesta gent no és la de dir que “el nostre poble necessita una organització per tal que evolucioni políticament o avanci a nivell de política de masses”, sinó que és una reflexió estrictament militar”.

4.3.4 Les mobilitzacions antirepressives i la solidaritat amb el País Basc

Les mobilitzacions antirepressives tenien una alta capacitat de convocatòria ja que s'hi adherien tots els partits antifranquistes i no només els nacionalistes. De fet la resposta popular per al Procés de Burgos, on es demanaven penes de mort per a diversos militants d'ETA, a la tardor de 1970, es considera a nivell basc, estatal i català com un moment determinant a l'hora de marcar un punt clau de la mobilització antifranquista. En motiu del Procés de Burgos es van fer manifestacions a les Universitats i a moltes poblacions, així com vagues obreres. Però el més important és que l'oposició política perdé la por i les mobilitzacions, per primera vegada, sobrepassen els estrictes cercles estudiantils o obrers. Per exemple, en ciutats com Vic o Girona fou la primera vegada que hi hagué manifestacions ciutadanes àmplies al carrer per denunciar frontalment el règim.

L'acció més rellevant a Catalunya amb motiu del procés de Burgos va ser l'Assemblea d'Intel·lectuals que es va celebrar a Montserrat. La repressió duta a terme contra els independentistes bascos feia que el PSAN pogués apropiar-se millor que ningú de la situació en considerar-se ells també independentistes. La primera manifestació en solitari feta pel PSAN fou al carrer Gran de Gràcia¹⁴² i va ser, precisament, pel motiu dels fets de Burgos. La manifestació va reunir unes 200 persones i va acabar amb l'apedregament d'una oficina del Banco de Bilbao. Així mateix, en un dels primers *Lluita*, el núm. 4, el tema principal de l'editorial de la portada és “La repressió a Euskadi”.

El testimoni d'un militant independentista universitari, simpatitzant del PSAN, ens il·lustra el grau de suport cap al País Basc:

“També fèiem molta propaganda del País Basc. Vam rebre discos, via PSAN, del procés de Burgos amb les veus dels acusats cantant l'Eusko Gudariak, i es venien com a rosques. Els independentistes anàvem ‘d'amics d'ETA’ i això donava molt prestigi en tots els ambients universitaris antifranquistes”¹⁴³.

La solidaritat amb els independentistes bascos tot i tenir el seu punt àlgid durant el Procés de Burgos, fou bastant regular i, en aquests primers setanta, una constant. Per

¹⁴² *Lluita*, núm. 9, setembre-octubre 1970, pàg. 6.

¹⁴³ Entrevista a Josep Maria Cervelló.

exemple, també va ser important l'any 1975 la campanya per l'intent d'evitar les penes de mort de Garmendia i Otaegui.

A nivell de lluita antirepressiva cal destacar les mobilitzacions per intentar evitar l'execució del militant del Movimiento Ibérico de Liberación (MIL) Salvador Puig Antich, que s'esdevingué el març de 1974. Puig era anarquista i no pas nacionalista, però aquest fet és aprofitat per fer campanya en contra del seu afusellament en català per primer cop a la universitat amb el lema "Salvem Puig Antich". En una manifestació al Passeig de Gràcia en contra de la pena de mort de Puig Antich s'acusà als independentistes del FNC i del PSAN¹⁴⁴ d'apropiar-se de la reivindicació en aparèixer tot d'una amb banderes independentistes i col·locar-se al capdavant de la manifestació.

En aquest cas, segons Carles Castellanos¹⁴⁵, ja es va percebre una certa tebior de l'executiu del PSAN a la condemna. Això coincidia amb les primeres diferències a l'hora de condemnar la violència d'alguns grups antifranquistes, també al si de l'Assemblea de Catalunya. Segons Castellanos ja en aquells moments es podia percebre quins partits donarien suport a la reforma a partir de la crítica o no crítica de la violència defensiva de l'oposició¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Entrevista a Josep Maria Cervelló.

¹⁴⁵ Entrevista a Carles Castellanos.

¹⁴⁶ L'assassinat d'un policia per part de militants del PCE (m-l) - FRAP a Madrid durant la manifestació del 1r de maig de 1973, generà un fort debat al si de l'antifranquisme sobre el paper l'ús polític de la violència.

5 El despertar de la democràcia (1975-1977)

5.1 Els partits davant la democràcia

5.1.1 La consolidació dels partits polítics catalans

L'any 1974 és un any clau per al futur dels partits polítics a Catalunya. La dictadura franquista està en crisi, els partits polítics catalans es preparen per a la nova democràcia que s'albira amb unes crides a realitzar reagrupaments i convergències. Es tracta d'ampliar forces, posar al dia les estratègies i trobar-se en la millor situació en el moment que arribi la democràcia i sobretot les primeres eleccions¹⁴⁷. A l'estiu de 1974, el general Franco es posa malalt, és un moment decisiu ja que s'entreveu que el franquisme està en els darrers moments. Els partits tenen la mirada posada a Europa per veure quines són les tendències polítiques que triomfen en les democràcies occidentals i es fixen en el model francès i, sobretot, en el de la República Federal d'Alemanya. També l'exterior és important pels partits que encara tenen direccions a l'exili i per cercar lligams internacionals que aportin recursos per finançar-se. Serà important per als partits catalans, doncs, tenir força a l'interior i bons padrins a l'exterior. Aquelles ideologies que per radicals, com poden ser les marxistes revolucionàries, que no tinguin el seu espai a les democràcies occidentals, no tindran cap possibilitat. Almenys a Catalunya.

Els grups polítics antifranquistes catalans, excepte el PSUC, fins aquell moment eren molt dèbils a nivell organitzatiu però el final imminent del franquisme accelera els canvis. Jordi Pujol fa el pas per fer política i engega els Grups d'Acció al Servei de Catalunya (GASC) com a primer esglaió per a fer una Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) que lideri un pol nacionalista de centreesquerra, fins aleshores limitat a la dèbil UDC. En l'espai socialista surten en competència el Reagrupament pel Socialisme Democràtic de Catalunya (RSDC) que impulsà Josep Pallach i la Convergència Socialista de Catalunya (CSC) que impulsa l'MSC. En tots tres casos ens trobem amb la idea de passar de petits partits a àmplies organitzacions. L'únic partit que no necessita convergències ni reagrupaments és el PSUC que ja és per si sol "el partit" amb dirigents alliberats, aparell, quadres, bases, presència territorial i incidència real en el moviment obrer i en els moviments socials. De fet, el retorn al PSUC de la majoria de militants de Bandera Roja, que eren sobretot els seus quadres intermedis més capacitats i que s'incorporaran directament als òrgans de direcció amb

¹⁴⁷ Baras, M. i Matas J. "Els partits polítics i el sistema de partits." *El sistema polític de Catalunya*. Caminal, M. i Matas, J. (eds.). Barcelona, Tecnos/ Edicions de la UB / Publicacions de la UAB, 1998, pàg. 161.

càrrecs de responsabilitat,¹⁴⁸ és el propi reforçament del PSUC en un moment que ja començar a posicionar-se per l'eurocomunisme de manera clara. Aquests processos compten amb el finançament de l'entorn de Jordi Pujol i Banca Catalana en el primer cas, amb la mirada atenta dels socialdemòcrates alemanys en el segon i tercer cas i, finalment, amb la tutela del PCI de Berlinguer per al quart.

El PSAN arriba a l'any clau de 1974 dividit en dos i delmadíssim de forces, per tant incapaç de presentar-se com un pol que pugui atraure a altres sectors. En aquest moments de "reagrupaments" els dos PSAN ja fan l'intent de fer crides, com veurem, però situats a l'extrem del marc polític no es podia esperar sinó el silenci dels hipotètics seguidors. El PSAN, a diferència d'ERC, el PSUC o el propi FNC, no és un partit històric i per tant no disposa d'una mínima xarxa a l'exili que sempre ajuda tant pel finançament com pel prestigi i el suport internacional.

Els dos PSAN, des de posicions de debilitat per la recent escissió, s'interessen per la CSC que neix amb empenta i que al voltant del MSC agruparà a molts nuclis socialistes i independents que fins aleshores no havien estat integrats a cap partit. La CSC, lògicament, no cedirà a les expectatives de socialisme revolucionari i d'àmbit nacional Països Catalans que els independentistes, que hi eren minoritaris, reclamaven. La CSC els farà perdre temps i gent com Jordi Marsal del PSAN de Manresa, que serà futur dirigent del PSC o Gaspar Coll provinent del PSAN-P. El PSAN passa molt fugaçment per la CSC i en surt tot fent una crida a *Lluita* per a la creació d'un "Front dels Socialistes Revolucionaris dels PPCC", que no obtingué cap mena de ressò. El PSAN Provisional, tot i que en principi més radical que el seu homònim oficial, paradoxalment es manté incorporat a la CSC durant un any participant de les activitats internes. En abandonar la Convergència, el juny de 1975, redacta *Resolucions crítiques del PSAN-P entorn de la Convergència Socialista* en què critica durament el procés i posteriorment el veurà com una pèrdua de temps i d'esforços. L'any següent un cop ja format el Partit Socialista de Catalunya (Congrés) (PSC(C)) reedita el document tot fent crítica al PSC(C) tot donant-se la raó per haver previst els "perversos" camins que seguirien els antics aliats. En aquest sentit:

"la CSC no ha fet més que accentuar els seus defectes, preocupant-se gairebé únicament de col·leccionar adherents passius, rebaixant els seus plantejaments a aquest objectiu, i convertint-se així, més i més, en un "estat d'opinió" reflex dels sectors menys combatius i menys conscients del moviment obrer i popular català (...) formació d'un macro-partit de "figures" apte únicament per a la pràctica publicitària i parlamentària..."¹⁴⁹

¹⁴⁸ Cebrián, 1997, op. cit., pàg. 13.

¹⁴⁹ "Introducció a la segona edició" a *Resolucions crítiques del PSAN-P entorn de la Convergència Socialista*, octubre de 1976.

Immediatament després d'abandonar la CSC, el PSAN-P intenta impulsar el Bloc Socialista Revolucionari de Catalunya (BSRC), com a "front ampli d'enquadrament dels socialistes revolucionaris dels PPCC", que no aconsegueix aglutinar més que gent del propi PSAN Provisional. El BSRC, utilitzant les pròpies sigles, feu diverses accions de repartiment de material, i pintades amb aquesta sigla, a Vic i a Montserrat, en la fallida concentració de l'Assemblea de Catalunya. Per la seva banda, la CSC seguirà amb força i es convertirà en l'embrió del PSC (C) que es fundà el novembre de 1976.

5.1.2 El Consell de Forces Polítiques de Catalunya i el treball unitari a Mallorca i al País Valencià

En el moment de la seva fundació el PSAN havia estat convidat a entrar a la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya (CCFPC) creada el 1969 però hi va renunciar per considerar que la CCFPC es dirigia sobretot a la gran burgesia que segons el PSAN no donava suport a l'alternativa democràtica i perquè el CFPC no prenia com a base la creació d'un poder popular català sinó les concessions d'unes atribucions per part d'un poder espanyol ¹⁵⁰.

En canvi, el 1975, després d'anys d'experiència de treball unitari a l'Assemblea de Catalunya el PSAN sí que accepta participar en la fundació del Consell de Forces Polítiques de Catalunya (CFPC), que venia a reemplaçar l'antiga CCFPC. El Consell serà una Plataforma que servirà per donar-se a conèixer 11 partits catalans a la societat¹⁵¹. Darrera de la creació del CFPC hi ha l'intent de Jordi Pujol per que existeixi una instància unitària catalana no dominada pel PSUC, com ho era l'Assemblea de Catalunya, sinó que ho estigués per a sectors més propers al centreesquerra nacionalista. En no permetre l'entrada de grups d'obediència no catalana, es queden fora del CFPC la Federació Catalana del Partido Socialista Obrero Español (PSOE), el Partido del Trabajo de España (PTE) i tots els altres grups d'esquerra radical que si que eren presents a l'Assemblea de Catalunya amb veu i vot. El PSUC, el PSAN i l'esquerra en general donaran el vist i plau a la creació del Consell degut a les limitacions que ja percebia en la lluita popular de cara a la lluita per un sistema democràtic, i per intentar involucrar més a la mitjana burgesia en la lluita contra del franquisme¹⁵². En crear-se el CFPC, CDC entrarà a formar part oficialment de l'Assemblea de Catalunya.

¹⁵⁰ Rubiralta, 1988, op. cit., pàg. 134 i Ferrer, 1978, op. cit., pàg. 22.

¹⁵¹ Els partits que formen el Consell són: CDC (GASC en un primer moment), UDC, Esquerra Democràtica de Catalunya (EDC), CSC, RSDC, FNC, Partit Carlí de Catalunya (PCC), Partit Popular de Catalunya (PPC) i PSUC. EL PSAN dins del CFPC podríem considerar-lo com un grup de volum mitjà. D'aquests 11 partits el PCC desapareixerà i els altres més o menys conflueixen en diferents convergències exitoses. El PPC participarà en la fundació del PSC(c) i l'EDC s'integrarà a CDC.

¹⁵² Colomer, Josep M. "La trajectòria de l'Assemblea de Catalunya" a *l'Avenç*, núm. 43, 1981, pàg. 23.

El Consell es dona a conèixer públicament només un mes després de la mort de Franco i així Joan Armet, el membre de l'executiu del PSAN més destacat en relacions externes i portaveu del partit al Consell, és el primer dirigent del PSAN que surt a la premsa, en moments, encara, de tensa clandestinitat. Els dos primers representants del PSAN al Consell duraran ben poc ja que marxaran del partit, Joan Armet en la segona escissió i, poc després, el seu successor Claris Matheu que s'afiliarà al Moviment Comunista de Catalunya (MCC). Jordi Moners i més endavant Xavier Bru de Sala seran els següents representants del PSAN al Consell.

La primera Declaració política que dona a conèixer el CFPC, segueix amb la línia de l'AdC en defensar:

“...l'Estatut de 1932 com a primer pas en l'exercici concret del dret d'autodeterminació.” (..) “donar suport perquè les situacions específiques del País Valencià i de les Illes trobin la solució adient mitjançant la voluntat expressada pels seus habitants, formulació que es fa extensible a la resta dels pobles de l'Estat Espanyol...”

El Consell significarà per al PSAN sortir a la llum pública en època de clandestinitat, i per tant un reconeixement de la seva lluita, equiparat amb els altres partits. El Consell serà incapaç de contrarestar les propostes de reforma de Suárez i després de no arribar a una entesa amb l'Assemblea de Catalunya i la Generalitat a l'exili deixarà de funcionar a principis de 1977. Després, el PSAN ja no tornarà poder a asseure's en una taula en igualtat de condicions amb els altres partits polítics.

Un moment significatiu on ja es veu el trencament entre els grups que defensaran la ruptura fins a les darreres conseqüències i els que s'adaptaran amb més facilitat al nou sistema és en les conferències sobre “Les Terceres Vies a Europa” celebrades poc abans, entre abril i maig de 1975, organitzades per l'ICESB de Barcelona. El PSAN no és convidat a les conferències ja que la idea dels organitzadors era la de reunir els representants dels partits homologables als que en aquells moments tenien presència a l'Europa occidental. I és clar, l'independentisme revolucionari quedava fora dels límits tolerables. La declaració unitària final avalada pels polítics convidats segurament no hauria pogut ser signada pel PSAN, si n'hagués tingut la oportunitat, ja que era relativament conciliadora amb els sectors més oberturistes del règim.

El PSAN Provisional participa a l'Assemblea de Catalunya però en canvi critica la formació del CFPC i la participació del PSAN en ella per la que consideren supeditació a la política de Junta Democrática de España.

Per altra banda, el PSAN també participà activament en plataformes unitàries de les Illes, com l'Assemblea Democràtica de Mallorca que no va arribar a tenir, però, el pes

de l'Assemblea de Catalunya. Al País Valencià va participar activament en el Consell Democràtic del País Valencià (agost 1974 – abril de 1976). Precisament els dirigents del PSAN Josep Guia i Francesc Candela foren dos dels detinguts dels “10 d’Alaquàs”, nom amb que es coneix la detenció de la tercera reunió per a la constitució del Consell Democràtic del País Valencià (24 de juny de 1975). Els fets d’Alaquàs (L’Horta Oest) van produir un gran ressò social i van contribuir a popularitzar la lluita democràtica al País Valencià.

La declaració del Consell Democràtic del País Valencià¹⁵³ d’agost de 1975 fou signada per Moviment Comunista d’Espanya (MCE), Partit Carlí (PCV), PSAN, PSPV, Socialistes Valencians Independents (SVI), Unió Democràtica del País Valencià (UDPV) i USO. En els punts 4 i 5 de la declaració es pot comprovar la incidència del PSAN i del nacionalisme:

“4. l’oficialitat de les llengües catalana, de la qual el valencià és una variant, i la castellana

5. L’establiment d’un Estatut Provisional d’Autonomia amb els necessaris organismes d’autogovern com a requisit per al lliure exercici del dret d’autodeterminació.”

El PSAN s’incorporà posteriorment a la Taula de Forces Polítiques i Sindicals del País Valencià, que nasqué de la confluència del Consell amb la *Junta Democrática de España*, impulsada pel PCE. La Taula aglutinà, a més dels anteriors, grups com CCOO, PSOE i PCE i a la vegada anà moderant les reivindicacions nacionalistes. La Taula desaparegué durant el procés electoral de les eleccions legislatives de 1977.

Josep Guia, principal dirigent del partit a partir de 1977 i defensor de les opcions més rupturistes, farà autocrítica, posteriorment, de la participació del partit les instàncies unitàries¹⁵⁴. En aquest cas, referint-se al període 1975-1977 al País Valencià però amb arguments vàlids també per a Catalunya, Guia argumenta:

“el que sabem és que no tornàrem a emmudir les nostres reivindicacions per mor d’una política unitària i d’uns pactes amb gent sense paraula i sense principis. No fer propaganda de masses en favor del dret d’autodeterminació i la independència durant tres anys, això és el que vam perdre. A canvi de què? Potser a canvi d’un major reconeixement i respecte social i polític del PSAN i d’haver contribuït al fet que l’ús del català i la consideració de la pròpia realitat nacional esdevinguessin centrals en l’activitat política al País Valencià, que no ho havien estat mai. Tot i amb això, el balanç no va ser satisfactori. Aquells tres anys varen ser un camí de pujada i davallada, amb el cim el 1976, on hem vist el

¹⁵³ “Declaració del Consell Democràtic del País Valencià” a *Lluita* núm. 52, 28 de setembre de 1975.

¹⁵⁴ Guia, Josep. “La transició política al País Valencià”, pàg. 276, a Pagès, Pelai (dir.) *La transició democràtica als Països Catalans. Història i Memòria*. València, PUV, 2005.

naixement esperançador de les instàncies unitàries i llur mort sense acta de defunció.”

5.1.3 La darrera fase de l'Assemblea de Catalunya

En els primers temps el PSAN té certa presència dins l'Assemblea de Catalunya. A mesura que l'Assemblea es fa gran entren moltes delegacions territorials i tot tipus de partits i associacions. Una mostra de la força més que relativa del PSAN a l'Assemblea¹⁵⁵ és que a principis de 1976, en un moment relativament bo per al partit, només domina la representació de 3 delegacions comarcals (per 6 de la CSC, 4 del PTE i 2 del PSUC i 2 dels No alineats) i cap delegació municipal ni de barri (per 24 del PSUC, 12 del PTE, 3 de CDC, 2 de CSC, 1 del Moviment Comunista de Catalunya (MCC), 1 del PPC i 1 dels No alineats).

En aquesta època el posicionament pràctic sobre els Països Catalans va ser un dels que va suposar constants pugnes en el si de l'Assemblea. El PSAN i altres grups nacionalistes radicals van continuar fent bel·ligerància amb el tema. En aquest sentit, una bona notícia per al PSAN és la celebració a Cura (Mallorca) el 31 de gener de 1976 d'una Trobada d'instàncies unitàries dels Països Catalans amb la presència dels organismes unitaris de Catalunya, País Valencià i les Illes Balears. Josep Guia, que hi va en nom del Consell Democràtic del País Valencià, i Antoni Serra que just estava acabant de fundar el PSAN a Mallorca són alguns dels que defensaran amb més fermesa el concepte de Països Catalans. El comunicat final és bastant prudent i ni s'esmenta el nom de "Països Catalans", però es dona suport a la celebració del Congrés de Cultura Catalana. L'èxit per al PSAN és la mateixa celebració de la reunió i la nombrosa presència i expectació generada. Però aquesta trobada ja no es tornarà a repetir més.

Un "incident" que es produirà en motiu del debat sobre els Països Catalans va ser la reunió tensa que van celebrar l'Assemblea de Catalunya i la Taula de Forces Polítiques i Democràtiques del País Valencià l'1 d'agost de 1976 a València. Els partits valencians, PSAN inclòs, van lamentar l'actitud poc compromesa de la delegació del secretariat de l'Assemblea, que, degut a la posició del PSUC, no va acceptar de donar suport a la postura de la Taula sobre el futur Estatut d'Autonomia del País Valencià quan la Taula si que donava suport a la postura de l'Assemblea respecte als temes de Catalunya. Es va generar un agre debat en el si de l'Assemblea que va transcendir a l'opinió pública tan abans com després de la reunió entre el sector de partidari dels Països Catalans al voltant del PSAN i FNC, i recolzat pel PTE i el sector més refractari encapçalat pel PSUC i CCOO.

¹⁵⁵ Marcet J. i altres. "Els membres i les organitzacions" a *L'Avenç* núm. 43, novembre 1981, pàg. 29.

L'altre tema que va produir tensió va ser el de les relacions de l'Assemblea de Catalunya amb les instàncies unitàries de l'Estat Espanyol. El PSAN, inicialment, estarà en contra de col·laborar-hi però més endavant, durant l'any 1976, el PSAN i la resta de grups nacionalistes radicals s'alineen amb socialistes i comunistes i contra el sector moderat format per RSDC, UDC, CDC i ERC en l'Assemblea per tal de coordinar-se amb altres Plataformes estatals com "Cordinación" ja que els semblava una opció més favorable a la Ruptura¹⁵⁶.

Durant tot l'any 1976 els partits polítics catalans estaran constantment dividits tan al Consell com a l'Assemblea. Era difícil saber sota quins eixos marxistes/no marxistes o obediència catalana/no catalana perquè a la pràctica en els elements de divisió hi ha també personalismes i aliances tàctiques. El gran tema de debat era com s'havia de portar la negociació a Madrid, si a partir de la "Comissió dels Nou" d'àmbit estatal en què Jordi Pujol representava el CFPC o bé a partir del President de la Generalitat i la seva proposta d'òrgan consultiu que l'assessorava. Cada partit percebrà de manera diferent quina via era més legítima o quina era més rupturista, o quina era més realista. Els diferents partits s'aniran agrupant, depenent de cada configurant al voltant, sobretot, de CDC, PSUC o Tarradellas que eren els qui tenien més capacitat de maniobra.

Tot i les baralles internes, l'Assemblea de Catalunya actua fort durant l'any 1976. Destaquen les dues manifestacions massives a l'Eixample barceloní a principis de febrer i l'elaboració del Manifest per la Ruptura. La primera Diada de l'11 de setembre fora de la clandestinitat és organitzada per l'Assemblea. Es celebra a Sant Boi de Llobregat de forma unitària i multitudinària i, d'entre els oradors del míting, cal destacar la participació de l'independentista Jordi Carbonell.

Els partits de l'esquerra radical, inclòs els dos PSAN, consideraven més rupturista l'opció de Tarradellas que no pas la Comissió dels Nou, on, per altra banda no hi tenien representació. Aquests grups participen en l'òrgan consultiu de Tarradellas i envien delegacions en la reunió el 8 de maig de 1977. Tarradellas va convèncer a tots els partits de l'esquerra radical, inclòs els dos PSAN, que la seva posició era més "rupturista" que la defensada pel PSUC. Fins i tot una delegació de l'executiu del PSAN es va entrevistar amb Tarradellas i en van treure una opinió molt positiva ja que els digué, aparentment, que estava a favor dels Països Catalans i de la ruptura¹⁵⁷. Quan ja

¹⁵⁶ Colomer, 1981, op. cit.

¹⁵⁷ Tot i la nota de premsa satisfactòria que en va fer el partit de la trobada de novembre de 1976, vegeu Buch, 1995, op. cit., pàg. 22, Josep Lluís Blasco explica el nul interès que va mostrar el President per les propostes del seu partit i, molt especialment, al fet que es pogués considerar els Països Catalans com una nació. Vegeu AADD. *Jaume Fuster [Homenatge]*. Barcelona, Edicions 62, 1999.

no va necessitar el suport d'aquests partits radicals, els va oblidar i va menystenir qualsevol tipus de relació amb ells.

Per la seva banda, el PSAN Provisional tot i haver criticat el paper del PSAN a l'Assemblea per ser "comparsa del PSUC" hi entrarà posteriorment amb Blanca Serra com a representant.

Les primeres eleccions de 1977 seran el detonant per a la desaparició de l'Assemblea de Catalunya. L'Assemblea donà suport a la creació d'una Assemblea dels Parlamentaris elegits a Catalunya. El PSAN i els partits que han quedat relegats a l'extraparlamentarisme intenten aferrar-se a l'Assemblea per tal de continuar tenint veu i vot dins el món polític. El mateix Jordi Moners del PSAN reclamarà una coordinació de les dues assemblees "sense supeditació"¹⁵⁸. La nova divisió ja és clarament entre partits parlamentaris versus extraparlamentaris. Després de la IV Sessió Plenària celebrada a Sant Boi el 6 de novembre de 1977 els partits parlamentaris abandonaran l'Assemblea i públicament declararan la inviabilitat política de qualsevol intent de continuïtat. En aquesta Plenària, cinc grups nacionalistes¹⁵⁹ (Esquerra Nacional (EN), Gent Nacionalista Independent (GENI), Grup Socialista Independent (GSI), PSAN i PSAN-P), proposen una nova configuració, que es desestima, al voltant de l'Assemblea Popular de Catalunya. Finalment es vota per una transformació de l'Assemblea. Però en la renovada Assemblea de Catalunya desseguida hi va haver una nova polèmica quan dos dels seus nous dirigents, Lluís Maria Xirinacs i Àngel Colom, van abandonar-la en no acceptar-se la seva proposta de no incloure els partits polítics. Finalment, les restes de l'organisme unitari gravitaran al voltant del PSAN-P i d'altres grups independentistes minoritaris. A principis dels anys vuitanta encara hi havia un petit grup independentista que s'autoanomenava Assemblea de Catalunya i que apareixerà donant suport en algunes convocatòries unitàries de l'independentisme. Arribarà a convocar una XII Plenària en motiu del desè aniversari que només aplegarà, però, a sectors molt minoritaris del nacionalisme radical¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Batista i Playà, 1991, op. cit., pàg. 262.

¹⁵⁹ Batista i Playà, 1991, op. cit., pàg. 272.

¹⁶⁰ Batista i Playà, 1991, op. cit., pàg. 265.

5.1.4 Les eleccions de 1977. La no compareixença de l'independentisme català.

Després de l'aprovació de la Llei de Reforma Política (15 desembre de 1976), que no comptà amb el suport dels partits antifranquistes¹⁶¹, el Govern d'Adolfo Suárez convocà les primeres eleccions legislatives, encara sense estar aprovada una Constitució que inclogués drets i llibertats democràtiques. En aquestes eleccions es pogué presentar el partit comunista (PCE i PSUC) però no pas aquells situats a la seva esquerra, ni tampoc els republicans i els independentistes, que no havien estat legalitzats.

Les eleccions convocades pel 15 de juny de 1977 troben a l'independentisme dividit, il·legalitzat i sense prou força ni perspectiva per copsar l'enorme importància que tindrien per definir el futur sistema de partits. Qui es quedés fora del Parlament a la primera ocasió, ho tindrà molt difícil per entrar-hi més endavant. Per a les eleccions al Congrés, es presenten tres llistes electorals, que d'una manera o altra reben suport de grups independentistes.

En primer lloc hi ha la Candidatura Unitat Popular pel Socialisme (CUPS) que té el suport directe del MCC que lidera Empar Pineda, d'independents de l'Assemblea de Catalunya i d'un nodrit grup d'intel·lectuals i escriptors d'esquerra nacionalista molts dels quals provenen de la segona escissió del PSAN¹⁶². El MUM hi dóna suport però cap del seus dirigents figura com a candidat a les llistes electorals. La llista per Barcelona l'encapçala Salvador Casanovas, exmilitant del PSAN de la primera època i ànima de l'Assemblea de Catalunya a Granollers. Tot i la realització d'importants mítings a Granollers i al Palau d'Esports¹⁶³ els resultats que traurà la candidatura a Barcelona, única circumscripció en què es presenten, són totalment testimonials.

El FNC donarà suport al Pacte Democràtic per Catalunya liderat per la CDC de Jordi Pujol i que acull també l'EDC de Ramon Trias Fargas i el PSC (R) de Josep Verde Aldea. El FNC, que tampoc estava legalitzat, presenta els seus candidats a les llistes del Pacte com a independents. Segons sembla¹⁶⁴, se li va oferir al líder de FNC, Joan Cornudella Barberà, el quart lloc a les llistes per Barcelona amb l'obtenció de l'escó assegurat però va preferir presentar-se per motius sentimentals en la candidatura del Senat per

¹⁶¹ El *Lluita* extraordinari del 6 desembre de 1976, obrí amb "¡Boicot al referèndum!" i es reproduïx una nota de l'Assemblea de Catalunya titulada, "Per la democràcia, absteniu-vos de votar al referèndum".

¹⁶² "Nosaltres professionals, tècnics i treballadors de la cultura..." 6 de juny de 1977, llistat de suport a la CUPS on figuren, entre d'altres, Jordi Carbonell, Rafael Castellanos, Carles-Jordi Guardiola, Oriol Pi de Cabanyes, Jaume Fuster o Josep Ma López Llaví.

¹⁶³ Vegeu el pròleg que fa Josep Ferrer "Semblança de Salvador Casanova i Grané." a Casanova, Salvador. *Per una nova Ibèria*. Barcelona, La Magrana, 1988.

¹⁶⁴ Entrevista a Robert Surroca.

Lleida, ja que era nascut a les Borges Blanques. Joan Cornudella Barberà només va treure 44.654 vots, i va ser superat pels 3 candidats de l'Entesa dels Catalans, per un de la UCD i també pels dos candidats de la seva pròpia coalició "Democràcia i Catalunya". No va sortir elegit ni ell ni tampoc el seu fill Joan Cornudella Feixa que anava al novè lloc de la llista del Congrés per Barcelona. El FNC valorarà molt negativament la participació i es tornarà a replantejar la seva vacil·lant política d'aliances durant la transició. La sensació més generalitzada és la de decepció per haver quedat a les portes de treure un representant independentista a les Corts Espanyoles que hagués pogut separar-se del grup parlamentari tal i com van fer els diputats del PSC(R) i utilitzar la presència al Congrés dels diputats d'altaveu per remuntar el partit.

Una altra candidatura propera a l'esquerra independentista és la d'Esquerra de Catalunya que era una coalició formada pels encara il·legals ERC i PTE, amb el suport dels testimonials Estat Català i Associació Catalana de la Dona. ERC disposava d'un nom prestigiós pel fet que representava simbòlicament el llegat de la Generalitat Republicana i disposava, a més, de diners per finançar la campanya. El PTE, provinent del maoista PCE(i), tot i ser un partit relativament petit tenia força implantació a Catalunya i, segons sembla, disposava d'una militància molt sacrificada tant per la dedicació d'hores com pels riscos a l'hora d'assumir crèdits personals. El pacte va semblar a tothom estrany i "antinatural", ja que el PTE era un partit sense tradició catalanista i ERC estava molt allunyada de l'esquerranisme revolucionari del seu soci. El Miting final de la coalició "Esquerra de Catalunya" va ser realment extraordinari en quant a assistència de públic augurant uns resultats electorals molt més amples dels que finalment van ser. La coalició va obtenir només un diputat, que va ser Heribert Barrera, secretari general d'ERC. Per al PTE, la coalició no va resultar un "bon negoci" ja que el segon de la llista, Manuel Gracia, dirigent del PTE a Catalunya, es va quedar sense un escó que ja veia seu.

Si en les eleccions al Congrés de Diputats l'independentisme no treu cap resultat positiu, en canvi, en les eleccions al Senat les coses van anar molt diferent gràcies a l'elecció de Lluís Maria Xirinacs per Barcelona. Xirinacs, que es declarava independentista, feu una campanya centrada en l'Amnistia, temàtica gràcies a la qual havia guanyat una gran popularitat durant els darrers anys del franquisme. Aconseguí la quarta acta de senador per Barcelona darrera dels tres candidats de l'"Entesa dels Catalans" i per davant dels de "Democràcia i Catalunya", coalició formada pel Pacte Democràtic i UCDC, i també per sobre dels de la UCD. El fet insòlit que un independent aconsegueixi l'acta de senador obtenint més de mig milió de vots no s'ha tornat a repetir posteriorment en la democràcia de partits.

El PSAN, partit que encara no havia aconseguit la legalització¹⁶⁵, i que acaba de patir una greu escissió, dóna suport en aquestes eleccions a la candidatura de Xirinacs al Senat, havent-hi moltes seccions locals participant i col·laborant en la campanya tot i que majoritàriament era coordinada per grups de cristians de base i pacifistes. El PSAN, de cara a les eleccions al Congrés, en un carta interna¹⁶⁶ només per als militants, apunta que oficialment ni recolza cap candidatura ni preconitza l'abstenció i que quan se'ls demani, els militants haurien de recomanar el vot a la CUPS o a Esquerra de Catalunya al Principat, al PSPV o a la FUT¹⁶⁷ al País Valencià, i al PSI o la FUT a les Illes Balears. El PSAN-P, per la seva banda, predicà el boicot a les eleccions.

En definitiva, tot i que els resultats evidencien la manca d'una organització política de l'Esquerra d'Alliberament Nacional capaç de presentar-se a unes eleccions, si que garanteixen, encara que de manera molt precària, que la veu de l'esquerra independentista sigui present al Senat, amb Xirinacs, i més indirectament al Congrés, amb Barrera.

5.2 La vida del PSAN a la semiclandestinitat

5.2.1 L'efervescència reivindicativa

Els nuclis locals del PSAN participen plenament en les mobilitzacions municipals de tipus ecologista, cultural, veïnal o associatiu que es multiplicaren a partir de 1975 i 1976. Segons la força relativa del partit a cada indret impulsen o bé col·laboren en les assemblees democràtiques locals que són els nuclis locals de l'Assemblea de Catalunya, i més endavant també en les seccions locals del Congrés de Cultura Catalana. Els PSAN locals, sortint de la clandestinitat, participen activament d'un moviment molt més ampli i que comparteixen amb tots els grups democràtics.

Més endavant, en endarrerir-se les eleccions municipals, els partits de l'oposició fan una forta pressió a les institucions municipals que veuen com els manca legitimitat per

¹⁶⁵ El PSAN sol·licità la legalització el 22 de març de 1977 però el 3 d'Agost el Ministeri de l'Interior denegà la sol·licitud, al·legant que "les finalitats substancials i fonamentals del grup són la revolució mitjançant la lluita de classes i l'exaltació hegemònica de la classe obrera sobre totes les altres mitjançant la destrucció de l'Estat burgès i també la independència política dels denominats PPCC prèvia expulsió de les forces d'ocupació". El 10 de setembre del mateix any, un dia abans de la Diada, i després d'un recurs de reposició, el PSAN aconseguia la legalització. Per més detalls sobre el procés de legalització vegeu Buch, 1995, op. cit., pàg. 28.

¹⁶⁶ Servei d'Informació Interna "A tots els comitès de zona, a tots els militants", 17 de maig de 1977.

¹⁶⁷ El Front per la Unitat dels Treballadors fou una coalició d'esquerra radical formada per la Lliga Comunista Revolucionària (LCR), Acció Comunista (AC) i Organización de Izquierda Comunista (OIC). En aquestes eleccions, al País Valencià obtingueren 4.575 vots i un 0,24% i a Catalunya 17.167 vots i un 0,56%. Font Ministeri de l'Interior.

tot arreu. Seran usuals, sobretot al llarg de 1977 i 1978, els comunicats unitaris de les seccions locals dels partits presents en un municipi en contra de la política dels ajuntaments franquistes. El PSAN, en les comarques que hi és, col·labora a impulsar el teixit cívic de la població. A tall d'exemple a Gavà impulsa juntament amb la gent del FNC l'entitat cultural "Mata de Jonc", mentre que col·labora amb grups d'extrema esquerra per temes socials i laborals; a Manresa amb temes de patrimoni arquitectònic amb la campanya "salvem el Casino", o la casa colonial de Can Canguerol a Malgrat, al Maresme s'impulsa la Coordinadora d'Assemblees de l'Alt Maresme i la Coordinadora comarcal de Sanitat dels pobles del Maresme. També s'impulsen entitats com els Grups de Defensa del Medi Ambient d'El Prat o l'Assemblea de professors de català d'Osona.

Durant la segona meitat dels anys setanta, hi ha una efervescència nacionalista en tots els àmbits degut, en part, a la renovació popular catalanista que ha suposat l'èxit de l'Assemblea de Catalunya. El nacionalisme entra amb força a la universitat i en tots els ambients antifranquistes. Cal destacar com a símbol més emblemàtic la manifestació del "milió" de persones de l'11 de setembre de 1977. És a dir, la concentració democràtica més important de la transició serà en clau de reivindicació catalanista. El prestigi de les reivindicacions catalanistes i de la llengua catalana cada vegada és més gran, entre d'altres motius, per la identificació general que es fa entre democràcia i nacionalisme català, arran de la identificació que ha volgut fer la dictadura franquista amb la idea d'Espanya com a nació única¹⁶⁸.

Una campanya a la qual el PSAN s'afegirà serà el rebuig a la negativa de 18 regidors de l'Ajuntament de Barcelona d'aprovar una modesta subvenció pel català (4 de març 1975). Enmig de les crítiques generalitzades d'una ciutadania que ja s'atreveia a queixar-se, el PSAN fa una auca ridiculitzant els regidors. També cal ressaltar el suport entusiasta del PSAN i les seves seccions locals a la Marxa per la Llibertat organitzada per Pax Christi l'estiu de 1976. La marxa recorregué pobles i comarques dels Països Catalans fins arribar a Poblet amb els eslògans "Poble català, posa't a caminar" i "Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia". Durant el recorregut foren visibles nombroses banderes estelades i hi hagué constants estira-i-arronses amb les forces de l'ordre en el moment d'arribar a cada municipi.

Durant els anys 1976 i 1977 el PSAN celebra importants mítings en solitari en poblacions on tenia implantació. Els mítings, pensats com a presentació pública del partit, hauran de sortejar les prohibicions i la censura però a mesura que passin els

¹⁶⁸ La identificació entre nacionalisme espanyol amb franquisme i per tant nacionalismes perifèrics amb democràcia fou general a tot l'Estat tal com afirma Isidro Sepúlveda a "La eclosión nacionalista: regionalismos, nacionalidades y autonomías" a Tusell i Soto, eds. *Historia de la Transición (1975-1986)*. Madrid, Alianza Universidad, 1996.

mesos s'aniran multiplicant, igual que els de la resta de partits. De tota manera, el fet que el PSAN fos un partit independentista i revolucionari li suposà que en aquesta etapa predemocràtica li prohibissin la celebració de presentacions públiques mentre que altres partits més moderats si que eren tolerats¹⁶⁹. El PSAN aconsegueix reunir diversos centenars de persones en poblacions com ara Manresa, Vic, Arenys de Munt o Mataró. Cal dir que en aquells moments d'eufòria i efervescència política són molts els ciutadans que, amb voluntat de conèixer els programes i les ofertes, assisteixen a mítings de partits diferents. La demanda en l'espai dels partits d'esquerres, catalanistes i democràtics era tan gran com l'oferta. Es clar que l'efervescència en que es vivien els mítings, podia donar una percepció enganyosa de la incidència real d'alguns partits.

L'activitat del PSAN al territori, però, cal circumscriure-la només en aquelles comarques on hi és present. Com es veurà en el capítol sobre la base humana, el PSAN estigué ben implantat en algunes comarques però era dèbil o inexistent en d'altres.

5.2.2. La incidència del Front cultural del PSAN

Si en algun aspecte destaca qualitativament el PSAN respecte als altres partits del seu volum és en la qualitat i rellevància del seu front cultural. Entre 1974 i 1976 el front cultural del PSAN cobra força gràcies a la presència de joves intel·lectuals, sobretot escriptors, com ara Jaume Fuster, Josep Maria López Llaví, Carles Jordi Guardiola, Xavier Bru de Sala, Guillem Jordi Graells, Joan Rendé, Maria Mercè Marçal, Maria Antònia Oliver, Isabel Clara Simó, Quim Monzó, Xavier Romeu (que entrarà a militar el 1978) o Oriol Pi de Cabanyes. En aquest sentit el PSAN és el partit hegemònic en els ambients dels joves escriptors de llengua catalana. Es tractava, en bona part, d'una generació amb predomini de joves de fora de Barcelona que havien pogut tenir accés a la universitat degut a l'obertura d'aquesta a les classe mitjanes. Dels intel·lectuals del Front Cultural del PSAN n'hi havia que eren simpatitzants, d'altres militants i també alguns que eren membres de l'executiva com és el cas de Josep Maria López Llaví, Carles Jordi Guardiola i més endavant de Jaume Fuster i Joan Rendé. El front cultural del PSAN es proposava¹⁷⁰:

“...la tasca de conscienciació, mobilització i organització dels professionals, treballadors i de la cultura –metges, aparelladors, advocats, investigadors

¹⁶⁹ Fou el cas de d'un cicle de presentacions que es feu el 1977 a la sala d'actes de “La Caixa”, a Manresa. Mentre altres partits pogueren celebrar-ho, el del PSAN fou prohibit tal com cita Ignasi Perramon a “Del PSAN a Nacionalistes d'Esquerra.” *El nord en la mirada. Homenatge a Ton Cabra i Vilalta*. Capsada, Conxita (coord.). Moià, Raima edicions, 2007, pàg. 137.

¹⁷⁰ Comitè de Professionals i Treballadors de la Cultura del PSAN. “Per un front cultural dels Països Catalans”, desembre de 1974.

escriptors, artistes, ensenyants, traductors, periodistes, etc, etc.- per tal de lluitar contra la funció alienadora de la cultura burgesa en general i concretament de la cultura espanyolista i impulsar l'elaboració i la difusió de nous models de cultura popular al servei del moviment d'alliberament nacional i de classe i de cara a la producció d'una cultura nacional revolucionària.”

Entre 1975 i 1977 els militants del Front Cultural del PSAN són presents en diverses manifestacions culturals com a participants o organitzadors des d'on intenten incidir, sobretot, en la defensa del marc nacional dels Països Catalans. Destaquem, el grup Trencavel, la participació al Congrés de Cultura Catalana i l'impuls i assistència a una sèrie de congressos i trobades.

Sota el pseudònim de “Trencavel”¹⁷¹ un grup d'escriptors signaren articles sobre el paper de la literatura a la societat i política cultural al setmanari *Canigó*, gairebé setmanals des de desembre de 1974 fins a l'abril de 1976. El grup era format en la seva major part per militants del front cultural del PSAN o futurs militants i simpatitzants i durant l'any i mig que funcionà es consolidà com una dels grups referents dels joves escriptors de la generació dels setanta. Trencavel, denominava una saga medieval occitana i permetia un fàcil joc de paraules. Partint d'una defensa gramsciana del compromís de l'escriptor, la tasca del col·lectiu es presentava explícitament amb:

“el propòsit de trencar el vel de tanta anomalia als ulls de tothom i de trobar solucions als problemes de la nostra essencial eina de treball , és a dir , la llengua i, per extensió, la literatura entesa no com a creació textual sinó com a institució socialment condicionada”.

És precisament des d'aquesta concepció de literatura que temes com el paper del lector, l'edició, la premsa o els perills del mecenatge seran centrals per al grup. Trencavel apostarà per rebutjar una “cultura de defensa” i també a una concepció burgesa de la cultura i apostarà per una revisió de la cultura catalana sempre al servei de les classes popular. Es tractava de “retornar el concepte i la pràctica culturals, a les classes populars”. L'aposta per una literatura nacionalpopular es concretà en el suport al Congrés de Cultura Catalana, que naixerà just després de que el grup finalitzés la seva activitat.

L'activitat cultural de més transcendència de l'època serà el Congrés de Cultura Catalana (CCC) (1975-1977) que es celebrà en el conjunt dels Països Catalans. El PSAN,

¹⁷¹ Segons Mercè Picornell, foren membres de Trencavel Jaume Fuster, Ma Antònia Oliver, Xavier Romeu, Joaquim Soler, Pep Albanell, Joan Rendé, Guillem Jordi Graells, Oriol Pi de Cabanyes i Biel Mesquida tot i que aquest darrer aviat “s'autoexpulsaria” del grup. Vegeu de Mercè Picornell: “*Trencavel, Ignasi Ubac i la (re)construcció de la literatura catalana.(2007)*” a *Formes i condicions de la narrativa experimental catalana (1979-1985)*. Pons, Margalida (ed.). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

des d'un primer moment, recolza¹⁷² de manera ferma el Congrés però puntualitza la necessitat de no fer un "Congrés en defensiva" ni un "Congrés de savis, a porta tancada, i d'alta cultura", ni "de professionals", ni "literari". Aposten per un "Congrés de combat a l'ofensiva", d'àmbit geogràfic de Països Catalans i "obert des del primer dia a la diversitat de sectors que mantenen viva la cultura catalana". En definitiva un "Congrés de Combat, popular dels Països Catalans; Global!". A nivell de la participació en l'estructura del Congrés cal destacar la participació de l'escriptor Jaume Fuster, que formarà part del Comitè Executiu del Congrés. Els tres coordinadors de l'àmbit de literatura que representen als tres països catalans són del PSAN (el mateix Jaume Fuster, Josep Piera del País Valencià i Antoni Serra de Mallorca), i al mateix temps, Maria Antònia Oliver és la Coordinadora General del Secretariat Cultural¹⁷³. A nivell de base, com ja s'ha dit, l'impuls de les seccions locals del CCC seran un objectiu important per les agrupacions locals i comarcals del partit. El CCC, que va demostrar la capacitat de mobilització de la societat catalana en el camp de la cultura, no va ser en cap cas obra del PSAN sinó més aviat de d'un ample espai de coincidència i complicitats entre la societat civil, l'ala més catalanista del PSUC, els intel·lectuals, el nacionalisme radical, el moderat i els altres partits democràtics. Un any i mig després de l'inici del CCC, el Front Cultural del PSAN es referma, tot i les dificultats, en la necessitat de continuar impulsant i intentant dirigir un Congrés que està aconseguint una important acollida popular. En un article de valoració del Congrés a *Lluita*, exposa l'estat de la situació en la que queda clar la "unitat" de les esquerres enfront de la "dreta".

"En aquests moments les estructures de funcionament del Congrés es plantegen ja, una lluita per la direcció del Congrés. La dreta aporta el capital que cal per tirar endavant les tasques previstes i l'esquerra per fer de contrapès i no perdre la direcció ha d'aportar l'element humà que el faci possible (...) El Congrés de Cultura Catalana és una eina unitària en la qual hem de participar també tots aquells que lluitem per un Estat socialista dels PPCC"¹⁷⁴

També en aquest àmbit trobem el I Encontre d'Escriptors del Països Catalans, celebrat el 5 i 6 de juny de 1976 a Gandia, on els tres escriptors que es citen com a coordinadors o presentadors de ponències¹⁷⁵ són Xavier Bru de Sala, Jaume Fuster i Maria Antònia Oliver, destacats militants del PSAN. En aquestes jornades, amb la presència de 62 escriptors i l'adhesió de 80 més, es fa una defensa aferrissada del marc nacional dels Països Catalans com a entitat política. Els presents signaren un manifest dels escriptors dels Països Catalans en el que:

¹⁷² "L'iniciativa del III Congrés de Cultura Catalana" a *Lluita* núm. 46, 28 de febrer de 1975.

¹⁷³ Fuster, Jaume. *El Congrés de Cultura Catalana. Què és i que ha estat*. Barcelona, Laia, 1978.

¹⁷⁴ "Situació del Congrés de Cultura" *Lluita* núm. 60, setembre 1976, pp. 15-16.

¹⁷⁵ *Tele/eXpres*, 9 de juny de 1976.

“la imprescindible llibertat de creació i d’expressió, només es pot aconseguir en el marc de la recuperació plena de l’entitat nacional catalana, que les llibertats democràtiques afavoriran”.

A nivell de confrontació intel·lectual hem de destacar la participació de militants del PSAN en diferents Col·loquis i Jornades de debat dels Països Catalans¹⁷⁶. El debat més important es centra en els que consideren els Països Catalans com una nació i els que no ho veuen així. Tot i que amb molts matisos, les posicions estan polaritzades pel PSAN i pel PSUC respectivament. Els debats sobre els Països Catalans, amb el temps, aniran a menys degut a que el tema, cap a finals dels 70, ja gairebé només interessarà als independentistes.

Una altra activitat va ser la Trobada d’Intel·lectuals de l’Estat Espanyol celebrada a Barcelona el 15 i 16 de gener de 1977 que va reunir intel·lectuals d’esquerres de tot l’Estat per debatre sobre la plurinacionalitat. Membres del Front Cultural del PSAN intervenen de manera decisiva en la presentació d’una sola ponència per les tres assemblees dels Països Catalans, i l’aprovació del Manifest. El PSAN valora molt positivament el contingut final del manifest que inclou el reconeixement “del ple exercici d’autodeterminació que inclou el dret de cada nació a constituir o no un Estat independent”. Segons el PSAN, els sectors de l’ANPG gallecs, abertzales bascos i el mateix PSAN:

“han forçat la contundència i la claredat del Manifest. En una paraula, entre els intel·lectuals la raó s’ha imposat al xovinisme espanyolista”¹⁷⁷.

En el camp dels intel·lectuals, molts militants del Front Cultural del PSAN eren membres de l’Assemblea Permanent d’Intel·lectuals de Catalunya (APIC) amb qui mantenien conjuntament postures nacionalistes radicals a l’Assemblea de Catalunya. Per exemple, en podem veure molts d’ells signant un comunicat de l’APIC, cridant a l’abstenció al referèndum de la reforma de desembre de 1976. També tenim constància de l’existència d’un Secretariat d’Artistes dels PPCC¹⁷⁸. Per altra banda el 25 de maig de 1976 els intel·lectuals de les Illes, demanen integrar-se a l’Assemblea d’intel·lectuals catalans¹⁷⁹. La creació del PSAN tres mesos abans a Mallorca amb l’escriptor Antoni Serra ja es feia notar.

¹⁷⁶ Entre els diferents col·loquis, destaquen el Primer Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans (Perpinyà, març 1976) i les Jornades de debat sobre els Països Catalans (Barcelona, octubre de 1979). Vegeu un resum de les jornades i el debat entre independentistes i els que no ho són, a partir de les diferents ponències presentades a Renyer, Jaume. *Catalunya. Qüestió d’Estat. Vint i cinc anys d’independentisme català (1968-1993)*. Tarragona, El Mèdol, 1995, pp. 11-33.

¹⁷⁷ “Primera reunió d’intel·lectuals”, *Lluita* núm. 63, març 1977.

¹⁷⁸ *Canigó* núm. 484, 15 gener de 1977.

¹⁷⁹ AVUI-SIC núm. 39, juliol 1976.

En el llibre de Francesc Mercadé *Cataluña, intelectuales, políticos y cuestión nacional*, es fa una entrevista a 16 intel·lectuals catalans sobre el fet nacional. El fet és que quan l'autor fa les taules resum¹⁸⁰ en col·loca a 5 com a propers al PSAN en tant s'autodefineixen d'esquerres, col·locats tots en el registre "varis corrents d'esquerra" i no pas com a "socialistes" ni "comunistes", i independentistes. Els intel·lectuals, que no ens consta pas que siguin militants del partit en aquells moment, són: Max Cahner, Jordi Carbonell, Imma Tubella, Manuel de Pedrolo i Fèlix Cucurull. Tot i la més que relativa representativitat de l'enquesta, el PSAN disposa de molts intel·lectuals propers. com es pot comprovar en la llista de suport que rep durant el seu Congrés (vegeu Annex 2.1). En tot cas és evident que en aquells moments el PSC i sobretot el PSUC obtenien també llistes de suport amb intel·lectuals i artistes de més o igual prestigi, molts d'ells, evidentment, repetits.

Per tant, el PSAN va disposar d'un entorn intel·lectual relativament fort sobretot entre 1975 i 1977 que en certs moment podia arribar a competir amb el potent entorn intel·lectual del PSUC, que amb Montserrat Roig, Xavier Folch, Josep Ramoneda, i Manuel Vázquez Montalbán, entre d'altres, formava part activa de la recuperació i expansió de la cultura catalana però no s'autoidentificava com a nacionalista.

De fet, existeix un línia de continuïtat entre intel·lectualitat catalana a partir de la Taula Rodona, creada per donar suport a la Caputxinada (1966), l'APIC, creada el 1970 arran de la tancada a Montserrat pel Procés de Burgos, l'Assemblea de Catalunya i el Congrés de Cultura Catalana¹⁸¹. Els intel·lectuals del PSAN i el seu Front Cultural, esdevenen, en aquest conglomerat, un subconjunt important amb més o menys força depenent del moment.

5.3 L'Esquerra d'Alliberament Nacional

5.3.1 PSAN Provisional: la lluita per la supervivència

Hem comentat la posició del PSAN-P respecte a les instàncies unitàries. Mirem com estava el grup; la vida del PSAN-P és molt irregular ja que no aconsegueix establir l'organització degut, en bona part, a tres caigudes successives de militants¹⁸²: a l'abril de 1974 hi ha la detenció d'un dels principals dirigents, Carles Castellanos, el setembre

¹⁸⁰ Mercadé, Francesc. *Cataluña, intelectuales, políticos y cuestión nacional. Análisis sociológico de las ideologías políticas en la Cataluña democrática*. Barcelona, Península, 1982, pàg. 134.

¹⁸¹ Vegeu Portabella, Pere. "L'assemblea Permanent d'Intel·lectuals Catalans", *L'Avenç*, núm. 43, novembre 1981, pàg. 40.

¹⁸² IPC. *La lluita per la independència*. Barcelona, IPC, 1980, pàg. 10. Vegeu també el capítol "L'arpada de la bèstia" a Castellanos, 2003, op. cit., pp. 113-122.

de 1974 en cauen més arran de la desarticulació de l'Assemblea de Catalunya i el maig de 1975 es detenen 10 persones més. El setembre de 1975 en caure a Barcelona un escamot d'ETA bona part de la direcció ha d'exiliar-se. Segons Florencio Domínguez¹⁸³, alguns militants del PSAN-P havien col·laborat en els passos de frontera, tant per evacuar persones que fugien de la repressió i volien exiliar-se, com també per fer entrar a Catalunya activistes que preparaven atemptats. Entre el exiliats hi ha Jaume Fernández Calvet i Josep Serra "Cala", que es quedarà a viure definitivament a la Catalunya Nord. A l'octubre de 1975 la policia s'apodera de l'aparell de propaganda del PSAN-P i deté una vintena de persones. En les successives amnisties retornen de l'exili i surten de la presó diversos militants però encara es produiran noves detencions el febrer de 1977 i l'agost de 1978, acusats tan de pertànyer al PSAN Provisional o a les JRC, com de col·laboració logística amb l'estructura d'ETA a Catalunya. Aquesta pressió policial provocà la presó o bé l'exili a Catalunya Nord de la majoria dels seus dirigents durant els primers anys d'existència de l'organització. Aquesta agitada vida dels primers anys del partit és resumida en un escrit intern¹⁸⁴ a partir de 5 etapes: I Escissió. II Etapa de Recomposició (maig 74 - maig 75). III Etapa de reorganització (maig 75 – octubre 75). IV Etapa de replegament (octubre de 1975 - abril 76) i V Etapa de represa (a partir d'abril de 1976). Durant aquesta època el PSAN-P apostarà per dues vies que resultaran aviat totalment contradictòries. Per una banda la Convergència Socialista que com hem vist deixarà aviat i per l'altre els contactes amb ETA, la Trinacional i la Carta de Brest els quals aprofundirà¹⁸⁵.

Durant els anys de la transició, mentre el PSAN (oficial) inicia la via de la legalització i de la presència pública normalitzada, el PSAN Provisional continua fent tasques d'agitació antisistema al carrer tot participant, en solitari o bé amb altres grups d'extrema esquerra, en nombroses manifestacions il·legals que acabaven sovint amb enfrontaments amb la policia. Un exemple són les manifestacions de "solidaritat amb el poble basc" que a la pràctica eren contramanifestacions de les convocades pels partits parlamentaris en contra del terrorisme d'ETA. Aquestes manifestacions acabaven gairebé sempre amb brots de guerrilla urbana i llançament de còctels molotov. El PSAN-P va ser sempre un grup clandestí o semiclandestí i mai va sol·licitar la legalització.

El PSAN (oficial) inicia, amb l'arribada de la democràcia, els passos per sortir de la clandestinitat i homologar-se com un partit polític. La incorporació al Consell de Forces Polítiques, i la demanda de legalització van en aquesta línia. Tot i la primera negativa de legalització, el PSAN pot fer vida normal i surt de la clandestinitat sense massa

¹⁸³ Domínguez, Florencio. *ETA en Cataluña. De Terra Lliure a Carod-Rovira*. Madrid, Temas de hoy, 2005, pàg. 39.

¹⁸⁴ Ponència interna del PSAN-P, *Anàlisi crítica de les diferents etapes de l'evolució del partit*, octubre 1976.

¹⁸⁵ Vegeu punt 11.3 d'aquesta tesi, "Les relacions internacionals i la influència abertzale".

ensurts; però en canvi, el PSAN-P ni se'l deixa ni vol entrar en la nova dinàmica democràtica: continua a la clandestinitat sense notar, pràcticament, cap diferència entre els dos règims.

5.3.2 La segona escissió del PSAN

La segona escissió del PSAN, produïda a l'hivern 76-77, serà igual de dura que la primera. L'escissió ve precedida també per una llarga crisi que comença a partir de la renovació total de l'Executiu decidida pel primer Comitè Central celebrat el desembre de 1975. Durant la primavera de 1976 el PSAN no fa declaracions públiques mentre dura el període de preparació d'una nova Declaració Política de Principis (DPP). És a dir, en plena presentació pública dels partits a la societat, el PSAN es reclou per debatre en clau interna la seva estratègia revolucionària. La política d'aliances tampoc dóna el resultat esperat. Durant la primavera de 1976 el partit participa en l'intent de fer un front d'esquerres amb el Moviment Comunista de Catalunya (MCC) i el Partit Carlí tant a Catalunya com al País Valencià. L'intent de front comú fracassarà i, a més, farà que el representant del PSAN a Barcelona en aquells moments, Claris Matheu, es passi al MCC.

Dins del partit s'havien anat diferenciant dues posicions. De manera gradual la correlació de forces serà favorable als partidaris d'una línia més radical, encapçalat pel valencià Josep Guia, anirà trobant suports a Catalunya. Les conclusions a que arribarà la Nova Declaració Política de Principis cal entendre-les com un pas més en aquest canvi de correlació, potser el més destacat. El PSAN es declara finalment en la Nova DPP de juliol de 1976 i per primera vegada com a "partit comunista" guanyant les tesis del sector més radical. Sis mesos després es consuma l'escissió. Els membres de la línia moderada, que ja no eren presents a l'executiu, són expulsats del Comitè Central i opten per abandonar al partit el gener de 1977. Per la direcció del partit es tractava simplement de la conseqüència dels resultats d'una votació per renovar càrrecs que no deixava espai per a les minories, però els després escindits ho recorden com una autèntica expulsió¹⁸⁶. Marxen tots els dirigents històrics, un nucli bastant compacte que, encapçalat per Joan Armet, havia tingut una llarga experiència a les instàncies unitàries i era conegut i reconegut per la resta de l'oposició política catalana. El PSAN passa a estar controlat des de València, especialment pel nou home fort a la direcció i nou líder del partit: Josep Guia.

¹⁸⁶Segons Jordi Altarriba, referint-se al CC celebrat als caputxins de Sarrià, "no era que no els renovessin el càrrec, sinó que va ser una expulsió en tota regla!". També Josep Ribas recorda la sessió del CC de formulació de càrrecs i destitució com un purga interna d'"òrgan stalinista".

Les diferències fonamentals entre els dos sectors es produïen en tres camps; el sindical, el tàctic i l'ideològic. Els després escindits creien amb la necessitat de continuar fent la tasca sindical dins de CCOO mentre els "oficials" eren partidaris de la creació d'un sindicat nacional i de classe, que posteriorment construïran. Pel que fa al camp tàctic, el sector després escindit, tot veient el caire que podia prendre la transició, entén que hi ha un perill d'autoexclusió si es continua en una línia de constant radicalització. Creien que ja no es donaven les condicions del "Manifest per la Ruptura" de l'Assemblea de Catalunya i que era oportú aprofitar la reforma política i el treball a les institucions. Per al sector més radical no s'ha d'acceptar res que vingui del que consideren autoreforma del règim. En el camp ideològic, segons els sectors del PSAN que continuaren, els escindits ho fan perquè no se senten còmodes amb la definició de comunista aprovada en la darrera Declaració Política de Principis. El cert és que hi ha moltes reticències, no al comunisme i al marxisme, sinó a la manera d'entendre'ls, que els escindits titllaran de dogmàtics i ortodoxos. Les característiques leninistes de la Declaració de Principis, que inclou el concepte de "Dictadura del proletariat" i el funcionament del partit en base a una estructura comunista ortodoxa, de forta disciplina interna, xocaven amb el socialisme més heterodox que fins al moment havia predominat al partit.

En un moment en que els partits antifranquistes estaven preparant-se per encarar en les millors condicions possibles la nova etapa, el PSAN per motiu d'un debat ideològic més que no tàctic, no només deixa de plantejar-se la preparació del seu futur immediat, sinó que perd bona part de la seva militància i tots els seus dirigents coneguts, hipotecant així les seves possibilitats de futur.

Els escindits¹⁸⁷ funden el gener de 1977 el Col·lectiu Comunista d'Alliberament (CCA) que dura pocs mesos ja que aviat es creà el Moviment d'Unificació Marxista (MUM) juntament amb el Col·lectiu Combat, grup provinent d'una escissió del FNC sobretot concentrat a les terres de Lleida. El MUM participarà com a tal en la diada de l'11 de setembre de 1977 i en la 1a Conferència d'Organitzacions d'Esquerra Independentista. Però aquesta organització també durarà poc ja que un any més tard confluirà en el Bloc Català de Treballadors (BCT) que és fruit de la unió del MUM, del Partit del Treball de Catalunya (PTC) i de la Coordinació Socialista de Catalunya, provinent del PSC (c). El paper més important en el BCT serà protagonitzat pels membres provinents del PTC, especialment per Joan Anton Sánchez Carreté. Aquest grup és una escissió del PTE de Catalunya que havia pactat amb ERC el 1977. El sector més nacionalista del PTE s'escindirà i serà el que conflueixi en el BCT. De fet la majoria dels militants provinents del PSAN aniran abandonant el projecte per etapes i quan el BCT participi en la creació del BEAN ja en quedaran ben pocs exercint la militància a primera línia.

¹⁸⁷ Per més detalls sobre l'escissió veure Buch, 1995, op. cit., pàg. 23. Vegeu llistat dels principals militants del PSAN que donen suport a l'escissió a l'annex d'aquesta tesi.

De fet, aquesta consecució d'organitzacions està formada per continues unions de grups escindits i "cremats" d'altres organitzacions i aquesta pot ser una de les causes que impedirà que no puguin prendre l'alternativa en cap moment. El BCT, sense abandonar l'espai de l'esquerra d'alliberament nacional, ja deixa d'anomenar-se independentista, per definir-se partidari de l'autodeterminació i de la sobirania nacional.

La segona escissió del PSAN portarà a la necessitat de "reconstrucció material del partit" i a un gran esforç per a refer-se de les baixes que l'han deixat especialment "tocat" pel que fa als quadres del partit de Catalunya. Així, després de l'escissió, una delegació de dirigents valencians Josep Guia, Josep Lluís Blasco i Francesc Candela recorreran Catalunya per repassar i animar totes les cèl·lules supervivents. Quan després de l'escissió es presentin en roda de premsa els homes públics del PSAN a Catalunya¹⁸⁸ la majoria resultaran, a ulls de l'opinió pública, bastant desconeguts. També serà el moment d'impulsar el propi sindicat nacional i de classe: els Col·lectius de Treballadors (CCTT).

5.3.3 Els intents de recomposar l'espai independentista

Després de la 2a escissió del PSAN, al partit gairebé no hi resten cap dels fundadors i, per tant, no hi són els dirigents que es van enfrontar amb els escindits de 1973. Per aquest motiu es donaria la possibilitat que PSAN-P i PSAN es tornessin a agrupar (en la primera escissió marxa l'ala més radical i en la segona, la més moderada). Després de l'escissió s'inicia una segona fase de contactes que dura des de febrer de 1977 fins al juny del mateix any. Les reunions entre PSAN i PSAN-P de cara a una possible unificació inclouen una proposta de fusió dels oficials a partir de quotes proporcionals al pes de cada partit als òrgans directius i la proposta d'un nom nou: PSAN (r) reunificat. Finalment la reunificació no es du a terme perquè el PSAN-P vol assegurar el compromís d'impulsió conjunta dels Col·lectius d'Obrers en Lluita (COLL), sindicat impulsat pels provisionals, i perquè les quotes proporcionals els deixen en situació de clara inferioritat.

Passat l'estiu de 1977, en plena eufòria democràtica, catalanista i progressista, dos fets marquen l'espai polític independentista: la celebració conjunta de la Diada de l'onze de setembre i la celebració de la Conferència d'Organitzacions d'Esquerra Independentistes. El dia 11 de setembre a la tarda es celebrà la coneguda manifestació unitària del "milió" en què els independentistes hi desfilen tot i no subscriure la Crida unitària signada pels partits majoritaris. Però el mateix dia al matí es convoca, per part de totes les organitzacions independentistes, un acte polític al Fossar de les Moreres

¹⁸⁸ Aquests eren Jordi Moners, Joan Tarabal, Miquel Asensio, Xavier Mitjà, Núria Codina i Manuel Riera.

amb oradors independents i de prestigi com són Fèlix Cucurull i Jordi Carbonell. L'acte es considera un èxit d'assistència ja que supera les previsions dels organitzadors i serveix per visualitzar, per primera vegada, l'existència d'un espai polític anomenat "Esquerra d'Alliberament Nacional" que es troba al carrer, que és capaç de reunir 30.000 persones, i que va més enllà d'un partit polític concret. Evidentment la capacitat de mobilització durant aquests moments estava totalment amplificada per la hiperpolització de l'època, però sí que és la primera vegada que aquest sector polític es troba davant d'unes "masses" pròpies que coregen els seus propis eslògans al cent per cent, sense haver d'anar a remolc de ningú més. Per altra banda, el fet que siguin ni més ni menys que 14 grups diferents els que convoquin, no serà un bon presagi per la futura unitat orgànica d'aquest espai polític. Així, a part del FNC, PSAN, PSAN-P i MUM, també hi són grups més petits com Gent Nacionalista Independent (GENI), Bloc Obrer i Camperol (BOC), Col·lectiu de Coordinació Socialista (CCS), Esquerra Nacional (EN), ERC (històrica), Estat Català, FAC, Partit Federalista Europeu dels Països Catalans (PFE), Joventuts d'ERC (JERC) i Esquerra Catalana dels Treballadors (ECT)¹⁸⁹.

L'èxit de l'acte anima a fer altres convocatòries unitàries i comunicats conjunts dels grups independentistes durant els següents mesos. A proposta del PSAN-P es convoca la primera Conferència d'Organitzacions d'Esquerra Independentista dels Països Catalans, que es celebra a Barcelona el 12 i 13 de novembre de 1977. Es passa un qüestionari a cada organització sobre diversos temes de debat i es reuneixen vora de 200 persones en representació d'organitzacions de l'esquerra marxista que actuaven de ple dret (GENI, CCI, ECT, EN, GSI, MUM, PSAN, PSAN-P i Socors Català). Les organitzacions de caràcter no marxista o que preferien assistir d'observadors per compromisos amb altres partits eren: FNC, Col·lectiu Comunista Català (CCC), Col·lectiu per la Independència i el Socialisme, JERC, FAC, Estat Català (ortodox), col·lectiu EINA, COLL, ERC (històrica), JSAN, JRC i Partit Federalista Europeu dels PPCC. Després de l'eufòria de l'11 de setembre, la Conferència significa la frustració de comprovar que si bé l'espai polític existeix, no és gens fàcil posar-se d'acord per a la creació d'una sola organització, mantenint la tònica del que serà una constant de l'independentisme català contemporani. Els grups que hi participen són nombrosos i finalment s'esvaeixen les possibilitats d'avançar cap a una unitat orgànica entre tots ells. La Conferència acaba amb la redacció d'un comunicat final en el què es resumeixen les quatre ponències sobre els temes esmentats. Tot i la creació d'una Comissió Permanent d'aquesta Conferència, la unitat d'acció no arribarà a anar més enllà. Si que es percep clarament la creació d'un pol "radical" al voltant del PSAN-P que aplega alguns petits grups. Al final de la Conferència aquest sector expressarà la necessitat de

¹⁸⁹ Totes les organitzacions independentistes de l'època, excepte aquelles que com la nordcatalana ECT no tinguin presència al Principat, estan ressenyades per Roger Buch a Molas (ed.), 2000, op. cit.

la defensa política als encausats pel cas Bultó, fet que no serà secundat per la resta de participants.

Després de la celebració de la Conferència Independentista cinc dels grups presents (PSAN, PSAN-P, GENI, GSI i EN), excloent expressament el MUM, inicien reunions anomenades “pentlaterals” de cara a la creació del Partit de la Revolució Catalana. El PSAN abandonarà aviat les reunions per dedicar-se tot seguit a l’enfortiment del propi partit. La visió per part del PSAN-P la trobem detallada en un exhaustiu article¹⁹⁰ on s’expliquen amb cert detall els diferents processos que havien de portar a la reunificació dels dos PSAN amb el suport de les altres tres petites organitzacions.

5.3.4 El Congrés del PSAN

Vistes les dificultats de la “unitat independentista” el PSAN aposta per enfortir-se com a organització política independent. S’incorporen al PSAN el Col·lectiu pel Socialisme i la independència de Reus dirigit per Pere Anguera, el Grup Socialista Independent de Fèlix Cucurull provinent del PSC-C i també l’escriptor i intel·lectual Xavier Romeu. Totes aquestes incorporacions són anunciades abastament i amb cert triomfalisme pels òrgans de comunicació del PSAN. En els dos casos, però, es tracta de gent que ja havia participat anteriorment en el partit i que tampoc s’hi mantindran durant gaire temps més¹⁹¹. El PSAN es marca l’objectiu de “fer partit” i aconseguir que totes les comarques, que finalment serien només totes les vegueries, dels Països Catalans estiguin presents en el futur I Congrés del PSAN.

Durant l’any 1978 el FNC i el PSAN es reconeixent mútuament per intentar emmudir la resta de partits i grupuscles independentistes. Exemple d’això n’és la salutació plena d’elogis que el FNC dedica al PSAN en el seu Congrés. El FNC reconeix al PSAN com a partit independentista comunista, mentre que aquest reconeix al FNC com a partit independentista socialista autogestionari, tot respectant-se el terreny. En un nota a *Per Catalunya*¹⁹², tot referint-se al Congrés del PSAN afirmen que:

“Aquest Congrés del PSAN ha demostrat, d’altra banda, que és acabada l’hora dels independents i de les capelletes que es creuen partits polítics, i que només amb un seriós esforç organitzatiu serà possible la presència i la implantació de l’esquerra independentista (...) la situació actual ja no dona marge al voluntarisme testimonial practicat durant els darrers anys, i la consolidació de

¹⁹⁰ “La situació actual de les recomposicions” a *Militància Revolucionària*, núm. 15, 14 gener de 1978.

¹⁹¹ Només poques setmanes després de la celebració del Congrés, el 31 de maig de 1978, els 13 militants del GSI anunciaven que abandonaven el PSAN.

¹⁹² *Per Catalunya* (FNC), núm. 3, 3ª època, 1978.

l'espai nacionalista al voltant dels seus dos eixos principals, PSAN i FNC, es fa doncs, inevitable”.

El Congrés del PSAN es presenta a València i a Barcelona en dos caps de setmana consecutius (1 i 2 d'abril i 8 i 9 d'abril, respectivament). Amb la presentació de ponències sobre temes sectorials: “Bases per a una política econòmica”, “Problemàtica de l'homosexualitat”, “Línia d'ensenyament”, “Les comarques castellanoparlants del País Valencià”, “Militància i partit”, “L'alliberament de la dona”, “Partit de masses i estratègia d'alliberament nacional”, “Alternativa ecològica”, “Línia del front pagès”, “Cristians i partit”, “Alternativa Sanitària” i “Línia del Front Local”. Durant el Congrés es rebé la salutació d'un nodrit grup d'intel·lectuals i també hi llegiren parlaments algunes personalitats històriques de la lluita per la recuperació dels drets social i nacionals que el PSAN volgué fer servir de reclam, com ara Jordi Arquer, Vicent Ventura, Josep Ma Llompart, Gonçal Castelló, Jordi Carbonell. Segons Jaume Renyer¹⁹³ el Congrés no aportarà res de nou per evitar el progressiu aïllament del partit però les ponències sectorials serviran de precedent molt vàlid per a l'evolució de l'independentisme durant els anys vuitanta.

Per la seva banda, l'any 1977 el FNC intentà un efímer Front d'Esquerres amb Estat Català, PSC(R) i ERC que col·locà en primer punt el restabliment de la Generalitat. El FNC celebrà el seu segon Congrés el mateix any amb l'intent també de relançar el partit però, el fet que no pogués rendibilitzar cap de les coalicions electorals en què participà i la paulatina fuga dels seus líders feren que el partit, amb una implantació gens testimonial a comarques, anés perdent força progressivament durant els següents anys.

¹⁹³ Renyer, 1995, op. cit., pàg. 45.

6 La instauració d'un nou règim (1977-1980)

6.1 Eleccions i referèndums que dissenyen el sistema

6.1.1 Els independentistes contra la Constitució

Els diputats sorgits de les primeres eleccions de 1977 començaran el procés per elaborar una Constitució per a l'Estat Espanyol. L'independentisme i el PSAN que, com hem vist, van quedar fora del Congrés dels diputats, continuaran defensant la ruptura, la il·legitimitat de les Corts Generals i es quedaran bastant sols fent una crítica frontal a la nova Constitució que s'havia d'aprovar. A les Corts Espanyoles el rebuig català més clar contra la Constitució prové del senador Lluís Maria Xirinacs. Aquest, després de ser elegit com a senador independent, ingressa al grup de l'"Entesa dels Catalans" però aviat en marxarà juntament amb el senador per Lleida Rossend Audet d'ERC, per no acceptar la disciplina de grup a l'hora de les presentacions de les esmenes. Xirinacs no té un partit que li doni suport però col·labora molt estretament amb el PSAN i també amb el diputat Francisco Letamendia d'Euzkadiko Ezkerra (EE). Precisament, el partit denuncià¹⁹⁴ la inhibició dels diputats catalans al Congrés davant l'aprovació dels primers articles de l'avantprojecte constitucional, en que es negava el dret a l'autodeterminació, alhora que s'identificava "plenament" amb Letamendia "el qual sense claudicacions de cap mena ha reafirmat els objectius de la classe treballadora i el poble basc: el socialisme i la independència nacional. Objectius per als quals també lluita el PSAN dels Països Catalans".

En aquest context, cal destacar el manifest¹⁹⁵ signat a València (8 d'octubre de 1978) "Contra l'article 138 de la Constitució Espanyola", que en el redactat final va ser el 145, que prohibia la federació de Comunitats Autònomes. El manifest, que era una clara mostra de suport a la idea dels Països Catalans, va rebre el suport d'un representatiu grup d'intel·lectuals valencians, catalans i balears entre els que destaca Salvador Espriu, Maria Aurèlia Capmany, Joan Fuster o els principals representants del sindicalisme balear.

Amb l'ajuda, entre d'altres del PSAN i del BCT, Xirinacs prepara dotzenes d'esmenes que, punt per punt, tenen l'ànim d'oposar-se al text constitucional, i a la pràctica configuren una Constitució alternativa. Xirinacs presentarà i perdrà, una per una, totes les esmenes i finalment votarà negativament quan el text final de la Constitució arribi

¹⁹⁴ "El PSAN denuncia la inhibició dels diputats catalans" a *AVUI*, 20 de maig de 1978.

¹⁹⁵ Carbonell, Jordi. "L'independentisme durant la transició.", pàg. 253, a Pagès, Pelai (dir.). *La transició democràtica als Països Catalans. Història i memòria*. València, PUV, 2005.

al Senat¹⁹⁶. Durant tota aquesta època Xirinacs intervé en diversos mítings independentistes juntament amb el PSAN i afina la seva posició pública cada vegada més clarament independentista que, s'hi bé ja ho era, s'havia donat a conèixer públicament sobretot en motiu de la lluita per l'amnistia. Per la seva banda, el diputat Heribert Barrera d'ERC finalment s'abstindrà en la votació final de la Constitució al Congrés, sent una de les úniques veus que defensarà la forma republicana d'Estat fins al final.

La manera d'expressar el rebuig unànime a la Constitució Espanyola representa per als independentistes un nou motiu de fricció interna. Per una banda el PSAN Provisional impulsa el Comitè Català contra la Constitució Espanyola amb la participació de grups com ara EN, CCC i CCI i aconsegueix atraure a alguns independents. Mentrestant el PSAN dona suport a un manifest conjunt amb les forces d'esquerra radical (Organització d'Esquerra Comunista (OEC), Organització Comunista d'Espanya (Bandera Roja) OCE (BR), BCT, Lliga Comunista Revolucionària (LCR), MCC i PTC) demanant el vot negatiu, tot i que s'havia plantejat demanar el vot nul. A la vegada, el PSAN edita material propi amb l'eslògan "Votem No a la Constitució" i organitza mítings, en els que explica els motius de rebuig a la Constitució. Per la seva part el FNC, que es presenta en aquell moment amb l'afegit de "El partit dels socialistes catalans", es posiciona per l'abstenció¹⁹⁷ igual que el PSM de Mallorca.

Els resultats del referèndum constitucional del 6 desembre de 1978 fan dels Països Catalans una de les zones de l'Estat més favorable a la Constitució¹⁹⁸. La situació, doncs, no té res a veure amb la del País Basc on la suma de l'abstenció i els vots negatius superaran els afirmatius. L'independentisme català comença a quedar definitivament al marge de la construcció del nou sistema polític. EL PSAN i l'independentisme en general havien començat la transició participant activament, encara que com a força radicalitzada, en el consens demòcrata en clau catalanista i progressista de l'antifranquisme. A partir d'aquest moment començaran a quedar apartats del nous consensos de la política catalana per esdevenir, aviat, un element de nosa, un sector extraparlamentari, políticament marginal i sense possibilitat d'influència real.

El primer trencament simbòlic entre l'independentisme i l'autonomisme ja havia esclatat el dia de Sant Jordi de 1978 en una concentració catalanista unitària a la Plaça

¹⁹⁶ Les esmenes estan recollides a Xirinacs, Lluís M. *Paquet d'esmenes*. Barcelona, 1979. En aquest línia de crítica independentista a la Constitució cal també citar l'obra de dos dirigents del BCT, Joan Anton Sánchez Carreté i Humbert Roma: *Les raons del no*. Barcelona, La Magrana, 1978.

¹⁹⁷ "Posició del FNC davant de la Constitució", s.d.

¹⁹⁸ Així, tant Catalunya, com el País Valencià i les Illes Balears estan per sobre de la mitjana espanyola tant en participació (67,9% Cat; 74,1% PV i 70,2% IB) que supera la mitjana estatal del 67,1 %, com en percentatges de vots afirmatius (91,1% Cat; 88,5% PV i 90,2% IB) que superen la mitjana del 88,5%. Font. Ministerio del Interior.

Sant Jaume de Barcelona. La premsa destacà que el president Tarradellas rebé els primers xiulets del seu mandat de mans dels nacionalistes radicals¹⁹⁹ i que aquests s'enfrontaren als serveis d'ordre dels partits parlamentaris²⁰⁰.

6.1.2 Les eleccions generals de 1979: l'opció BEAN

Un cop aprovada la Constitució Espanyola, es dissolgueren les Corts Generals per tal de convocar noves eleccions legislatives sota l'empareda de la nova Constitució. Aquesta vegada amb la possibilitat de que tots els partits polítics s'hi pogueren presentar, inclosos aquells que rebutjaven la mateixa la norma suprema.

Les segones eleccions legislatives, celebrades l'1 de març de 1979, tornaran a sorprendre l'independentisme sense una alternativa clara i preparada amb temps. A iniciativa del BCT i d'un nucli d'independents al voltant de Xirinacs, es proposa impulsar una coalició electoral de l'esquerra d'alliberament nacional. El PSAN no tenia cap alternativa electoral preparada i decideix acceptar la invitació i participar en el projecte. La nova candidatura s'anomenarà Bloc d'Esquerra d'Alliberament Nacional (BEAN) i neix fruit del pacte entre PSAN, BCT i independents. Des del primer moment, la nouata coalició viu la polèmica interna pels llocs de la llista i les queixes pel possible ús abusiu de la imatge de Xirinacs. Finalment, els quatre primers llocs de la candidatura per Barcelona són, en aquest ordre, per a Lluís Maria Xirinacs (independent), Fèlix Cucurull (independent), Jordi Moners (PSAN) i Joan Anton Sánchez Carreté (BCT). En el total de la llista de Barcelona, el PSAN té 13 candidats, els independents 12 i el BCT 11. Els primers llocs en les llistes de les altres demarcacions foren en bona part per a militants del PSAN degut a la seva major implantació territorial. Els caps de llista foren Xavier Romeu per Tarragona, Pere Crosses per Girona, Maria Mercè Marçal per Lleida, Josep Guia per València, Helena Nomdedéu per Castelló i l'independent Toni Miró per Alacant²⁰¹. Les llistes del País Valencià, el BEAN reberen el suport del POUM de Castelló i del Col·lectiu Socialista del País Valencià, provinent de PSPV, la majoria de la llista, però, eren formades per militants del PSAN. La campanya es feu amb l'eslògan "L'únic vot per a continuar lluitant".

A part del BEAN, hi havia altres candidatures recolzades per grups independentistes. El FNC, que havia sortit escaldat el 1977 del suport al Pacte Democràtic liderat per Jordi Pujol, en aquesta ocasió dóna suport a la llista d'ERC que ja ha trencat l'aliança amb el

¹⁹⁹ Vegeu Arias, Enrique (dir.). *Diez años sin Franco. Desatado y bien desatado*. Barcelona, El Periódico de Catalunya, 1985, pàg. 151.

²⁰⁰ Fernández Calvet, Jaume. *Terra Lliure 1979-1985*. Barcelona, El Llamp, 1986, pàg. 123.

²⁰¹ Es va arribar a anunciar que el famós ballarí Antonio Gades seria el cap de llista del BEAN per Alacant. Finalment la llista l'encapçalà pintor alcoià Toni Miró, també reconegut internacionalment per la seva obra. Gades, de tota manera, va participar en diversos mítings donant suport al BEAN.

PTE. ERC manté els resultats de 1977 i Heribert Barrera continua com a únic diputat a Madrid per la circumscripció de Barcelona i, per tant, no proporciona cap guany per al FNC. Una altra candidatura independentista concorre a les eleccions. Es tracta de les històriques sigles d'Estat Català (EC) que presenta llistes a les circumscripcions de Lleida i Barcelona amb uns resultats del tot testimonials. Aquest grup pretenia ser la continuïtat de l'Estat Català de l'època de la Segona República i la Guerra Civil. Havia arribat feble a la transició, després d'haver-se mantingut a l'exili durant el franquisme i, a més, havia patit alguna escissió no duradora en els primers temps de la transició. En aquesta època, el grup liderat per Josep Planchart, encara serà present en la celebració de convocatòries unitàries i mítings conjunts amb altres forces d'esqueres.

La candidatura del BEAN, primera operació electoral seriosa de l'independentisme, no obté cap diputat però sí que es situa a una distància no abismal de poder assolir representació, aconseguint més de quaranta mil vots. El PSAN fa autocrítica de la campanya electoral: considera que l'Esquerra d'Alliberament Nacional té un espai electoral possible amb un coixí de vots no menyspreable però en canvi, valora negativament la campanya i la pròpia coalició. Així mateix també es té el dubte de si sense Xirinacs s'haguessin assolit els mateixos resultats ja que s'especula sobre una enquesta que donava un resultat semblant al PSAN si s'hagués presentat en solitari²⁰². En tot cas, la col·laboració conjunta entre diferents grups independentistes s'ha saldat amb un increment de les divisions i fins i tot l'obertura de noves ferides. La resta de grups que donen suport al BEAN critiquen durament l'actitud del PSAN durant la campanya que insistia en presentar la sigla del partit en els mítings electorals i anunciava públicament que la coalició ja no funcionaria per a les properes municipals.

A les Illes Balears es presentà la candidatura Socialistes de Mallorca i Menorca (SMM), impulsada pel Partit Socialista de Mallorca (PSM) i pel Partit Socialista de Menorca (PSM). Segons sembla, s'havia intentat que aquests dos partits es presentessin com a llista de BEAN per tal de poder fer una sola candidatura per a tots els Països Catalans. En un article a *Lluita*²⁰³ s'arriba a comptar conjuntament els vots assolits pel BEAN a Catalunya i el País Valencià i per SMM a les Balears com a mostra de la voluntat de ser presents a tots els Països Catalans.

Però, podem considerar el PSM un partit de l'Esquerra d'Alliberament Nacional? El PSM va néixer el gener de 1976, (primer amb el nom de Partit Socialista de les Illes (PSI) i ja com a PSM a partir del desembre de 1977) coincidint precisament amb la implantació del PSAN a Mallorca que va fer el pancatalanisme més dur però que acabaria aviat la seva activitat. Precisament bona part dels militants del PSAN de Mallorca que continuarien en política acabarien sent els principals dirigents del PSM.

²⁰² Crusellas, Lluís. "Més enllà dels vots" a *Canigó*, 24 de març de 1979.

²⁰³ *Lluita*, núm. 2, segona època, 15 abril de 1979.

És el cas de Biel Majoral durant els anys vuitanta o Pere Sampol a la dècada dels noranta. No considerem pas el PSM com un partit pertanyent a l'Esquerra d'Alliberament Nacional dels Països Catalans ja que si bé admet aquest marc nacional no fa pancatalanisme estricte ni defensa la independència dels Països Catalans, sinó el reconeixement al dret a l'autodeterminació de les Illes Balears. A més, no es defineix com a partit revolucionari sinó com a socialista autogestionari²⁰⁴. Per tant, entenem que el PSM limita directament amb l'espai polític de l'EAN però no en forma part. Prova d'això és que el PSM tingué contactes amb el BEAN i amb el FNC però també havia tingut relacions amb el PSC(C) i el PSPV amb qui havien impulsat una efímera Coordinadora Socialista dels Països Catalans. A més, el PSI s'havia presentat a les eleccions del 1977 juntament amb el Partido Socialista Popular (PSP) liderat per Tierno Galván amb un programa autonomista. El PSM es va fundar més tard que els partits d'esquerra radical, un cop ja mort el dictador, i partint de la defensa d'un socialisme autogestionari va acabar aplegant força militants de grups d'esquerra radical, sobretot d'OCE-BR i de l'OEC²⁰⁵. El fort component socialista autogestionari i la identitat nacionalista es la que marcarà l'evolució del partit i sobretot el seu èxit electoral puntual en les eleccions municipals i preautonòmiques de 1979.

Per la seva part el PSAN-P resta i restarà totalment allunyat de la dinàmica electoral. En una editorial de *Lluita* afirmen amb contundència "Aquestes no són les eleccions de l'independentisme"²⁰⁶, critiquen les "falses vies de l'independentisme que no plantegen un enfrontament amb l'Estat (...) sinó simplement un treball ideologista de defensa de la sigla política parlamentarista". Afegeixen que "l'independentisme revolucionari haurà de presentar-se en algunes eleccions com una eina per defensar el seu programa de lluita (...) quan es donin les condicions que permetin fer aquest pas endavant".

Els resultats d'aquestes eleccions a les Corts Generals de 1979 deixen perplex a l'independentisme català en observar la força que si assoleix el nacionalisme d'esquerres a la resta de nacionalitats de l'Estat Espanyol. Tal com apareix a *Lluita*,

"aquests resultats inesperats han portat de la nit al dia als PPCC, la penosa sorpresa de descobrir-se a la cua del nacionalisme "radical" a l'Estat Espanyol"²⁰⁷.

²⁰⁴ Marimon, Antoni. *Entre la realitat i la utopia. Història del PSM*. Palma, Documenta, 1998, pàg. 19.

²⁰⁵ Segons la interpretació de Miquel López Crespí, sí que cal emmarcar el PSM en la línia dels partits del "bloc de la ruptura", juntament amb el PSAN i els altres grups d'esquerra radical, ja que es va abstenir en la Constitució, a diferència del PCE i del PSOE a qui titlla "d'esquerra domesticada". López Crespí fou un destacat militant d'OEC que entrarà al PSM a partir de 1978. Vegeu López Crespí, Miquel. *No era això. Memòries polítiques de la transició*. Barcelona, El Jonc, 2001.

²⁰⁶ *Lluita* (editat pel PSAN-P), núm. 67, febrer de 1979.

²⁰⁷ De Josep Ferrer "Eleccions i contradiccions" a *Lluita* núm. 1, segona època, març-abril 1979, i "Els pobles contra l'estat" a *Lluita* núm. 2, segona època, abril-maig 1979. També en aquest mateix núm.,

Efectivament Herri Batasuna obtingué 3 diputats i Unión del Pueblo Canario (UPC) i Euzkadiko Ezkerra un cadascú. Tampoc obtingueren cap diputat els gallecs del BNPG tot i que sumaren més vots que els independentistes catalans.

6.1.3 Les eleccions municipals de 1979

Les primeres eleccions municipals del nou règim constitucional es convoquen per al 3 d'abril de 1979 i venen, per tant, estalonant les segones eleccions generals. La coalició BEAN s'havia trencat gairebé durant la mateixa campanya electoral de les generals ja que durant aquesta el PSAN anuncia que anirà a les eleccions municipals amb el nom de PSAN i difonia públicament les seves candidatures. El PSAN només pot presentar cinc llistes amb les pròpies sigles però presenta molts militants en llistes d'independents o en candidatures d'altres partits d'esquerra com el PSUC. El PSAN pacta amb diferents partits d'esquerra depenent del municipi. Mentre a Vic es presenta amb l'Entesa Democràtica de Vic amb el PSC i el PSUC, a Sabadell ho fa amb la Candidatura d'Unitat Popular (CUP) que agrupa petits grups de l'esquerra radical. Un altre cas és Sant Boi de Llobregat on la candidatura del PSAN té un cap de llista de la LCR. El PSAN registra les sigles de BEAN per a les eleccions municipals i aleshores el BCT, que creia en el BEAN com a moviment més enllà de les eleccions, es veu obligat a presentar-se amb les sigles Bloc d'Esquerra Catalana (BEC), encara que a la circumscripció de Girona ho faci amb les de BCT. A la ciutat de Barcelona i a Vilanova i la Geltrú el BEC retira les llistes a darrera hora per afavorir el vot per a les opcions d'esquerres. Al País Valencià el PSAN presenta només tres llistes amb les sigles BEAN-PV (BEAN del País Valencià) però els seus militants participen en diferents coalicions amb altres partits d'esquerra o com independents afegits a les llistes d'altres candidatures. Precisament tots els regidors que aconseguixi seran sota aquesta fórmula.

En aquestes eleccions, en principi més favorables als partits independentistes que no pas unes d'estatals, el PSAN no aconseguix sinó ser una altra vegada testimonial. L'excepció és en només algunes comptades poblacions com Manresa, Vic o Malgrat de Mar. El fracàs de les candidatures a les ciutats de València i Barcelona fou estrepitós. Si bé ja sabien que no tenien possibilitat d'obtenir regidors, els resultats foren molt per sota dels esperats, provocant una baixada de moral important entre els militants. El PSAN obté un total 32 regidors, 18 a Catalunya i 14 al País Valencià, només cinc d'ells en candidatures pròpies. Els municipis de Catalunya on el PSAN obté regidors bé en candidatures d'independents o en coalició amb altres partits són: Vic, Torelló,

vegeu l'editorial sense signar "Reconstruïm els Països Catalans" i de Lluís A. Ferrer "L'independentisme d'alliberament al Principat", d'on extraiem la cita.

Folgueroles, Aiguafreda (2) i Calldetenes, (Osona); Pobla de Montornès (Tarragonès); Malgrat de Mar (3) i Arenys de Munt (Maresme); Manresa, Sant Vicenç de Castellet i Santa Maria d'Oló (Bages); L'Espluga Calba (Les Garrigues); Anglès i Arbúcies (La Selva). Al País Valencià el PSAN aconseguí regidors també majoritàriament en el marc de coalicions d'esquerra a Gandia (La Safor), Vinaròs (La Plana Alta), Muro (El Comtat) on el regidor elegit en una agrupació d'esquerres formà part de l'equip de govern. A Castelló participà en la coalició Esquerra Independent de Castelló que obtingué 2 regidors, però cap d'ells del partit.

Per la seva banda, el FNC pacta amb ERC a tot Catalunya en situació d'inferioritat degut al diferent volum dels partits (a Barcelona té 7 del total de 51 candidats de la llista). En el conjunt de Catalunya el FNC obté 17 regidors, molts d'ells al Baix Llobregat, i l'alcaldia de Sant Just d'Esvern per al veterà militant Antoni Malaret.

Cal destacar també els municipis d'Arbúcies (La Selva) i Sant Pere de Ribes (Garraf) on els membres de l'assemblea democràtica local es presenten i aconseguiran l'alcaldia amb una candidatura "d'Unitat Popular" de significació clarament independentista, encara que deslligada dels partits polítics.

Fruit d'aquestes primeres eleccions municipals en sortirà la Coordinadora de Batlles i Regidors Nacionalistes, Independents i d'Esquerres impulsada pel front local del PSAN i concretament per Ignasi Perramon, regidor del PSAN per Manresa. La primera trobada es va celebrar a Manresa el 8 de juliol de 1979 i es centrà en el debat sobre el paper de les comarques i la propostes de coordinació entre els regidors. La segona trobada es va celebrar a les Borges Blanques el 23 de setembre del mateix any. Després de debatre una ponència de Jordi Carbonell sobre "la cultura popular des dels ajuntaments" es feu una declaració política on en la línia del moment es demana la llibertat per als presos independentistes, es critica el projecte d'Estatut i s'apostà per una candidatura unitària per a les eleccions al Parlament. La Coordinadora reunirà una setantena de regidors i alcaldes i tindrà continuïtat durant els següents anys sota l'òrbita de Nacionalistes d'Esquerra. Entre els regidors hi trobem militants del PSAN, del FNC, i independents, sobretot de les candidatures Independents Progressistes i Nacionalistes (IPN) que van tenir un important èxit a les terres de Lleida.

Les dues eleccions, legislatives i municipals, comporten que el PSAN sigui pràcticament esborrat de l'arena política, relegat a un extraparlamentarisme definitiu, i generarà al partit uns deutes econòmics considerables.

En la mateixa línia que en les eleccions de dos mesos abans, els resultats de les eleccions municipals, suposaren un creixement notable de les opcions nacionalistes de

l'Estat Espanyol i una consolidació per a altres forces d'esquerra independentista²⁰⁸, com fou el cas d'Herri Batasuna, EE i el BNPG. Els independentistes gallecs, que a diferència dels partits abertzales no havia obtingut cap diputat al Congrés dos mesos abans, obtingueren en aquesta ocasió més de 200 regidors que tornen a contrastar amb els pobres resultats del independentistes catalans.

6.1.4 Elaboració i referèndum de l'Estatut d'Autonomia

Per als independentistes la demanda d'un Estatut Nacional d'Autonomia per a cada país català era una reivindicació antiga i un pas previ cap als Països Catalans independents i socialistes. El PSAN havia demanat, des de feia temps, el restabliment de l'Estatut de 1931, i havia col·laborat en la redacció dels avantprojectes d'Estatut de Cura per a les Illes Balears i de l'Estatut d'Elx per al País Valencià que no van arribar prosperar en cap dels dos casos. En el cas valencià el projecte conegut com l'Estatut d'Elx va ser elaborat l'octubre de 1975 per una comissió de tècnics valencians en dret, llengua i història, assessorats per especialistes catalans com Rafael Ribó, Max Cahner i Josep Benet²⁰⁹. El PSAN fou l'únic partit valencià que el recolzà. Els independentistes també es quedaren sols recolzant el projecte conegut com l'Estatut del Consell (1976) que aprovarien els partits del Consell Democràtic del País Valencià. Es passarà ben aviat, de la demanda dels Estatuts d'Autonomia al rebuig frontal dels projectes que s'aprovarien²¹⁰.

De l'Assemblea de Parlamentaris formada pels diputats i senadors catalans electes l'any 1977, en sortirà, convocada a petició de l'Entesa, la "Comissió dels Vint" que s'encarregarà de redactar l'avantprojecte d'Estatut, que serà conegut com l'Estatut de Sau. Un cop redactat aquest projecte d'Estatut d'Autonomia, els independentistes, en general, mostren un clar rebuig al text per les greus mancances que hi veuen i per ser fill d'una Constitució que han rebutjat. Des del PSAN destaquen les crítiques a la conservació de les províncies, les atribucions financeres insuficients o que les competències de justícia i ordre públic quedin sota control estatal. Xirinacs s'absté a la votació de l'Assemblea de Parlamentaris sobre el projecte d'Estatut. Josep-Lluís Carod-Rovira, que militava en aquells moments al BCT, llegeix al Plenari de l'Assemblea de

²⁰⁸ Fusi, Juan P. "El desarrollo autonómico". *Historia de la Transición (1975-1986)*. Tusell, J. i Soto, A. (eds.). Madrid, Alianza Universidad, 1996, pàg. 456.

²⁰⁹ Blasco, J.Ll. (comp.) *Els estatuts del País Valencià*. Barcelona, La Magrana, 1977, pàg. 11.

²¹⁰ Podem veure una síntesi del posicionament del nacionalisme radical enfront dels Estatuts a Rubiralta: "Independentisme català versos Estatut: De la reivindicació al rebuig (1968-1979)", *Revista de Catalunya*, núm. 159, gener de 2001, pp. 9-24.

Parlamentaris i en representació dels grups extraparlamentaris, un document també molt crític²¹¹ amb el projecte d'Estatut.

La lentitud amb què avançava la promulgació de l'Estatut i les retallades que s'estaven fent a Les Corts impulsaren els partits parlamentaris a fer una Campanya per "l'Estatut sense retalls". Els independentistes van respondre fent campanyes contra "l'Estatut de La Moncloa" negant-se a entrar a defensar l'avantprojecte de Sau que ja no consideraven seu. Per exemple, el "Manifest de Sarrià" aprovat el 26 de juliol de 1979 a favor de "l'Estatut sense retalls" impulsat per una assemblea d'intel·lectuals fou menyspreat pels independentistes i el PSAN hi arribà a retirar els seus representants²¹². Els regidors independentistes tampoc secundaran els regidors del seus municipis quan aquests demandaren la tramitació d'urgència al Congrés per a l'Estatut²¹³.

Durant l'estiu de 1979 se succeeixen les accions dels grups independentistes en contra de l'Estatut, demanant l'abstenció. Per exemple, la Coordinadora d'Esquerra d'Alliberament Nacional (CEAN), impulsada pel mateix PSAN, inicià, amb el suport de diverses associacions i grups independents, la "Campanya popular pels Estatuts d'Autonomia". La CEAN, abans de passar a millor vida, recollirà 70.000 signatures a favor dels Estatuts d'Autonomia alternatius a l'actual procés i convocarà dotzenes d'actes i presentacions arreu del territori durant aquell estiu. Destaquen els actes de presentació de la campanya a Olot, Premià de Mar, Figueres i Vilassar de Dalt.

Tres dies abans de l'11 de setembre de 1979, es convocà un acte unitari dels independentistes al Fossar de les Moreres en què les crítiques a l'Estatut foren un dels temes importants. En la celebració de la Diada, per primera vegada, la manifestació de la tarda que arribava al monument a Rafael Casanova no era unitària i anaven per separat autonomistes i independentistes. La fractura que ja es va obrir amb l'aprovació de la Constitució cada vegada és més profunda. També es creà un minoritari Comitè Català d'Oposició a l'Estatut de la Moncloa que feu diversos actes arreu del país.

²¹¹ "El BCT davant l'Estatut", intervenció de Josep Lluís Carod-Rovira al Plenari de parlamentaris, (27-11-1978). L'anterior 22 de setembre els grups BCT, LCR, MCC, OCE-BR, OEC i PSAN havien enviat una carta al Sr. Josep Andreu Abelló, president de les reunions dels Parlamentaris Catalans, sol·licitant participar en el procés de redacció de l'Estatut.

²¹² Segons relata Ferrer, 1988, op. cit., pp. 64-68.

²¹³ A tall d' exemple, en un ple "històric" celebrat a Manresa amb presència de regidors de tota la comarca per donar suport a l'Estatut sense retalls, destaca la intervenció d'un regidor del PSAN de Sant Vicenç de Castellet que llegeix un comunicat del partit criticant el mateix avantprojecte que els altres regidors i alcaldes defensaven enèrgicament. "Volem L'estatut sense retallar" a *Regió 7*, pàg. 3, 28 de juliol de 1979.

Aquesta posició els fa anar a contracorrent, degut a l'eufòria catalanista en clau autonomista del moment. Jaume Lorés, tot parlant de la debilitat de l'Estatut,²¹⁴ es refereix així als independentistes: "Aquest autoengany eficaç es perpetuava perquè enlloc, no se sentien veus, llevat la dels independentistes, algomogàvers i enfebrats, que possessin en clar la veritable migradesa de l'Estatut...". Tot i el "reconeixement" de Lorés als independentistes, queda patent, amb els adjectius que usa, la posició marginal de l'independentisme a l'octubre de 1979 en el si de la societat catalana. Per més que s'esforcés a denunciar l'Estatut, estava anant a contracorrent del sentiment majoritari de la societat catalana. La il·lusió per l'Estatut era majoritària en el camp del catalanisme i el progressisme i posicionar-se en contra significava l'automarginació política.

Al PSAN hi hagué debat intern sobre la posició per al referèndum de l'Estatut però finalment guanyà l'opció abstencionista recollida en l'eslògan "No voteu l'estatut sucursalista". Una part del Comitè Executiu, que posteriorment donarà suport a Nacionalistes d'Esquerra, havia apostat per un "sí crític" però el Comitè Central va rebutjar contundentment la proposta. Per al PSAN no es tractava de L'estatut de Sau, sinó de L'estatut de "Sau - La Moncloa" o directament de "La Moncloa" en referència a les retallades que es feren al Congrés de l'original redactat a Sau²¹⁵. Igual que en el referèndum de la Constitució el PSAN signà alguns opuscles juntament amb altres partits d'esquerra radical²¹⁶.

Per la seva banda, el nouat IPC proposà l'abstenció activa i aprofità la campanya electoral per presentar arreu del territori l'alternativa nacionalpopular que havia elaborat recentment. Igualment el BEAN reclama l'abstenció amb el lema "Per la plena sobirania nacional, abstenció a l'Estatut de la Moncloa". Dies abans del referèndum, IPC publica anuncis al diari AVUI amb el lema "No anem a votar aquest Estatut capitalista i regionalista espanyol". El FNC, en canvi, aposta, amb el cor trencat, per un sí crític²¹⁷. El FNC considera que l'Estatut ha estat retallat en la lletra i en l'esperit i que només aporta una simple autonomia administrativa, però cal votar afirmativament ja que la no aprovació de l'Estatut seria aprofitada pel feixisme centralista i portaria a la involució.

Els resultats del referèndum (25 d'octubre de 1979) són favorables a l'aprovació de l'Estatut que rebé el suport entusiasta dels partits parlamentaris²¹⁸. Els independentistes intenten valorar els resultats de manera diferent tot adduint que la

²¹⁴ Lorés, Jaume. *La Transició a Catalunya* (1977-1984). Barcelona Empúries, 1985, pàg. 40.

²¹⁵ "Manifest del PSAN davant el proper referèndum sobre l'Estatut", setembre de 1979.

²¹⁶ Per exemple el full "Per l'abstenció" signat per BCT, BEAN, CCC (exBR), LCR, MCC i PSAN.

²¹⁷ "Posició del FNC davant l'Estatut" a l'AVUI, 6 de setembre de 1979.

²¹⁸ ERC, per la seva banda, tot i oposar-se a l'Estatut, demanà el vot afirmatiu crític.

baixa participació significa que baixa el “suport a la reforma” en el seu conjunt. La valoració que en fan els independentistes és, sovint, molt poc realista²¹⁹.

6.2 L'estratègia d'enfrontament amb l'Estat

6.2.1 La gestació del moviment antirrepressiu

A finals del anys 70, el moviment antirepressiu apareixerà amb força dintre del nou independentisme rupturista i els Comitès de Solidaritat amb els Patriotes Catalans (CSPC) es constituïran com un dels referents més dinàmics d'aquest sector.

Al juliol de 1977, Josep Lluís Pérez, Carles Sastre, Montserrat Tarragó i Àlvar Valls són detinguts acusats de l'assassinat de José Maria Bultó²²⁰. En aquest context es crea l'organització Socors Català per defensar aquests encausats. Aquest grup ampliarà el suport a tot tipus de presos polítics i deixarà de ser recolzat posteriorment pels grups independentistes. De Socors Català en quedarà la popularització de l'eslògan “Llibertat Patriotes Catalans” profusament utilitzat posteriorment per les organitzacions independentistes. L'amnistia de 15 d'octubre de 1977 deixaria en llibertat als detinguts però el Ministeri de l'Interior recorregué a l'amnistia d'aquest grup²²¹ i els encausats pel cas Bultó decidiren passar a la clandestinitat. El 25 gener de 1978 l'exalcalde de Barcelona Joaquín Viola i la seva dona moren en circumstàncies similars a Bultó i novament hi ha detencions. La policia relaciona els dos casos amb EPOCA, el grup armat clandestí al qual hem fet referència anteriorment.

També trobem implicats en aquests afers a tres veteranes personalitats de l'exili com són el pintor Manuel Viusà resident a París, Josep Maria Batista i Roca, ànima del Consell Nacional Català de Londres o Jaume Martínez Vendrell, creador de la històrica secció militar del FNC (1942-1946). La justícia espanyola els relacionà a tots tres amb la infraestructura d'EPOCA i el seu proveïment d'armes.

²¹⁹ Fins i tot en un article a *Militància Revolucionaria*, núm. 37, octubre de 1979, un butlletí intern d'IPC, on no són necessàries les informacions esbiaixades en clau propagandística, s'afirma que és en els barris populars on hi ha hagut més abstenció, volent-la atribuir a la crida a l'abstenció feta pels independentistes revolucionaris. És evident que s'està referint a barris amb predomini de població d'origen immigrant, no catalanoparlant, que és on el tema de l'autogovern de Catalunya, per raons molt diferents a les dels independentistes, interessa menys als ciutadans.

²²⁰ José Maria Bultó va morir el 9 de maig de 1977 quan, en ser segrestat, intentà treure's un artefacte explosiu que se li havia col·locat.

²²¹ En dies posteriors el Tribunal Suprem establí la diferència entre “mòbils autonòmics” amnistiables i “mòbils independentistes” no amnistiables. Es donà la situació paradoxal de que mentre molts membres d'ETA amb acusacions de delictes de sang van ser amnistiats, els encausats del cas Bultó no ho foren.

L'any 1979 succeeixen dos fets força rellevants, sobretot perquè ja no estan relacionats amb EPOCA. Per una banda el metrallament de Martí Marco (26 de gener) per part de la policia en saltar-se un control i per altra la mort de Fèlix Goñi (2 de juny) en explotar-li un artefacte que intentava col·locar. La mort d'aquests dos independentistes provocaran els primers màrtirs per a la causa, més persones detingudes i per tant, noves mobilitzacions. Arran d'aquests fets la policia acusarà a IPC de disposar d'un braç armat, fet que la mateixa organització desmentirà dient que són una organització política. Segons Jaume Fernández Calvet²²² ja ens trobem a l'inici de l'organització armada Terra Lliure que, tot i gestar-se el 1979, no es donarà a conèixer públicament fins al juliol de 1980. De fet, les diferents fonts coincideixen en què els implicats formaven part d'Arxiu, el primer escamot de Terra Lliure que havia anat al País Basc a rebre instrucció per part d'ETA-m²²³.

El tema dels presos polítics anava mobilitzant de manera poc espectacular però regular el sector de l'independentisme de la línia dels PSAN-P, posteriorment IPC. Ens trobem amb una mínima estructura organitzativa que permet convocar manifestacions estrictament independentistes fora de les commemoracions assenyalades i també durant la celebració dels judicis. Aquesta dinàmica augmentarà molt sobretot a partir de la creació, el març de 1979, dels CSPC nascuts amb el suport de l'IPC però que, durant un temps, aconseguirà unir a tot l'independentisme. Fins i tot Nacionalistes d'Esquerra, en els seus inicis, dóna importància a la solidaritat amb els presos i el crit de "llibertat patriotes catalans" és present en els seus mítings.

A nivell de convocatòries públiques destaquem diverses manifestacions a Barcelona amb la presència de vora un miler de persones o la "Trobada per la llibertat" celebrada a Manresa el 20 d'octubre de 1979 amb discursos, actuacions musicals i amb la presència de més de mil persones. Altres activitats són l'organització de quatre autocars, el maig de 1979, que foren retinguts a La Jonquera- per assistir al judici de Manuel Viusà a París. La importància d'aquestes mobilitzacions²²⁴, que de tota manera quedaran sempre a anys llum de la capacitat de mobilització antirepressiva del País Basc, resultaran, amb el temps, la part més dinàmica de l'independentisme radical.

Per la seva part, el PSAN es declara "solidari amb els detinguts i familiars"²²⁵ i critica les campanyes de desprestigi al nacionalisme català arran dels fets, però tampoc fa bandera de la seva defensa ja que no s'acaba de sentir còmode en aquest escenari de

²²² Fernández Calvet, 1986, op. cit., pàg. 38.

²²³ Vegeu Bassa, David. *Terra Lliure. Punt final*. Barcelona, Ara, 2007; Bentanachs, Frederic. *Memòries d'un rebel. Records d'un militant de Terra Lliure*. Barcelona, Llibres de l'Índex, 2003 i Domínguez, 2005, op. cit.

²²⁴ Una cronologia de les mobilitzacions del CSPC la podem trobar a Fernández Calvet, 1986, op. cit., pp. 117-174.

²²⁵ *Lluita* núm. 2 (2a època), abril-maig 79, "Atac al nacionalisme català", signat pel consell de redacció.

conflicte que no ha promogut. En apropar-se l'escissió de 1980, el sector que finalment es quedarà al PSAN sí que s'aproximarà paulatinament a aquesta dinàmica, fins a quedar-hi totalment inserit. En sentit contrari, NE aviat se separarà dels CSPC en copsar que l'estratègia de la lluita antirepressiva era una dinàmica conscient de creixement per part de l'independentisme radical.

6.2.2 La fundació d'IPC

A nivell polític el fet més important per a l'independentisme de caràcter rupturista és la creació d'Independentistes dels Països Catalans (IPC). Des de després de la 1a Conferència Independentista de 1977, el PSAN Provisional veu la necessitat de crear un espai polític propi i diferenciat. Els provisionals, que sempre seguiran molt crítics amb la línia del PSAN, que per ells serà sempre el PSAN O (oficial), es treuen definitivament l'etiqueta de "provisionals" i aposten per afegir el nom d'independentisme com a marca principal. El 3 de març de 1979 el PSAN Provisional es fusiona amb l'Organització Socialista d'Alliberament Nacional (OSAN) per fundar IPC en un acte festiu celebrat a la Catalunya Nord. L'OSAN, encapçalada per Pere lu Baron, era una organització d'àmbit nordcatalà escindida de l'Esquerra Catalana de Treballadors (ECT) amb la presència d'exiliats sudcatalans com ara Josep de Calassanç Serra i Puig "Cala". La fusió amb el diminut OSAN té l'objectiu de donar credibilitat al nou projecte, pel fet de tractar-se d'un partit d'àmbit no estrictament "principatí". L'IPC comptarà amb una organització més estabilitzada després de superar els greus problemes patits pel PSAN-P. El partit neix amb un cert impuls que li permet aglutinar nous militants provinents de grups propers com ara els CCI.

IPC promou una estratègia que es basarà sobretot en l'intent d'impulsar la lluita des dels moviments populars i la el foment d'alternatives sectorials pròpies de l'independentisme per fer una política d'enfrontament amb l'Estat en tots els fronts. L'IPC emprendre la tasca de crear organitzacions sectorials independentistes que, sense tenir, ni molt menys la repercussió dels CSPC, començaren a teixir la xarxa independentista que brotarà a principis de la dècada dels 80. En el mateix 1980 naixeran l'Assemblea d'Estudiants Independentistes d'Universitat (AEIU) (23 febrer), o Dones Independentistes (8 de març). Les altres organitzacions sectorials naixeran més tard com per exemple els Grups de Defensa de la Llengua (1982). Mentrestant els COLL, sindicat molt reduït que continuava impulsant aquest sector de l'independentisme, feia els passos per intentar confluïr amb els CCTT i la Solidaritat d'Obrers de Catalunya (SOC). En els darrers anys del franquisme l'independentisme intentava influir en els grans moviments populars com les CCOO o l'Assemblea de Catalunya. Ara, conscient de no poder-los controlar, en crea de nous, molt minoritaris però específicament independentistes.

6.2.3 Una nova crisi al PSAN

El PSAN després del fracàs de les eleccions legislatives i municipals de 1979 perd força impuls. El partit perd nuclis territorials, militància i capacitat d'incidència. A més, arrossega deutes econòmics i té la sensació de no haver encertat en la mateixa fórmula de participació electoral. Ja ben aviat s'entreveuen novament dos sectors dins del partit, un liderat per Josep Guia que aposta decididament per continuar defensant tesis rupturistes en el nou marc democràtic. L'altre sector, encapçalat per Josep Huguet i Francesc Codina a Catalunya i Josep Lluís Blasco al País Valencià, aposta pel "possibilisme" i aprofitar les condicions que ofereix el nou sistema de llibertats, tot fent un exercici de pragmatisme.

Un dels altres punts de discussió entre aquests dos sectors és el tema de la crítica al mimetisme amb el País Basc que exposa el responsable de relacions internacionals Josep Huguet en un informe²²⁶ que és aprovat pel Comitè Central amb moltes abstencions. De fet, Huguet retreia a la direcció el mimetisme acrític amb Euskadi i el suport a la lluita armada realitzat pel dirigents del partit durant la celebració de mítings públics.

La situació s'anà tensant i entremig hi hagué diversos enfrontaments i expulsions de militants. Per intentar solucionar la crisi s'acorda l'elaboració d'un nou Manifest Programa que clarifiqués quina estratègia volia seguir el partit. Els dos sectors del PSAN preparen per separat el text que s'haurà de votar i, per tant, s'accentua la divisió del partit en dues faccions. El sector "Huguet" o "moderat" prepara el Manifest Programa sota el títol "Per una política comunista de combat". El sector "Guia" o "leninista" el prepara amb el nom de "La lluita obrera comunista i independentista als PPCC". Els dos textos segueixen un mateix sumari i es caracteritzen pel rigor, l'exhaustivitat i la inclusió de nombrosos annexos. Enmig d'aquesta tensió, el possible suport i integració del PSAN a la candidatura de Nacionalistes d'Esquerra a les properes eleccions al Parlament de Catalunya serà la gota que farà vessar el got. Es tracta de diferències estratègiques claríssimes i la ruptura no es farà esperar gaire.

²²⁶ Vegeu punt 11.3 d'aquesta tesi, "Les relacions internacionals i la influència abertzale".

6.3 L'estratègia institucional: arribar al Parlament de Catalunya

6.3.1 El naixement de Nacionalistes d'Esquerra

Els antecedents de Nacionalistes d'Esquerra (NE) cal buscar-los durant els anys 1977 i 1978 en què des de nuclis intel·lectuals es percebia la necessitat d'unificar l'esquerra independentista dels Països Catalans. Un dels grups que es planteja el tema és el Grup Gabriel Alomar del que formaven part, entre d'altres, Max Cahner, Jordi Carbonell i Vicent Ventura. Aquest grup convoca diverses reunions a València i a Vinaròs a principis de 1978. Es consideren un grup d'independents que vol "propiciar l'entesa necessària per aconseguir la unitat d'estratègia i acció entre els partits grups, individus, actualment dividits en el camp de l'opció socialista d'esquerra d'alliberament nacionals dels PPCC"²²⁷. Un altre antecedent és el Club de debat Ramon Muntaner del qual formen part, entre d'altres, Miquel Sellarès, Miquel Taradell i Miquel Vilar²²⁸.

El setembre de 1979, després de la circulació de diversos rumors, es dona a conèixer una primera proposta sota el genèric encapçalament de "Candidatura contra el desencant" Entre aquests intel·lectuals apareixen els noms de Jordi Carbonell, Josep Maria Espinàs, Max Cahner i Miquel Sellarès. Però fins a la creació de NE les coses encara variaran molt. Josep Benet, de qui s'havia parlat com a possible cap de llista d'aquesta iniciativa, acabarà encapçalant com a independent la llista del PSUC per Barcelona i en serà el presidenciable a la Generalitat. A més, Sellarès i Cahner, una vegada creat Nacionalistes d'Esquerra, passaran a una segona fila degut al caire d'esquerra alternativa que prendrà el nou moviment i s'aproximaran a CDC. Jordi Carbonell, en canvi, serà el cap visible d'aquest grup des d'un primer moment i liderarà amb empenta el procés de creació de NE.

Carbonell aconsegueix aglutinar a sectors intel·lectuals que fan un anàlisi segons el qual la reforma no ha cobert les expectatives i que cal fer una alternativa entre el nacionalisme conservador de Pujol i l'esquerra sucursalista del PSC. Es creu que s'ha perdut l'oportunitat de la transició; que el nacionalisme radical ha donat poca importància a les eleccions i que cal donar un tomb per no quedar relegats a la marginalitat política. Una fita que es considera imprescindible i alhora factible és que l'independentisme sigui present al nou Parlament de Catalunya que s'haurà d'elegir un cop aprovat l'Estatut d'Autonomia.

²²⁷ Carta del "Grup d'independents G.A." mecanografiada i sense signar, datada a València el 4 de febrer de 1978.

²²⁸ Manent, Albert. *En un replà del meu temps. Retrat d'escriptors i de polítics*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000, pàg. 218.

L'estiu de 1979 Jordi Carbonell contacta amb exmilitants del PSAN que havien deixat el partit el 1977 i també parla amb els dirigents del PSAN del moment que podrien ser més propers al nou projecte. Carbonell gaudia de prestigi entre aquests sectors degut a la seva actuació a l'Assemblea de Catalunya on ja havia col·laborat amb el PSAN i on se'l coneixia per les seves postures independentistes. Entre els primers que s'apunten al nou projecte trobem una bona part dels fundadors del PSAN com Josep Ferrer, Joan Armet, Jordi Altarriba o Josep Maria López Llaví que, escindits el 1977, havien anat abandonant paulatinament la trajectòria del BCT i del BEAN.

La idea es concreta en la fundació de Nacionalistes d'Esquerra (NE). En un inici NE està pensat per a les eleccions de 1980 però, paral·lelament a la preparació de la campanya electoral, acabarà naixent un moviment polític. El 16 de desembre de 1979 es celebra en un clima d'eufòria l'Assemblea Constituent de NE a l'Aliança del Poble Nou de Barcelona en la que hi assisteixen, entre adherits i observadors, vora el miler de persones²²⁹. NE rep en poques setmanes nombroses adhesions, segons les seves pròpies fonts més de 2.300, d'arreu del país. Entre els adherits predomina un fort component intel·lectual així com gent provinent dels nous moviments socials. Destaquen el grup ecologista "Col·lectiu de Periodistes" que encapçalen Xavier Garcia i Santi Vilanova i que arrossegaven una dilatada experiència en les lluites ecologistes dels darrers anys²³⁰. També destaca, entre nombrosos intel·lectuals, l'advocada feminista Magda Oranich, l'escriptor Josep Maria Espinàs o el cantautor Lluís Llach. A l'interior de NE es creen unes expectatives reals de canvi com no s'havien vist mai en l'espai de l'Esquerra d'Alliberament Nacional. Des de NE es comptabilitzen fins a 40 assemblees i nuclis territorials creats en molt poc espai de temps. L'ambient d'eufòria, però, no durarà gaire temps.

En l'assemblea constituent²³¹, s'expliciten els cinc punts bàsics de Nacionalistes d'Esquerra:

1. Afirmació del dret de l'autodeterminació, defensa del marc nacional dels PPCC.
2. Plantejament d'una alternativa popular i nacional a la crisi del capitalisme, en el camí del socialisme.
3. Realització d'una política de ruptura envers el nou sistema polític i social instaurat per la reforma.
4. Confluència dels sectors populars en un moviment de base unitari, assembleari i representatiu.

²²⁹ Sobre el naixement i evolució de NE vegeu: Poblet, Francesc. *Nacionalistes d'Esquerra 1979-1984*. Barcelona, Fundació Josep Irla, 2004.

²³⁰ Per conèixer l'evolució d'aquest grup i les seves relacions amb l'independentisme i la resta del moviment ecologista, vegeu Garcia, Xavier i altres. *El combat ecologista a Catalunya*. Barcelona, Edicions 62, 1979.

²³¹ "Assemblea Constituent de Nacionalistes d'Esquerra" a *Canigó*, desembre de 1979.

5. Coordinació i solidaritat activa, especialment en la lluita antirepressiva, amb tots els pobles que lluiten pel seu alliberament.

Cal ressaltar que NE va usar el concepte d'autodeterminació en comptes del d'independència, fet que evidentment aprofitaran els grups més radicals per acusar-los de tebis i poc coherents. El 31 de desembre de 1979 es celebra una assemblea de Barcelona on assisteixen 300 delegats i s'elegeix el primer Consell Polític i el primer Secretariat.

6.3.2 La tercera escissió del PSAN

El PSAN, en un primer moment, dóna suport a la candidatura de Nacionalistes d'Esquerra. Els representants del PSAN a NE fan informes interns molt favorables de la participació del partit en el projecte. Però el sector "Guia" rebutja participar a NE si no es segueixen unes condicions determinades i es posa la decisió a votació. S'arriba a la situació paradoxal de resultats antagònics entre el Comitè Central i l'Executiu a l'hora de decidir mantenir el suport a NE. En la mateixa preparació per a l'elecció del Manifest Programa, el partit ja es trenca virtualment. Només podran votar el Manifest Programa els militants a corrent de pagament i les seccions territorials del PSAN favorables a NE es neguen a lliurar els diners a la Secretaria de Finances, que controla Josep Guia des de València, per por de perdre'ls després de la ja inevitable escissió.

L'escissió es consuma oficialment en celebrar-se paral·lelament dues Assemblees de Representants del PSAN el mateix dia a Vinaròs (12 i 13 de gener de 1980), en dos restaurants diferents. Evidentment, cada sector va aprovar el respectiu Manifest Programa per una ampla majoria. Més que una escissió, es tracta d'una separació ja que hi ha dos grups anomenats igualment PSAN que s'esforcen per demostrar judicialment la legitimitat de l'ús de les sigles del partit i la falsificació de les actes de l'Assemblea de Representants per part del sector contrari²³².

Tot i que una lleugera majoria de militants es queda al sector "leninista", gairebé tots els regidors municipals i els intel·lectuals es quedaran al sector adherit a Nacionalistes d'Esquerra. El trencament afecta, com en les altres dues ocasions anteriors, tan militants com dirigents de base però, per primera vegada, tan de Catalunya com del País Valencià. El PSAN incorporat a NE mantindrà les sigles durant més d'un any però es dissoldrà lentament en la nova organització on tindrà un pes específic molt important tan a nivell de direcció com, sobretot, a nivell de quadres mitjans a comarques. Aquest mateix sector del PSAN al País Valencià, liderat per Josep Lluís Blasco, fundarà el 1982 l'Agrupament d'Esquerres del País Valencià (AEPV) que a la

²³² Per més detalls sobre el desenvolupament de l'escissió vegeu Buch, 1995, op cit., pp. 50-52.

seva vegada serà present a la creació de la Unitat del Poble Valencià (UPV) el mateix 1982. Com que aquest grup abandonarà tant a Catalunya com al País Valencià les sigles del PSAN aviat tothom el considerarà el grup escindit i és per això que utilitzarem “tercera escissió” per a referir-nos-hi

L’escissió és tan dura i tensa a nivell personal com inevitable pel que significa de diferència estratègica. Es tracta de dos models d’actuació incompatibles en un mateix partit: el de la construcció d’una “Herri Batasuna catalana” per una banda, de fer un front rupturista antisistema, i, per l’altra banda, el d’intentar treure l’independentisme de l’extraparlamentarisme fent una política més pragmàtica i aprofitant les oportunitats que donin les institucions. Aquest debat viscut cruament al si del PSAN és el debat viscut per tot l’independentisme durant aquesta època. A partir de 1980 hi haurà una fractura que durarà ben bé 10 o 12 anys. Un abisme entre independentistes que no es consideraran entre si, que no es parlaran i on quedaran comptadíssims llaços personals i orgànics.

El naixement de NE també provoca una nova escissió al FNC igual de dura que la del PSAN; el sector que resultarà majoritari organitzarà, amb el suport de diferents seccions territorials, però sense el de la direcció, un Congrés Extraordinari a Vilafranca del Penedès el 2 de febrer de 1980. Es decideix seguir recolzant a NE i elegir una nova direcció encapçalada per Josep Guillem i Francesc Espriu. Igual que havia passat al PSAN, la majoria dels regidors electes del FNC participaran a NE. Cal destacar, però, que la majoria de líders que havia tingut el FNC durant els darrers anys es presenten a les eleccions al Parlament en llistes d’altres partits. Es tracta doncs, d’un FNC debilitat ja que sense haver patit grans escissions durant la transició, els seus líders l’han anat abandonant paulatinament per anar a parar en d’altres organitzacions que els permetran acabar la seva dilatada lluita antifranquista amb el reconeixement d’obtenir una acta de diputat al Parlament. El recent líder del FNC, Jordi Casas-Salat abandonarà silenciosament el FNC per presentar-se a les eleccions i obtenir l’acta de diputat per ERC durant la primera legislatura del Parlament català i per CiU durant la tercera. Joan Colomines i Puig, que havia abandonat el FNC per fundar el PPC (1973), participa en la creació del PSC(c) però serà diputat per CiU des de 1980 fins a 1992. Joan Ramon Colomines Companys que havia estat un dels dos homes públic del FNC el 1976 acaba marxant al PSC i anirà finalment a CDC. En canvi, el dirigent històric Joan Cornudella i Barberà serà diputat pel PSC fins a la seva mort (1980-1985), partit on també anirà a parar el fill i també important dirigent Joan Cornudella i Feixa, tots dos a través del PSC (r).

A part del PSAN i del FNC també s’incorporen plenament a Nacionalistes d’Esquerra i reconegut com a partit integrant, els Col·lectius Comunistes de Catalunya (CCC). Aquest grup, liderat per Joan Oms, era una prolongació d’OCE (Bandera Roja) que en

els darrers anys havia fet un pas cap al nacionalisme. Amb les sigles CCC (ex-BR) havia donat suport fugaçment al BEAN, en un míting de l'11 de setembre de 1979 i en la seva integració a NE aportarà quadres que tindran una experiència menor en el camp nacionalista radical però estaran més inserits en el món obrer.

Els militants d'aquests tres petits partits, el PSAN, el FNC i els CCC, formaran la columna vertebral de persones amb experiència política, molts d'ells en l'últim antifranquisme, per a què Nacionalistes d'Esquerra pugui agafar forma. Tot i així, la majoria dels adherents de base de NE seran independents i molts d'ells joves sense experiència política. En total, s'adhereixen a NE cinquanta-quatre regidors municipals elegits en diferents llistes l'any anterior, la majoria d'ells, vint-i-dos, de la comarca d'Osona²³³.

6.3.3 *Campanya fratricida entre independentistes*

El BEAN havia nascut com a coalició electoral entre PSAN, BCT i independents per a les eleccions legislatives de 1979. Després d'aquestes eleccions el PSAN abandonà el BEAN però aquest continuà i es constituí en moviment polític²³⁴ tot dotant-se d'una organització assembleària territorial. El BEAN tenia la intenció de presentar-se a les eleccions al Parlament de Catalunya i per aquest motiu els seus dirigents perceben la irrupció de Nacionalistes d'Esquerra com una estratègia per desbancar-los. Observen amb profunda hostilitat el naixement d'una nova organització que té la intenció d'ocupar exactament el mateix espai polític.

Les diferències entre els grups són, principalment, de tarannà i d'incompatibilitat entre els dirigents. Davant d'aquesta situació i a partir del creixement i la consolidació de Nacionalistes d'Esquerra es planteja obertament la possibilitat de fer una candidatura unitària del nacionalisme d'esquerra que inclogui els dos moviments. Comencen les negociacions entre les dues direccions per intentar arribar a un acord, però Nacionalistes d'Esquerra, conscient de la seva superioritat numèrica, no admet un acord entre dues organitzacions, la seva que neix amb força i una altra que no va complir en el seu moment les expectatives electorals. NE proposa la fusió i no pas la coalició tot intentant que els militants del BEAN s'uneixin als de NE des de la base.

Per al BEAN és inacceptable l'arrogància de la nova organització mentre que des de Nacionalistes d'Esquerra es veu amb malfiança haver de col·laborar amb el BEAN. Per una banda, la figura de Xirinacs, és titllada de personalista i poc seriosa. Tot i l'admiració per les campanyes de l'amnistia la seva presència és percebuda des de NE

²³³ "Una embranzida que no es pot parar" a *Més Lluny* núm. 1, febrer de 1980.

²³⁴ Assemblea celebrada el 27 maig de 1979 a Calella (Maresme).

més com una nosa que no pas com un ajut. Per altra banda a Nacionalistes d'Esquerra conflueixen força dirigents que en un moment o altre han coincidit al PSAN on havien compartit un cert rigor intel·lectual i organitzatiu i ara es tornen a trobar còmodes plegats. Aquest sector mira també amb cert recel alguns dirigents del BCT com Joan Antoni Sánchez Carreté amb qui ja havien tingut greus diferències durant la campanya electoral de les legislatives de 1979.

Els mesos passen, s'acosten les eleccions i no s'arriba a cap acord. Entretant diversos grups minoritaris com BERC i l'Assemblea de Catalunya impulsen el "Manifest per la Unitat" adreçat a NE i BEAN en el què sol·liciten un "pacte patriòtic estable i solidari per tal de formar una sola candidatura unitària, independentista i d'esquerra". Els impulsors del Manifest, que crearan el 1981 la Taula d'Independents de l'Esquerra Independentista (TIEI) aconseguen al final 1.200 assignatures però desisteixen en no veure's reconegudes les seves aspiracions²³⁵. El Manifest és publicat al diari AVUI en diverses ocasions i acompanyat de les successives signatures de suport.

La llista de NE a Barcelona és encapçalada per Jordi Carbonell. Nacionalistes d'Esquerra comença la campanya electoral en un ambient d'eufòria ja que està convençut d'aconseguir representació parlamentària. Amb l'economia a zero, comencen la campanya amb aportacions de particulars²³⁶ i crèdits personals que es recuperarien en cas de treure representació parlamentària. Nacionalistes d'Esquerra presenta unes llistes que ells mateixos qualifiquen de pes. Certament, una nodrida representació d'intel·lectuals, escriptors i artistes referència figuren en els darrers llocs de les llistes: Joan Oliver (Pere Quart), Avel·lí Artís Gener (Tísner), Enric Casassas, Jaume Fuster, Lluís Llach, Joan Rendé, Maria Mercè Marçal, Oriol Pi de Cabanyes, Joaquim Carbó, etc.²³⁷ Encapçalen la llista en les altres demarcacions, Josep-Lluís Carod-Rovira per Tarragona, Santi Vilanova per Girona i Laureà Solsona per Lleida.

La presència de militants i exmilitants del PSAN, aquests provinents del MUM, és força rellevant. Així en els primers llocs de la llista de Barcelona apareixen Josep Huguet, Lluís Llerinós, Lluís Solà, Ignasi Perramon o Joan Armet.

Finalment el BEAN es presenta amb les sigles del BEAN-UP (Unitat Popular) i amb el suport del POUM liderat per Pelai Pagès, del Partit Feminista de Catalunya, federat amb el Partit Feminista d'Espanya que dirigia Lúcia Falcón i de l'autoanomenada

²³⁵ Josep Ferrer, 1998, op. cit., pàg. 6, retrata l'estat d'ànim dels que van lluitar des de posicions independents per aconseguir una llista unitària a través de la participació de Salvador Casanovas. A tall d'anècdota, cal citar que fins i tot es va anunciar una vaga de fam per aconseguir la unitat BEAN - NE, que s'acabaria el dia de tancament de les llistes electorals. Vegeu *Avui*, 7 gener de 1980.

²³⁶ Diverses fonts coincideixen a destacar que el cantautor Lluís Llach feu un donatiu econòmic força generós per la campanya electoral.

²³⁷ Vegeu les llistes electorals completes a l'annex d'aquesta tesi.

Assemblea d'Independents de Catalunya. Com a cap de llista per Barcelona presenten al carismàtic Lluís Maria Xirinacs i Joan Anton Sánchez Carreté va en segon lloc. En canvi a les circumscripcions de Lleida, Girona i Tarragona les llistes de BEAN-UP no estan formades per candidats massa coneguts i tampoc no s'hi fa massa campanya electoral.

Durant la campanya el BEAN manté polèmiques amb NE, i publica també a l'AVUI anuncis durant força dies tot i amb la certesa de no aconseguir representació parlamentària. Però el BEAN no és l'únic entrebanc a la campanya de Nacionalistes d'Esquerra. Apareixen al diaris *AVUI* i *Regió 7*, durant diversos dies, anuncis de mida considerable signats per PSAN i FNC demanant als "nacionalistes" que no votin a NE. La creació de NE ha deixat enrere les fractures de les escissions ben obertes. Aviat surten publicades rèpliques dels anuncis que amb el mateix disseny i que demanen als "independentistes" el vot per a NE també signant amb les sigles del PSAN i FNC. Sigui com sigui, els grans beneficiats de la campanya fratricida a tres bandes seran ERC i CiU.

En plena campanya electoral es coneixen els resultats de les eleccions al Parlament basc (9 de març de 1980) molt favorables al nacionalisme i a l'independentisme. Això provoca que tant el BEAN com NE felicitin públicament als dos referents de l'independentisme d'esquerres, HB i EE, amb la voluntat d'auto-anomenar-se'n referents i apropiant-se del possible efecte propagandístic. Il·lustra la situació de desconcert quina va ser la participació d'HB a la campanya electoral catalana. El BEAN en el seu míting final al Palau Blaugrana indica que ha rebut el suport d'HB, però el representant d'aquesta coalició present al míting aprofita el moment per saludar també els abstencionistes PSAN i IPC. NE, per la seva banda, també diu ser "saludat" per aquesta coalició basca durant altres moments de la campanya.

Al tram final de la campanya, els membres de NE estan molt convençuts d'obtenir representació parlamentària ja que han fet un esforç de mobilització important. NE reuneix diversos centenars de persones en mítings en algunes capitals de comarques i celebra el seu míting final al Palau d'Esports de Barcelona que s'omple de gom a gom, reunint el mateix nombre de persones que havien assistit al míting de PSC celebrat unes hores abans al mateix recinte. NE havia comptat, però, amb l'ajuda del seu candidat honorífic, Lluís Llach, que hi havia ofert un concert.

Per la seva banda IPC i els CSPC havien reclamat una llista unitària de l'independentisme que, com al País Basc, tingués la defensa dels patriotes empresonats com a punt fonamental. Després de criticar la manca d'unitat i sobretot a NE, i de valorar positivament el "Manifest per la Unitat" treien importància a la

possibilitat d'assolir representació²³⁸ i afirmen que no donarien suport a cap candidatura.

6.3.4 *L'independentisme fora del Parlament*

Els resultats electorals, a la vegada que donen com a grans triomfadors de la nit electoral a les forces nacionalistes moderades, CiU i ERC, deixen a l'independentisme sense representació parlamentària. Ni NE ni el BEAN s'acosten al 3% de vots necessaris per aconseguir representació. A més, sumant els resultats d'ambdues candidatures, tampoc s'hi hauria arribat. A la circumscripció de Barcelona, les dues candidatures només sumaren un 2,08% dels vots. Curiosament, la majoria dels entrevistats per aquesta investigació, creuen recordar que el percentatge sumat de les dues candidatures sí que superava el 3% i que, per tant, la simple unió de les llistes hauria aconseguit que l'independentisme entrés al Parlament.

Una de les sorpreses de les eleccions va ser ERC que va aconseguir 14 diputats i un augment de vots molt gran respecte a les anteriors eleccions legislatives i municipals. ERC no era en aquells moments un partit independentista. Tot i que Heribert Barrera no havia votat a favor de la Constitució, els republicans es consideraven antimarxistes i liberals. ERC, un partit inexistent en l'antifranquisme a l'interior i molt dèbil durant la transició aconsegueix recuperar-se gràcies a l'aurèola del seu passat, per haver estat el partit dels presidents Lluís Companys i Francesc Macià. Probablement podria haver-hi cert record de vot familiar de l'època de la Segona República i també que ERC es beneficiés dels ajuts econòmics de la Patronal Foment del Treball Nacional²³⁹, que sembla la reberen tots els partits "no marxistes", per tal de d'aturar un possible govern de coalició entre socialistes i comunistes.

La decepció a NE és enorme. S'ha quedat molt per sota les expectatives i NE havia estat creat amb un objectiu molt concret: aconseguir representació al Parlament de Catalunya. NE es quedarà amb un deute econòmic prou important que arrossegirà durant anys i que hipotecarà les seves possibilitats de pagar noves campanyes electorals ambicioses en els futurs comicis. El moviment neix mort ja que si l'eufòria inicial no permet arribar al Parlament, menys hi arribarà després des de l'extraparlamentarisme pur i dur i sense poder explotar el factor novetat.

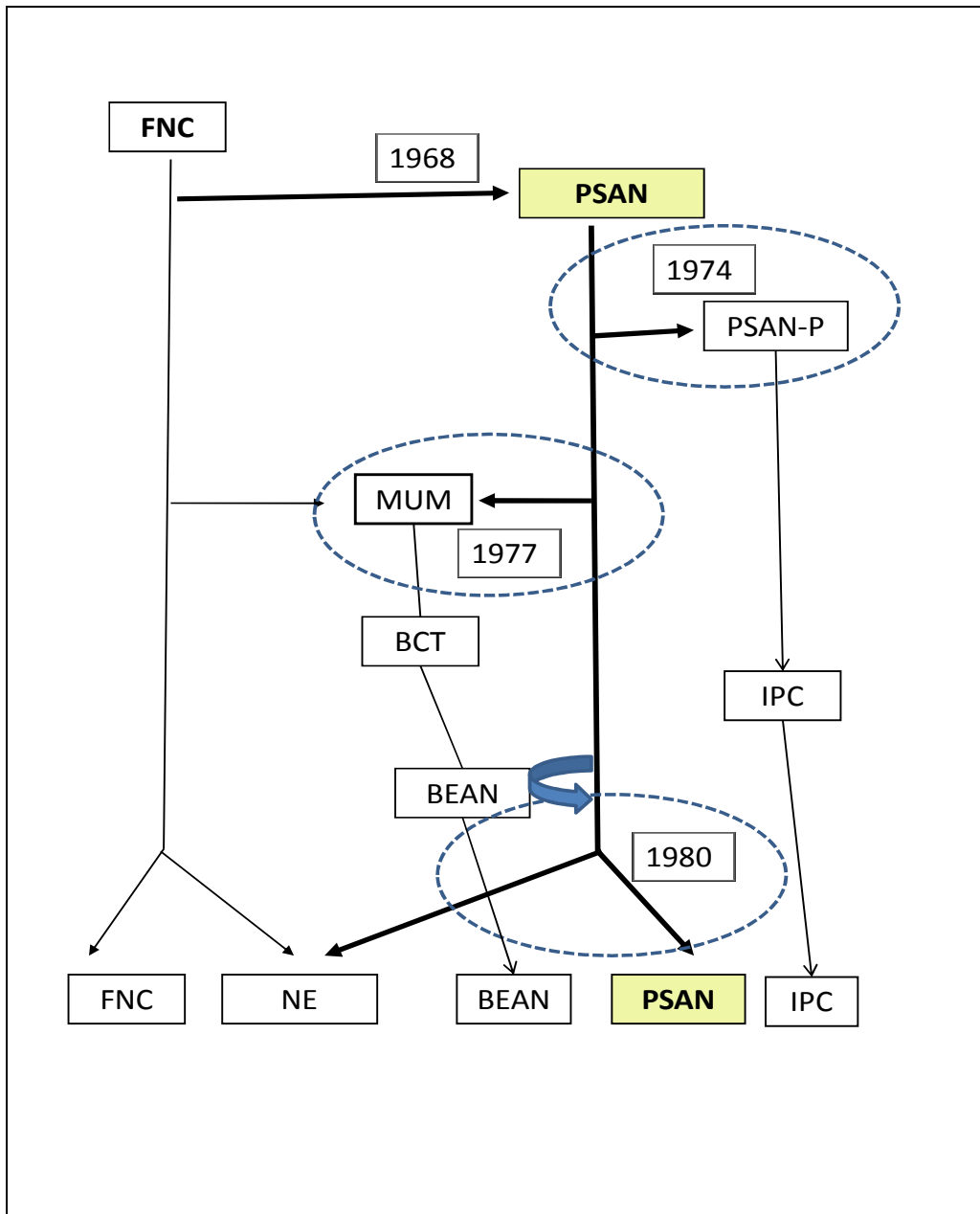
El fet que ni BEAN ni NE entrin al Parlament en aquestes eleccions serà clau per a entendre l'evolució de l'independentisme durant els anys vuitanta. Així, per exemple, hi ha partits polítics nacionalistes d'esquerres, en altres zones de l'Estat, com ara, HB,

²³⁸ "Els independentistes al Parlament de Catalunya" a *Lluita* (IPC), febrer 1980.

²³⁹ Així ho afirma José Antich a *El Virrei*. Barcelona, Planeta, 1994, pàg. 27.

EE, Bloque Nacional Popular Galego (BNPG) - tot i que la perd en les segones eleccions autonòmiques -, Esquerra Galega, PSM que aconsegueixen entrar als respectius parlaments en les primeres eleccions autonòmiques. Des d'allí tindran un altaveu per fer arribar el seu missatge a la població, i evidentment uns recursos econòmics que són imprescindibles per establir una estructura organitzativa digna.

Gràfic 1 - Evolució del PSAN en el marc de l'Esquerra d'Alliberament Nacional (1968-1980)

Font: Elaboració pròpia. L'escissió del FNC es produeix l'any 1968 tot i que la creació del PSAN és del 1969. Emmarcades en línia discontinua les tres escissions que pateix el PSAN durant el període estudiat.

7 La incidència generacional

7.1 Les apostes polítiques i cíviques dels militants del PSAN

A principis de l'any 1980 es dona per acabada l'etapa més brillant del PSAN. En 10 anys el PSAN haurà creat un espai polític propi i hauran passat pel partit independentista diversos milers de militants, la majoria d'ells entre els 20 i els 35 anys d'edat. Per aquests militants i dirigents el PSAN haurà significat una escola política. Una bona part d'ells continuaran la seva militància en altres grups. Trenta anys més tard l'herència ideològica del PSAN la recull directament l'espai extraparlamentari de l'autoanomenada Esquerra Independentista (EI) on hi trobem grups com CUP, Maulets, CAJEI o Endavant i, amb menys incidència agitativa, també els continuadors orgànics del PSAN i l'MDT. Aquest espai polític aposta per la via revolucionària, no parlamentària, per aconseguir la independència dels Països Catalans²⁴⁰.

Però bona part dels joves del PSAN dels anys setanta que han continuat en la vida política ho han acabant fent a altres partits polítics, en bona part a ERC però també repartits per tot el ventall polític, sobretot a Catalunya. Al partit republicà hi han coincidit sectors que van continuar posteriorment per les organitzacions radicals dels anys 80 i principis dels 90 hereves del PSAN o del PSAN provisional (MDT, Terra Lliure, Catalunya Lliure i Assemblea d'Unitat Popular) però també molts altres provinents de Nacionalistes d'Esquerra que també havien militat al PSAN durant el període citat. També podem trobar a antics dirigents PSAN a Iniciativa per Catalunya, al Bloc Nacionalista Valencià, al Partit Socialista de Mallorca, al PSC, al PSPV i, en menor mesura, també a CDC.

El PSAN dels anys setanta aporta quadres i formació política a una generació que acabarà tenint incidència política 25 anys més tard quan alguns dels seus antics militants esdevindran líders polítics de les forces parlamentàries. Tot i haver-se desmarcat la majoria d'ells de la "revolució social", com ho feu ja a la transició bona part de l'esquerra política, al centre del debat polític a Catalunya hi aportaran amb cert èxit la idea del lligam entre les reivindicacions socials i les nacionals, així com la reivindicació independentista. Capítol a part mereix la reivindicació dels Països Catalans: tot i que continua sent defensada de manera reiterada pels independentistes parlamentaris no ha aconseguit situar-se al centre del debat a Catalunya, i quan ho ha estat al País Valencià sovint han sortit reforçats els opositors frontals a aquesta proposta.

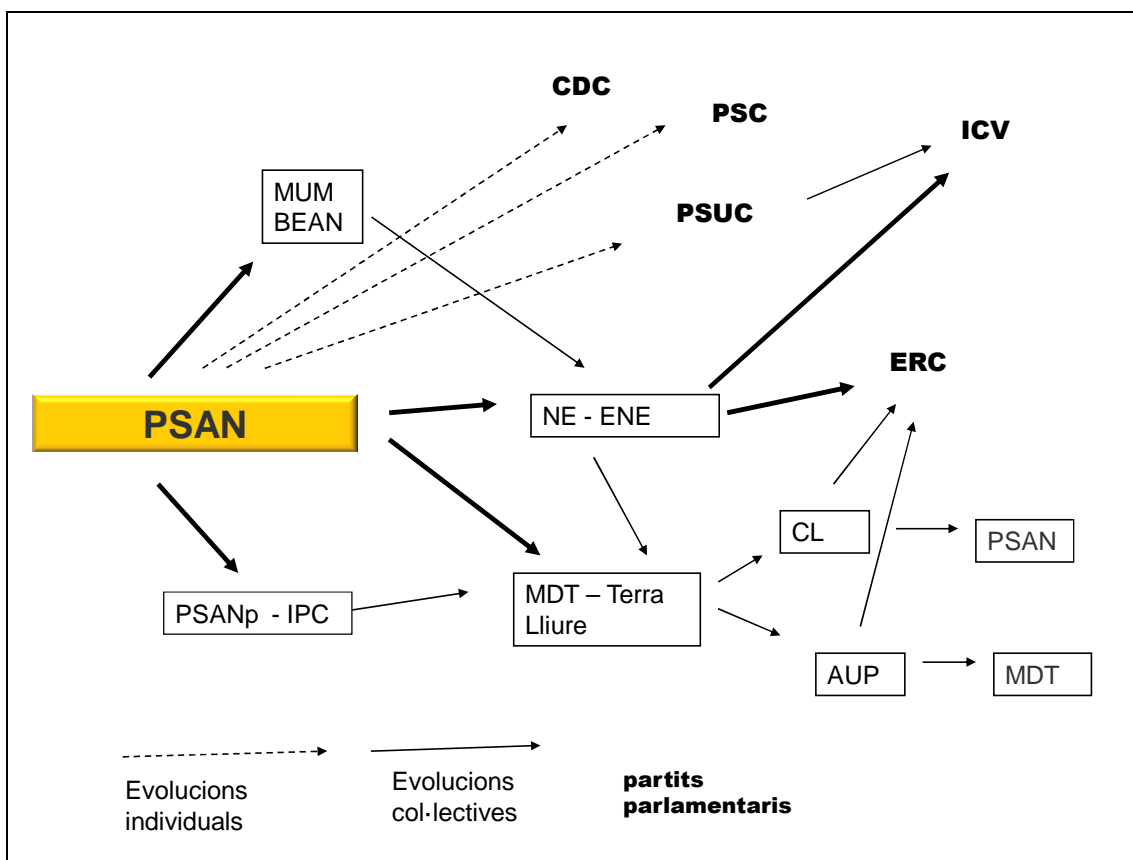
²⁴⁰ Vegeu Buch, Roger. *L'esquerra independentista avui*. Barcelona, Columna, 2007.

L'any 1980 és un moment clau per aclarir l'espai polític independentista. Per una banda, es retrobaran en la mateixa estratègia el sector provinent de la primera escissió del PSAN, ara IPC, amb els que es queden PSAN que optaran pel suport a la lluita armada de TL i l'impuls de l'MDT. Per altra banda es retrobaran bona part dels militants i dirigents de la segona (1977) i tercera escissió (1980) en el projecte de Nacionalistes d'Esquerra (NE) a Catalunya i també de la Unitat del Poble Valencià (UPV). Les dues línies caminaran separades al llarg dels anys 80 tot i que alguns militants dels dos sectors s'acabaran trobant a ERC als anys noranta. A part d'aquestes dues trajectòries d'evolució política, van ser força els militants i dirigents que van optar per fer política institucional en els partits parlamentaris, sobretot al PSC i al PSPV i en menor mesura a CDC i al PSUC. En canvi, durant els anys 80, no trobem antics militants del PSAN a ERC, partit que no passava aleshores els seus millors moments i que encara no s'autodefinia com a organització independentista.

Aquesta reformulació de l'espai independentista de l'any 1980 suposarà la dissolució del ja reduït BEAN (gener de 1982) que havia fracassat a les eleccions al Parlament i que s'havia quedat sense espai polític. Per la seva banda, el FNC, tot i que delmat per la fuga dels seus dirigents als partits parlamentaris, amb l'enèsima incorporació de joves, es podran mantenir durant tota la dècada dels vuitanta aprofitant la nova crescuda de l'independentisme al voltant de l'MDT i posteriorment de Catalunya Lliure. Finalment, aquestes històriques sigles de l'independentisme s'integraran a ERC el primer semestre de 1990 quan els republicans facin el gir ideològic cap a l'independentisme²⁴¹.

²⁴¹ Renyer, Jaume. "Contribució del FNC a la configuració de l'independentisme contemporani" pp. 141-163, a Díaz, D.; Rubiralta F. i Renyer, J. *Una història del FNC (1940-1990)*. Lleida, Pagès Editors, 2006.

Gràfic 2 - Evolució de la generació PSAN dels anys 70 a Catalunya

Font: Elaboració pròpia

Nota: no és un arbre d'organitzacions, sinó el flux de militants que havien militat al PSAN durant els anys 70.

En definitiva, de la generació del PSAN dels 70, es poden distingir quatre grans trajectòries. La primera és la que aposta pel radicalisme i pel suport a l'MDT i Terra Lliure. La segona és que aposta per impulsar nous partits d'esquerra nacionalista partidaris de l'autodeterminació i que només podrà recollir èxits després d'una llarga travessa del desert. La tercera és la que opta, de manera individual, per la incorporació als partits vencedors de la transició. La quarta seria la de les persones que no prenen una opció partidària però si fan una aposta, individual o col·lectiva segons el cas, pel suport a les expressions culturals en català. Finalment, un nombre no determinats, minoritari clarament entre els antics dirigents del PSAN, es retira de l'arena pública. Totes les fonts consultades coincideixen en que són molt pocs els casos de retirada absoluta d'algun tipus de compromís polític nacional o social, sobretot de les persones que van ser dirigents del partit.

La majoria de membres que havien estat del front cultural del PSAN a mitjans dels anys 70 van seguir incidint en el món cultural català. En molts casos continuant una carrera literària exitosa, reconeguda amb prestigiosos premis literaris, però també fomentant cert activisme cívic, concretat en l'impuls d'institucions culturals com l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana o el PEN Club, en la línia ja iniciada en el Congrés de Cultura Catalana. Molts d'aquests intel·lectuals van donar suport entusiasta a NE, formant part la majoria d'ells de les llistes electorals del Parlament de 1980, però abandonarien ben aviat la primera línia del compromís partidari. Entre aquests destaquem a Carles Jordi Guardiola que seguí dirigint l'Editorial La Magrana fins l'any 2000 o Jaume Fuster (+1998) que tingué un paper destacat com a secretari de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC) durant diversos anys i també en l'impuls del PEN Club. Maria Mercè Marçal (+1998) convertida en referent feminista i independentista impulsà el 1994 el col·lectiu d'escriptores del Centre Català del PEN Club.

A continuació, seguirem les trajectòries polítiques principals dels militants del PSAN de Catalunya i del País Valencià on hi ha prou casos per poder dibuixar trajectòries col·lectives. Pel que fa a Mallorca, el PSAN només va durar un any i va reunir un grup relativament reduït de militants, pel que no és possible de parlar d'una "generació PSAN" a diferència del que si va passar en els altres dos territoris. En l'àmbit polític, un grup de militants illencs del PSAN van participar en el PSM i en van arribar a ser dirigents, mentre d'altres, com Joan Quetglas, anys més tard van participar a la fundació de l'MDT a les Illes. Altres, com Antoni Serra, van continuar el seu compromís des de l'àmbit cultural formant part de la junta de l'AELC durant diversos anys.

7.2 L'aposta per l'enfrontament amb l'Estat: MDT i Terra Lliure

El sector més radical del PSAN, que és qui mantindrà les sigles del partit, a partir de 1980 i una vegada s'ha separat del sector moderat que ha anat a NE, té via lliure per coincidir amb IPC en l'estratègia d'enfrontament amb l'Estat, amb l'antiautonomisme i, en definitiva, amb l'enfrontament amb el que anomenaren "bloc sucursalista". En aquest sentit aquest sector del PSAN és un dels únics casos de partit polític en l'àmbit estatal, que després de participar de manera activa en el procés de transició democràtica i a les instàncies unitàries opta, posteriorment, per donar suport a la lluita armada.

Des d'aquest sector de l'independentisme s'interpreta que les col·laboracions anteriors amb altres sectors polítics, com per exemple la participació a l'Assemblea de Catalunya, els han fet perdre "temps i gent". La "fossa" personal i estratègica amb els

antics companys que ara estan a NE és tan profunda, que pràcticament no tornen a coincidir en cap convocatòria ni acte públic. També refredaran les relacions amb el nou moviment cívic Crida a la Solidaritat (1981-1993) que aviat serà titllada de “mur de contenció de l’independentisme” per part dels independentistes radicals.

Però aquest replegament en les pròpies forces, lluny de marginalitzar el petit espai polític el cohesionà i a partir de tensionar la legalitat i de contraatacar la “repressió” amb noves accions, vindrà el creixement. Després de quatre anys de travessa del desert, l’èxit arribarà amb l’esclat juvenil del MDT a partir de 1984.

Durant els primers anys de la dècada dels vuitanta els militants d’IPC i PSAN, tindran molts problemes amb la justícia. Els primers, acusats directament de pertànyer o col·laborar amb Terra Lliure, patiran molt més. Però els segons, tot i pertànyer a un partit legalitzat que va fer la transició amb certa tranquil·litat judicial, també seran detinguts en diferents ocasions per encartellar o repartir octavilles, i els seran prohibides les celebracions d’alguns actes. Una dels casos més representatius van ser les detencions de dirigents d’IPC quatre dies després de la Manifestació contra la LOAPA (14 de març de 1982) acusats de “delicte de rebel·lió” per aguantar la pancarta del bloc independentista que posava “independència”²⁴². Un altre cas polèmic fou la detenció del dirigent del PSAN Salvador Balcells per la seva intervenció en el míting del Fossar de les Moreres de 1980, per llegir un parlament de tipus ecologista. De fet, entre els anys 1980 i 1984 els reculls de premsa del PSAN són monotemàtics al voltant de la repressió que asseguren patir. El dirigent del PSAN Josep Guia fou acusat de desacatament al Governador de València (desembre 1981) i en diverses ocasions es produïren detenció de parades de venda de material del partit²⁴³. En aquests anys, els comunicats de premsa del PSAN només són publicats a la premsa si versen sobre temes relacionats amb la repressió, com el que feia manifest la crítica a ETA-pm i a EE, relacionat amb les detencions de militants del PSAN pel cas Berga²⁴⁴.

Entretant, hi haurà un increment quantitatiu de la presència de Terra Lliure que serà el catalitzador de tot aquest sector polític i serà un impulsor de la futura unitat orgànica. TL esdevé ràpidament una mena de referent indiscutible i una icona per als nous seguidors, tot i la confusió inicial en ser confós per un grup de caràcter ecologista²⁴⁵. A partir de *Lluita* es constata ben aviat la influència que té TL en el PSAN. S’hi publica la “Crida de Terra Lliure”²⁴⁶, els seus comunicats posteriors, així com abundants articles sobre la repressió dels “patriotes catalans”. El PSAN renova la seva Declaració Política

²⁴² Castellanos, 2003, op. cit., pàg. 125.

²⁴³ Dossier “Repressió institucional contra el PSAN”, abril de 1982.

²⁴⁴ “La presència d’ETA-pm als Països Catalans” a *Lluita* (segona època), núm. 12, març de 1981.

²⁴⁵ Per l’ambivalència del nom, per algunes accions inicials, com l’atemptat contra les obres a la Pedrera del Pedraforca, i també perquè en començar a actuar ho fa sense nom.

²⁴⁶ *Lluita*, núm. 16 (segona època), setembre de 1981.

de Principis el febrer de 1982 deixant clar la nova línia rupturista que ja havia quedat dibuixada en el Manifest Programa presentat per aquest sector del partit el 1980.

L'organització armada Terra Lliure (1979-1995), efectuarà al llarg de la seva existència dos centenars d'atemptats²⁴⁷, sense arribar a sobrepassar, a diferència d'ETA, l'estadi de propaganda armada²⁴⁸. La majoria d'aquests atemptats realitzats amb explosius tenien com a objectius repetidors de Televisió Espanyola, oficines d'Hisenda, oficines de l'INEM, oficines de companyies elèctriques, oficines bancàries, comissaries de policia, quarters de la Guardia Civil, o monuments commemoratius. Però també destaca algun atemptat a persones com el conegut tret disparat a la cama al periodista i professor Federico Jiménez Losantos, (21 maig de 1981). El 1981 i el 1984 es produïren dos salts quantitius importants en el nombre d'atemptats anuals, que baixaria el 1991 per desaparèixer pràcticament a partir de 1992. Terra Lliure es dissoldrà oficialment el 1995, després de constatar el seu escàs suport social i la pressió policial constant, així com també la manca d'efectius. Terra Lliure patirà durant la seva trajectòria la mort de quatre activistes, el citat Martí Marcó a mans en un tiroteig amb la policia i tres més, per errors propis durant la manipulació d'explosius²⁴⁹. Les accions de TL produiran, durant tota la seva trajectòria, un increment de detinguts i encausats que a la vegada faran augmentar la dinàmica "acció – repressió – reacció" que els CSPPC ja havien iniciat amb cert èxit a finals de la dècada anterior.

Amb el rerefons de l'actuació de TL i dels CSPPC, hi haurà un lent procés de confluència política. Ja des de l'11 de setembre de 1980 es convocaren actes conjunts al Fossar de les moreres per part dels grups independentistes, clarament diferenciats tan dels partits parlamentaris com de NE. Entre els col·lectius convocants destacaven els CSPPC, PSAN i IPC, i cada any la temàtica antirepressiva i l'elogi als "patriotes catalans", és a dir als presos de Terra Lliure, esdevindran els eixos centrals dels manifestos que s'hi llegiran. Retrobats els dos antics PSAN en idèntic espai polític, cada vegada faltará menys perquè es retrobin també orgànicament. A partir de 1982 s'intensificaren els contactes i es crearan els Grups de Defensa de la Terra. També diversos col·lectius comarcals independentistes participaren en les reunions preparatòries per a la propera confluència. La convocatòria del Fossar de les Moreres de l'11 de setembre de 1983 ja du el lema explícit de "Construïm el Moviment de Defensa de la Terra".

IPC arribarà a aquest procés de confluència dividit per una petita escissió interna que també afecta a Terra Lliure, i que controla els exiliats de la Catalunya Nord. Aquesta

²⁴⁷ Vegeu llista d'accions de Terra Lliure a Usall, Ramon (ed.). *Parla Terra Lliure. Els documents de l'organització armada*. Lleida, Edicions El Jonc, 2000, pp. 263-273.

²⁴⁸ Vilaregut, Ricard. *Terra Lliure. La temptació armada a Catalunya*. Barcelona, Columna, 2004, pàg. 36.

²⁴⁹ Durant la seva trajectòria Terra Lliure produí diversos ferits en les seves accions i, de forma accidental, la mort d'una persona a Les Borges Blanques, en un atemptat contra els jutjats de la població el 10 de setembre de 1987.

escissió coneguda amb el nom “els fiblons” donarà lloc al grup La Nova Falç, i tot i les seves petites dimensions agrupa a importants exdirigents d’IPC. És per aquest motiu que en l’assemblea constituent del Moviment de Defensa de la Terra (MDT), el març de 1984 a l’Alforja (Baix Camp), el PSAN pren la iniciativa i l’IPC debilitat no s’hi incorpora fins la primavera del 1985 quan una important caiguda de dirigents de TL provoca un reagrupament dins el sector independentista. L’MDT es definí com un:

“Front revolucionari d’Alliberament Nacional, que lluita per defensar el país de les agressions constants que rep, polítiques, ecològiques, urbanístiques, econòmiques, socials, culturals, lingüístiques, i per destruir la vella organització social que les provoca –capitalista, policial, patriarcal i masclista, consumista, alienadora, etc. i per construir –alternativament – una nova societat catalana, unificada, independent i socialista”.

Altres organitzacions sectorials a l’òrbita de l’MDT d’aquells anys, però que no tindran tanta importància com els CSPC, són els Grups de Defensa de la Llengua (GDL), l’AEIU²⁵⁰, Dones Independentistes o la Taula Antinuclear i Ecologista.

Els anys d’existència del MDT van significar una increment de la mobilització juvenil que contrasta amb el desencís posterior a la transició que es vivia en altres espais polítics. L’MDT i TL generen una marca important, l’estètica violentista de l’estelada blanca sobre fons negre que causa impacte entre certs sectors juvenils àvids de contundència en les accions de carrer. En els seus millors moments l’MDT convoca manifestacions amb més de 10 o 15.000 persones a Barcelona i estén l’activitat agitativa a molts barris de Barcelona així com a un gran nombre de comarques dels Països Catalans. Són els únics anys en què l’independentisme revolucionari estarà unit en una sola sigla i pot expressar el seu màxim potencial, més tenint en compte que no hi havia cap altre sector polític, ERC encara trigaria uns anys a fer-ho, que es declarés independentista en aquell moment.

L’impuls de l’MDT coincideix amb el segon salt quantitatiu de l’activitat de Terra Lliure. De la simbiosi entre els dos grups destaquen els tradicionals mítings al Fossar de les Moreres de Barcelona durant el matí de les diferents Diades de l’onze de setembre, en què milers de joves cridaren visques a Terra Lliure durant els parlaments dels líders del MDT. En algunes ocasions, feren acte de presència alguns encaputxats amb pancartes de TL i crits favorables als presos, “patriotes catalans” segons l’argot independentista i a la lluita armada. També destaca una manifestació per Sant Jordi de 1986 a Barcelona,

²⁵⁰ Cervelló, Josep M. “L’AEIU i la generació del 79.” a *5 anys en marxa! Construïnt alternatives des de les aules*. Barcelona, Edicions CEPC, 2006.

“Que se’n vagin” i al crit de “Fora les forces d’ocupació” que aplegà també diversos milers de joves.

La majoria dels militants de l’MDT eren joves que no havien viscut el franquisme i la transició i que tenien un cert enlluernament per la dinàmica de l’esquerra abertzale i la consolidació d’Herri Batasuna. El seus dirigents, però, ho eren majoritàriament a la vegada del PSAN i de l’IPC. Aquests, que portaven ja uns anys en l’espai independentista, veien com tot d’una les seves consignes eren seguides per centenars de joves. Per primera vegada en molts anys, l’independentisme gaudia d’un entorn important de simpatitzants, en una situació de cert protagonisme social absolutament inèdit en la seva història recent.

Coincideix aquest augment de l’independentisme al carrer amb un descens de les altres lluites d’extrema esquerra i moviments socials que havien estat molt forts durant la transició. L’anuari del setmanari *El MON* de 1986, dedica un dossier especial a l’independentisme titulat “un moviment pròsper”²⁵¹, que fa un repàs de la Crida, l’MDT, TL i de l’auge de l’independentisme sociològic d’aquells moments. En aquest article es planteja fins a quin punt aquest independentisme totalment antiautonomista paradoxalment s’alimenta i s’afirma a partir dels conflictes permanents entre el govern català de CiU i els governs espanyols per disputes sobre competències (obertura del segon canal de Televisió de Catalunya, el Canal 33, finançament autonòmic, cas Banca catalana, etc.). Es podria tractar del resultat de la tensió provocada. Segons aquest periodista, el pujolisme, que recordem està a anys llum políticament dels independentistes, utilitza el moviment com a amenaça: si no es fa cas a l’autonomisme, es podria arribar a descontrolar l’independentisme. Denota l’article l’existència d’una preocupació social pel fenomen de la incipient violència, dels atemptats de TL i dels aldarulls de l’onze de setembre, amb enfrontaments amb la policia a plena llum del dia que incloïen llançaments de còctels molotov. La por per la creació d’una “Herri Batasuna catalana” era ben present a la classe política.

Però l’ascens del MDT topa amb les dificultats internes habituals en grups extraparlamentaris per soldar una organització política estable. Les tensions entre els dos principals partits que conformen el moviment aviat esclataran tot i que la nova base jove, no estava enquadrada, majoritàriament, ni al PSAN ni a l’IPC i militava directament a l’MDT. Per una banda el sector oficial recolzat pel PSAN i liderada per Josep Guia presentà una ponència que apostava per un “Front Patriòtic”. Entre d’altres, s’apostava per anomenar Catalunya al conjunt dels Països Catalans i, sobretot, de col·laborar a crear un ampli Moviment Català d’Alliberament Nacional (MCAN) que

²⁵¹ Vegeu reportatge de Joan Sella “La temptació independentista” a l’*Anuari El Món 1986*. Barcelona, 1987.

hauria d'aplegar a un ventall més ampli d'independentistes, no només als marxistes revolucionaris.

Per la seva banda l'IPC, liderat per Carles Castellanos, i altres sectors com el grup coneguts com "l'Havana", que tenien la seu al districte de Ciutat Vella de Barcelona, presenten una ponència que du per nom "Per una Política Independentista de Combat" (PIC). Apostaren per la "Unitat Popular" i acusaren la tendència del front patriòtic d'interclassista i dirigista. En aquesta ponència es dona més importància a la ideologia i es criticà el perill de la manca de politització de les bases independentistes emmirallades per consignes fàcils sense contingut ideològic més enllà d'un patriotisme visceral.

La primera part de la Segona Assemblea Nacional de l'MDT, celebrada a principis de 1987, la guanyà la ponència PIC en contra de la majoria dels dirigents que donaven suport al Front Patriòtic. La segona part de la Segona Assemblea es celebrà per separat allà on cada sector tenia més possibilitats de guanyar. La història de l'escissió es repeteix a l'independentisme català, seguint el mateix model de l'any 80 quan el PSAN es partí en dos grups. El sector "Front patriòtic, que serà conegut com a MDT-PSAN guanyà en l'assemblea celebrada a València i el sector PIC, que serà conegut com a MDT-IPC en la que se celebrà a Barcelona. La divisió de l'MDT provocarà un esberlament de tot el sector i també de les organitzacions sectorials on es reproduirà el trencament orgànic.

El trencament de l'MDT provocarà una lluita molt forta per la propietat de les sigles, i per mantenir els afiliats que queden absolutament desorientats. Durant un temps la imatge gràfica dels dos moviments era la mateixa i resultava difícil per als simpatitzats, davant d'una parada de material o un cartell, saber de quin dels dos MDT es tractava. La divisió arribà a tal punt de duresa que s'arribà a les mans durant les hores prèvies a l'acte del Fossar de les Moreres de l'11 de setembre de 1988. Es tractava d'ocupar físicament l'espai simbòlic dels independentistes per poder guanyar legitimitat realitzant el tradicional míting. La imatge d'enfrontaments interns farà augmentar la percepció pública de descrèdit d'aquest sector polític. Per la seva banda, TL podrà mantenir la unitat fins a la IV Assemblea en què quedarà dividida també en dos sectors. El sector conegut com Terra Lliure IV Assemblea, més propera al PSAN, i liderada per Pere Bascompte iniciarà posteriorment un apropament a ERC.

Aquesta fractura facilitarà l'inici d'un degoteig de militants i dirigents cap a ERC que s'incrementarà sobretot a partir de dues entrades organitzades (1991 i 1995), fet que

provoca que una part important dels quadres del partit republicà provinguin d'aquest independentisme radical dels anys 80²⁵².

Abans, però, encara es viurà una certa revifalla de l'MDT-PSAN a partir de la seva dissolució i de la creació de l'organització política Catalunya Lliure (CL), aprofitant la campanya de les eleccions europees de 1989 i, sobretot, del creixement important del seu moviment juvenil de referència, Maulets, creat el 1988. La recuperació d'aquest subespai quedarà del tot estroncada quan el 1991 una part important de CL i de Maulets ingressaria a ERC arran de la dissolució de TL IV Assemblea. Aquest sector ja no tornaria a aixecar el cap com ho constata el seu fracàs en les eleccions al Parlament de Catalunya de 1992 i provocaria que el PSAN després de la dissolució de CL (1995-96), tornés a aparèixer a la llum pública, com a partit, ara ja minoritari, dins de l'independentisme català.

Per la seva banda, l'MDT-IPC manté durant un temps certa presència en diversos municipis i també a la ciutat de Barcelona a partir de la seva influència en alguns casals independentistes i la creació de l'organització Joves Independentistes Revolucionaris (JIR), el 1990. Aquest sector de l'MDT, que a partir de 1989 ja no ha de competir per la sigla amb l'altre sector, intenta refundar-se amb grups provinents de la Crida a la Solidaritat, tot creant l'Assemblea d'Unitat Popular (AUP) que no reeixirà en l'intent de vertebrar un ampli front per l'autodeterminació. Una vegada constatada la inoperància del projecte AUP, una bona part dels seus dirigents ingressaran també a ERC el 1995.

Després dels fracassos de CL i de l'AUP serà el torn d'una nova generació d'independentistes revolucionaris que el 1996 crearan la Plataforma per la Unitat d'Acció (PUA) i que precisament basaran part de la seva identitat política en la crítica als "vells independentistes" que amb les seves divisions generacionals estèrils havien matat, al seu entendre, l'esperit revolucionari i s'havien "venut" als republicans. El naixement de la PUA, reconvertida en Endavant (OSAN), l'any 2000, és significatiu pel trencament orgànic i personal, que no ideològic, amb tota la generació de l'independentisme anterior.

Per valorar el suport electoral d'aquest sector independentista radical al llarg dels anys 80 només disposem dels resultats que obtingué Herri Batasuna a les eleccions europees de 1987 i 1989 que, de tota manera, estaven amplificats per l'immens ressò

²⁵² Vegeu Malló, Oriol. *De les armes a les urnes. Coses que volia saber sobre ERC i no s'atrevia a preguntar*. Barcelona, L'esfera dels llibres, 2005. En aquest llibre es fa el seguiment de 12 persones que havien pertangut a TL o MDT i que a l'any 2005 eren militants d'ERC. Vegeu també Buch, Roger. "De l'esquerra d'alliberament nacional a ERC. Els antecedents extraparlamentaris dels diputats d'ERC dels anys 90.", pp. 185-194, a Alquézar i altres. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona, Columna, 2001, on es mostra que la majoria dels diputats d'ERC del moment provenien o bé de l'MDT o bé de la Crida, o bé de Nacionalistes d'Esquerra.

mediàtic de que disposava l'organització abertzale, molt més coneguda per l'opinió pública catalana per qualsevol altra organització independentista autòctona.

Tot aquest sector independentista radical donà suport el 1987 a la candidatura d'Herri Batasuna per les eleccions europees, aprofitant l'existència d'una única circumscripció estatal. HB obtingué en aquesta convocatòria uns bons resultats globals i a Catalunya aconseguí, amb molta diferència, els millors resultats fora del País Basc i Navarra (39.692 vots, 1,31% vots emesos). De tota manera, cal indicar que dins del vot a HB també s'hi ha d'incloure una part de vot d'esquerra antisistema no independentista, com ho demostra el fet que grups com MCC o LCR també hi donaven suport i, sobretot, els resultats que obtingueren en poblacions de l'àrea metropolitana de Barcelona. A ciutats com L'Hospitalet de Llobregat, Cornellà o Santa Coloma de Gramenet, on habitualment els partits nacionalistes catalans no treien bons resultats, els percentatges que obtingué Herri Batasuna superaren els aconseguits al conjunt de Catalunya. Donaren suport a HB, les organitzacions MDT, Nova Falç, MEN, LCR i MCC i la col·laboració no nominal d'alguns dirigents de la Crida a la Solidaritat. La branca de l'MDT que defensava el Front Patriòtic només va recomanar el vot sense fer campanya.

Poques setmanes després d'aquestes eleccions ETA provocà l'atemptat als magatzems Hipercor de Barcelona (19 de juny de 1987) que provocaren una quarantena de morts. Aquest atemptat provocaria al si de l'independentisme català diverses reflexions. En primer lloc la constatació de que l'atemptat incrementava el desprestigi social de la lluita armada i per tant, en el si del TL i del moviment independentista en general, es dubtà de l'eficàcia d'aquest tipus d'accions. En segon lloc, provocà una reacció contrària a l'independentisme basc, que contrastava amb l'habitual actitud d'emmirallament, que fou acusat d'ingerència en els afers independentistes dels Països Catalans²⁵³.

Dos anys més tard, el 15 de juny de 1989, Catalunya Lliure es presenta a les segones eleccions al Parlament Europeu aconseguint 16.885 (0,71%) a Catalunya²⁵⁴ mentre Herri Batasuna, que comptava amb el suport de l'altre sector de l' MDT, n'aconseguia 15.427 vots (0,65%). Es prou clar com CL aconsegueix prendre la meitat dels vots que HB havia obtingut el 1987. A les eleccions al Parlament de Catalunya de 1992, coincidint amb la campanya electoral d'ERC, per primera vegada amb un missatge clarament independentista, Catalunya Lliure es presentà a les eleccions per darrera vegada obtenint només 5.241 vots (0,2%).

²⁵³ Sobre la reacció de l'atemptat al si de l'independentisme català vegeu les reflexions de Castellanos, 2003, op. cit., pàg. 141 i de Bassa, David i altres. *L'independentisme català (1979-1994)*. Barcelona, L'index, 1994, pp. 103-105.

²⁵⁴ CL aconseguí 2.223 vots al País Valencià (0,13%) i 666 a les Illes Balears (0,28%). Font: Ministeri de l'Interior.

Una de les característiques d'aquest espai polític independentista revolucionari ha estat la seva constant renovació generacional i l'atractiu que ha tingut com a primera experiència política per a molts joves²⁵⁵. És per aquest motiu que, trenta anys després amb contínues entrades de joves, els qui van militar al PSAN durant els anys 70 formen actualment una part molt reduïda del conjunt dels militants de l'Esquerra Independentista. Continuen militant al PSAN, tot i que amb diferent nivell d'implicació personal, dirigents històrics com Josep Guia, Salvador Balcells, Jordi Moners, Maria Conca o Francesc Candela i a l'MDT Carles Castellanos. Cap d'aquests dos grups, però, són els principals referents de l'EI als anys 2000. També hi ha altres antics militants del PSAN i del PSAN-P, sense estar enquadrats orgànicament, continuen en aquest mateix espai polític: són els casos de Carles Benítez, Josep Serra "Cala", Agustí Barrera, Xavier Mitjà, Eva Serra, Blanca Serra i, especialment de Lluís Maria Xirinacs (+2007), que va ser homenatjat de manera multitudinària per l'Esquerra Independentista al Fossar de les Moreres el dia del seu funeral. En la seva opinió, són ells els que s'han mantingut fidels als principis del moviment mentre que els seus antics companys han "traït" els principis originals del PSAN. Però per als altres, tal i com es desprèn de la majoria d'entrevistes realitzades, el que han fet és evolucionar i abandonar el grupusculisme inoperant i el marxisme de manual de l'època per poder defensar les idees d'alliberament social i nacional amb molta més eficàcia.

Al llarg dels anys 90, un nombre significatiu de militants de TL, Catalunya Lliure, Maulets i l'AUP van ingressar a ERC. La majoria d'aquests eren prou joves com per no haver militat ni al PSAN ni al PSAN-P als anys 70 i per tant no entren dins el nostre objecte d'estudi. Alguns d'ells van aconseguir càrrecs importants al si del partit republicà i també al govern de la Generalitat i a altres institucions. En són exemples Xavier Vendrell, Jaume Oliveras, Carme Porta, Bernat Joan, Agustí Cerdà, Eduard López o Lluís Salvador. Cal destacar, però, que alguns d'aquests nous militants republicans sí que havien militat al PSAN o a IPC a finals dels anys setanta²⁵⁶. Serien persones dirigents del PSAN, IPC, CSPC o TL dels anys 80 que a finals dels setanta eren joves militants de base del PSAN o l'IPC. Tot i que l'any 80 van optar pel sector del PSAN radical o bé ja eren a IPC, 10 o 15 anys després s'acabarien trobant amb els escindits "moderats" de NE, a ERC. Entre els casos més significatius hi trobem Ignasi Fortuny, Jaume Renyer, Robert Ara, Jordi Vera, Pere Bascompte, Josep Aixalà, Josep Maria Cervelló, Robert Ara, Teresa Aragonès o Jaume Fernández Calvet²⁵⁷.

²⁵⁵ Buch, 2007, op. cit., pàg. 53.

²⁵⁶ En alguns d'aquests casos, la militància a ERC no va durar gaires anys, bé per que van abandonar el compromís polític com Pere Bascompte o bé perquè com Josep Aixalà i Jordi Vera van escindir-se quan Àngel Colom va fundar el Partit per la Independència (PI).

²⁵⁷ Tot i que les trajectòries són força semblants hi ha algunes excepcions. Així, per exemple, Jaume Renyer va afiliar-se a NE per després retornar al MDT-PSAN i Jaume Oliveras també va passar de NE al MDT per acabar a ERC. Vegeu Malló, 2005, op. cit., pàg. 131.

Pel que fa a la influència de l'independentisme radical en el conjunt de la militància del partit republicà, les dades sobre antecedents polítics del XXI Congrés d'ERC celebrat el 1996²⁵⁸ ens mostren una influència destacada en els antecedents polítics. Així un 4,3% del total d'assistents al Congrés provenen del grup "MDT,PSAN,Catalunya Lliure" i un significatiu 11,7 del grup "independentistes diversos", el percentatge més alt de tots els partits parlamentaris.

En la introducció en la Declaració Ideològica d'ERC aprovada pel 19è Congrés Nacional (19 de desembre de 1993) a Barcelona, es citen expressament algunes organitzacions amb la intenció explícita de valorar-les com a antecedents en el passat de l'espai polític de "l'esquerra nacional" que no sempre havia ocupat ERC en exclusiva. Aquest aclariment era del tot lògic, ja que la majoria dels militants d'ERC de més de quaranta anys no militaven de joves a ERC sinó en aquestes altres formacions.

"[...] tot això produí un trencament en la unitat històrica de l'esquerra nacional al Principat, que d'articular-se majoritàriament al voltant d'ERC en els anys trenta, passa a organitzar-se també sota altres formes en el temps de la resistència antifranquista dels quaranta fins a la primera meitat dels setanta (FNC, PSC-R, PSAN...) i durant la transició de la segona meitat dels anys setanta i els vuitanta (NE, Crida a la Solidaritat, MDT, Catalunya Lliure...)"

7.3 L'aposta per l'esquerra autodeterminista: De NE a ICV i ERC

L'altre sector important de l'independentisme dels anys 80 i que, en bona part provenia també del PSAN, era el que representava Nacionalistes d'Esquerra (NE) i que el 1984 es convertí en l'Entesa dels Nacionalistes d'Esquerra (ENE). Al País Valencià, aquest mateix sector provinent de l'escissió de 1980, seria clau en la fundació de la Unitat del Poble Valencià (UPV) el 1982.

Com hem vist, un sector del PSAN s'incorporà a NE posant-hi les màximes energies per poder assolir representació al Parlament de Catalunya el 1980. Si NE no havia obtingut representació parlamentària en el moment inicial de màxima eufòria i concentració de forces, més difícil ho tindrà en el futur quan ja hauria perdut aquesta empenta. Tot i la decepció i la retirada d'alguns dels intel·lectuals que hi donaven suport, Nacionalistes d'Esquerra es refeu del sotrac electoral i decidí consolidar-se com a moviment polític. Pocs mesos després de les eleccions, l'11 setembre de 1980 NE reuní quatre mil simpatitzants a la Plaça del Rei de Barcelona en el míting de la Diada que confirmaren

²⁵⁸ Vegeu l'article sobre ERC de Jordi Argelaguuet i Jesús Maestro a Sánchez, Jordi (ed.). *Estudis de les elits dels partits polítics a Catalunya*. Barcelona, ICPS, 1999. pp. 65-82.

la voluntat de continuar amb el projecte. NE consolidà en els següents mesos diverses sectorials temàtiques i òrgans estables com el Secretariat, el Consell Polític o l'assemblea general de representants de base. En aquest sentit, el moviment es dotà de publicacions regulars com *Més Lluny* o *Calaix de NE* i celebrà diverses Escoles d'Estiu.

D'aquests primers anys sobresurt l'activitat de la sectorial de cultura que participà directament en la creació del moviment cívic catalanista Crida a la Solidaritat²⁵⁹, tot i que posteriorment en perdrà la capacitat d'influència a mans d'Àngel Colom. També destaca la sectorial ecologista que organitzarà La Festa de la Terra celebrada al Born de Barcelona, les Assemblees de Joves de Nacionalistes d'Esquerra (AJNE) i diversos nuclis comarcals, especialment actius a Osona i al Bages. L'activitat d'aquests primers anys de NE posava a la pràctica dos aspectes importants. En primer lloc la insistència en ajuntar la reivindicació social i els drets nacionals com ja havia fet el PSAN en els anys anteriors. En segon lloc, i com a novetat, apareixia una manera nova d'entendre l'esquerra que, per primera vegada no se centrava únicament en la lluita de classes. D'entre les prioritats de NE en sobresortien amb força les reivindicacions feministes, el pacifisme i l'objecció de consciència, les llibertats sexuals i l'ecologisme. En certa manera, s'hi notava la influència dels innovadors *Grünen* alemanys²⁶⁰ que feien de portaveus dels anomenats "nous moviments socials". Aquesta tendència seria premonitòria de l'evolució d'una part de l'esquerra catalana, pocs anys més tard, cap a l'ecosocialisme.

NE es presentarà a les eleccions legislatives espanyoles de 1982 aconseguint per al Congrés només una part dels vots que havia obtingut dos anys abans al Parlament. En canvi, la candidatura d'Avel·lí Artís Gener (Tísner) al Senat per Barcelona obtingué la gens menyspreable xifra de 69.602 vots. Aquest fet és indicatiu de que NE podia ser percebut com una "segona opció" per a electors que al Congrés o al Parlament votaven altres formacions més moderades. En les eleccions locals de 1983 NE obtingué 7 regidors en llistes pròpies, un d'ells a Vic i alguns altres, com a Sabadell, figurant com

²⁵⁹ Sobre la participació de NE en la creació de la Crida vegeu Poblet, 2004, op. cit., pp. 24-25. La Crida a la Solidaritat en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes, (1981-1993) es configurà com el "tercer pol" independentista dels anys 80. A diferència dels altres dos pols (MDT i NE), no prové de la trajectòria socialista revolucionària del PSAN sinó d'una tradició de catalanisme cívic i no violent que tingué durant la transició la màxima expressió en la Marxa de la Llibertat (1976). Fou un grup força compacte que disposava d'una xarxa important de simpatitzants i col·laboradors i, sobretot, d'un significatiu ressò mediàtic. La Crida basà part de la seva actuació en accions directes no violentes, com les normalització lingüística de Correus o Renfe, que trobaven la complicitat d'importants sectors del nacionalisme català. Bona part dels dirigents de la Crida a la Solidaritat com Àngel Colom, Joan Puigcercós i Jordi Portabella, així com del capital polític que representaven, acabaran engruixint també l'aposta independentista d'ERC.

²⁶⁰ La influència dels nous moviments socials als partits polítics europeus té el seu punt més rellevant en la irrupció del partit verd *Grünen* a la RFA a principis dels anys 80. Vegeu Offe, Claus: *Partidos politicos y nuevos movimientos sociales*. Madrid, Sistema, 1991, pàg. 251.

a independents en les llistes del PSUC i d'altres partits d'esquerra. Al mes d'octubre de 1983 NE impulsarà la "Coordinadora de batlles i regidors nacionalistes, independents i d'esquerres" que comptà amb la participació de 70 regidors propers a l'ideari de l'organització que era la continuació de la Coordinadora iniciada pel PSAN el 1979.

En acostar-se les eleccions al Parlament de 1984 es debaté la possibilitat de fer un pacte amb altres forces com el PSUC o ERC, davant la dificultat per obtenir representació al Parlament en solitari. Una proposta avançada de pactar amb els republicans acabà fracassant i els sectors d'ERC partidaris del pacte amb NE, liderats per Jaume Nualart abandonaren el partit republicà amb el nom de Renovadors d'ERC. Aquests, juntament amb el grup Independents de l'Esquerra Nacional encapçalat per Felip Solé Sabarís, s'aproparen a NE per formar tots junts la coalició Entesa de l'Esquerra Catalana (EEC) que es presentarà a les eleccions al Parlament de Catalunya (abril de 1984). Tot i que els resultats tampoc tornen a ser bons 35.937 (1,25%), i tornen a quedar fora del Parlament, després de les eleccions es fa la conferència constituent d'una nova formació: l'Entesa dels Nacionalistes d'Esquerra (ENE) que agrupa els tres grups que han concorregut junts a les eleccions al Parlament català. En l'assemblea constituent de l'Entesa, celebrada a Sabadell, es consuma l'escissió de les anomenades "Assembles de NE" que duen a la creació del Moviment d'Esquerra Nacionalista (MEN) que s'acabarà integrant a la Crida a la Solidaritat després d'haver-se aproximat a l'MDT.

Els consecutius fracassos electorals conduiran a l'ENE a aproximar-se al PSUC en les eleccions legislatives espanyoles de 1986 i amb ell, formarà la coalició Unió de l'Esquerra Catalana (UEC) que, de tota manera, significarà els resultats més baixos que mai havia obtingut el PSUC fins aleshores. Aquesta coalició serà el preludi de la federació Iniciativa per Catalunya (IC), en què el 1987 ENE participa com a partit fundador juntament amb el PSUC i, inicialment, també el PCC.

A partir d'aquell moment, alguns dels qui havien sigut dirigents de NE i l'ENE obtindran càrrecs de representació política. Jaume Nualart i Magda Oranich van ser elegits diputats al Parlament de Catalunya en les llistes d'Iniciativa el 1988 i el 1992 respectivament i Joan Armet, que havia estat el dirigent més destacat del PSAN des de la seva fundació fins el 1976, diputat al Congrés a les Corts Generals el 1989.

Però tot i que ENE s'integrà a ICV, una bona part dels militants i dirigents d'aquesta formació ingressaran en diverses fases a ERC després de la conversió dels republicans en partit independentista. Això fou així després de la Crida Nacional a ERC de l'any 1987, encapçalada per Josep-Lluís Carod-Rovira i Àngel Colom, que provenia de la Crida a la Solidaritat, però sobretot després que Colom aconseguís la direcció del partit en el Congrés celebrat a Lleida el 1989 amb un programa clarament independentista.

Així molts altres militants i exdirigents de NE que provenien del PSAN no van seguir el pas de l'ENE d'afiliar-se a IC i s'aniran incorporant de manera esglaonada al partit republicà²⁶¹ on acabaran assolint càrrecs importants. Són especialment rellevants els casos de Josep-Lluís Carod-Rovira dirigent territorial de NE a Tarragona i futur secretari general i president del partit, Ernest Benach, que havia estat simpatitzant del PSAN a Reus, Josep Bargalló de Torredembarra, o també posteriorment de Josep Huguet que havia estat membre destacat de la direcció nacional tant del PSAN com de NE. Tots ells tindran al si d'ERC destacadíssims càrrecs, així com també al govern i al Parlament de Catalunya a partir de 2003. Altres destacats militants del PSAN que, després militar a NE entraran a ERC són Francesc Codina, que va ser durant un temps dirigent d'ICV a Vic o Joan Tarabal que havia encapçalat la llista del PSAN el 1979 a Barcelona, Margarida Aritzeta, Jordi Castells, que fou alcalde de Valls per ERC (1995-2001), Ignasi Perramon de Manresa, Ton Cabra o Josep Romeu, regidor per NE a Vic. Tot i que mai va arribar a militar al PSAN però sí que en fou un company de viatge, el qui fou el primer líder de NE, Jordi Carbonell, també s'incorporà a ERC on fou elegit president del partit (1996-2004).

Tot i apostar pel projecte d'IC, l'ENE volgué remarcar el seu espai diferenciat del PSUC i en les eleccions europees de 1987 i 1989 tornà a presentar llistes per separat. Es tracta de la darrera aparició electoral d'ENE en solitari ja que després i poc a poc s'anirà diluint definitivament dins d'IC. Aprofitant que la circumscripció electoral era estatal, l'ENE es presentà amb altres forces d'esquerra nacionalista de la resta de l'Estat sota el nom "Esquerra dels Pobles". Aquesta coalició fou impulsada per Euzkadiko Ezkerra (EE) i també hi participaren el PSM i la UPV que eren els referents de l'Entesa al conjunt dels Països Catalans. El primer candidat de l'ENE fou Marc Palmés i la llista estatal fou encapçalada per Mario Onaindia que, per molt poc, quedà fora del Parlament Europeu. En canvi, en les següents eleccions europees, celebrades el 1989 l'ENE, el PSM i la UPV posaren el seu gra de sorra perquè el principal dirigent de EE, Juan María Bandrés, fos elegit eurodiputat.

El novembre de 1990 tingué lloc la primera Assemblea d'IC en què el PSUC i l'ENE traspassaran la seva sobirania a la federació. A partir d'aquell moment IC es defineix com un moviment polític format per persones i no pas per partits i, amb el temps, es definirà com ecosocialista i partidari de defensar l'anomenat espai roig, verd i violeta. Tot i això, durant un cert temps es van anar mantenint oficiosament les quotes i els militants provinents de l'Entesa tenien algunes places reservades en les llistes electorals. A IC, anomenada posteriorment Iniciativa per Catalunya - Verds (ICV), es notarà l'ascendència dels militants de l'ENE provinents del PSAN dels anys 70 a partir del treball de persones com Josep Maria López Llavi, Jordi Altarriba, Joan Armet i Jordi Gutiérrez, els tres primers fundadors del PSAN, que ocuparan diversos càrrecs

²⁶¹ Buch, 2001, op. cit., pp. 185-194.

dirigents a la federació. Altres fundadors del PSAN com Josep Ribas també acabaran donant suport a ICV, en aquest cas des del compromís local a L'Hospitalet de Llobregat. Del conjunt dels assistents a la IV Assemblea d'IC l'any 1996 els provinents d'ENE representen només un 1,6% del total, mentre els d'altres grups independentistes sense especificar són un 2,7%²⁶².

Taula 2 - Resultats electorals de Nacionalistes d'Esquerra i l'Entesa dels Nacionalistes d'Esquerra a Catalunya

Eleccions	Nom candidatura	Vots	%
Parlament 80	Nacionalistes d'Esquerra (NE)	44.954	2,17%
Congrés 82	Nacionalistes d'Esquerra (NE)	30.643	0,89%
Parlament 84	Entesa de l'Esquerra Catalana (EEC)	35.937	1,25%
Europees 87	Esquerra dels Pobles (EP)	24.914	1,83%
Europees 89	Esquerra dels Pobles (EP)	16.032	0,67%

Font: Ministeri de l'Interior i Departament de Governació de la Generalitat. Només figuren aquelles candidatures on la presència de NE i ENE era hegemònica.

Hem vist que el PSAN a Catalunya s'integrà a NE, però l'escissió de 1980 tingué també molta repercussió al País Valencià. La major part dels escindits del País Valencià, amb Josep Lluís Blasco al capdavant, van esdevenir un dels nuclis fundadors de la Unitat del Poble Valencià (UPV), principal referent del nacionalisme valencià durant els anys 80 i 90. El 1982 es fundà Agrupament d'Esquerres del País Valencià (AEPV), format per aquest sector moderat del PSAN, per un grup d'escindits del Partit Comunista del País Valencià i independents. El mateix any, coalicionats amb el Partit Nacionalista del País Valencià van presentar la coalició UPV obtenint poc més de 18.000 vots a les eleccions legislatives. En les primeres eleccions a les Corts Valencianes de 1983, la UPV augmentà fins gairebé els 60.000 vots, i tot i superar el 3%, no aconseguirà cap diputat autonòmic.

La UPV, convertit el 1984 en partit polític, durant els següents anys va aconseguir créixer a partir d'augmentar paulatinament tant les llistes presentades en les successives eleccions municipals, com el nombre d'alcaldes i regidors electes. La UPV, però, només aconseguiria representació parlamentària a les Corts Valencianes en coalició amb Esquerra Unida l'any 1987. Els èxits municipals i uns bons percentatges de vot en algunes comarques no foren suficients per superar en solitari la barrera del 5% dels vots que calia aconseguir al conjunt del País Valencià. Amb els anys, UPV anà

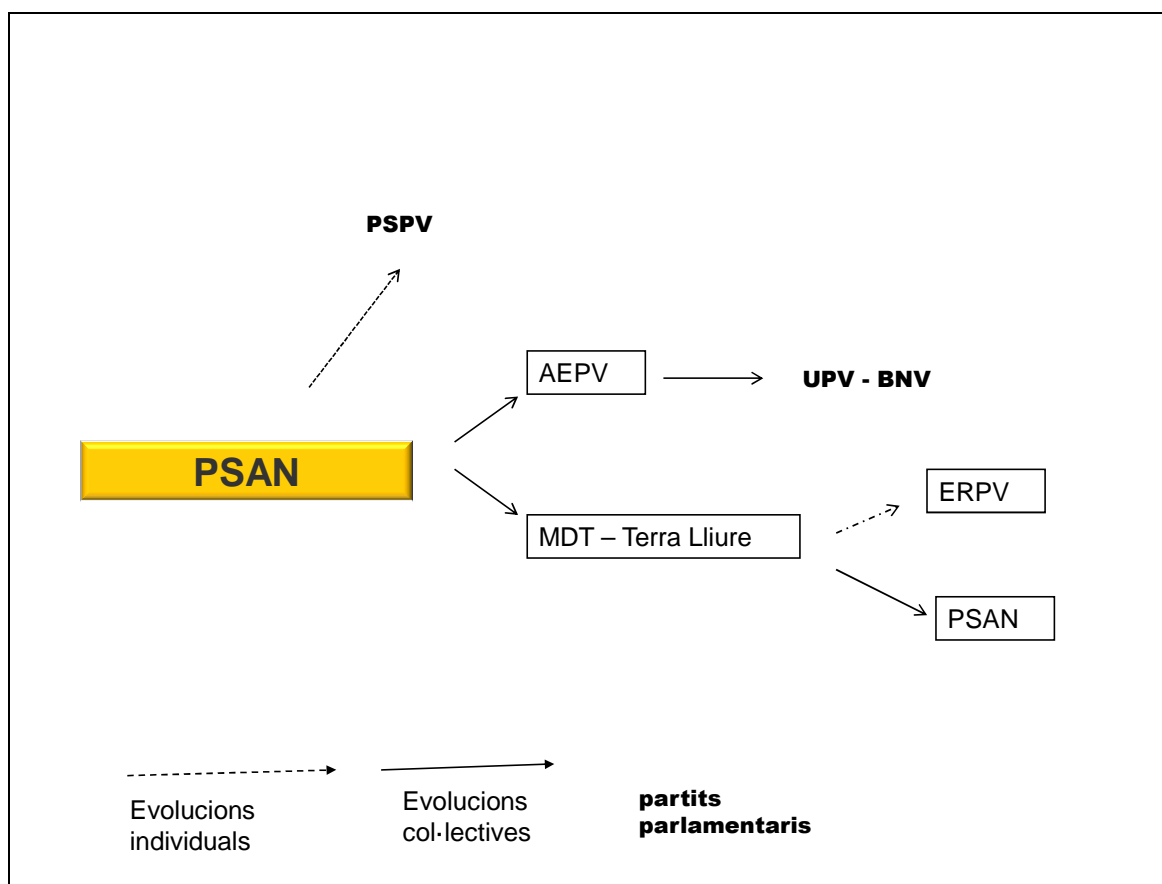
²⁶² Vegeu Botella, Joan. "IV Assemblea d'Iniciativa per Catalunya." a Sánchez, Jordi (ed.). *Estudis de les elits dels partits polítics a Catalunya*. Barcelona, ICPS, 1999.

suavitzant la seva aposta pancatalanista i d'esquerra radical i amb voluntat de millorar la seva incidència social, promogué el 1997 el Bloc Nacionalista Valencià (BNV) que es convertí pràcticament en l'únic referent polític del nacionalisme valencià. La incidència d'exmilitants del PSAN dels anys 70 a la UPV i al Bloc ha estat força rellevant. Destaquen, entre d'altres, la presència del filòsof i professor universitari Josep-Lluís Blasco, Toni Royo de Castelló, Ximo Llorca, que fou alcalde de Muro (El Comtat), l'activista cultural Enric Tàrrega, Lluís Adam, Sebastià Garcia Mut, alcalde de Dènia el 1991 i el 1997 i Vicent Mestre, d'Oliva.

Per altra banda, cal destacar que militants del PSAN del País Valencià dels anys 80, serien els dirigents d'Esquerra Republicana del País Valencià (ERPv), la marca d'ERC al País Valencià. És el cas d'Agustí Cerdà, secretari general d'ERPv que va ser elegit diputat a les Corts Generals (2004-2008) per ERC per la demarcació de Barcelona.

Finalment cal remarcar que d'aquest espai de d'esquerra autodeterminista dels anys 80 que configuren NE i la UPV, en part hereva del PSAN, cal sumar-hi el Partit Socialista de Mallorca (PSM). Dels tres grups, que mantingueren relacions preferents entre ells, foren els mallorquins els qui més incidència social i institucional va tenir. En la línia del que s'ha explicat, alguns del qui van militar al PSAN en la breu presència a l'illa hi figuren destacats dirigents del partit, tant dels anys 80 com ara el cantautor Gabriel Oliver (Biel Majoral), com dels anys dels anys 90 com és el cas de Pere Sampol.

Gràfic 3 - Evolució política dels militants del PSAN dels anys 70 al País Valencià.

Font: Elaboració pròpia. No és un arbre d'organitzacions, sinó el flux de militants que havien militat al PSAN durant els anys 70.

7.4 L'aposta institucional

Finalment, són un bon nombre els militants que després d'haver militat al PSAN durant algun moment dels anys 70, van anar a fer política fora de l'espai independentista, als partits parlamentaris, PSC, PSUC i CDC tot obtenint càrrecs institucionals. La majoria d'aquest militants entraran als partits parlamentaris a partir dels contactes personals en els seus propis municipis i s'implicaran sobretot en la política local. Majoritàriament no es tracta de dirigents sinó de militants de base, alguns dels quals només van militar al PSAN durant períodes relativament curts. No es poden observar trajectòries col·lectives, tant clares com les que hem vist dels militants que van optar per l'MDT o per NE i la UPV, sinó que es tracta de la suma de diferents opcions individuals. De tota manera, hi ha prou casos com per afirmar que aquestes apostes van més enllà de

l'anècdota personal. Tant es troben persones que havien militat al PSAN durant el franquisme com també d'altres que havien estat al partit a finals de la dècada dels setanta i s'havien implicat en les llistes electorals de les eleccions municipals de 1979. Alguns van tenir ben aviat responsabilitats en altres partits mentre, d'altres, van tardar 10 o 20 anys a tenir-ne.

Per una banda, detectem alguns militants del PSAN de la primera època, que durant els darrers anys del franquisme van incorporar-se a la CSC (1974) i seguiren dins el socialisme català. Els casos més coneguts són els d'Albert Batlle regidor a Barcelona pel PSC i posteriorment Director General de Presons de la Generalitat, el de Jordi Marsal, regidor a Manresa pel PSC des de 1979 fins a 1995 i diputat al Congrés pel PSC per Barcelona (1982-2004) i el de Rosa Maria Dumenjó, regidora durant tres legislatures a Ripollet i posteriorment directora de la Fundació Maria Aurèlia Campmany de la UGT. Altres militants del PSAN que també passaren a la CSC²⁶³ encara que després no destaquessin com a dirigents o no continuessin orgànicament al PSC foren Pere Terrado, Gaspar Coll, Antoni Puigsech i Miquel Blancher (+ 1987).

Trobem un segon grup de persones que, després d'haver donat suport a NE el 1980, acabaran col·laborant amb el govern de Jordi Pujol, alguns d'ells com a independents i d'altres directament com a militants de CDC. Els casos més rellevants són els de Xavier Bru de Sala, principal dirigent del PSAN a Catalunya el 1977, que va ser Director General de Promoció Cultural Generalitat (1988-1990) i el vilanoví Oriol Pi de Cabanyes que tingué diversos càrrecs com el de Director General de Relacions Culturals de la Generalitat, Director de la Institució de les Lletres Catalanes o Director General del COPEC (Consorti Català de Promoció Exterior de la Cultura). També el pedagog Joaquim Arenas fou cap del Servei d'Ensenyament de Català Servei d'Ensenyament del Català de la Generalitat de Catalunya (1983-2003).

Una de les trajectòries més comunes va ser la de militants del PSAN que van obtenir càrrecs municipals amb el PSC i el PSUC i van esdevenir alcaldes dels seus municipis, especialment en poblacions del primer i segon del cinturó industrial de Barcelona. Molts d'ells van militar al PSAN fins ben entrada la transició. És el cas de Casimir Boy, principal dirigent de les JSAN el 1979 i que militava a Sant Boi de Llobregat, fou elegit alcalde de Molins de Rei pel PSC el 1987. Un cas semblant fou el de Sixte Moral, que va liderar la llista del BEAN de 1979 per Vilanova i la Geltrú i anys més tard fou elegit alcalde de la mateixa població amb el PSC (1999- 2005). Posteriorment fou Secretari General de Política Lingüística de la Generalitat i també diputat a les Corts Generals

²⁶³ Dels 175 dirigents del PSC (Congrés), quatre d'ells provenien del PSAN, havent passat abans per la CSC: Albert Batlle, Rosa Maria Dumenjó, Miquel Blancher i Jordi Marsal. Vegeu Fundació Rafael Campalans. *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya. Novembre 1976 - Juliol 1978*. Barcelona, Columna, 1997, pp 179-188. Sense citar la seva primera incursió al PSAN, també consta com a dirigent del PSC, Fèlix Cucurull.

(2008). Altres casos són els d'Anna Bosch i Parera, militant del base del PSAN entre 1970 i 1972, fou la primera alcaldessa de Mollet del Vallès pel PSUC (1979-1983) i Jordi Sambola i Serres, que havia estat el 1979 regidor pel PSAN dins d'una coalició progressista a Aiguafreda, fou elegit alcalde per ICV (2007) en el mateix municipi.

Altres militants del PSAN que van ser regidors per altres partits d'esquerra són Pere Pugés i Dorca de Sant Boi de Llobregat, que va estar al PSAN fins el 1980, i va ser posteriorment regidor del PSC al mateix municipi. Francesc Roura, amb quinze anys s'incorporà al PSAN, i després de passar pel PSUC fou regidor per Sant Pol de Mar (Maresme) per EUiA. També milità inicialment al PSAN, en el front de barris, el periodista Rafael Pradas que el 1979 fou elegit regidor per Barcelona en les llistes del PSUC.

Hi ha altres alcaldes que havien estat molt propers al PSAN, tant per haver militat al mateix espai polític, com per què afirmen haver-hi col·laborat. Es el cas d'Esteve Orriols, simpatitzant del PSAN a Vilanova i la Geltrú, que fou alcalde de la mateixa població entre 1992 i 1999, i diputat al Parlament per CiU (1984-2006). Montserrat Gibert Llopart, que era militant de la LCR quan va encapçalar la llista del PSAN a les eleccions municipals de 1979 a Sant Boi de Llobregat, fou regidora amb el PSC a partir de 1987 i finalment alcaldessa de la ciutat des de 1997 fins al 2007. Jordi Cuyàs i Soler de Vilafranca del Penedès, també del BEAN, va ser regidor (1991 a 2003) també pel PSC.

Pel que fa al País Valencià, dos economistes vinculats al PSAN van arribar a tenir càrrecs importants al PSPV-PSOE. Ramon Pérez Casado fou simpatitzant del PSAN, i havia enviat una salutació al Congrés de 1978, fou alcalde de València pel PSPV-PSOE (1979-1988). El també economista Vicent Soler, si que era militant del PSAN, amb el PSPV obtingué diversos càrrecs com el de vicepresident de les Corts Valencianes i el de conseller d'Administració Pública de la Generalitat Valenciana (1985-1987). De tota manera la influència del PSAN al si del PSPV-PSOE no deixa de ser força testimonial quan s'analitzen el conjunt dels antecedents polítics²⁶⁴ dels seus membres.

Aquest traspàs de grups minoritaris cap a grans formacions polítiques és un fenomen que es destaca en alguns estudis locals sobre la transició, com és el cas del comportament electoral a Vilanova i la Geltrú entre 1977 i 1984. Així, segons Montserrat Guibernau²⁶⁵ hi ha una "marcada tendència cap a la desaparició dels

²⁶⁴ Vegeu Calvet, Jordi. *El govern de la Generalitat Valenciana 1983-1995*. Tesi doctoral de la Universitat de Barcelona, 2005, on s'analitza el govern valencià en l'etapa PSPV-PSOE. En preguntar sobre els antecedents polítics dels membres del govern, incloent-hi tots els càrrecs de confiança, no apareix de manera representativa cap corrent de militants que provingui del PSAN, mentre si que n'hi ha que provenen de l'esquerra radical d'àmbit estatal.

²⁶⁵ Guibernau, Montserrat. "Adscripcions polítiques en la transició democràtica. El cas de Vilanova i la

partits petits i els canvis d'adscripció política propiciats per aquest fet, que comportaren la integració d'alguns membres dels partits minoritaris en altres formacions polítiques". És el mateix fenomen que passà al Prat de Llobregat i a Sant Boi de Llobregat on els promotors de les llistes del PSAN no obtingueren l'acta de regidor però si ho aconseguiren anys després en altres partits.

Tercera part:

El Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels
Països Catalans. (anàlisi del partit)

8 La base humana i els dirigents

8.1 Un partit amb implantació irregular al territori

Per saber si un partit té èxit ens cal saber si és present al territori, si té militants i seccions repartits per tot l'àmbit geogràfic que pretén defensar. La implantació del PSAN no és homogènia a les diferents comarques dels Països Catalans. On té més incidència és a les ciutats de Barcelona i València i a les comarques dels seus segons cinturons amb presència de treballadors autòctons de la indústria i del sector primari. En les comarques d'aquestes característiques la presència del PSAN, però, és totalment desigual ja que mentre a l'Alt Maresme a Osona o al Bages el partit existeix implantat amb possibilitat d'actuació, en canvi no té gairebé incidència en comarques com el Penedès, l'Anoia o, durant la segona part de la dècada dels setanta, al Vallès.

Fem un repàs de la presència del PSAN a les comarques de Catalunya on tingué més presència. Al Bages el PSAN té un dels nuclis més ben implantats i duradors fins el 1980 i proporcionalment un dels més forts de tot el país. Manresa fou un dels únics municipis, fora de Barcelona i València, amb diverses cèl·lules funcionant al mateix temps i arribant a reunir una cinquantena de militants actius. El nucli del Bages prové originàriament d'un grup de quadres de la Unió Socialista del Bages (USB), organització que agrupava l'esquerra de la comarca que no militava al PSUC i que incloïa tant la gent del PSAN com la que va anar a parar a la Convergència Socialista de Catalunya (CSC). A part de Manresa, el PSAN tingué presència a d'altres municipis del Bages²⁶⁶, com els de la subcomarca de La Gavarresa (Artés, Sta. Maria d'Oló i Avinyó) i també a Sant Vicenç de Castellet, Súria, Sallent o Sant Fruitós. Des del Bages es feu l'extensió del partit cap al Berguedà, aconseguint consolidar un nucli a Bagà. Alguns militants destacats de la comarca van ser Josep Huguet, Ignasi Perramon, Ton Cabra i Miquel Asensio. El PSAN participà activament a l'Assemblea democràtica del Bages (1976), la versió comarcal de l'Assemblea de Catalunya.

L'altra comarca important per al PSAN a Catalunya fou Osona. El PSAN partit estava concentrat a la ciutat de Vic i menys estès per la comarca tot i haver-hi nuclis que van possibilitar obtenir alguns regidors el 1979 com ara a Aiguafreda, Calldetenes i Torelló. El nucli de Vic neix a principis dels setanta a partir d'universitaris que van anar a estudiar a Barcelona. En la 1a escissió de 1974, els militants de la comarca es quedaren integrats al PSAN Provisional, des d'on intentaran impulsar el Bloc Socialista Revolucionari de Catalunya amb el nom de "Plataforma Popular" i "Plataforma Socialista Revolucionària" per poder mobilitzar als simpatitzants, sense necessitat que entressin a militar directament al partit. Però l'any 1976 aprofitant una edició de la

²⁶⁶ Sobre el PSAN al Bages, vegeu Perramon, 2007, op. cit.

Universitat Catalana d'Estiu que es va celebrar a Vic retornen al "partit mare" i es presenten com a PSAN, tot agrupant nous militants i establint-se un nucli fort que aconseguirà ser un referent important en la vida cultural i política de la ciutat de Vic²⁶⁷. Els militants de Vic que van ser dirigents nacionals del partit o bé van influir en la vida ciutadana són, entre d'altres, Josep Romeu, Lluís Solà, Francesc Codina i Eusebi Coromina.

El Maresme és una altra comarca on el PSAN tingué una presència important. Cal diferenciar entre un primer grup de militants provinent tot ell del FNC en que destaca Montserrat Manent, i, per altra banda, els grups que a partir del 1974 tenen molta força a l'Alt Maresme de la mà dels dirigents sindicalistes Lluís Llerinós de Malgrat de Mar i Xavier Mitjà de Mataró. En aquesta segona època hi ha nuclis del PSAN a l'Alt Maresme, en concret a Malgrat de Mar, Arenys de Munt, Calella (una part escindida el 1977 amb Josep Puig) i Mataró. Cal esmentar també que l'escriptor i intel·lectual Fèlix Cucurull d'Arenys de Mar i els grups que es crearen al voltant seu: ASIC i GIS entraren, respectivament, al PSAN de l'any 1970 a 1973 i fugaçment hi tornaren el 1978.

Una altra comarca amb implantació important fou el Baix Llobregat o, més concretament, el Pla del Llobregat, la seva part sud. El primer nucli a la comarca es crea a El Prat de la mà de Jordi Moners i Salvador Balcells poc abans de la primera escissió. Després el partit s'estén cap a Sant Boi amb Maria Mercè Marçal i Ramon Pinyol i a Gavà amb Jordi Soler i Josep Soler Vidal. També hi hagué nuclis a Viladecans, Sant Just, Cornellà i Papiol. La important presència del PSAN a la comarca quedava diluïda per l'enorme pes demogràfic del Baix Llobregat i pel pes encara més important del PSUC i de molts altres grups a l'esquerra d'aquest que hi tenien una implantació considerable. Cal ressaltar que els militants de l'Hospitalet de Llobregat formaven part del l'organització del Baix Llobregat i no pas de la del Barcelonès. Entre la 1^a i la 2ª escissió va haver-hi un nucli important impulsat per Josep Ribas fundador del partit i dirigent de CCOO en el ram de la banca.

Hi ha un conjunt de comarques de Catalunya on el PSAN hi tingué menor implantació o només durant algun temps. En el Vallès el PSAN tingué presència important inicialment sobretot a Terrassa, Granollers, l'Ametlla i Mollet. El nucli de Granollers amb una xarxa important de col·laboradors a tota la comarca tingué com a militants destacats Salvador Casanovas, Jordi Valls i Anna Piguillem, entre d'altres i tingué una incidència destacada en la vida local. La força del PSAN a Granollers especialment important en el front de mestres, en els joves i en l'impuls de l'Assemblea de Catalunya quedà

²⁶⁷ L'evolució del PSAN a Vic i al conjunt d'Osona es pot seguir per les nombroses referències que surten a l'obra sobre la transició política a Vic de Macià, 1988, op. cit. i també al capítol "La formació i evolució del Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans" dins de Bernad, R.; Burgaya, J. i Figuerola, J. *L'Assemblea de Catalunya. La lluita antifranquista a Osona*. Vic, Eumo editorial, 1999, pp. 283-293.

estroncada el 1974 quan passaren al PSAN-P, al PSUC o bé deixaren la militància política²⁶⁸. Després de la primera escissió el PSAN oficial no mai es recupera del tot al conjunt del Vallès i només tenim constància de la presència inestable dels "oficials" a Sabadell, Terrassa i Sant Cugat. Un altre nucli important fou el de Vilanova i la Geltrú fins a la 2ª escissió amb Bienve Moya i Oriol Pi de Cabanyes. Vilanova serà una de les poblacions on posteriorment el BEAN tindrà un cert predicament. Al Camp de Tarragona el PSAN tingué presència a Tarragona, Reus, Valls i Montblanc. Els nuclis van ser creats per joves que residien temporalment a Barcelona per motiu dels estudis universitaris. Els principals impulsors del nuclis, com Margarida Aritzeta, Jordi Castells i Josep-Lluís Carod-Rovira marxaren del PSAN amb la segona escissió. Però el PSAN no desapareixerà i mantindrà la presència gràcies a nous estudiants més joves. La militància s'incrementa fugaçment el 1978 amb la incorporació del grup de Reus liderat per Pere Anguera. Hi ha constància d'un nucli del partit a Roquetes (Baix Ebre) a partir de 1978. També fou irregular la presència al Pla de Lleida. En la primera època Pere Terrado de Lleida s'incorpora al PSAN provinent del FNC però ho deixarà aviat. El partit no tornarà a tenir presència fins el 1976 a partir de gent jove liderada per Joan Ramon Coromines Company també provinent del FNC, que sempre havia tingut implantació a les Terres de Lleida. Gent del Col·lectiu Combat, del MUM, i militants del PSAN participaren en les candidatures del moviment apartidista dels Independents Nacionalistes i Progressistes (IPN). Però el 1978 només quedava un nucli a Arbeca (Les Garrigues). La implantació a les comarques de Girona fou molt feble i irregular tot i que a diferència d'altres zones, s'incrementà cap a l'any 1979 amb nuclis a Olot, Baix Empordà, Banyoles amb Jordi Xena amb Jordi Puig. També cal destaca Jaume Soler, alcalde independentista d'Arbúcies (La Selva) que fou simpatitzant o militant del PSAN des de 1979.

El PSAN va néixer a la ciutat de Barcelona i el partit sempre hi mantindrà implantació encara que no hi hagi una continuïtat personal entre els militants de les diferents èpoques. Inicialment cal destacar la presència important als barris de Sant Antoni-Poble Sec per una banda i Sant Andreu per l'altra. Després de la primera escissió, Sant Andreu queda, majoritàriament, en mans dels provisionals. Més endavant el partit té implantació estable a Sant Antoni, Gràcia, l'Eixample i més tard a Horta, Barceloneta, Sant Gervasi i Sants. L'escissió de 1977 va afectar la majoria dels quadres del partit a la ciutat de Barcelona i aquest quedà estructuralment molt afeblit a la capital. Com a curiositat podem observar els resultats de les eleccions municipals de 1979, on el PSAN treu uns resultats més que modestos en el conjunt de la ciutat (el 0,4% dels vots) i aconseguix les seves quotes més altes al popular barri de la Barceloneta (1,6% dels vots).

²⁶⁸ Conferència (no publicada) de David Bassa: *L'independentisme al Vallès Oriental*, Centre d'Estudis de Granollers, 2009.

Pel que fa a les comarques valencianes, la primera cèl·lula del PSAN, neix a la mateixa ciutat de València el 1974. El mateix any el PSAN s'estén a Sueca i a Gandia. A l'any 1975 el partit ja era present a les principals comarques catalanoparlants del país: l'Alcoià, la Plana, l'Alacantí o a la Marina²⁶⁹. Altres comarques en les que el PSAN va tenir implantació durant la transició van ser: El Baix Maestrat, la Vall d'Uixó, La Ribera Alta, la Ribera Baixa, les Valls del Vinalopó i L'Horta Sud. A part de València, que era on hi havia més militants en nombres absoluts, una de les ciutats amb una presència més important fou Gandia i la resta de la Safor, coneguda com la "PSANfor" en ambients antifranquistes. Veiem, doncs, una important implantació del partit repartit regularment al llarg de les comarques catalanoparlants del País Valencià.

En canvi a les Illes Balears la incidència del partit no fou regular ja que només afectà l'illa de Mallorca i només durant un temps breu. El febrer de 1976 es funda la primera cèl·lula del PSAN a Mallorca liderada per l'escriptor Antoni Serra i per Bartomeu Fiol. No s'arribà mai a la trentena de militants entre els de Palma i poblacions de la part forana com Algaida, Campanet, Montuïri o Felanitx. L'activitat se centrà en el món dels ensenyants, i tot intentar impulsar el front obrer, la incidència més important fou en el camp cultural i lingüístic. A finals del mateix 1976 el PSAN, després d'una intensa activitat, el partit ja entra en crisi a Mallorca i el 1978 ja es dona per desaparegut²⁷⁰. Cal destacar que durant els primers anys 70 hi hagué possibilitats de fer un nucli del PSAN a Menorca a partir dels contactes de dirigents del partit amb nuclis antifranquistes.

Pel que fa a les comarques franceses de la Catalunya Nord, inicialment el PSAN no hi tingué presència però va establir una relació molt estreta amb el grup homònim l'Esquerra Catalana dels Treballadors (ECT) liderada per Miquel Mayol. A partir de 1979 Jordi Vera, que provenia del FAC i estava exiliat a la Catalunya Nord, establí la primera cèl·lula del PSAN integrada directament com a tal al partit.

Els principals dirigents del primer PSAN eren tots de Barcelona. Alguns d'ells es dedicaren, ja des de l'època del FNC, a fer extensió per les comarques durant els caps de setmana. Però una de les vies més exitoses per a la captació de militants era l'arribada d'estudiants de comarques a la Universitat de Barcelona. Així mateix, molts estudiants que militen a Barcelona entre setmana, durant el cap de setmana intenten estendre el partit a les pròpies comarques. D'aquesta manera podien arribar a

²⁶⁹ Un complet anàlisi del PSAN a la Marina Alta i a la resta de la província d'Alacant es pot consultar a Francisco Moreno Sáez: "El Partit Socialista d'Alliberament Nacional" a *Partidos, sindicatos y organizaciones sindicales en la provincia de Alicante durante la Transición (1974-1982)*, Archivo de la Democracia – Universitat d'Alacant, s.d. <http://www.archivodemocracia.ua.es/db/articulos/4.pdf>

²⁷⁰ Vegeu Serra, Antoni. *Gràcies no volem flors (Cròniques de la clandestinitat a Mallorca)*. Barcelona, La Magrana, 1981. En aquestes memòries polítiques hi trobem algunes explicacions sobre el naixement i significació del PSAN a Mallorca.

pertànyer a dues cèl·lules al mateix temps. Una altra línia d'expansió territorial va ser la utilització de "caps de pont" a partir de persones de Barcelona que estiuaven a comarques o que n'eren nascuts com per exemple Carles Jordi Guardiola nascut a Manresa o Joan Armet i Josep Maria López Llaví que estiuaven a Sant Pol (Maresme).

Per la seva banda el PSAN-P i posteriorment l'IPC van tenir durant la seva existència implantació només a Catalunya i de manera molt més limitada que el PSAN oficial. La militància inicialment estava concentrada sobretot a Barcelona (Gràcia i Sant Andreu), al Vallès (Sabadell i Granollers) i al Baix Llobregat (Cornellà, Sant Boi i Esplugues). També tingueren presència posteriorment a Reus, Valls, Girona i a Catalunya Nord, en tant que hi vivien els dirigents exiliats. El PSAN-P tot i no aconseguir establir-se a la resta dels Països Catalans intentarà connectar amb grups afins de Mallorca i a Menorca amb la intenció d'implantar-hi el partit. Ja amb el nom d'IPC "baixarà" sovint al País Valencià aprofitant les diades nacionals del 9 d'octubre i del 25 d'abril per tal de prendre contactes amb grups propers com, per exemple, amb integrants del grup Maulets²⁷¹, però sense aconseguir tampoc implantar-s'hi directament. En general, es dona una relativa complementaritat territorial entre PSAN i PSAN Provisional ja que a part de Barcelona, hi ha pocs municipis on coincideixin els dos grups.

En definitiva, la implantació del PSAN als Països Catalans és irregular; tot i tenir nuclis en un bon nombre de comarques, en moltes d'aquestes no constitueixen seccions prou estables com per poder fer vida estable de partit ni per poder garantir la successió en les direccions comarcals i locals en cas que els militants pleguin. Existeix doncs, un contrast gran entre aquelles comarques com Bages i Osona on el partit està estabilitzat i consolidat, amb aquelles altres comarques on la presència és irregular o bé queda diluïda per la migrada força relativa que hi té.

8.2 El nombre i perfil dels militants: homes, joves i amb fort recanvi generacional

Un dels indicadors per saber l'èxit d'un partit, més enllà dels seus resultats electorals o la seva influència ideològica, és saber quanta gent en formava part. És per això que farem una aproximació al nombre de militants que tingué el PSAN al llarg de la dècada que estudiem. També ens preguntarem sobre les característiques sociodemogràfiques dels militants.

²⁷¹ El grup nacionalista i d'esquerres valencià Maulets actiu al País Valencià durant la transició, no té res a veure amb l'organització juvenil propera al MDT-PSAN creada el 1988 amb el mateix nom.

Pel que fa al número d'afiliats, podem calcular en una vuitantena els primers fundadors del PSAN, tots ells provinents del FNC. Fins a l'any 1973, aquest número augmenta però no arriba a passar del centenar. En el moment d'aquest primer trencament es fa un recompte d'efectius i en resten 23 al PSAN Oficial i una vintena (21!) al PSAN Provisional, fet que significa que la majoria dels militants han anat deixant el partit durant els darrers anys, alguns d'ells per esgotament davant la llarga crisi interna prèvia a l'escissió. Els provisionals no creixeran en els següents anys en nombre de militants. L'organització del PSAN-P és permanentment inestable degut a la repressió rebuda i el conseqüent exili a la Catalunya Nord de bona part dels seus dirigents. Les seves joventuts, les JRC, sí que creixen en nombre i entre les dues organitzacions es podria arribar a la vuitantena de militants cap a l'any 1976²⁷².

Un any després de l'escissió, el PSAN Oficial multiplica per tres el nombre de militants; passat el temps de crisi interna que paralitza el funcionament normal i la captació, el partit es dedica en cos i ànima a l'expansió. Cap a l'any 1976 el PSAN té presència en un bon nombre de comarques i podria ser que arribés a sumar 300 o 400 militants actius. Una tercera part d'aquests, la majoria de Catalunya, s'escindiran el 1977. Una altra vegada el partit es refà de la crisi gràcies a noves incorporacions i es calcula en 450 militants amb quota durant l'any 1978, que podria ser el punt culminant en quant a nombre de militants de tota la història del PSAN. Entre simpatitzants i militants és possible que s'arribés al miler. L'any 1979 hi ha un lleuger descens de militància, es perden alguns nuclis com Castelló i Reus i no hi ha incorporacions col·lectives al partit. En la 3a escissió (gener 1980) aproximadament un 60% de la militància es queda al partit mentre que l'altra 40% se'n va. En les dues primeres escissions hi ha militants que abandonen el partit però no s'incorporen en cap alternativa nova, bé perquè es troben incòmodes amb els dos fronts o perquè aprofiten la crisi per deixar l'activitat política activa. En canvi, en la tercera escissió, els militants de Catalunya que marxen entren en bloc a Nacionalistes d'Esquerra que com hem comentat irromp amb força i engresca clarament als escindits. En un article al diari AVUI²⁷³, es calcula en tres mil el nombre de militants que el PSAN tenia quan va celebrar el Congrés (1978). La xifra és, evidentment, exagerada ja que tot i que fonts del partit afirmen que cada un dels 400 o 500 militants que havien participat al Congrés hi anava en representació d'altres 7 militants, en realitat hi van assistir la pràctica totalitat dels militants actius.

A part de les tres escissions s'ha de tenir en compte els regulars degotejos de baixes individuals degut a l'època de tan gran i variada oferta partidista en espais polítics molt propers. Això provoca que el nombre de persones que han estat militants del PSAN en un o altre moment des de 1969 fins a 1980 sigui molt superior als que ho han estat en el mateix moment. La força numèrica del PSAN a finals de 1975 i a principis de 1976 és

²⁷² Entrevista a Carles Castellanos.

²⁷³ "El PSAN cap a la majoria d'edat" a AVUI, 31 de març de 1978, signat per JG.

important tot i ser menor en números absoluts que la dels darrers anys de la transició. Té més importància relativa ja que encara es viu en una època de clandestinitat i, excepte el PSUC, el altres partits no reunien quantitats gaire més grans de militants. En canvi a partir de finals de 1976 i principis de 1977 la majoria dels partits ja reben una entrada massiva de militants degut al creixement de la participació que hi hagué a l'inici de la transició democràtica. Aleshores la distància del PSUC i dels dos PSC respecte al PSAN ja serà del tot insalvable.

Disposem d'una bona radiografia sobre número de militància real el maig de 1978 i sobre la distribució territorial dels membres del partit²⁷⁴

Taula 3 - Militants del PSAN per comarca (maig de 1978)

El Maresme	38	Baix Maestrat	7
Osona	21	La Plana	12
Vallès Occidental	12	La Vall D'Uixó	4
Vallès Oriental	2	València	48
Bages	35	L'horta Sud	10
Baix Llobregat	31	La Ribera Alta	7
Barcelona	100	La Ribera Baixa	13
Les Garrigues	6	La Safor	10
El Berguedà	6	La Marina Alta	16
Conca De Barberà	6	La Marina Baixa	7
Tarragona	8	L'Alcoià-El Comtat	12
Baix Camp	10	L'Alacantí	9
		Valls De Vinalopó	5
Total Catalunya	275	Total País Valencià	160

Total Països Catalans	435
------------------------------	------------

Aquesta dada final de número de militància concorda amb la que suposàvem que hi havia, tot i que si es comptessin els simpatitzants més propers que col·laboren habitualment en el partit, la xifra segurament es doblaria. Altres informacions sobre presència territorial confirmen l'aproximació que hem fet (2 cèl·lules a Castelló²⁷⁵, 5 o

²⁷⁴ En el número 3 de la revista *Forja*, 22 de maig de 1978, tracta del dèficit del partit i ens diu que "cada comarca haurà de lliurar a la caixa central les quantitats que s'indiquen a continuació, les quals han estat calculades en base al número de militants". Totes les xifres es donen en milers i amb números no fraccionats i això fa suposar que si dividim per mil les quantitats el resultat serà el nombre de militants reals per comarca

²⁷⁵ "Situació del partit a la comarca...", Castelló, gener de 1979.

6 cèl·lules a Manresa²⁷⁶, 13 cèl·lules a Barcelona ciutat²⁷⁷, i més de 500 subscripcions a la revista *Lluita*²⁷⁸.

No disposem de cap fitxer complet de militants del PSAN, però sí de moltes informacions que ens permeten fer una mica de perfil dels militants del partit. La immensa majoria dels militants del PSAN eren joves i estaven entre els 18 i els 35 anys aproximadament. Hi hagué comptadíssimes excepcions de militants de més de cinquanta o seixanta anys encara que ben significatives com les dels citats Fèlix Cucurull o Josep Soler i Vidal. Aquesta característica de ser el “partit radical dels joves” dins del conjunt del nacionalisme català ens porta a relacionar amb la caracterització que fa Ucelay - Da Cal de l'Estat Català dels anys 20 i 30 com a partit generacional²⁷⁹. Així, l'afiliació a Estat Català durant els anys de joventut es convertia en un pas necessari per poder garantir autenticitat nacionalista. Haver estat membre d'Estat Català als anys 20 i 30, del PSAN als anys 70 o del MDT als anys 80, afegim nosaltres, podria representar un pas iniciàtic necessari per poder destacar posteriorment en l'espai polític nacionalista. En el cas del PSAN, l'orgull en què s'exhibeix l'antiga militància al partit per part de molts dirigents polítics en les seves biografies oficials, apunta plenament en aquesta direcció.

Pel que fa a la proporció entre homes i dones és semblant a la dels altres partits de l'època en una ràtio de 4 o 3 a 1 favorable als homes²⁸⁰.

Pel que fa al nivell d'estudis, molt militants eren llicenciats, diplomats, o amb estudis “semisuperiors” no reglats. Pel que fa l'ocupació molts eren generalment estudiants, ensenyants, professionals de la banca, de la sanitat, amb molt poca presència d'obriers manuals. La presència de militants universitaris és encara més gran en les ciutats de València i Barcelona i en canvi podem trobar alguns obrers manuals i pagesos a les comarques no metropolitanes. De fet la poca presència d'obriers manuals i l'alta presència d'ensenyants i estudiants és comuna a la resta de partits marxistes revolucionaris de Catalunya de la mateixa època. Probablement el partit més semblant al PSAN per la composició dels seus militants és Bandera Roja per la major presència

²⁷⁶ Entrevista a Josep Huguet.

²⁷⁷ "Barcelonès; relació de representants i compromissaris al Congrés", s.d.

²⁷⁸ Entrevista a Francesc Codina.

²⁷⁹ Vegeu una interpretació “generacional” del nacionalisme radical per part d'Enric Ucelay a “Violència simbólica y temática militarista en el nacionalismo radical catalán” a Arostegui (ed.): *Violencia y política en España*. Madrid, Marcial Pons, 1994.

²⁸⁰ Aquesta ràtio és la que s'assenyala a Sala i Duran: *Crítica la izquierda autoritaria en Cataluña*, Ruedo Ibérico, París, 1975, pàg. 140. En el IV Congrés del PSUC celebrat el 1977, el percentatge d'homes s'elevava fins al 85,8%. Vegeu Botella, Joan. “Els delegats al IV Congrés del PSUC.” a Pitarch I.; Botella J.; Capo J. i Marcet, J. *Partits i parlamentaris a la Catalunya d'avui (1977-1979)*. Barcelona, Edicions 62, 1980.

d'intel·lectuals i quadres mitjos, tot i que BR va arribar a tenir, a diferència del PSAN, una presència rellevant en nuclis obrers.

Pel que fa a l'extracció social dels militants, predomina, segons les entrevistes fetes, la classe mitjana i no hi trobem fills de l'alta burgesia barcelonina sinó més aviat, persones provinents de classes mitjanes il·lustrades sovint amb alguns antecedents familiars de polítics de base d'esquerres i catalanistes de l'època de la Segona República. Així mateix, destaca una important experiència prèvia en l'associacionisme cultural, l'escoltisme, l'excursionisme i en, menys casos, en activitats de tipus parroquial.

Podem concloure que el PSAN, a diferència de grups més reduïts com el PSAN-P, el FAC o altres d'esquerra radical, és un partit que supera el "llindar de supervivència" tot i que tingui alguns "colls d'ampolla" sobretot després de la primera escissió. La característica més definitiva és la incapacitat per mantenir els militants durant un període llarg de temps, ja que la majoria d'ells acaben abandonant el partit, sigui en grup o individualment, després d'un màxim de tres o quatre anys de militància intensa.

8.3 Composició dels Comitès Executius: predomina el recanvi

Un element perquè un partit tingui un cert èxit, és la creació d'un equip estable que dirigeixi l'organització. Per a poder-ho analitzar hem reconstruït la composició de les diferents executives del PSAN des de l'inici del partit fins a les dues que en sorgiran amb l'escissió de 1980.

La composició de les executives del PSAN fins el 1976 estan elaborades a partir de les referències dels dirigents entrevistats, ja que per motius obvis, no estan escrites enlloc. La primera executiva està formada per joves entre els 27 i 29 anys, la majoria dels quals porten ja entre cinc i nou anys d'experiència política al FNC treballant conjuntament. La primera Executiva deuria estar formada per Joan Armet, Carles Castellanos, Rafael Castellanos, Enric Padrosa, Josep Ribas, Blanca Serra, Salvador Casanovas i Teresa Alabèrnia. L'any 1972 l'executiu passa a ser de només tres persones (Rafael Castellanos, Joan Armet i Jordi Altarriba) per tal de poder dedicar més esforços a la inserció del partit en la lluita de masses. Després de la primera escissió s'incorporen a l'executiu la representant dels joves Margarida Aritzeta i Carles Jordi Guardiola²⁸¹. El 1975 l'executiu s'amplia amb l'arribada dels tres representants valencians (Josep Guia, Francesc Candela i Josep Lluís Blasco). El canvi més important es produeix a l'estiu de 1976 en el moment de canviar la DPP i quan ja s'entreveu la segona escissió del partit.

²⁸¹ Entrevista a Jordi Altarriba.

Els antics dirigents cauen de l'executiu i entren Claris Matheu, Jaume Fuster, Jordi Moners i els representants de Mallorca: Antoni Serra i Tomeu Fiol.

Si comparem la configuració de l'Executiu nou de l'any 1976 amb el de dos anys abans, veiem com la renovació de l'Executiu ha estat del 100% i, a més, no hi ha cap dels membres de les primeres executives. Tots els antics dirigents s'han escindit del partit, bé en la 1a escissió (Carles Castellanos, Blanca Serra i Eva Serra) o bé estan a punt de fer-ho en la 2ª que s'acosta (Joan Armet, Josep Ribas, Jordi Altarriba, Rafael Castellanos, Josep Maria López Llaví, Josep Ferrer o Carles Jordi Guardiola). L'any 1976 ens trobem amb una executiva formada per dirigents que han entrat relativament tard al partit i només resta una persona que hagués militat al FNC, Jordi Moners, que en el moment de la creació del PSAN exercia la militància simbòlicament des d'Alemanya.

Entenem que aquesta dada és molt rellevant per entendre el desenvolupament del partit. El trencament brusc dels dirigents del partit, produït en dos moments clau de la vida de l'organització, com a conseqüència de les dues escissions, pot ser un dels factors explicatius de la no consolidació del PSAN en el sistema de partits català.

El setembre de 1977 l'executiu del PSAN està format per 19 persones i a l'abril de 1978, aprofitant la celebració del I Congrés de l partit, es presenta per primera vegada públicament un executiu de 20 persones (veure membres a l'annex). L'executiva de 1978, si exceptuem Fèlix Cucurull que només va ser-hi poques setmanes, torna a tenir la mitjana d'edat semblant al primer executiu de 1969: 29 anys!. Aquesta renovació total comporta la manca d'una estructura estable de direcció i el desaprofitament d'experiències, especialment importants en el treball a les instàncies unitàries. L'any següent l'Executiu es redueix en nombre i, finalment, el gener de 1980, degut a la 3ª escissió es formen dos Executius paral·lels.

Aquesta renovació generacional fa que el PSAN s'acosti més al comportament dels partits d'esquerra radical de l'època i s'allunyi d'altres com el PSUC, PSC o CDC que consolidaran les direccions i per tant els òrgans directius aniran "envellint" a mesura que els seus dirigents també ho facin. Així, un exemple clar de rejuveniment d'un altre partit revolucionari de l'època, el veiem en el cas de la LCR. El 1976 l'edat mitja dels membres del Comitè Central de la LCR era de 28 anys i 25 anys la dels assistents al 1r Congrés de LCR-ETA VI, celebrat sis anys abans²⁸².

²⁸² Roca, 1994, op. cit., pàg. 62.

8.4 Característiques dels dirigents: intel·lectuals i professors

Farem a continuació una anàlisi de les característiques dels dirigents a partir de les dades de les cinquanta persones que, en un moment o altre, han estat membres de l'executiva, des de la fundació del PSAN fins a les dues executives sorgides després de l'escissió de 1980. Analitzarem estudis, ocupació, domicili, antecedents polítics i evolució política. Les dades no s'han pogut treure d'un fitxer comú sinó que són fruit de la recerca individualitzada i que això fa que siguin incompletes en alguns aspectes. De tota manera entenem que la informació recollida ja permet una caracterització força precisa del conjunt dels dirigents.

Taula 4 - Ocupació dels dirigents del PSAN

Ocupació	
Escriptors i professionals de la cultura ²⁸³	13
Ensenyants (escola i institut)	7
Professors universitat	5
Banca i assegurances	4
Arts Gràfiques i publicitat	3
Advocats	2
Mecànics	1
Enginyers	1
Mestre d'obres	1
Arquitecte	1
Ebenista	1
Pilot Nàutic	1
Assistent Social	1
<i>Sense informació</i>	9
Total	50

Font: Elaboració pròpia

Destaca la presència de persones relacionades amb el món de la cultura i en segon lloc de professors universitaris i d'ensenyament mitjà, molt d'ells de català. En canvi, no hi trobem presència de comerciants ni d'empresaris.

²⁸³ Incloem dins de professionals de la cultura, a part d'escriptors, també traductors, llibreters, redactors de la Gran Enciclopèdia Catalana (GEC), professionals del món editorial, periodistes, etc.

Taula 5 - Estudis dels dirigents del PSAN

Tipus d'estudi	
Total Lletres	12
Filologia	(5)
Geografia i Història	(4)
Filosofia	(3)
Dret	6
Enginyeries	4
Magisteri	4
Belles Arts	2
Professorat Mercantil	1
Arquitectura	1
Sense informació	20
TOTAL	50

Font: Elaboració pròpia

Aquesta taula és la menys representativa ja que només tenim informació sobre poc més de la meitat dels membres. De tota manera és important destacar l'altíssim nivell de persones amb estudis universitaris i el fet que són majoria els que han estudiat Lletres i, entre aquests, destaquen els filòlegs i els filòsofs. Mentre trobem diverses persones amb estudis de Dret, destaca la minsa presència de llicenciats en econòmiques o empresarials.

Troblem interessant fer el recompte dels dirigents a partir dos Comitès Executius, l'inicial i el sorgit del Congrés de 1978, que són representatius de dues èpoques diferents.

Taula 6 - Domicili habitual dels dirigents del PSAN

Territori	CE 1969	CE 1978	Total
Barcelona ²⁸⁴	8	4	23
Comarques- Catalunya	1	11	14
País Valencià	-	5	11
Illes Balears	-	-	2
Total	9	20	50

Font: Elaboració pròpia

²⁸⁴ A Barcelona s'inclou L'Hospitalet però no les poblacions del Baix Llobregat o Maresme.

Podem constatar clarament com es passa d'una organització amb domini absolut de dirigents barcelonins a una on aquests són minoria enfront dels catalans de comarques de fora de Barcelona i dels valencians. Tots els primers dirigents del PSAN resideixen habitualment a Barcelona ciutat i la gran majoria hi són nascuts. En canvi en les executives posteriors la majoria dels membres provenen i resideixen habitualment fora de Barcelona, en les comarques on el partit té presència; en el cas de Catalunya al Bages, Osona, Baix Llobregat i Maresme. Pel que fa als dirigents valencians són pràcticament el mateix nombre els que són de la ciutat de València i els que són d'altres comarques del País Valencià, sense que en destaquí cap d'elles especialment.

Pel que fa a l'evolució política veurem quins són els antecedents polítics dels dirigents del PSAN i l'evolució posterior d'aquells que han continuat actius en la política. Compararem, compararem també els dos Comitès Executius de 1969 i el de 1978 per poder veure les diferències entre ells.

Taula 7 - Antecedents polítics dels dirigents del PSAN

Grups polítics de procedència	CE 1969	CE 1978	Total Membres CE
FNC	9	3	11
USB		1	2
PSV		2	3
PSAN-P		1	1
PSC (C)		2	2
Nova Germania		2	3
Estat Català		1	1
PSUC i PCE		2	4
Entrada directa o sense informació		10	21
TOTAL	9	20²⁸⁵	50

Font: Elaboració pròpia

La primera Executiva prové en bloc de la Secció Universitària i del Comitè de Barcelona del FNC. Els membres de les executives posteriors acostumen a tenir experiència alguna política anterior si bé molt variada. Hem trobat entre els dirigents catalans USB, PSAN-P, i PSUC, i molts que entren directament al PSAN. Els dirigents valencians provenen, o bé del Partit Socialista Valencià (PSV) que va ser la primera organització política amb continguts valencianistes fusterians (1964-1968), o bé de Nova Germania,

²⁸⁵ No suma exacte perquè hi ha dirigents que abans del PSAN, havien militat en més d'un partit.

grup impulsat pel PCE (ml) que aglutinà sectors nacionalistes valencians i què s'integrà al FRAP.

També disposem d'algunes dades de l'evolució posterior dels dirigents del PSAN. Es tracta de saber, des del moment en que abandonen el PSAN fins a l'actualitat, en quins altres partits o organitzacions parapolítiques, com per exemple la Crida a la Solidaritat, han militat. L'enorme atomització de l'esquerra d'alliberament nacional ha comportat que hi hagi diversos itineraris que han anat seguint diverses persones, que sense canviar sempre de grup si que han anat variant de sigla.

Taula 8 - Evolució política posterior dels dirigents del PSAN

Partits on continuen	Núm. Dirigents
NE (1980-1984)	15
ERC	8
IC/ICV	4
PSC	2
MDT-CL ²⁸⁶	10
Crida (1982)	2
MUM (1977)	6
PSAN-P i IPC	3
MCC	1
AEPV-UPV	4
Darrer partit o sense informació	8
Total	50

Font: Elaboració pròpia

El nombre de destinacions dels dirigents del PSAN, lògicament, és més alt que el nombre de dirigents ja que molts dels que van anar a ERC i a IC van passar abans per NE, i la majoria dels que van passar pel MUM, posteriorment van anar a NE. Es pot constatar com l'herència del PSAN queda molt repartida. La majoria dels membres del PSAN continuen la militància quan abandonen el partit, però no hi ha cap partit polític que aconseguixi recollir l'herència de forma hegemònica. Observem com els partits d'arribada dels dirigents del PSAN són tots partits d'esquerres, i que no hi ha cap dirigent que arribi a militar a CDC, mentre si que n'hi ha que vagin a parar al PSC. En el capítol "La incidència generacional" ja s'ha vist amb més detall les principals trajectòries posteriors del conjunt de militants del PSAN.

²⁸⁶ Moviment de Defensa de la Terra/ Catalunya Lliure.

En resum, els dirigents del PSAN eren sobretot homes (41 sobre 50), joves, amb estudis universitaris complets, sobretot de Lletres, molts dels quals treballaven en l'àmbit de la cultura o en l'ensenyament tant universitari com secundari. Inicialment eren sobretot de Barcelona i posteriorment de comarques de la resta de Catalunya, sobretot de la demarcació de Barcelona, i del País Valencià. La meitat d'ells amb experiència política prèvia, els del principi del FNC i els posteriors en diversos partits d'esquerra. Molts d'ells tenen una trajectòria política posterior en altres partits d'esquerra i/o independentistes. D'aquestes característiques ressaltem, com a diferència amb els altres partits polítics de l'època, sobretot la presència elevada de persones relacionades per formació o per professió amb les "lletres" i la cultura.

9 L'organització

9.1 Bases de l'organització i etapa clandestina

L'organització pot explicar moltes coses d'un partit. Així, com hem vist al marc teòric sovint les opcions organitzatives poden venir condicionades per la ideologia i en alguns casos poden ser determinants per a l'adaptació a l'entorn, la cohesió interna i, en definitiva, per a poder consolidar-se com a partit. Analitzarem les bases de l'organització, primerament en l'etapa clandestina i posteriorment per anar veient com el partit s'adapta als canvis de context. L'anàlisi dels òrgans directius i dels òrgans d'enquadrament de militants ens ajudaran a veure si les opcions organitzatives que pren el partit poden tenir conseqüències en l'assoliment dels seus objectius. Per altra banda, també estudiarem en aquest capítol si el partit va ser capaç de constituir al seu voltant organitzacions annexes, des de grups sindicals, organitzacions juvenils o altres associacions per tal d'incidir en la lluita de masses. Un partit polític no s'acaba en l'organització estricta sinó que també és rellevant la seva capacitat per ramificar-se i, ajudant-se d'altres organitzacions, arribar allí on el partit com a tal no pot incidir.

Com passava a tots els partits clandestins de l'època, el PSAN estava sotmès a estrictes normes de seguretat interna. Per exemple, tot els militants es coneixien per sobrenoms i molts desconeixen els noms reals dels propis companys²⁸⁷. La policia mai va enxampar cap reunió del partit. Aquestes es feien a pisos particulars de militants, en soterranis de cases, en locals de parròquies i de tant en tant trobades en dies festius a masies i cases de camp propietat de familiars de militants. Així mateix la captació seguia uns processos lents i de formació habituals en les organitzacions clandestines del moment. Per exemple, el militant Antoni Coromina²⁸⁸ d'Osona explica que va haver de passar unes proves a Barcelona, dirigides per Jordi Moners, abans de ser acceptat plenament al partit. Algunes d'aquestes característiques com la captació controlada era deguda als moments de clandestinitat però també per la consciència de partit d'avantguarda i la necessitat de disposar d'una élite revolucionària. En aquest sentit es té molta cura de la formació interna dels militants i es facilita la lectura de textos teòrics, els seminaris interns i els espais de debat i discussió.

El PSAN durant l'etapa de clandestinitat va utilitzar successivament diversos pisos francs a Barcelona. Només en coneixien l'existència pocs militants i servien per imprimir i emmagatzemar material. Tot i que no va caure mai cap pis, si que es van haver de desallotjar amb presses dos de diferents als barris de Gràcia i Vallcarca pel

²⁸⁷ Alguns d'aquests sobrenoms es poden consultar a l'article dedicat al vintè aniversari del PSAN. Vegeu Pasqual, J.M.; Pla, P.L. i Payeras, M. "Vint anys irreductible" a *El temps*, 23 gener de 1989.

²⁸⁸ Bernad, R.; Burgaya, J. i Figuerola, J., 1999, op. cit., pàg. 285.

perill immediat que suposava²⁸⁹ que la policia els descobrís. L'aparell del PSAN no va caure mai en bloc tot i les detencions de diversos militants enxampats en el moment de fer accions, com les que hi va haver l'11 de setembre de 1969 al barri del Congrés de Barcelona o el 25 de setembre de 1971 a Mollet del Vallès. També hi va haver detencions de dirigents relacionades amb les caigudes de les permanents de l'Assemblea de Catalunya, com en la "caiguda dels 113" a Santa Maria Mitjancera (28 d'octubre de 1973) o la caiguda del "67 de Sabadell" (8 de setembre de 1974) en què es detenen diversos militants del PSAN. La informació de la policia dels interiors del PSAN no deuria ser molt acurat ja que quan la detenció de Joan Armet²⁹⁰ en la caiguda dels 113, la policia no el va reconèixer com a dirigent del PSAN.

Durant els anys del franquisme foren usats de forma habitual diversos passos per la frontera francesa per introduir material que el partit havia imprès a Perpinyà o a París. Aquests passos tant es feren per la Cerdanya, pel Ripollès com per la Garrotxa i es feren a peu a través de la muntanya com en cotxe, per pistes forestals, en altres ocasions²⁹¹.

La primera Declaració Política de Principis (1969) tracta molt poc l'organització del partit però ja assenyala en el seu punt 35, sense citar-lo expressament, el funcionament d'inspiració leninista a partir del centralisme democràtic:

"El PSAN vetllarà per fer compatible la necessària unitat d'acció i de pensament en allò fonamental, amb la democràcia interna. A tal fi, tot militant té el dret a donar i defensar la seva opinió i els seus pensaments a través de camins representatius, actuant però sempre d'acord amb les directrius esmenades dels organismes dirigents fins que aquestes no estiguin modificades"

Posteriorment a l'aprovació de la primera Declaració Política de Principis entren en vigor els Estatuts del PSAN. En ells es remarca que l'àrea d'acció del partit és Catalunya però que:

"S'imposa com a obligació primordial la col·laboració i ajuda amb aquelles organitzacions que als PPCC lluiten per uns objectius pròxims als del PSAN, o que ho puguin fer progressivament en un futur previsible per tal de portar la lluita d'alliberament nacional a tot l'àmbit dels PPCC."

Els estatut tracten els drets i obligacions dels militants i de les bases on ha d'estar enquadrat tot militant. No especifica en canvi, quin és l'àmbit d'aquestes bases,

²⁸⁹ Entrevista a Jordi Altarriba.

²⁹⁰ Entrevista a Joan Armet.

²⁹¹ Entrevistes a Carles Castellanos i a Jordi Altarriba.

geogràfic o per sectors, però sí que és l'espai per a la reflexió interna. Pel que fa als òrgans dirigents cita l'Assemblea de Representants (AARR) que es reunirà bianualment de manera ordinària. L'AARR és, segons els Estatuts, l'organisme dipositari de la sobirania del partit fins que no sigui possible substituir-la per l'Assemblea de militants. L'altre òrgan de direcció és el Consell Executiu. Finalment es dedica un espai a la disciplina, que queda regulat per un reglament de disciplina.

Des dels seus inicis el funcionament del partit va ser per fronts a Barcelona i per nuclis territorials a comarques. Així tenim el front sindical, de barris, l'ensenyant, estudiants i comarques. De fet l'engegada de l'organització no va costar massa perquè els membres del PSAN ja havien estat funcionant com un partit dins el FNC.

Després de la primera escissió i del posterior creixement del partit es planteja un canvi en l'organització. La novetat serà la diferenciació entre cèl·lules territorials i fronts sectorials com a bases d'enquadrament per una part, i la creació del Comitè Central (CC), òrgan situat entremig de l'AARR i el Comitè Executiu (CE) per l'altra. Els militants havien d'estar enquadrats a la vegada en una cèl·lula i en un front. La nova organització que s'inicia a principis de 1974 i que s'acabarà de consolidar a principis del 1976, serà amb petites modificacions la que tindrà el PSAN a partir d'aquell moment fins a 1980. A partir de 1978 un reglament de règim intern concretarà més els detalls de l'organització del partit. L'organització i el funcionament del partit es basen, explícitament, i en tant que partit comunista²⁹² a partir de 1976, en el centralisme democràtic. Aquest fet implica que qualsevol càrrec elegit pot ser revocat en qualsevol moment per l'organisme que l'ha triat, no essent reconeguda dins del partit "cap tendència fraccional"²⁹³, i per tant, la minoria sempre s'ha de sotmetre a la posició ideològica del partit adoptada per la majoria dels membres.

Per la seva part, l'estructura del PSAN Provisional era semblant a la del PSAN (oficial) i constava d'un Secretariat o Executiu, d'un Comitè Central, cèl·lules i els fronts local i obrer. També existí en un moment determinat una "Assemblea Provisional de Reconstrucció del Partit", degut a les dificultats que tingué per establir l'organització.

Tots els partits antifranquistes tenen una organització pensada per funcionar amb la clandestinitat que aniran canviant a mesura que arribi el sistema democràtic. Aquesta tessitura també s'hi van trobar alguns partits europeus que foren clandestins entre 1940 i 1945, i la lluita clandestina els portà a reforçar la seva articulació i les petjades quedaren després de l'alliberament²⁹⁴. En el cas espanyol i català alguns partits feren

²⁹² "Estatuts de règim interior del PSAN", 1978, art. 2.

²⁹³ "Estatuts de règim interior del PSAN", 1978, art. 81.

²⁹⁴ Duverger, 2002. op., cit., pàg. 74.

canvis per adaptar-se a la nova realitat. És el cas del PSUC, com hem destacat en el marc teòric, que cerca una adaptació al sistema democràtic i assemblar-se més al funcionament dels partits socialistes. En canvi, el PSAN, en el mateix moment, pren opcions en direcció contrària, adoptant la terminologia comunista clàssica i començant a enquadrar els militants per cèl·lules. Aquest viratge organitzatiu contribueix a acostar el PSAN al model de “partit revolucionari” de Mair i allunyar-lo del “partit convencional”.

9.2 Els òrgans directius

Per l'explicació sobre els òrgans directius i també per les cèl·lules i els fronts ens basem, sobretot, amb l'organització del partit a partir de 1976, degut a la clarificació que del seu funcionament en fan els documents interns. Entenem com a òrgans directius l'Assemblea de Representants, el Comitè Central, el Comitè Executiu, els Comitès Territorials o Regionals i als Comitès de Zona.

L'Assemblea de Representants és l'òrgan sobirà i amb competència suprema a tot l'àmbit dels Països Catalans. Són membres de l'Assemblea de Representants els membres de l'Executiva, el representant de cada cèl·lula, els representants dels Fronts de cada zona i un responsable dels serveis tècnics per zona. Es reuneix de forma ordinària un cop l'any. Formaven part de les AARR en la primera etapa, quan no existia el CC, una vintena de persones i després podien arribar a la seixantena o vuitantena. Algunes de les reunions de l'AARR, que acostumaven a durar un cap de setmana sencer, es feren als Caputxins de Sarrià de Barcelona, a Manresa i posteriorment també en hotels i restaurants de Vinaròs.

El Comitè Central és l'organisme superior del partit quan l'Assemblea de Representants no està reunida. Aquest es reuneix de manera ordinària un cop cada 3 mesos i el seu mandat dura dos anys. El Comitè Central està format per una delegació dels representants de cèl·lula i de front escollit per l'Assemblea de Representants, un membre de l'Executiva de les JSAN per a cada regió que sigui membre del partit, i els membres del Consell executiu. El primer Comitè Central, és el que es va escollir el gener de 1976 quan ja es podia començar a entreveure l'orientació comunista que prendria el partit. Des dels estatuts fundacionals fins a l'octubre de 1975, era l'Assemblea de Representants que escollia directament el Comitè Executiu. Les reunions del Comitè Central i de l'Assemblea de Representants es feien gairebé sempre, a partir de 1977, en restaurants del municipi de Vinaròs, a mitja distància entre València i Barcelona, i duraven tot el cap de setmana.

El Comitè Central tria el Comitè Executiu que es reuneix "almenys cada 20 dies" que voldrà dir a la pràctica un cop al mes, i no té previst un nombre fix de membres. El CE de 1977 i el que surt del Congrés estarà integrat per vint persones i el que es formarà el juny de 1978 estarà format per 12 membres. La direcció és col·legiada, no hi ha càrrecs doncs de secretari general o president, però sí secretaries temàtiques. Els serveis tècnics generals són els següents: finances, publicacions, propaganda i agitació, escola de partit, premsa i assessorament jurídic. L'Executiu nomena un responsable per a cada àrea i aquest ha de buscar alguns militants per tal de formar l'equip.

El Comitè Territorial o Comitè Regional és "l'òrgan de direcció territorial amb competència restringida a la pròpia demarcació la qual coincideix amb l'actual circumscripció de cada un dels Països Catalans més una quarta, formada per la Catalunya Nord, sotmesa a l'Estat Francès"²⁹⁵. Òbviament i tenint en compte la implantació del partit només tenim constància de l'actuació dels Comitès Territorials de Catalunya i del País Valencià. Els comitès territorials estan formats pels membres del Comitè Central que resideixin al territori, pels representants elegits dels comitès de zona que no tinguin cap membre al Comitè Central i pels responsables dels serveis tècnics de la demarcació territorial. Tenint en compte la creença fonamental en la unitat de la nació, aquests òrgans no són considerats de manera molt important per al partit. Tenim constància però, de la gran activitat d'aquest òrgans, ja que el ritme polític general, de consolidació de la via autonòmica per exemple, es viurà de diferents maneres en cada un dels dos territoris. Les eleccions generals, el funcionament de la coalició BEAN, el seguiment de la campanya, i fins i tot la valoració dels resultats, justificaven l'existència dels Comitès Territorials. Aquest òrgan no s'institucionalitza fins el mateix 1975 quan queda palesa la necessitat d'utilitzar-lo en implantar-se el partit de forma important al País Valencià. Aquesta situació és una demostració de com davant la incapacitat de canviar l'entorn, determinats ambients imposen una estratègia d'adaptació de l'organització interna del partit²⁹⁶.

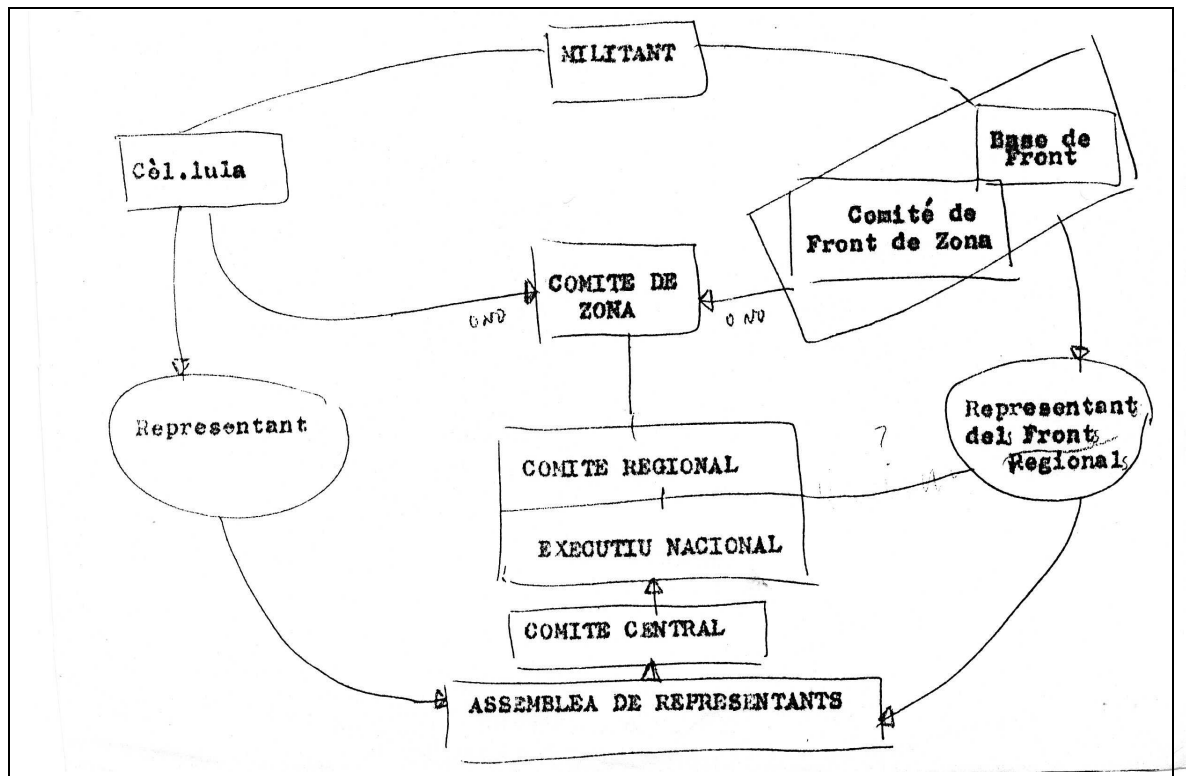
El nucli base de l'actuació del partit és la zona que tant pot ser un barri com una comarca o un conjunt de comarques. A la zona es desenvolupa la vida complerta del partit; funcionen les cèl·lules i els fronts. L'organisme màxim d'una zona és el Comitè de Zona; per exemple Comitè de Zona del Barcelonès o Comitè de Zona del Bages. El Comitè de Zona és format pels representants de cèl·lula i de front de la zona i pels responsables dels serveis tècnics de la zona. Moltes de les zones comarcals eren però, unicel·lulars, en no haver-hi prou militància per a fer funcionar més d'una cèl·lula.

²⁹⁵"Estatuts de règim interior del PSAN", 1978, art. 55.

²⁹⁶ Panebianco, 1990, op. cit., pàg. 383.

Finalment cal fer referència al Congrés, òrgan previst als Estatuts i que de fet només es va celebrar en una única ocasió amb finalitats sobretot propagandístiques.

Gràfic 4 - Organigrama del PSAN (1975)

Font: Document intent manuscrit s/d (aproximadament 1975), Fons PSAN. Arxiu particular de Carles Jordi Guardiola.

9.3 Els òrgans d'enquadrament de militants

Els militants a partir de 1974 s'enquadren territorialment per cèl·lules i sectorialment per fronts. La cèl·lula té un marc geogràfic d'actuació i es configura com la base de l'organització interna, essent d'obligatòria integració per a tots els militants. La funció primordial de la cèl·lula és la de:

"formació teòrica i política dels militants mitjançant l'estudi i discussió de textos, documents, principis i declaracions, tant teòrics com pràctics, per tal de bastir els militants i el partit d'una sòlida formació teòrica i d'una dinàmica capacitat política, en la lluita marxista d'alliberament nacional i de classe"²⁹⁷.

²⁹⁷ "Estatuts de règim interior del PSAN", 1978, art. 10.

El número de membres d'una cèl·lula és entre un mínim de 3 i un màxim de 10, i en cas de superar el nombre, la cèl·lula s'ha de desdoblar. Cada cèl·lula ha de comptar amb tres càrrecs²⁹⁸: el responsable de finances, responsable d'informació, i finalment representant polític de la cèl·lula. La cèl·lula té molta importància en la captació de nous militants que entren en contacte i ingressen al partit a partir d'aquest primer nivell.

El fet de passar a funcionar per cèl·lules respon a la voluntat d'organitzar-se com un partit comunista tot i que les cèl·lules en els partits comunistes són habitualment d'àmbit professional i no territorial, pensades per a partits obrers. Les directrius sobre l'organització dels partits comunistes clàssics²⁹⁹ insten a fer cèl·lules de treball, però fins i tot els gran partits comunistes occidentals es trobaven amb problemes per aconseguir-ho degut a les reticències dels militants. En tot cas, l'escàs nombre de militants del PSAN feia impossible una organització de les cèl·lules per empreses i les cèl·lules territorials foren les que s'instauraren. Per altra banda i seguint Duverger, cal recordar que la cèl·lula, que només ha estat usada pels partits comunistes, és un òrgan pensat per la clandestinitat, que ajuda molt a la cohesió interna del partit, però que ha resultat del tot inadequat per a la lluita electoral.

Una de les principals preocupacions de l'organització era el d'aconseguir mantenir l'estabilitat de les cèl·lules. Així, els canvis de domicili, el servei militar o els canvis en el compromís polític dels militants eren causes de desestabilització habitual de les cèl·lules i en molts municipis la presència del partit podia durar menys d'un any. Per aquest motiu, des de la direcció s'indica als militants que per a crear una cèl·lula es important poder reunir suficients garanties de permanència i funcionament, i que en cas contrari s'haurà de crear un nucli del partit que dependrà directament de la Secretaria d'Agitació, Propaganda i extensió.³⁰⁰

El front és la base de l'actuació externa del partit, com la cèl·lula ho és de l'actuació interna. Tots els militants, excepte els de l'executiva i els membres dels serveis tècnics, han d'estar enquadrats en un front de lluita a partir de la seva ocupació, coneixement o interessos. El front "té com a primordial funció, la mobilització de masses als pobles, barris, plataformes sectorials i professionals etc., mitjançant la impulsó de reivindicacions polítiques, econòmiques, socials i culturals en la línia que, elaborada pel mateix front i aprovada pel partit, oriente la lluita cap als objectius tàctics i estratègics d'alliberament nacional i de classe"³⁰¹. La lluita als fronts es porta a termes

²⁹⁸ "Manual de constitució i organització de cèl·lules", novembre de 1978.

²⁹⁹ Duverger, 2002, op. cit., pàg. 57.

³⁰⁰ "Manual de constitució i organització de cèl·lules", novembre de 1978.

³⁰¹ "Estatuts de règim interior del PSAN", 1978, art. 16.

a través de les diferents plataformes amb una perspectiva estratègica d'alliberament nacional que apleguen a més de militants, a "altres militants revolucionaris". A partir de 1978 es distingeix entre els Fronts de Lluita i els Sectors. El front de lluita requereix una organització estable, reunions periòdiques i té representació als òrgans de direcció. Es considera àmbits prou "importants" per constituir-se en fronts: el sindical i el local, i passen a ser sectors: sanitat, ensenyament, alliberament de la dona, estudiants, ecològic i cultural. Una de les activitats dels fronts a nivell nacional era la redacció dels programes sectorials i d'altres publicacions. En diverses ocasions els fronts més actius feren trobades de Fronts que reuniren tots els fronts de les diferents zones territorials.

En relació al finançament, els militants feien un esforç important per mantenir el partit, igual que feien la resta d'organitzacions d'esquerra radical del moment. Sembla que la quota era del 3% del sou de cada militant, que podia suposar una xifra considerable tal com afirmen alguns militants.

"El que no era econòmic era la quota del partit, 600 pessetes al mes, que en aquella època (1977) era bastant"³⁰²

Constantment, en totes les èpoques del partit, en els comunicats interns es recorda la importància d'estar al dia de les quotes i del que això significa pel bon funcionament del partit. En la nombrosa documentació interna generada durant el partit durant aquests anys, s'hi troben moltes comunicacions de la direcció cap a la base esperonant al compromís dels militants en els fronts, a l'afiliació sindical als CCTT, per assistir a totes les reunions i, òbviament, a garantir els pagaments. Tot plegat mostra les dificultats existents en qualsevol organització d'aquest tipus per mantenir l'estabilitat de les cèl·lules i garantir-ne una certa continuïtat. La presumpta dedicació exclusiva dels militants d'un "partit revolucionari" es va fent cada vegada més laxa a mida que avança la transició. Com passa a la resta dels partits d'esquerra radical, amb el canvi generacional, els militants més joves, no s'adapten al partit revolucionari tradicional³⁰³, ja que estan apareixen nous valors que comporten canvis en els costums i en la vida quotidiana. Així aquests nous costums liberals guanyen pes entre els joves enfront de valors com la disciplina i l'ordre, bàsics per al funcionament d'un partit revolucionari.

³⁰² Perramon, 2007, op. cit., pàg. 139.

³⁰³ Tema no desenvolupat en aquest tesi però que afecta al PSAN com als altres partits d'esquerra radical del moment. Així Ernesto Portuondo a "Transició Política i crisi de militància a l'esquerra revolucionària (1974-1982)" a *l'Avenç* núm. 207, octubre de 1996, pàg. 28. detecta aquesta confrontació com un xoc entre diferents generacions de l'esquerra radical espanyola, en el sentit que les generacions més joves se sentien menys disposades a l'enquadrament ja que apostaven més per la revolució personal de costums. Pel que fa concretament al PSAN, Miquel Porta Perales en un retrat crític de Xavier Bru de Sala destaca la contradicció de pretendre ser contracultural i leninista a la vegada: Porta Perales, Miquel. *Camaleons i Numantins. La perestroika dels intel·lectuals catalans*. Barcelona, Barcanova, 1992. També Oriol Pi de Cabanyes descriu la pròpia generació entre el llibertarisme i l'absolutisme a Filella, Xavier. *Els intel·lectuals i la ideologia nacional*. Tarragona, Edicions El Mèdol, 1996.

Una de les principals característiques del model de partit revolucionari descrit per Mair és, precisament, l'alt nivell de compromís exigint als militants. Mentre el "partit convencional" cerca votants, el partit revolucionari cerca militants compromesos en el partit, però sobretot inserits en les lluites de masses, en la praxi revolucionari. Militants activistes però a la vegada també militants crítics, formats i reflexius. El control de la vida privada dels militants no arriba en el cas del PSAN a ser rellevant, tot i que en alguns moments es pot despendre, pel contingut de missives internes, conflictes on es retreuen actituds no prou revolucionaries en la vida personal dels militants. Però, en tot cas, sempre en un nivell menys intens que els partits pròpiament revolucionaris descrits per Mair o dels partits totalitaris de Duverger. Algunes fonts³⁰⁴ apunten que va haver-hi en els primers anys del partit algun cas de "proletarització", és a dir de l'opció per part d'estudiants universitaris d'anar a treballar a les fàbriques per impulsar la lluita obrera, que en cap cas podem considerar representatiu de la dinàmica global del partit.

En aquest sentit, és rellevant aquesta interpretació de Jordi Moners³⁰⁵, la persona que durant més anys ha militat al partit:

"el PSAN, encara que marxista, tenia pinzellades d'anarquisme mediterrani, el sentit de poc disciplinat. De fet, l'anarquisme, ha tingut èxit als països mediterranis. D'aquesta manera, els grups que hem volgut fer marxisme antianarquista, n'hem acabat sent influenciats. El nostre centralisme democràtic era diferent, no tant ferri com el dels altres".

A part de l'enquadrament de militants, en tot moment existeix una preocupació per mantenir un entorn d'adherents o simpatitzants. Són aquelles persones que sense militar al partit, poden participar puntualment i, en alguns casos, acabar sent militants. Una vegada s'ha sortit de la clandestinitat s'insisteix als militants en fer llistats de simpatitzants i mantenir-hi el contacte. Els simpatitzants poden ser lectors habituals de *Lluita* o poden col·laborar en tasques d'agitació i propaganda però no se'ls demana el mateix compromís dels militants. La dificultat per mantenir els simpatitzants a l'entorn del partit és gran ja que fàcilment poden ser-ho, al mateix temps, d'altres partits d'ideologia propera i acabar afiliant-se a aquests altres.

Tal i com s'ha pogut veure, el PSAN s'organitza seguint les línies dels partits revolucionaris i amb una articulació forta i centralitzada³⁰⁶, pròpia dels partits comunistes i dels partits clandestins, amb preferència pels enllaços verticals per sobre dels horitzontals entre els òrgans del partit. De tota manera, l'organització per cèl·lules

³⁰⁴ Bassa, 2009, op. cit.

³⁰⁵ Entrevista a Jordi Moners.

³⁰⁶ Duverger, 2002, op. cit., pàg. 70.

i fronts al mateix temps, amb el contacte amb militants diferents que comporta, permetria al militant superar la visió de compartiments estancs en què queden les cèl·lules dels partits que funcionen sota els principis d'un centralisme democràtic estricte.

9.4 Les organitzacions juvenils d'un partit jove

Des del seu inici el PSAN ha volgut impulsar diferents organitzacions juvenils. En un primer moment hi ha les Joventuts Revolucionàries Catalanes (JRC), fundades en una trobada a Santa Eulàlia de Ronçana (Vallès Oriental) i que editen la seva Declaració Política de Principis el juny de 1972. Les JRC editaran el seu portaveu "Joves en Lluita". Durant la crisi interna que portarà a primera escissió del partit, les JRC s'alinearan amb el sector dissident i, en el moment de l'escissió, les JRC es quedaran al PSAN Provisional. Dins del PSAN Provisional, les JRC seran l'única font d'ampliació real del partit. Durant la seva pertinença al PSAN, les JRC tingueren una petita escissió que formà el grup Demoniké (Victòria Popular). Una de les activitats del JRC que tingué més ressò fou la publicació el 1972 de la versió catalana del *Petit Llibre Roig de l'estudiant*. El llibre traduïa de l'original francès i afegia algunes pàgines referides a la lluita d'alliberament nacional dels Països Catalans. La seva àmplia difusió i l'atreviment de les idees exposades va provocar un petit enrenou allí on va arribar. Una vegada les JRC van esdevenir les joventuts d'IPC van arribar a tenir un nucli de batxillers i, segons les pròpies publicacions, incidien l'any 1979 a l'àrea de Barcelona, en concret a Sant Andreu, La Sagrera, Torre Llobeta, Sants, Poble Sec i Esplugues de Llobregat³⁰⁷.

El PSAN, després de l'escissió, intentarà reorganitzar els joves. La primera organització, a part de les estrictament universitàries, foren les Joventuts del PSAN (JPSAN) que editen la seva Declaració de Principis durant l'estiu de 1975 i es constitueixen en una organització autònoma del partit. Les JPSAN donaran lloc a una nova organització, les Joventuts Socialistes d'Alliberament Nacional (JSAN) que és legalitzada el 24 octubre de 1977. Els Estatuts de Règim interior de les JSAN calquen els òrgans directius del partit, i repeteixen el funcionament de centralisme democràtic amb Comitè Central, Assemblea de Representants i Executiu a la vegada que els militants estan enquadrats en cèl·lules i fronts de lluita. El 1979 ja es constata, des de la base, la necessitat de simplificar l'organització i de prescindir d'un Comitè Central i d'una Assemblea de Representants diferenciada del partit. Durant l'octubre i novembre de 1976 es celebra el 1r Congrés de les JSAN on s'aprova el Manifest Programa. Entre les demandes destaquem la majoria d'edat als 18 anys que és un dels temes recurrents de

³⁰⁷ *Militància Revolucionària*, núm. 18, 1979.

l'organització i també la crítica a la Selectivitat Universitària. Les JSAN participaran, entre d'altres organitzacions, a l'Assemblea de Catalunya, la Taula de Forces Polítiques Juvenils de Catalunya, la Plataforma d'organitzacions polítiques juvenils de la ciutat de València i el Congrés de Joventut de Catalunya.

En arribar a la 3a escissió (1980) la proposta "d'entrar a militar al partit, col·lectiu o plataforma que sorgeixi del grup escindit "Per una Política Comunista als PPCC" és majoritària. Per tant, a Catalunya, la majoria de les JSAN ingressaran a Nacionalistes d'Esquerra. El sector partidari de no entrar a Nacionalistes d'Esquerra, encapçalat per Jordi Olivan de Tarragona, promourà la creació del Front de Joves del PSAN, renunciant a la continuïtat de l'organització juvenil com a tal degut als pocs efectius que es disposava. Cal dir que qui havia estat l'ànima de les JSAN i la representava a l'executiva del partit, Casimir Boy, de Sant Boi de Llobregat, va abandonar l'organització ja abans de l'escissió per entrar més endavant al PSC des d'on va aconseguir l'alcaldia de Molins de Rei.

Molt probablement una de les dificultats per consolidar les joventuts del PSAN, era que el propi partit ja estava format majoritàriament per gent força jove, sovint per sota de la trentena, i per tant les joventuts havien d'estar formades per militants encara més joves, edats en què els cicles del compromís militants són generalment molt breus.

9.5 L'intent fallit de creació del Moviment Popular

El PSAN, des del primer moment, busca participar en els moviments socials per estar al costat de les masses i participar amb elles per poder-les conduir cap al camí de la revolució socialista catalana. L'objectiu, mai aconseguit, és aconseguir crear un moviment popular independentista que liderés el conjunt de les reivindicacions dels diferents moviments socials. En un moment d'auge dels diferents moviments socials en els darrers anys del franquisme i durant la transició, el PSAN es veurà impotent per poder influir-hi amb força. La importància que dona el partit a l'inseriment al moviment popular provoca que la majoria de militants del PSAN, a part de les tasques internes del partit hagin de dedicar molts esforços a participar en les organitzacions cíviques i sindicals del moviment popular.

Un dels dèficits realment importants del PSAN fou la incapacitat per tal de crear organitzacions estables al voltant seu. Farem un repàs de diferents organitzacions properes al partit i dedicarem un apartat especial, degut a la seva rellevància, a les organitzacions sindicals. Les organitzacions que són més grans i tenen més rellevància

pública el PSAN els dona suport però no les controla. En canvi, les que el PSAN impulsa directament, o bé tenen una durada curta, o bé tenen poca incidència social o bé la seva implantació territorial va ser força limitada. Segons Duverger³⁰⁸, els organismes annexes o associacions satèl·lits dels partits polítics representen un sistema de “comunitats amb fins especials, utilitzades pel partit per als seus fins generals” i tant poden servir per enquadrar els simpatitzants com per mantenir cohesionats els propis militants.

Com hem vist en capítols anteriors, el PSAN participa activament a l'Assemblea de Catalunya, en les assemblees democràtiques locals i en les seccions territorials del Congrés de Cultura Catalana. Algunes de les organitzacions cíviques en les que el PSAN col·labora o impulsa directament a principis dels anys 70 són les Coordinadores d'Activitats Cíviques (CAC) amb presència al Vallès, La Selva, el Gironès i el Maresme i amb les Plataformes Cíviques del Camp de Tarragona. Són entitats que en el contingut de les seves publicacions denoten la mà del PSAN per les constants referències al socialisme i a l'alliberament nacional. El PSAN també participa activament en les comissions de barri i posteriorment associacions de veïns dels barris on el partit té presència. A Barcelona s'incideix a la Barceloneta, Sant Andreu, Gràcia i Sant Antoni, aquesta darrera fundada per militants del PSAN.

Durant la primavera i l'estiu de 1979 hi ha un intent per part del PSAN de crear un moviment cívic que abarqui reivindicacions genèriques del moviment popular. Es tracta de la Coordinadora d'Esquerra d'Alliberament Nacional (CEAN) que promourà la campanya pels Estatuts Populars d'Autonomia.

“La necessitat del moviment popular ve donada per la urgència de controlar una àmplia plataforma, en la línia dels objectius estratègics, i que servirà per impulsar la política tàctica del partit en cada conjuntura i període del procés revolucionari (...) Es important que tot el moviment se situï inequívocament en el camp de l'alliberament nacional i de classe – sense rigideses ideològiques, és clar –, car és l'única garantia per tal que pugui assumir els successius programes tàctics que el partit proposi en funció dels nostres objectius estratègics”³⁰⁹

La CEAN era formada per persones independents i de diferents partits polítics, com ara el FNC o OCE-BR, però era clarament impulsada pel PSAN. El recent trencament amb el BEAN creà una gran confusió entre els simpatitzants, ja que el PSAN a la vegada pretenia treure protagonisme al antics socis del BEAN, que acabava d'abandonar. La CEAN aconseguí un cert ressò gràcies a la campanya pels Estatuts populars i els actes públics que es feren arreu de Catalunya organitzats per una dotzena de nuclis locals i comarcals. Però el projecte s'esllanguí ràpidament i desaparegué després de l'estiu de

³⁰⁸ Duverger, 2002, op. cit., pàg. 130.

³⁰⁹ Comunicat intern “El moviment popular”, s.d., aproximadament principi de juny de 1979.

1979, una vegada finalitzat el debat sobre l'Estatut. Els militants del PSAN s'arribaren a queixar a la direcció de l'excessiu esforç que suposava aquesta la doble militància i fins i tot el Comitè de Zona del Bages, envià al Comitè Executiu una carta alertant de la incoherència de promoure un moviment popular totalment capitalitzat pel partit.

Cap a finals de la dècada dels setanta el PSAN participa molt activament en l'organització de dues mobilitzacions comarcals de caràcter ecologista: la Marxa de Llobregat i les Comissions antiurani d'Osona. La novetat temàtica que implicava les reivindicacions ambientals i el relatiu èxit de les dues mobilitzacions mereixen que siguin explicades amb més detall. A finals del setanta les incipients mobilitzacions ecologistes arreu del país intentaren coordinar-se en el marc de les trobades d'entitats ecologistes.

Una de les úniques mobilitzacions cívico populars reeixides, d'àmbit no estrictament local, impulsades directament per militants del partit fou la Marxa del Llobregat. La Marxa recorregué tot el riu durant l'estiu de 1978 sota el lema "Per un riu viu". La Marxa estava impulsada pel Grup de Defensa del Medi Ambient d'El Prat els dirigents del qual eren els militants de PSAN Salvador Balcells, Jordi Moners i Núria Codina. Aquest grup aconseguí, ajudat pels contactes del partit al Pla de Llobregat i al Bages, organitzar grups de suport al llarg del recorregut. La prohibició de la Marxa per part del Governador civil va ajudar a la seva difusió mediàtica. Es va calcular la presència sumada de més de 10.000 persones durant els dies que va durar la marxa, amb concentracions al El Prat i Manresa, que eren dos "feus" del PSAN. En arribar la Marxa a El Prat es feu un acte públic amb la presència del senador Xirinacs i una trobada d'entitats ecologistes dels Països Catalans³¹⁰. Durant la marxa hi hagué tensions entre els grups ecologistes com PATINET de Manresa i el partit sobre la possible instrumentalització política de la Marxa per part del PSAN, fet que comprova la implicació del partit en aquesta iniciativa.

Una altra mobilització comarcal de transcendència on el PSAN participà intensament fou la campanya contra la possible extracció d'urani a Osona. El PSAN fou un dels principals convocants de les primeres reunions que portaran a la creació de les Comissions antiurani. Aquestes Comissions mobilitzaren l'any 1979 milers de persones en contra de les extraccions, que havien causat una alarma social mai vista a Osona i generat un moviment popular de rebuig certament important³¹¹. Nombrosos articles a *Lluita* i a *El 9 nou* signats per militants del partit consignen l'interès del partit en aquesta polèmica. Si bé els militants del PSAN no dirigiren la mobilització, com si que

³¹⁰ "Recull de premsa de la Marxa del Llobregat" elaborat pel Grup de Defensa del Medi Ambient d'El Prat de Llobregat.

³¹¹ En les importants mobilitzacions antiurani es popularitzà el crit "Visca la Terra!" que es convertí posteriorment en un dels eslògans més populars de l'independentisme dels anys 80. Vegeu Macià, Miquel. *Entre la boira i el desencís. La transició política a Vic (1970-1980)*. Vic, Editcasa, 1988.

ho feren en la Marxa de Llobregat, sí que van ser-hi presents activament des del primer moment.

En el camp de la difusió cultural, el front cultural del PSAN intenta en determinats moments impulsar associacions afins que no duraran gaire. És el cas d' "Acció Cultural Catalana" a l'octubre de 1973 i de "Promocions Populars de cultura catalana" cap a l'any 1976. Aquest darrer, dirigit per Xavier Bru de Sala, Josep Ma. López Llaví i Remei Oliver ofereix taules rodones i cicles de conferències acadèmiques sobre geografia, economia i política dels Països Catalans. Moltes de les conferències previstes no es van poder celebrar degut a la prohibició governativa.

En l'àmbit de l'ensenyament ja hem citat els CAE (Comitès Ensenyants) durant els primers 70. El PSAN també intervingué de manera destacada en l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat i també a l'Escola d'Estiu de València on s'intervé decididament i sovint es fan aprovar comunicats finals d'acord amb la ideologia del PSAN fins que es perd la força a finals dels anys 70 i s'aproven declaracions més moderades³¹².

Pel que fa a la lluita estudiantil cal esmentar el Grup d'Estudiants Revolucionaris (GER), grup clandestí impulsat pel PSAN que operà a la Universitat de Barcelona entre 1972 i 1973, i publicà un butlletí amb el mateix nom. Paral·lelament actua també a la Universitat de Barcelona els Grups pro Independència de Catalunya (GIC), grup d'agitació nacionalista revolucionària, que si bé no formarà part del PSAN sí que en rebirà tutela a nivell de material i sobretot a nivell de formació teòrica³¹³.

El PSAN fracassa en el lideratge i creació d'un gran moviment popular propi de l'independentisme però col·labora amb múltiples accions a impulsar lluites sectorials, culturals i de tot tipus. El PSAN posà el seu gra de sorra, en alguns sectors més gruixut que en d'altres, en els moviments reivindicatius de cada moment. Tot i que no pogués posar-se al davant d'aquests moviments com pretenia, la seva aportació va ser significativa en molts cassos, empenyent cap als drets democràtics, contra el franquisme i per l'autogovern. Les lluites veïnals, estudiantils, ecologistes, de renovació pedagògica i de defensa dels drets i llibertats individuals foren espais on d'una manera o altra, la lluita del PSAN col·laborà a fer més potent les reivindicacions antifranquistes.

³¹² Entrevista a Josep Guia.

³¹³ Entrevista a Josep Maria Cervelló.

9.6 Les organitzacions sindicals: del suport a CCOO al sindicat propi

Dins de l'impuls del moviment popular, cal fer un punt especial per al moviment obrer, que representa per al partit un dels puntals clau de la seva estratègia. En l'àmbit sindical el PSAN participà a les CCOO fins el 1977³¹⁴, quan intentà impulsar un sindicat propi. Dins del FNC, els joves militants del que posteriorment fundaran el PSAN havien pres amb empena la decisió de militar a CCOO tot i la desconfiança dels dirigents del FNC. La presència dels joves del FNC i posteriorment de militants del PSAN a CCOO era, pel volum del moviment sindical, evidentment reduïda. Hi va haver, però, alguns militants del PSAN que participaren activament en òrgans de direcció del sindicat de nivell local o comarcal.

L'aposta dels independentistes per CCOO s'explica, segons Rubiralta³¹⁵, per dos motius. En primer lloc, a la necessitat d'articular una estructura sindical democràtica que, agrupés al conjunt de la classe treballadora, tot superant la històrica i perjudicial divisió del moviment obrer català d'abans de la guerra. I, en aquest sentit, a finals dels anys seixanta com a començament dels setanta, les incipients CCOO, que l'any 1967 acabaven de participar per primera vegada a la manifestació reivindicativa de l'Onze de Setembre, semblaven la millor eina per endegar aquest tipus de projecte unitari. En segon lloc, en la recerca dels sectors populars que havien de bastir el nou projecte independentista, calia anar allà on era la classe obrera i en aquells anys els treballadors més combatius es troben arreglats a l'entorn de CCOO. En aquesta aposta també hi hem d'afegir la voluntat d'evitar divisions entre la massa obrera autònoma i immigrada. L'objectiu estratègic de crear una organització autònoma dels treballadors a nivell dels Països Catalans, es postergarà fins a una fase de major desplegament de la consciència nacional.

Precisament, l'única organització impulsada directament pel PSAN durant els anys 70 i que va transcendir una mica més enllà del partit va ser en l'àmbit sindical: els Col·lectius de Treballadors (CCTT)³¹⁶, tot i que el seu moment de puixança va durar relativament poc temps. Els CCTT són fruit del plantejament d'abandonar les CCOO i impulsar un sindicat nacional i de classe, decisió que s'accelerarà després de la segona escissió del PSAN (1977)³¹⁷. En un primer moment es planteja la confluència amb els

³¹⁴ Un seguiment de les organitzacions sindicals nacionalistes catalanes la fa Pere Meroño a *Història dels sindicalisme nacional als Països Catalans (1958-1989)*. Tarragona, El Mèdol, 2001, on es repassa l'evolució des de la Solidaritat d'Obrers de Catalunya (SOC) fins a la dècada dels vuitanta.

³¹⁵ Rubiralta, F.: "El PSAN i el sindicalisme d'àmbit nacional (1968-1977): oportunitat desaproveitada o incapacitat històrica" a *Sindicat nacional*, núm. Monogràfic, 1999.

³¹⁶ Les sigles també poden trobar-se com a CTC (Col·lectius de Treballadors de Catalunya) o CTSC (Col·lectius de Treballadors cap al Sindicat de Catalunya).

Col·lectius d'Obrers en Lluita (COLL) impulsats pel PSAN-P. Però tot i la mediació de Jordi Arquer, veterà dirigent republicà del Bloc Obrer i Camperol (BOC), que intentà la unificació, es crearan dos sindicats diferents. Els CCTT van néixer al Maresme impulsats per dos militants del PSAN que havien estat dirigents comarcals de CCOO: Xavier Mitjà i Lluís Llerinós. El Sindicat prengué el nom de CCTT cap al Sindicat de Catalunya i renuncià a ser un sindicat (o central sindical) per ser un moviment assembleari. Tot i tenir els primers antecedents el 1975, no és fins el 1r de maig de 1977 que els CCTT es funden, amb el suport oficial del PSAN i, des del Maresme, s'expandeixen per aquelles comarques on el partit té presència: Bages, Osona, Baix Llobregat i Barcelonès. La incidència és sobretot visible al mateix Alt Maresme i al Bages, on hi ha assemblees a la majoria dels municipis i el sindicat enquadra gent més enllà dels propis militants del partit. La Declaració de Principis de CCTT és mimètica a la del sindicat abertzale LAB ja que una delegació dels CCTT assistiren a un Congrés d'aquesta organització i els adaptaren³¹⁸. En la fundació dels CCTT del País Valencià s'aprofita per renovar la Declaració de Principis i s'hi inclouen aspectes sobre el paper de la dona treballadora. El sector amb més incidència al País Valencià fou el de l'ensenyament.

Els CCTT aconseguen obrir locals a El Prat, Malgrat, Calella, Manresa, Barcelona i Vic i tenir vora 700 afiliats molts dels quals no eren del partit. Al Maresme ingressen als CCTT militants de FNC, d'ERC i del PSC-R. Aquests darrers marxaran a la Unió General de Treballadors (UGT) després de la creació del PSC (PSC-PSOE). El moment més àlgid dels CCTT coincideix en l'etapa en que el partit ja s'ha refet de la segona escissió. En les eleccions sindicals de l'estiu de 1978 aconseguen al voltant dels 70 delegats, encara que la majoria sense presentar-se amb les sigles del sindicat.

Els CCTT tingueren presència al Bages en els rams de tèxtil, metall i banca, al Maresme en Químiques, Metall, tèxtil i construcció i a Osona, entre altres, en els escombriaires³¹⁹. Aquesta activitat, però, no fa sortir als CCTT del testimonialisme. Si ens fixem en les comarques d'Osona i Bages on hem fet una repàs sistemàtic a la premsa comarcal del període, podem veure que els CCTT, efectivament, són presents als mitjans de comunicació i se'ls publica articles d'opinió. Però fins i tot en aquestes dues comarques és un sindicat minoritari comparat, no només amb UGT i CCOO, sinó també amb altres sindicats com CNT, USO o la CSUT dels quals, en tenir més militants i activitat, generen notícies més sovint.

A partir de 1978 s'enceten converses amb l'històric sindicat nacionalista Solidaritat d'Obrers de Catalunya (SOC), amb els COLL i amb el Sindicat de Treballadors de la Garrotxa i el Sindicat Obrer de la fusta i el Suro de Girona en vista a confluïr en una sola organització nacional i de classe. El procés de confluència es veurà entorpit per les

³¹⁸ Entrevista a Lluís Llerinós.

³¹⁹ Extret de l'Apèndix "Sindicalisme" dels documents *Per una política comunista als PPCC, 1979*.

diferències de visió entre els diversos secretaris generals del SOC i la divisió dels CCTT que els farà perdre força. La Confederació Sindical de Treballadors de Catalunya (CSTC) serà l'organització que finalment unirà a bona part d'aquests grups sindicals però no veurà la llum fins el juny de 1983. L'escissió del PSAN de 1980 també afecta als CCTT que es dividiran en dos grups que competiran també per la legitimitat de les sigles. Un sector serà dirigit per Lluís Llerinós, del PSAN adherit a Nacionalistes d'Esquerra, més partidari de la confluència amb el SOC en el camí de la creació de la Confederació. L'altre sector, dirigit per Xavier Mitjà del PSAN "leninista", serà defensor de postulats més assemblearis. L'escissió sindical reproduirà novament les desagradables tensions viscudes en l'escissió al partit.

Els militants del PSAN en el front pagès participen en la creació del sindicat Unió de Pagesos (UP) i hi intervenen posteriorment. Cal destacar que a la zona del Bages bona part d'UP de la comarca era propera al PSAN. En alguns municipis del Baix Llobregat com el Prat, UP és fundada per militants del partit. A diferència de CCOO, els militants del PSAN es trobaven força còmodes a la UP degut al sentiment clarament nacionalista que impregnava tota l'organització sindical.

Per altra banda, els Col·lectius d'Obrers en lluita (COLL) fou el Sindicat impulsat pel PSAN Provisional a partir de 1978³²⁰. Tot i la forta activitat i l'abundant producció teòrica, els COLL no aconsegueixen estendre's més enllà dels nuclis del propi partit ni en la mesura que ho van poden fer els CCTT. La part més dinàmica foren els ensenyants que en forma de Col·lectius d'Ensenyants dels PPCC estaven adherits als COLL.

La debilitat del sindicalisme nacional català independent d'estructures estatals contrasta, si fem un anàlisi comparatiu, amb la creació de la Intersindical Nacional Galega (ING) l'any 1978 i de LAB el 1974, impulsats per UPG i ETA respectivament, que consolidarien durant les dècades següents un espai de sindicalisme autòcton que l'esquerra independentista catalana mai no va aconseguir.

Havent analitzat l'entorn del partit, les organitzacions de joves, sindicals i el moviment popular, constatem la dificultat del PSAN per atraure i sobretot per consolidar un cert entorn tot i els constants intents. En el camp de l'independentisme d'esquerres podem observar com existeixen personalitats o activistes amb un cert renom que comparteixen més o menys el mateix espai. Persones com Àngel Colom, impulsor de la Marxa per la llibertat, el sacerdot Lluís Maria Xirinacs que gaudia d'un prestigi important, l'historiador Fèlix Cucurull, Jordi Carbonell, l'escriptor Manuel de Pedrolo, però cap d'aquests s'integra al partit i si ho fan, és de manera molt puntual.

³²⁰ *Militància Revolucionària*, núm. 20, 1978.

Més que el PSAN no contacti prou bé amb el seu entorn, és que més aviat no existeix un entorn independentista amb suficient identitat com a tal, prou diferenciat de l'ampli i dinàmic espai del catalanisme progressista. En tot cas, les organitzacions annexes del partit entren amb competència amb les dels altres partits, ja que els potencials simpatitzants formen part d'un espai polític massa semblant. A base d'insistència, el PSAN i les altres organitzacions independentistes acabaran creant amb al llarg dels anys un espai social pròpiament independentista, que no existia inicialment com a tal.

10 El programa polític

10.1 La independència i el socialisme

La fundació del PSAN significarà la creació d'un corpus ideològic que traspasarà els límits del partit i serà assumit per tot l'espai d'esquerra d'alliberament nacional. Totes les influències de radicalitat social i nacional que hem vist en els capítol d'antecedents dels anys 60 catalitzen en una doctrina prou estable. Durant els 11 anys que estudiem el partit, la Declaració Política de Principis (DPP) és reformada en dues ocasions i només en una petita part dels articles.

La doctrina política del PSAN es va anar configurant pels joves militants del FNC durant la segona meitat dels anys 60. La DPP del PSAN és on es cristal·litza aquest corpus i precisament beu de diversos documents que elaboraren per al debat al si del FNC i que no foren aprovats. Aquest documents previs, molts d'ells elaborats per Josep Ferrer, foren posteriorment publicat a *Per l'alliberament nacional i de classe*³²¹, que constitueix de manera prou completa un recull dels pressupòsits ideològics de l'esquerra d'alliberament nacional.

En el punt 1 d'aquesta mateixa Declaració ja hi trobem una de les claus més importants del pensament del partit: la doble opressió social i nacional que rep la classe treballadora catalana:

“El PSAN és l'organització política que es proposa la formació del moviment general de les classes populars catalanes per a la lluita d'alliberament nacional, per mitjà d'una progressiva presa de consciència revolucionària global de llur doble opressió nacional i social”

Així, seguint la DPP, el PSAN senyala objectius de la lluita del partit:

“El PSAN entén que la lluita popular d'alliberament nacional té com a objectiu³²² :

- l'expulsió de les forces d'ocupació espanyoles i la independència política
- la unitat dels PPCC
- la creació de l'Estat Socialista català
- la construcció de la societat socialista catalana com a pas vers la societat socialista internacional”.

³²¹ En la introducció del llibre, que dut per títol “Pròleg a una clandestinitat”, Ferrer explica la història dels principals documents ideològics dels darrers anys del FNC i dels primers del PSAN. Vegeu Ferrer, 1978, op. cit., pp 11-25.

³²² “Declaració Política de Principis del PSAN”, 1969, punt 2.

L'originalitat del programa polític del PSAN rau precisament en posar al mateix nivell la reivindicació socialista i la reivindicació nacionalista. És a dir la independència no té sentit en ella mateixa, sinó que és per aconseguir, precisament, un Estat socialista català.

El PSAN parteix en la seva anàlisi d'un concepte marxista de nació, fenomen social i històric que només pot ser comprès com a procés dialèctic i es mostra crític amb el concepte burgès de nació. La DPP parteix també d'una anàlisi històrica marxista de la societat catalana, en que entén que la dinàmica de classes és el motor de la formació de les societats nacionals, i la culminació d'aquesta lluita de classes, ha de portar la classe obrera, en ascens, a liderar el procés independentista. La gran importància que se li dóna a aquesta anàlisi històrica fa que aquesta surti resumida en el punt segon de la Declaració Política de Principis, que porta per títol "Resposta global a la doble opressió nacional i social". En aquesta s'hi afirma que:

“la societat catalana és una societat nacionalment estructurada paral·lelament a les altres societats nacionals europees, a través del procés d'expansió de les classes burgeses al capdavant de les classes populars catalanes i de la formació del capitalisme català” i que després de la invasió feixista de 1939, “la societat catalana pateix actualment una situació d'opressió nacional expressada en la dominació política, militar, cultural i econòmica que l'Estat Espanyol exerceix damunt d'ella. Aquesta situació d'opressió perllongada d'ençà de 1939 pel règim feixista espanyol, ha produït una profunda alienació de les classes populars catalanes, especialment de la classe obrera, alienació traduïda en un baix nivell de consciència de l'opressió”³²³.

Precisament una de les aportacions teòriques originals de Josep Ferrer, tal com destaca Josep Maria Colomer³²⁴, és la d'alienació nacional, concepte copiat de l'alienació social hegelianamarxista. En aquest sentit l'alienació nacional equivaldria al desposseïment de la pròpia consciència de nacionalitat per part de l'Estat opressor que es vol nació. Per tant, la classe obrera catalana pateix una doble alienació, nacional i de classe. El concepte d'alienació nacional va ser creat i divulgat per l'occità Robert Lafont. Tot fa pensar, però, que les elaboracions de Lafont foren sobre l'alienació i el colonialisme interior foren paral·leles³²⁵, no prèvies, a les elaboracions teòriques de Josep Ferrer quan militava al FNC.

³²³ “Declaració Política de Principis del PSAN”, 1969, punt 7.

³²⁴ Colomer, Josep M. “El independentismo” a *Cataluña como cuestión de Estado. La idea de nación en el pensamiento político catalán (1939-1979)*. Madrid, Tecnos, 1986. En aquest article, Colomer, a part de destacar l'anàlisi de Ferrer, també cita com a ideòlegs de l'independentisme català posterior a la República a Antoni Batista i Roca, Manuel Cruells i Carles Castellanos.

³²⁵ Entrevista a Josep Ferrer. A més, el llibre de Lafont fou traduït al català per Manuel Cruells l'any 1968, quan les formulacions teòriques de Ferrer ja estaven fetes.

El PSAN inicialment assumeix l'anàlisi de les tres etapes del desenvolupament del nacionalisme de Joaquim Maurin, que anirà matisant a mesura que passin els anys per anar reivindicant cada vegada més el catalanisme popular al segle XIX. Així seguint la interpretació de Maurin, o de Solé Tura amb diferents matisos, la burgesia havia estat la protagonista del moviment nacional català a principis de segle. Posteriorment, als anys 20 i 30 les classes mitjanes havien estat les protagonistes i ara aquest lideratge havia de passar a la classe obrera. El PSAN adapta aquesta interpretació inicialment, tot afirmant que després del protagonisme de la burgesia i de les classes mitjanes, tocarà a la classe obrera liderar el moviment nacional. Però tal com apunta Caldera³²⁶ aquesta teoria oblida el paper del catalanisme popular del segle XIX. Però a mida que es vagin difonent els estudis dels historiadors Fèlix Cucurull i Josep Termes, el partit no només reivindicarà el marxisme català de la segona república, sinó també el catalanisme anterior d'arrel popular. En aquest sentit és representativa la intervenció de Fèlix Cucurull al Congrés del PSAN, l'any 1978 reivindicant la tradició del catalanisme popular de Narcís Roca i Farreras i el separatisme insurreccional al mateix temps que el socialisme revolucionari de la Segona República.³²⁷

Recuperant el fil inicial dels principis del partit, la resposta a l'opressió nacional que pateixen les classes treballadores catalanes és la independència, és a dir la creació d'un Estat català totalment separat d'Espanya i de França.

“el dret del poble català a la seva llibertat només pot concretar-se políticament avui en el dret a constituir-se en Estat independent, única garantia de lliure desenvolupament mentre la societat internacional socialista no serà una realitat”³²⁸, així per al PSAN resulta indispensable superar els “contradictoris i confusionaris plantejaments regionalistes-federalistes del nacionalisme petitburgès recollits així mateix per alguns sectors del socialisme català”. El PSAN entén la postulació d'independència, no pas com una simple reivindicació de fronteres sinó com “l'objectiu polític necessari per a la llibertat real de la societat nacional popular que conquista, així, la possibilitat de realitzar-se en plenitud”.

Pel que fa a l'anàlisi de les classe socials, segons el PSAN la burgesia catalana, per interessos de classe, estarà en contra de la independència, ja que és aliada de la burgesia espanyola. La burgesia autòctona treu partit de la situació de dominació, i la independència aniria contra els seus interessos materials. Per al PSAN, doncs, les classes popular són les úniques que objectivament poden estar interessades en la

³²⁶ Caldera, 2001, op. cit., pàg. 3.

³²⁷ El mateix Josep Ferrer també cita Roca i Farreras a Ferrer, 1978, op. cit., pàg. 24, on agraeix a Jordi Carbonell que li fes descobrir la riquesa de tota aquesta tradició del nacionalisme popular. El propi Ferrer fundarà la Fundació Narcís Roca i Farreras, als anys 90, amb l'objectiu de donar a conèixer l'autor i el seu pensament.

³²⁸ “Declaració Política de Principis del PSAN”, 1969, punt 10.

independència. La posició contra la “burguesia nacional” és un dels elements recurrents del corpus teòric del PSAN; “les diferències entre la burgesia nacional i l'imperialisme s'inscriuen dins el marc d'una unitat fonamental d'interessos econòmics i socials. Per això les contradiccions entre la burgesia nacional i l'imperialisme tenen un caràcter fictici, perquè no es proposen de liquidar l'imperialisme sinó d'arribar a un acord de més profit amb ell”³²⁹

Però de la mateixa manera que el PSAN pretén demostrar al conjunt del moviment nacional català que són les classes populars les que han de ser el motor de la lluita nacional, també intenta convèncer al conjunt de les classes populars, que la lluita revolucionària pel socialisme ha de comportar necessàriament la destrucció de l'estat espanyol. La independència i el socialisme, doncs, constitueixen dues cares de la mateixa moneda, que no se subordinen una a l'altra perquè al mateix temps són causa i efecte. En un important text de referència de l'any 1976 elaborat per Rafael Castellanos, Antoni Fernández i Josep Ferrer “Consciència nacional i lluita de classes als Països Catalans”³³⁰, s'argumenta de manera diàfana aquesta necessitat de destruir l'Estat Espanyol per poder fer la revolució:

“L'estat espanyol no respon a cap realitat nacional sinó a una conjunció d'interessos capitalistes. L'Estat espanyol no és una estructura que pugui esdevenir diferent si se li canvia el seu contingut de classe actual. Tots els plantejaments nacionalistes-regionalistes se situen dins de l'estructura de poder de l'Estat espanyol i respecten, per tant, els interessos de les classes dominants que l'han creat i que el mantenen. Sense una perspectiva de trencament de l'estructura de l'Estat capitalista espanyol no és possible la revolució socialista. (...) un plantejament revolucionari, doncs, als Països Catalans es mesura per la seva oposició respecte l'Estat espanyol, és a dir, per l'opció que adopta entre la conservació de l'Estat espanyol o la creació de l'Estat Socialista dels Països Catalans”.

Pel que fa a la concepció del socialisme, el PSAN en la seva Declaració Política de Principis entén per socialista aquella forma de societat caracteritzada fonamentalment per:

- a) el caràcter social de la producció econòmica i l'apropiació social d'aquesta en profit de tota la societat
- b) la gestió democràtica del procés productiu, tant a nivell de l'empresa com en l'elaboració de les decisions econòmiques generals
- c) una autèntica igualtat en la participació en aquest procés d'acord amb la capacitat individual

³²⁹ “Burguesia nacional i proletariat” a *Alliberament*, núm. 2, març de 1975.

³³⁰ El text que presentaren els tres autors a les “Jornades de debat sobre els Països Catalans” l'octubre de 1976 a Barcelona, obre el dossier sobre “Qüestió nacional i lluita de classes” del primer número de *Quaderns d'Alliberament*, abril de 1977.

- d) l'orientació de la producció únicament vers la satisfacció de les necessitats socials (col·lectives i individuals)
- e) unes relacions de producció sense l'explotació de la força del treball de cap grup social ni de cap treballador,
- f) el caràcter i la difusió socials de la cultura
- g) un règim de democràcia i política autèntiques.

Per al PSAN, la realització del socialisme no solament consisteix en el canvi d'estructures econòmiques i de les relacions de producció sinó que “necessita per a la seva autèntica realització la transformació intel·lectual i moral de l'home”³³¹

La realització del socialisme en cada cas concret “depèn de la pràctica de com s'haurà desenvolupat la revolució”³³² i s'afirma el principi de la diversitat necessària de les formes d'edificació del socialisme segons les condicions concretes de cada societat nacional, pas previ a la societat socialista internacional.

Tot i que els mots “marxisme” i “comunisme” no apareixen en la Primera Declaració Política de Principis del PSAN, l'anàlisi marxista hi és ben present, per exemple en l'anàlisi històrica de la realitat nacional catalana o en el concepte marxista de nació. El 1970, es canvia lleugerament la DPP per posar-hi explícitament el mot marxista³³³ en un intent de clarificar el que es sobreentenia en el text inicial:

“El PSAN parteix de la concepció marxista del socialisme i de la seva anàlisi històrica (...) i assumeix críticament les experiències de lluita dels moviments socialistes d'alliberament nacional i d'una manera especial l'aportació de la praxi revolucionària leninista i dels precedents històrics de la nostra realitat nacional.”

El PSAN havia optat inicialment per definir-se genèricament com a partit socialista, expressió prou ample perquè s'hi poguessin sentir còmodes diferents tendències dins del marxisme. En tot cas, el PSAN es definia a si mateix ja des de l'inici com un partit revolucionari, i els seus dirigents i militants afirmaven situar-se “a l'esquerra del PSUC”. En aquest sentit, tindria força similituds amb els diferents moviments europeus de nova esquerra dels anys 60, que precisament apostaven per una relectura revolucionària del socialisme. La paraula socialista sense cap afegitó, però, ben aviat podria quedar curta. És rellevant aquesta nota que trobem a *Lluita* núm. 43 (octubre de 1974) en l'article “Per un front socialista dels Països Catalans”, en referència a la proposta finalment fallida de convergir amb la CSC:

³³¹ “Declaració Política de Principis del PSAN”, 1969, punt 16.

³³² “Declaració Política de Principis del PSAN”, 1969, punt 17.

³³³ Ferrer, 1978, op. cit., pàg. 77.

“Afegim el terme “revolucionari” al “socialisme” perquè entenem que el terme socialista és actualment excessivament ampli i inclou alguns sectors amb una estratègia política molt diferent a la que plantejem, com els socialdemòcrates. El terme “socialisme revolucionari” es refereix al socialisme que basa la seva acció en la lluita de classes i considera consegüentment que la realització del socialisme exigeix l’acabament del sistema capitalista”.

El PSAN, tot i definir-se com a socialista, doncs, ja vol començar a marcar distàncies amb els marxistes moderats que no prioritzen la revolució.

Sí que trobem des del primer moment, una clara influència del leninisme. Un bon exemple és que ja ben aviat³³⁴ el partit dedica un número extraordinari de *Lluita* amb motiu del centenari de la naixença de Lenin on entre d’altres coses, s’afirma la intenció de seguir estudiant el seu pensament:

“en números pròxims exposarem críticament els aspectes més interessants de la seva ideologia com la seva concepció de l’estat, la del partit i la seva relació amb les organitzacions de masses, la seva posició sobre l’estratègia d’un partit revolucionari amb la crítica a “l’esquerrisme” i al “revisionisme”, la seva posició respecte al problema nacional amb la formulació del dret d’autodeterminació i l’imperialisme”.

Lenin no només és utilitzat com a estrateg i com a ideòleg de l’imperialisme sinó que també es reproduïxen cites seves, per vincular l’autodeterminació i el socialisme.

“El socialisme victoriós ha de realitzar la democràcia completa, i per tant, no tant sols ha de fer efectiva una plena llibertat de drets entre totes les nacions, ans encara traduir en actes el dret d’autodeterminació de les nacions oprimides, és a dir, el dret a la lliure separació política”³³⁵

L’any 1976, en el marc d’un llarg i tens debat intern, el PSAN concreta més la seva definició i passa a anomenar-se, en el preàmbul de la seva DPP, com a partit directament comunista:

“El PSAN es defineix com a partit, obrer, comunista d’àmbit nacional català”

Un dels paràgrafs que portà més debat i polèmica al si del partit, és el punt 7 de l’apartat referit a la democràcia obrera on es defensa la idea de “dictadura del proletariat”, que va ser entesa per molts militants com una concessió excessivament extremista.

³³⁴ *Lluita* núm. 7, juliol 1970.

³³⁵ *Lluita* núm. 6 maig –juny 1970.

“...d'altra banda comporta la dictadura del proletariat sobre la burgesia, és a dir la lluita per la total destrucció dels aparells estatals burgesos, un cop desapareguda definitivament la burgesia com a classe.”

La denominació comunista però, no implica cap posició prosoviètica. Si bé el partit es declara deutor i admirador de la revolució russa inicial i de les seves ensenyances, són poc habituals al llarg dels anys les referències a la URSS en les publicacions i declaracions del partit, però quan hi són, apareixen en negatiu. Així, es critica indirectament a la URSS, en oposar-se a la decisió de la RDA, que seguint ordres del règim de Moscou, havia decidit d'obrir relacions comercials amb la dictadura franquista³³⁶. També en un altre moment el PSAN s'afirma com a partit comunista, argumentant³³⁷:

“som comunistes en tant que rebutgem el model socialista soviètic que significa una desviació de base stalinista del veritable camí cap al socialisme”.

Les influències leninistes sempre presents, tant en la línia ideològica com en el concepte de partit, es van accentuant a mida que Josep Guia vagi agafant més pes a la direcció. Guia serà acusat de dogmàtic tant pels dirigents que marxaren en la segona i tercera escissió com fins i tot pels que van sortir del partit en la primera, teòricament més radicals en altres aspectes com en el del suport a la lluita armada. La visió d'un marxisme radical però relativament obert anirà esbiaixant-se cap a una visió més centrada en el marxisme-leninisme. Aquesta cita exemplifica l'aposta del partit pel leninisme i la voluntat, alhora, de no tancar-se excessivament a altres influències:

“Per això, si alguns es creuen en el deure d'abandonar el leninisme, nosaltres ens refermem en el deure d'utilitzar-lo, i d'utilitzar també tota la tradició marxista des de Gramsci fins a les aportacions revolucionàries dels pobles vietnamès, algerí, basc, bretó, gallec, per citar-ne alguns.”³³⁸

El fet de voler utilitzar “tota la tradició marxista” els porta, tal com feien molts partits de l'època a recomanar la lectura i generar debat sobre diferents autors marxistes tal i com es pot veure en les temàtiques de les publicacions teòriques, en la bibliografia dels manuals de formació interna i també en els continguts dels articles de *Lluita*. En aquest sentit no són estranyes les referències a Mao³³⁹ o Trotsky, icones de l'esquerra radical del moment, així com també de Gramsci i el concepte d'hegemonia cultural que

³³⁶ *Lluita*, núm. 30, febrer 1973.

³³⁷ *Lluita*, núm. 64, abril-maig 1977.

³³⁸ Parlament de Josep Hugueta “La lluita. materials del 1r Congrés del PSAN”, abril 1978.

³³⁹ Per exemple, en motiu de la mort de Mao, *Lluita* publicà una nota (pàg. 8, novembre de 1976,) amb imatge inclosa, en el que deia “La notícia de la mort de Mao Tse Tung colpí tots els revolucionaris del món, no per un esperit de culte a la personalitat, com molts han pretès, sinó perquè amb la mort de Mao, el moviment revolucionari ha perdut un dels dirigents més destacats del moviment comunista...”.

tingué força influència en els membres del front cultural. Altres influències marxistes, especialment entre els fundadors del partit que marxaren en la segona escissió provenen de pensadors de la nova esquerra europea com l'italià Lelio Basso, que va ser traduït al català per Rafael Castellanos. Lògicament un dels temes que més passió despertaren dins del PSAN i del conjunt de l'EAN seran les teoritzacions dels principals autors marxistes sobre el nacionalisme. Des de la dita de Marx "els treballadors no tenen pàtria" fins a la teoria de Lenin contra l'imperialisme i a favor de l'autodeterminació dels pobles, l'esquerra independentista omplirà pàgines de debat sobretot per rearmar-se argumentalment en el debat amb la resta de formacions marxistes no nacionalistes. Lenin, Stalin, Ernest Mandel i els austromarxistes com ara Otto Bauer, seran alguns dels autors citats³⁴⁰.

Tal com es comenta en el capítol dedicat a les publicacions teòriques del partit, les reflexions sobre aquesta temàtica seran recurrents al llarg de tot els anys estudiats. Més enllà del PSAN i del seu pensament marxista, també han existit dins de l'independentisme català un petit corrent de pensament llibertari amb certa continuïtat³⁴¹.

10.2 El doble alliberament nacional i social. Del colonialisme al semicolonialisme.

La solució a la doble opressió que rep la classe treballadora catalana és el socialisme i la independència, el doble alliberament social i nacional. D'entrada sembla prou evident la influència del tercermundisme en aquestes formulacions. Anem a veure fins a quin punt la influència tercermundista i el discurs anticolonial va ser rellevant en el discurs polític del partit.

Com hem vist en el capítol dels antecedents del PSAN, l'esquerra europea dels anys 60 està totalment condicionada per les lluites anticolonials del Tercer Món. Jordi Moners, que va viure durant uns anys a Alemanya ens relata el que va significar aquesta influència a escala europea:

“els joves trobaven fantàstic lo d'Algèria i hi havia adoració pels líders; Fidel, Ben Bella, Ho chi Min..., marcaven pautes clares, independentment que fossis

³⁴⁰Síntesis breus sobre la visió del nacionalisme pels pensadors marxistes a Caldera, 2001, op. cit., pàg. 5, i Caminal. *Nacionalisme i partits nacionals a Catalunya*. Barcelona, Empúries, 1998, pàg. 35.

³⁴¹ Sobre independentisme llibertari, vegeu AADD. *Anarquisme i alliberament nacional*, Barcelona, El Llamp, 1987.

nacionalista. Les revoltes colonials eren admirades per tota l'esquerra europea, però no per l'esperit nacionalista. El jovent progressista a Europa era molt internacionalista i a Alemanya anaven en contra del seu propi país. No es veia un nacionalisme algerià sinó que anaven en contra del nacionalisme francès. Nosaltres fèiem la lectura que ens interessava”

Segons Josep Ferrer, la influència ideològica que van rebre la gent que fundaria el PSAN va venir molt més d'Algèria que de Cuba. Ferrer reconeix la influència ideològica de l'argentí Jorge Enea Spilimbergo, autor de diferents llibres sobre la qüestió nacional, l'antiimperialisme i les guerres d'alliberament popular³⁴². Així, Spilimbergo diferencia entre “nacionalisme oligàrquic” i “nacionalisme revolucionari” i situa Argentina com un país “semicolonial”, que tot i que és formalment independent pateix l'imperialisme nord-americà. La burgesia oligàrquica argentina que trauria rendiments positius de la situació semicolonial estaria materialment interessada en mantenir el *status quo*.

Les tesis colonialistes en que s'equipara directament els Països Catalans a una colònia i a Espanya a la metròpoli són ben presents en les formulacions originàries del partit:

“L'esquema que hom pot fer d'aquesta evolució podria ésser igualment vàlid per a Irlanda i per a l'Índia, per a Itàlia i per a Indonèsia, per al Quebec i per Algèria, per a Occitània i per al Vietnam, per als Països Catalans i per a la Xina, per al País Basc i per a Cuba. A tot arreu hi ha una fase de colonització i d'alienació nacional, amb infiltració i mediatització econòmica i cultural, invasió i ocupació militar, atracció i utilització de les classes dominants autòctones per a consolidar el sistema colonialista, aparició i extensió a totes les capes de la població del “complex psicosocial del colonitzat”, i els fenòmens consegüents de la subordinació econòmica, social, política, lingüística i cultural, en tant que grup, àdhuc en tant que individu”³⁴³.

Igual que el “partit mare”, el FNC, el PSAN proclama la necessitat de la independència per a la nació catalana, ara Països Catalans, i es constitueix aquest en un dels objectius finals del partit. Però és precisament per la influència del tercermundisme³⁴⁴, que el PSAN utilitzarà el concepte “alliberament nacional” en comptes de separatisme o independentisme, com havia utilitzat històricament Estat Català i el FNC respectivament. El concepte d'alliberament nacional el popularitzà el *Front de Libération Nationale* (FLN) d'Algèria en la seva lluita contra la metròpoli francesa i serà

³⁴² Jorge Enea Spilimbergo (1928- 2004), polític, escriptor i pensador argentí, fou autor d'obres com *Nacionalismo oligárquico y nacionalismo revolucionario*, 1956, o *La cuestión nacional en Marx*, 1960.

³⁴³ “El nacionalisme català després de la invasió feixista” escrit originalment el 1972, a Ferrer, 1978, op. cit., pàg. 85.

³⁴⁴ Els militants del PSAN dels primers setanta foren anomenats en algunes ocasions “catacongs” per altres grups clandestins, nom sorgit de la catalanització de “vietcongs”. Així mateix, la silueta dels Països Catalans que es reproduí al primer número de *Lluita*, que no era d'ús habitual en aquells anys, recordà a molts militants d'altres formacions, el mapa del Vietnam, per la seva forma també allargassada.

importat a l'Estat Espanyol per primera vegada pel *Frente de Liberación Popular* (FLP o Felipe), referent espanyol del Front Obrer de Catalunya (FOC), el 1958.

Però si a principis dels anys 60, la influència principal de l'exterior provenia d'Algèria, (1962 és l'any de la independència d'Algèria) en els primers anys del PSAN, el protagonisme principal de la lluita antiimperialista el tingué el Front Nacional d'Alliberament de Vietnam, més conegut per *Viet-cong*. Seran habituals a *Lluita* les mostres de suport a lluites d'alliberament d'arreu del món, però especialment amb el Vietnam. Així, per exemple, en un article que porta per títol "Memòria de HoTxi Minh" es relacionen les lluites catalana i vietnamita³⁴⁵:

"La millor prova de solidaritat que podem oferir al poble vietnamès, és l'augment de la lluita contra la dictadura franquista, contra l'imperialisme espanyol amb els seus col·laboradors i contra l'imperialisme yanqui que els dóna suport".

La teoria sobre l'imperialisme i el colonialisme continuarà present en els següents anys si bé s'anirà matisant paulatinament. Així el propi Ferrer³⁴⁶ afirmà referint-se al debats sobre una ponència seva en un seminari celebrat a la UB el 1973, "al final dels debats participà també Pierre Vilar que (...) criticà i s'oposà al plantejament "colonialista" que s'hi fa com a possible caracterització de la societat catalana. En termes absoluts crec que també tenia raó, però jo demanava amb un interrogant, i continuo demanant ara, si no es tracta d'un tipus de dominació, aquesta que sofrim, que té uns trets molt semblants amb la dominació colonial, bé que en altres aspectes en difereixi".

A mesura que avancen els anys 70 les referències a les lluites anticolonials van remetent en els documents i la propaganda del partit, no així una genèrica solidaritat internacionalista que continua sempre. El PSAN utilitza sovint en els seus documents el terme imperialisme per referir-se a l'imperialisme mundial en la seva lluita contra el socialisme però no utilitza tant sovint el terme colonialisme. Sí que torna a aparèixer el concepte colonialisme en referència a la situació de les Illes Balears arran de la implantació del partit a Mallorca. Així, en el llibret "El PSAN a les Illes" (febrer de 1976) es refereix a "l'ocupació colonial que les Illes són sotmeses per l'Estat espanyol".

Una anys més tard, durant la celebració del 1r Congrés del PSAN (1978), Josep Huguet³⁴⁷ diferencia, per una banda, els "casos típicament colonials" en nacions subdesenvolupades dels casos "d'explotació imperialista sobre nacions relativament desenvolupades" en referència als propis Països Catalans. Així, segons Huguet, algunes

³⁴⁵ *Lluita* núm. 2 octubre - novembre 1969

³⁴⁶ Ferrer, 1978, op. cit., pàg. 21, referint-se als debats del seminari celebrat el juny de 1973 a la facultat d'Econòmiques de la UB, "Catalunya com a nació dins l'Estat Espanyol?"

³⁴⁷ "La lluita d'alliberament nacional...", materials de treball del 1r Congrés del PSAN, 1978.

característiques de l'explotació colonial, com l'extracció de matèries primeres, la quasi inexistència de burgesia nacional o la necessitat d'emigració no es donaven en el segons casos. En canvi, en el segon cas, trobem altres característiques, igualment perjudicials, com poden ser l'espoliació financera relativa i el drenatge fiscal, l'ocupació militar o la immigració salvatge per part d'altres nacions sotmeses per tal d'aconseguir mà d'obra barata i de produir divisions al si de la classe treballadora per qüestions d'origen nacional", en clara referència al lerrouisme. Ja uns anys abans, l'intel·lectual italià Sergio Salvi, autor de *Le nazione proibite* (1973) en un article als *Quaderns d'Alliberament* definí la situació dels Països Catalans de "semicoloniais".

Imma Tubella i Eduard Vinyamata, autors propers al partit, defineixen així "alliberament" en el *Diccionari del Nacionalisme* que edità La Magrana l'any 1978:

"Acte o lluita per assolir la llibertat contra l'opressió. En principi, és aplicable a qualsevol manifestació humana o social (alliberament sexual, alliberament de la dona, etc). En aquest cas correspon concretament a l'alliberament nacional. Aquest terme és utilitzat actualment per la majoria de moviments nacionalistes i progressistes del món, especialment pels moviments independentistes de les colònies de l'anomenat Tercer Món. A Europa alguns moviments independentistes contemporanis també utilitzen aquesta terminologia per designar la seva lluita per la independència nacional i la instauració d'un poder popular i socialista. Als PPCC va ésser el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN) el qui va contribuir a implantar i a desenvolupar aquest concepte, que resumeix en un mateix terme la determinació d'aconseguir la llibertat global, és a dir nacional, popular, de classe i de tota altra dependència o domini."

El concepte d'Alliberament Nacional va ser molt estès en la dècada dels 70 tot començant pel nom del mateix PSAN. A més de donar nom a grups com el Moviment d'Alliberament Nacional (MAN) present a Mallorca a mitjans dels anys setanta, el FAC, el BEAN o la CEAN, arriba a denominar l'espai polític, que als vuitanta ja es coneixerà com a independentisme, però que als setanta s'autoanomenava Esquerra d'Alliberament Nacional. L'any 1979, l'organització Independentistes dels Països Catalans (IPC) voldrà superar aquest concepte, i exemplificant-ho amb les pròpies sigles, recuperar el terme independentisme, ja que "alliberament nacional n'és un eufemisme"³⁴⁸.

El PSAN es distingeix d'altres partits que també defensaven el doble alliberament nacional i social perquè aconsegueix, a la pràctica, un equilibri entre els dos principis. Segons Roca, en els partits d'esquerra radical de la família nacionalista, encara que no explícitament, molt sovint acaba prevalent una cultura (socialista o nacionalista) sobre

³⁴⁸ Declaracions de Blanca Serra a "Lluita, diez años de prensa independentista" a *Tele/eXpres*, 30 de novembre de 1979.

l'altra. De fet, observant l'evolució d'UPG i ETA, podem veure com en varies ocasions es produeixen duríssimes escissions entre "espanyolistes" per una banda, que prioritzen la lluita de classe, i nacionalistes per l'altra, que prioritzen la creació d'un front nacional i que són titllats de "racistes" i "burgesos"³⁴⁹ per l'altre sector. Però aquesta disjuntiva no la trobem mai al PSAN. De fet, en les quatre grans escissions de l'independentisme d'aquest període (la que crea el PSAN i les tres internes del PSAN) mai es retreu a ningú el seu poc independentisme, ni cap escindit acusa als altres sectors de xovinista o nacionalista pejorativament. Amb el matís de l'escissió del FNC, on clarament la ideologia marxista marca una fractura ideològica, són totes les altres escissions són degudes a diferències estratègiques sobre com havia d'actuar el partit i no pas un decantament entre l'opció social i l'opció nacional. En aquest sentit, el PSAN mantindria un equilibri molt més gran entre els principis social i nacional que no pas ETA, com es demostra en les seves conegudes escissions d'ETA Berri i ETA VI. Roca³⁵⁰, referint-se als nacionalistes diu que les fraccions més nacionalistes d'aquests grups aposten per la lluita armada, mentre que les més socialistes, ho fan per la lluita obrera. Tot i els matisos que aquesta simplificació genera, sí que és cert que quan TL prengui el camí de la lluita armada a principis dels anys 80 tindrà aquesta una argumentació prioritàriament independentista, igual que ETA quan la decideix continuar passada la transició.

10.3 El marc nacional dels Països Catalans. Un nació per construir

A part del lligam entre socialisme i independència, l'altra aportació important del PSAN és la defensa de l'àmbit nacional dels Països Catalans. Els Països Catalans, i no només la Catalunya "estricte", hauria de ser el subjecte polític de la nació catalana. Així els Països Catalans estan formats per Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, la Franja de Ponent sota administració aragonesa, Andorra i la Catalunya Nord sota administració francesa. Com s'ha dit, des de l'inici del catalanisme polític l'àmbit de la nació per part del nacionalisme moderat i radical català era essencialment la Catalunya formada per les quatre províncies o "Principat", tot i les referències romàntiques o culturals al conjunt de la "Gran Catalunya" o de les "Terres Catalanes".

³⁴⁹ Algunes cites de les expressions pejoratives que es feien servir, es poden consultar a Rubiralta, 1997, op. cit. Per l'escissió d'ETA Berri l'any 1966, pp. 167-182 i per l'escissió d'ETA VI el 1970, pàg. 251. A part d'aquestes dues escissions que apostaven pel fet social, també cal recordar l'abandonament d'ETA per part de Txillardegui que acusà l'organització de prioritzar en excés el fet social.

³⁵⁰ Roca, 1994, op. cit., pàg. 57.

L'aposta del partit pels Països Catalans, queda plasmada en el nom del partit i també de manera inequívoca en la DPP. Així, la "unitat dels Països Catalans" esdevé un dels principals *leit motiv* del partit.

Lògicament el PSAN participarà activament en els debats i les polèmiques sobre els Països Catalans, especialment intenses en els primers moments de la transició i que aniran desapareixent a mesura que es consolidi el nou sistema i la reivindicació quedi només com a patrimoni dels independentistes. Un dels debats teòrics, que trobem ressenyat en el treball de Jaume Renyer³⁵¹, és el que es plantegen diversos historiadors sobre si els Països Catalans són una nació o bé una realitat lingüística o cultural. La postura més radical sempre la tindran els intel·lectuals del PSAN o propers al partit. La defensa a ultrança de l'àmbit nacional dels Països Catalans, sobrepassant l'àmbit lingüístic i cultural, és realment l'element més diferenciador del PSAN respecte als altres partits. Els Països Catalans són presents al mateix nom del partit, el mapa es difon acompanyant qualsevol publicació del partit, i els comunicats de premsa es signen amb l'expressió "Països Catalans", seguida de la data.

El PSAN, a partir de 1974, posarà en pràctica allò que teòricament ja havia decidit en el moment de la seva fundació: ser un partit no només de Catalunya. Per primer cop en la història existeix una organització política que té implantació real, no simbòlica, a diferents zones del Països Catalans, creant una experiència única i només revalidada per les organitzacions que més tard en sortiran, com el Moviment de Defensa de la Terra (MDT) entre 1984 i 1987.

A Mallorca i a la Catalunya Nord el PSAN tingué una presència molt puntual però no fou aquest el cas del País Valencià, on la significació del partit fou molt rellevant en el camp del nacionalisme. En el marc del País Valencià podem entendre el PSAN com una plasmació del fusteranisme radical, el pancatalanisme en totes les conseqüències. El PSAN és doncs, el partit radical del nacionalisme valencià on també hi eren presents, entre d'altres, el Partit Socialista del País Valencià (PSPV) i l'entorn cultural liderat per Eliseu Climent. El fet de defensar la catalanitat sense fissures del País Valencià li porta els seus problemes com el de no ser acceptat com a membre del Bloc Autòmic Valencià d'Esquerres (BAVE), el 1977, ja que l'àmbit del partit no era del País Valencià o ser un dels principals agredits en la que es va conèixer com "batalla de València" (1977-1979) durant la reacció antinacionalista i sobretot anticatalanista de la dreta valenciana. El PSAN conjuntament amb altres organitzacions i personalitats nacionalistes, rebé aleshores nombrosos atacs i amenaces tant a la premsa com en pintades insultants³⁵².

³⁵¹ Renyer, 1995, op. cit., pp. 24-29.

³⁵² En una nota de premsa del partit "La campanya contra el PSAN" s.d., es recullen algunes de les pintades contra el partit aparegudes a València com ara "Mort al PSAN" o "PSAN= faches catalans".

Inicialment podem observar que el partit té una concepció més aviat federal dels Països Catalans, una nació formada per “diversos” països que partint de situacions diferents i utilitzant ritmes distints aniran confluint. Així, en el punt 13 de la Declaració Política de Principis es postula:

“El PSAN entén que la nacionalitat catalana és constituïda per tots els Països Catalans i que tots ells tenen dret a una mateixa organització de la vida nacional. En aquest sentit el PSAN creu que en l'Estructura del futur Estat Socialista Català caldrà reflectir la personalitat històrica dels diversos Països Catalans en les formes administratives adequades”

Però a mesura que passin els anys, i paral·lelament a l'increment de pes dins el partit de Josep Guia, la concepció dels Països Catalans serà cada vegada més unitària. Ja el mateix 1974 en una nota de la recentment creada cèl·lula de l'Horta (País Valencià) es critica una “excessiva parcel·lació de la nació”. En la DPP de 1976 es manté el gradualisme d'aconseguir els governs autònoms de Catalunya, el País Valencià i les Illes però s'elimina en el redactat la cita a la diferent “personalitat històrica” que hem vist de la primera DPP³⁵³.

De fet, el PSAN que a partir de 1974 és present al País Valencià es troba en la contradicció que els Països Catalans no són un marc on es desenvolupi el joc polític. El partit defensa una nació però és arrossegat per la pràctica política dels “països reals”. Tots els partits amb els que el PSAN col·labora a les instàncies unitàries són d'àmbit català (principatí segons el PSAN), valencià o balear, encara que puguin considerar-se nacionalistes. Per aquest motiu en el moment d'impulsar el sindicat propi s'opta per crear-ne un provisionalment per a Catalunya i un altre per al País Valencià. Així mateix funcionen en el partit unes instàncies no previstes orgànicament que són els Comitès Territorials del País Valencià i de Catalunya que seran els que se'n encarreguin de portar el dia a dia de la participació a les instàncies unitàries i, sobretot, del seguiment dels processos electorals. En el moment que s'arribi a la tercera escissió (1980), un sector del PSAN de Catalunya prendrà l'opció de Nacionalistes d'Esquerra, moviment polític pensat en clau només “principatina”, fet que serà titllat de “regionalista” per a l'altre sector.

³⁵³ El líder del PSAN Josep Guia acabarà portant, als anys 80, la idea de la unitat dels Països Catalans fins al límit en anomenar “Catalunya” a tot el territori lingüístic català i negar la “diferència” entre els països formants. El seu llibre *És molt senzill, digueu-li Catalunya*. Barcelona, El Llamp, 1985, tingué gran repercussió a l'interior del moviment independentista i aconseguí, que durant alguns anys, algunes organitzacions com Catalunya Lliure, Maulets o fins i tot les JERC, fessin servir “Catalunya” per referir-se al conjunt dels Països Catalans.

Un altre tema de debat en relació a l'àmbit territorial és el que es tracta a la ponència³⁵⁴ presentada al Congrés del PSAN (1978) sobre les comarques castellanoparlants de València. Del document se'n desprèn la necessitat urgent d'analitzar "científicament" les comarques castellanoparlants una per una ja que són realitat molt diferents entre elles, i depenent de l'estructura social de cada una voldrà dir si han de formar part del País Valencià o bé de Múrcia, Aragó o Castella. El document critica que el partit tregui mapes dels Països Catalans que no inclogui les comarques castellanoparlants³⁵⁵ i recorda que els mapes lingüístics són per als lingüistes. En aquest sentit es remarca que l'element lingüístic és només un dels elements que componen una comunitat nacional.

La presa de posició a favor dels Països Catalans des dels inicis del PSAN, marca clarament una tendència en el seu espai polític ja que tots els grups que es declaren independentistes a la dècada dels 70 automàticament prendran els Països Catalans com a àmbit nacional teòric, essent gairebé impossible trobar algú que defensi la independència només de Catalunya. Per exemple, un dels dirigents del FAC, Carles Garcia Solé³⁵⁶ explica que "jo lluitava per la independència de Catalunya, i ara ho faig per la dels Països Catalans" o els Grups per Independència de Catalunya³⁵⁷ (GIC) que en conèixer la teoria dels Països Catalans passen a dir-se Grups pro Independència Catalana. El mateix FNC³⁵⁸, per exemple, en la Declaració de Principis aprovada en el seu primer Congrés (1974) declara, per primera vegada, que el FNC és el Partit Socialista dels Països Catalans i que pretén la constitució de la República Socialista Catalana on s'integrarien harmònicament els distints territoris que constituïen la nació.

En resum, la defensa pràctica dels Països Catalans constitueix, fins i tot més que el propi independentisme, l'element de diferenciació més gran entre el PSAN i la resta de partits valencians i catalans. El PSAN afirma una realitat territorial, adapta el partit a aquesta realitat però no troba gaires suports externs per fer-la realitat. A mesura que avanci la transició i amb la consolidació de l'estat autonòmic la reivindicació dels Països Catalans, que va tenir una gran suport en el camp cultural, anirà quedant cada vegada més marginada del debat polític.

³⁵⁴ Ponència 1r Congrés PSAN: "El partit i les comarques castellanoparlants del País Valencià...", 1978.

³⁵⁵ El mapa que s'havia usat habitualment des de la fundació del PSAN s'anirà substituint paulatinament per un que inclogui també les comarques castellanoparlants del País Valencià.

³⁵⁶ Entrevista de Laura Palmés a Carles Garcia Solé: "Contra la sugestión de tener una arma en las manos" a *El Viejo Topo* núm. 15, desembre de 1977.

³⁵⁷ Entrevista a Josep Maria Cervelló.

³⁵⁸ Díaz, Daniel. "Front Nacional de Catalunya" a Molas (ed.), 2000, op. cit., pp 113-118.

10.4 Els Programes sectorials

El PSAN no elabora cap programa de govern però sí que elabora i edita força documents sectorials sobre el programa del partit en determinats temes. Lògicament en aquells àmbits on el partit té més militants com és cultura i ensenyament és on hi ha més producció.

Lògicament la gran quantitat d'ensenyants del PSAN provoca l'edició de diversos programes sobre l'escola catalana i popular. A principis dels anys 70, els Comitès d'Acció d'Ensenyants, als quals el PSAN dona suport, presenten els seus principis³⁵⁹:

- Una escola democràtica i laica
- Ple accés a l'escola dels fills dels obrers industrials i camperols
- Canvi ideològic contra la classe dominant
- Una escola dins el context nacional català
- Contra l'autoritarisme i la repressió a l'escola
- Uns programes i mètodes que condueixin a un veritable ensenyament crític
- El col·lectiu escolar: integrat per alumnes i professors, substituint així el sistema directivista
- Una millora salarial tècnica i de condicions de treball (estabilitat laboral)
- Un cos únic d'ensenyants

Més endavant ja signats amb les sigles del PSAN editarà documents com "L'ensenyament popular als PPCC" (juny de 1975), "Bases per a una escola pública i única" (1977) o "Bases per a la consecució de l'escola pública als Països Catalans) (s/d). En aquests documents, en la línia del moviment de renovació pedagògica puixant en aquells anys, es defensa una xarxa única d'escola pública depenent de la Generalitat, que tingui el català com a llengua vehicular i que estigui arrelada a la realitat social i nacional dels Països Catalans. Es defensa una escola laica, coeducativa, on s'usin mètodes antiautoritaris i on la gestió dels centres escolars vagi a càrrec del col·lectiu escolar integrat per treballadors de l'ensenyament, alumnes i pares. "L'escola, en definitiva, jugarà un paper fonamental a l'hora de transformar la mentalitat de l'home cap a noves formes d'organització social. L'escola serà una eina fonamental en la lluita del socialisme als Països Catalans"³⁶⁰

Per al PSAN, la cultura no és una política sectorial més, ja des de la Declaració Política de Principis de 1969, en el punt 25 s'afirma que "El PSAN impulsarà la creació d'un moviment cultural (creació literària, recerca teòrica, periodisme, teatre, cinema, arts plàstiques, cançó, etc.) capaç d'operar ideològicament com una arma de conscienciació de la lluita nacional-popular". Tal com s'ha dit, el front cultural del PSAN

³⁵⁹ "Que són els CAE?" a *Per un ensenyament popular i català*, Edicions AVUI, juliol de 1973.

³⁶⁰ Ensenyants del PSAN. "Bases per a la consecució de l'escola pública als Països Catalans", s.d.

tindrà la seva major incidència a mitjans de la dècada dels setanta quan publicarà el document “Per un Front cultural dels Països Catalans” (desembre de 1974) signat pel comitè de Professionals i treballadors de la cultura del PSAN, que és més un programa tàctic d’oposició que no pas de govern. En aquest es proposa com a objectius immediats, en primer lloc la conscienciació, mobilització i organització d’aquells sectors més explotats en el món de la cultura (traductors, redactors d’editorial, correctors, etc.). En segon lloc es proposa fomentar l’anàlisi marxista i nacional de la realitat històrica, social, econòmica i cultural dels Països Catalans contra la interpretació burgesa i classista i concretament espanyolista així com també l’anàlisi interdisciplinària i global de la cultura i la creació de nous models de cultura popular. Finalment també aposta per la difusió de nous models culturals als barris, comarques i al camp, a l’ensenyament i a les organitzacions de masses.

Al llarg de l’actuació del PSAN i de les seves publicacions es constata la influència de Gramsci i la seva teorització sobre la necessitat d’hegemonia cultural en la societat civil. De fet, les aportacions de Gramsci en aquest camp, tot i ser més antigues, havien sigut difoses precisament a Catalunya i a Espanya pocs anys abans. Subjau en tota la trajectòria del front cultural la lluita per la creació d’una cultura “nacional-popular”, l’esforç per augmentar la consciència nacional a través d’institucions culturals i la denúncia, a través de la cultura, de “l’opressió que pateix el poble català”³⁶¹.

Un dels altres sectors que van editar documents va ser el sanitari. En l’opuscle “Salut i sanitat una alternativa als PPCC” (1979) analitzen críticament el sistema sanitari del moment, i tot entenent la salut a la vegada com una qualitat dinàmica i també com un dret, aposten per un sistema sanitari preventiu i de rehabilitació, a més de curatiu, que sigui no discriminatiu i gratuït. El sistema de salut ha de ser finançat pel sector públic en el marc d’un Servei Nacional de Salut dins de la Conselleria de Sanitat dels Governos Autònoms.

A finals dels setanta, el PSAN augmenta la preocupació per aquells temes que seran coneguts posteriorment com a nous moviments socials. El PSAN començarà a abordar de manera teòrica i pràctica temàtiques ecologistes, d’igualtat de la dona o de la llibertat sexual i l’homosexualitat. Durant els primers anys del partit les temàtiques relacionades amb la lluita obrera i sindical, juntament amb els referits a les crítiques al franquisme i a la reforma acaparaven els continguts de la producció teòrica del PSAN. De fet la introducció de les temàtiques dels coneguts com a “nous moviments socials” (feminisme, antimilitarisme i ecologisme) fou molt més tardana en els països amb forta presència comunista com ho foren els del sud d’Europa, en comparació amb EEUU, Anglaterra i la RFA on aquests moviments, provinents del moviment contracultural

³⁶¹ Vegeu el capítol “El PSAN i el moviment cultural” a Caldera, 2002, op. cit., pàg. 55- 69.

americà, arrelaren uns anys abans³⁶². No serà doncs, fins el 1978, que el partit, obert als nous aires que venien d'aquests països es comença a interessar per aquests nous temes dedicant-los una ponència al Congrés del partit³⁶³. Així, a banda dels temes més habituals al partit relacionats amb la lluita nacional i de classe es feren ponències sobre "Problemàtica de l'homosexualitat", "L'alliberament de la dona" i "Alternativa ecològica".

Pel que fa al dinàmic Front Local, el PSAN aposta ben aviat per la lluita per uns ajuntaments democràtics juntament amb tots els partits antifranquistes. El partit publica el document "Línia de front local barris i pobles" (maig de 1975) i l'any 1979 "L'alternativa Municipal" (22 pàg.) en la línia de donar un referent a les diferents candidatures que es presentessin a les eleccions municipals. En aquest document, després de criticar el retard en la convocatòria de les eleccions, es fa especial èmfasi en l'aposta per la democràcia de base i la participació popular, amb propostes com ara revaloritzar el plenari municipal. Alhora es justifica la participació a les eleccions en el camí de "reforçar i autonomitzar, respecte als aparells de l'Estat, les organitzacions populars" que cal aprofitar "no sols per guanyar més autonomia per als municipis, sinó, a més, eixamplar l'autonomia de la Generalitat, tot i denunciant les estructures que impedeixen la solució correcta als nostres pobles". El PSAN aposta per un "poder comarcal" que consisteix en "la creació d'uns òrgans de decisió i gestió comarcals", en el que hauria de ser "un autèntic desplaçament del poder polític a favor de les comarques". Entre els objectius polítics globals apareixen promoure la Llei de Règim Local, l'autonomia municipal i l'autonomia hisendística. Dins de l'apartat de "Quina és la funció del regidor del PSAN?" s'afirma que "en una societat dividida en classes com la que patim, els regidors del PSAN estaran enfront i contra els especuladors, els cacics i els que exerceixen qualsevol forma d'opressió". Finalment es concreta un Programa d'actuació municipal dividit en 12 àmbits d'actuació que s'hauran d'adaptar a cada municipi.

En les eleccions de maig de 1979, les candidatures del PSAN publicaren els seus respectius programes electorals. Per exemple a Manresa, la ciutat amb més habitants on aconseguí un regidor amb llista pròpia, edità el llibret "La ciutat que volem. Les propostes del PSAN" que incloïa diferents propostes en els àmbits "urbanisme popular", "salut i sanitat" "ensenyament i cultura" i "joves i jubilats" i finalment "per una gestió oberta i eficaç" en que es demana un nou estil a l'Ajuntament i afavorir la participació dels veïns en les decisions de la ciutat.

³⁶² Fernández Buey, Francisco. "Els moviments alternatius. Un Balanç", pàg. 23, a Prat, Enric (coord.). *Els moviments socials a la Catalunya Contemporània*. Barcelona, Biblioteca UB, 2004.

³⁶³ El 9 de juny de 1977 es realitzà la primera trobada del partit per tractar la "problemàtica de l'alliberament de la dona" amb la presència de militants de 6 comarques diferents i on es decidí fer efectiva la incidència de la lluita per l'alliberament de la dona en tots els fronts del partit però no "formar un altre moviment amb sigles".

Les propostes sectorials del PSAN, en línies generals, responen a la lògica reivindicativa progressista que totes les forces d'esquerra van desplegar en tots els seus camps durant els darrers anys del franquisme i que van anar concretant a mesura que avançava la transició. La insistència amb els temes de justícia social va anar molt lligat a les demandes de drets i llibertats ciutadanes.

Cal fer un petit apunt sobre la relació del PSAN amb el catolicisme. El partit compartí amb la resta de l'oposició antifranquista complicitats amb els sectors progressistes de l'església catòlica. Així, per exemple, igual que passava en les reunions de les instàncies unitàries, alguns Comitès Centrals i Assemblees de Representants del partit, en temps de semiclandestinitat, es celebraren en convents. Seguint les biografies personals de militants i dirigents del PSAN podem observar que alguns d'ells havien participat en la seva adolescència o joventut en l'escoltisme catòlic o en organitzacions catòliques d'esquerres com la JOC³⁶⁴, més a Catalunya que no pas al País Valencià. Però en cap cas es pot parlar d'una reflexió col·lectiva en el sentit d'opció política, com sí que havia passat en altres grups d'esquerra radical, com la ORT. El PSAN, igual que feren altres partits com el PSUC, elaborà una ponència sobre "Cristians i partit" durant el Congrés de 1978. L'autor de la ponència³⁶⁵ afirmà que se sentí incòmode havent de tractar aquest tema al partit, ja que "al PSAN s'havia de ser radical en tot i hi havia molts ateus al partit, tot i que també n'hi havia que érem cristians".

³⁶⁴ En les entrevistes realitzades i en algunes biografies polítiques es pot constatar aquesta militància, sovint en l'etapa adolescent i jove d'alguns dirigents a l'entorn d'organitzacions parroquials, sense que en la majoria de casos comportés un compromís posterior. Són els casos de Miquel Asensio, Carles Castellanos, Josep Huguet o Jordi Altarriba, entre molts altres. Ignasi Perramon, en canvi, mostrà un compromís més gran i fou membre del Consell de pastoral de Manresa. A l'entorn del partit si que veiem opcions cristianes en els casos del sacerdot i senador Lluís Maria Xirinacs i del seminarista Àngel Colom, impulsor de la marxa per la llibertat.

³⁶⁵ Entrevista a Miquel Asensio.

11. Les estratègies

11.1 La revolució socialista gradual i l'impuls de la lluita de masses: “més que vots, necessitem braços”

El PSAN es planteja com a objectiu final l'Estat Socialista dels Països Catalans. Anem a veure quina és l'estratègia que es planteja per aconseguir-ho, i les dificultats amb què anirà topant aquesta estratègia en el marc de la transició democràtica. El PSAN haurà de debatre davant la temptació de la lluita armada, les relacions internacionals i la influència sempre present de l'esquerra abertzale. Així mateix les opcions estratègiques, adaptades a cada moment polític, condicionaran les múltiples relacions que tindrà amb tots els partits del seu entorn.

El PSAN com tots els partits d'esquerra radical del moment es declaren revolucionaris en la seva estratègia per aconseguir el poder i estan molt influenciats per la teoria del leninisme revolucionari. Bona part de la seva “identitat” com a partits es basa en l'enfrontament amb el PSUC/PCE per la seva política de “Reconciliació Nacional” i la defensa del “Pacto por la libertad” amb la burgesia per construir una democràcia, al seu entendre, “burguesa”. Una altra característica comuna d'aquests partits és la no renúncia a la utilització de la violència, en tots els moments, o en alguns casos, només en l'estadi de l'accés al poder.

L'estratègia bàsica del PSAN per arribar al poder es basa en el foment i l'impuls de la lluita de masses. Cal treballar a l'interior del moviment popular (obrer, ensenyant, local, de barri, universitari, etc.) i acostar-lo a posicions nacionals i de classe. El PSAN, com a partit revolucionari, es planteja l'impuls de la lluita de masses a partir de la “progressiva conscienciació i organització de les classes populars a partir dels aspectes més evidents d'opressió econòmica, social i nacional”³⁶⁶. El paper del partit serà el de “coordinació i orientació de la lluita de les organitzacions de masses fins a fer-les confluïr en el moviment unitari d'alliberament popular”. El PSAN, doncs, com la majoria dels partits d'esquerra radical, adopta la concepció leninista de la revolució i del partit. Cal un partit d'avantguarda que ha de dirigir les masses i, despertant-les de la seva doble alienació, encaminar-les cap a la revolució. No cal que tots els treballadors estiguin enquadrats, el partit ha de ser el que guïi a les masses.

Segons el PSAN, les classes populars catalanes han de ser les que liderin el moviment d'alliberament nacional. El partit entén que les classes populars estan constituïdes en primer lloc “per la classe obrera o assalariada, és a dir, per aquells qui, en els diversos

³⁶⁶ “Declaració Política de Principis del PSAN”, 1969, punt 24.

sectors socioeconòmics de la nostra societat, no tenen accés a la gestió del procés productiu ni a la propietat dels béns de producció” però també per aquells sectors no assalariats “en la mesura en què són sotmesos a l’exploració monopolista, i en la mesura en què, per tant, són susceptibles de confluïr en la lluita del moviment obrer en la construcció dels socialisme”. En la mateixa DPP s’apunta que els immigrants als Països Catalans són part integrant de la classe obrera catalana i es considera la seva participació a la lluita popular d’alliberament nacional necessària per al triomf d’aquesta.

El PSAN vol impulsar la lluita de masses però per més esforços que hi dedica, es veu impotent per recollir-ne els fruits. El partit, conscient de les enormes dificultats per liderar la lluita de masses i de la “testimonialitat” dels seus objectius finals “independència, socialisme, Països Catalans” a ulls de la majoria de la classe obrera, s’interroga cíclicament sobre quina ha de ser la tàctica i l’estratègia a utilitzar. Així, per exemple, arran del Congrés de 1978³⁶⁷, insisteix en que el testimonialisme del partit no és degut a la radicalitat dels objectius finals, sinó a que cal afinar més en la dinamització de la lluita de masses, amb una constant anàlisi política de cada situació concreta. S’alerta sobre el “perill del testimonialisme...” les conseqüències més greus del quals són l’ideologisme, el voluntarisme i l’activisme irracional.

“Es tracta, doncs, de trobar la interacció dialèctica entre dues alternatives: l’adequació de la tàctica als moviments de masses i la potenciació d’aquests moviments de cara a uns objectius finals que han de ser explícits i mai dissimulats. I aquesta interacció dialèctica no pot ser sinó el fruit d’una anàlisi política crítica constant de la situació concreta en cada cas, i una revisió constant dels errors comesos” (...) “Construirem un partit de masses si no ens tanquem al si del partit, dedicant-nos solament a tasques internes, sinó que dediquem la nostra activitat com a militants a les organitzacions de masses, potenciant-les, creant-les on no existeixquen, proposant objectius en cada sector; al capdavant dirigint i potenciant la lluita de masses. No són els objectius finals els que ens convertiran en partit testimonial, sinó l’inseriment en la lluita de masses, i la nostra tàctica en aquesta lluita és la que ens convertirà en un partit de masses”.

La via per arribar a l’Estat Socialista dels Països Catalans, però, serà gradualista ja que al seu entendre no es donen, en el moment, les condicions de consciència necessària entre les masses per fer la revolució. El PSAN creu en una estratègia de revolució per passes i, per tant, hi ha previstos esglaons que cal superar, abans d’arribar a l’objectiu final. Cada una d’aquestes fases s’aconsegueix lluitant juntament amb les altres forces polítiques i sindicals que comparteixen els objectius mínims tàctics, per tal de consolidar posicions. Paral·lelament a l’assoliment de les diferents etapes, també

³⁶⁷ “Partit de masses i estratègia d’alliberament nacional. Materials de treball del 1r Congrés del PSAN”, abril 1978.

hauria d'avançar el nivell de consciència de les masses que faria factible arribar al següent pas.

En la DPP (punt 30) ja es marquen uns objectius possibles “en un primer grau de consciència i organització de massa” que es podran aconseguir mitjançant la col·laboració amb altres forces, vigilant sempre de no renunciar mai als objectius finals. Aquests mínims són:

- Llibertat sindical i dret de vaga,
- Un règim de llibertats polítiques: d'associació, d'expressió, garanties individuals,
- Establiment per al Principat d'unes llibertats autonòmiques tals com les que li conferia l'Estatut del 32.
- Per al País Valencià i les Illes un règim també autonòmic.

Lògicament, aquests plantejaments de mínims porten a col·laborar de manera decidida, com s'ha vist, a l'Assemblea de Catalunya i, posteriorment, al Consell de Forces Polítiques de Catalunya. Cal dir, però, que si bé en la DPP es reclama l'Estatut del 32, el partit reconsiderarà la seva posició i defensarà, en el marc de l'Assemblea de Catalunya, l'Estatut del 31 en comptes del 32, per considerar-lo directament referendat pel poble català.

Per al PSAN, la necessitat de pactar uns mínims amb forces democràtiques no inclou cap “reconciliació” ni els pactes amb sectors del règim sortint. En paraules de Ferrer, “es tracta, doncs, fonamentalment, no pas de facilitar una sortida democràtica a alguns sectors burgesos sinó d'oferir a la lluita de les classes populars uns objectius polítics situats en la línia dels objectius finals”³⁶⁸

Segons el partit, el que cal és una ruptura democràtica. En aquest sentit cal entendre la crítica del PSAN a la Junta Democràtica de España patrocinada pel PCE, no només per “espanyolista” i per ignorar les instàncies unitàries catalanes sinó, sobretot, també per “pactista” i antirevolucionària. En un duríssim editorial de *Lluita*³⁶⁹ des del PSAN s'afirma en relació a un document de la Junta:

“(el document) no planteja la possibilitat d'una convergència tàctica entre uns sectors de la burgesia i la classe obrera per acabar amb la dictadura i establir un règim a partir del qual cada classe lluiti per assolir el poder, com sembla correcte, sinó que nega la mateixa raó de ser de la lluita de classes. Increïble!”

³⁶⁸ Vegeu l'article “L'alliberament nacional i de classe. L'estratègia d'alliberament” a Ferrer, 1978, op. cit., pàg. 174.

³⁶⁹ “La Junta Democràtica de España: un perill per a la lluita democràtica als Països Catalans” a *Lluita*, núm. 42, setembre de 1974.

En els documents: “La situació actual de la lluita de masses. Perspectives polítiques” (abril 1971) i “La lluita pel trencament democràtic als PPCC” (maig de 1975), es matisa més l’estratègia del partit, en base al gradualisme prerevolucionari que hem comentat. En la nova DPP de 1976 s’actualitza l’estratègia del partit que es concreta en tres etapes, ja avançades en aquests documents anteriors: el trencament democràtic, l’alternativa democràticopopular i, finalment, la revolució, pròpiament dita.

La primera etapa és la lluita pel trencament democràtic, per la liquidació, ja no del franquisme, sinó de la “monarquia postfranquista” que s’ha d’aconseguir a partir de la col·laboració amb totes les forces polítiques i sindicals democràtiques. Els objectius mínims del trencament democràtic són:

1. El restabliment de les llibertats democràtiques
2. La llibertat de tots els presos polítics
3. La dissolució de la policia política i la supressió de totes les lleis i institucions de repressió feixista
4. La constitució de Govern Autònom al Principat de Catalunya, al País Valencià i les Illes (...)
5. L’inici d’un procés constituent sindical, que culminarà amb la constitució al Principat de Catalunya, al País Valencià i a les Illes, dels corresponents sindicats obrers i sindicats pagès, i independents dels partits polítics. (...)

En aquest cas ja no es fa esment a l’Estatut del 31 ni del 32, però sí que se cita la necessitat de plebiscitar Estatuts d’Autonomia.

La segona etapa és la consecució de l’Alternativa Democràtico-popular o de lluita antimonopolista³⁷⁰ que s’assolirà amb la col·laboració de totes les forces obreres i populars que estiguin d’acord amb ella. El PSAN es mostra partidari de la formació d’un Front d’Esquerres³⁷¹ dels Països Catalans amb les “concrecions organitzatives necessàries en cada un dels territoris” per tal d’arribar-hi.

El objectius mínims de l’Alternativa Democràtico-popular són:

a) Objectius polítics

- Establiment de lligams estrets entre els quatre governs (més el Principat d’Andorra)
- Increment de llurs atribucions respecte al Govern Central
- Unificació de la legislació (civil, laboral...) elaborada pels quatre Parlaments Autònoms.

³⁷⁰ Expressió utilitzada en el document del PSAN “La lluita pel trencament democràtic”, 1974.

³⁷¹ Cal recordar, que l’apropament al MCC i a altres grups, just després del redactar la DPP, portava el nom de Front d’Esquerres.

b) Objectius econòmics

- Nacionalització de la banca i els monopolis
- Control obrer de la legislació laboral i de la seguretat social
- Reforma agrària
- Liquidació de l'especulació
- Endegament del territori sobre la base de les necessitats socials de les diferents comarques
- Trencament de la divisió provincial
- Transformació total dels serveis col·lectius
- Cap discriminació per raons de sexe i edat

Finalment, una vegada assolides les dues etapes prèvies ja s'haurien de donar les condicions prerevolucionàries que permetrien fer "la revolució", això és, l'accés al poder i la instauració del nou Estat Socialista dels Països Catalans que dependria, "de l'existència efectiva en aquells moments, d'un partit hegemònic al si de la classe obrera catalana, capaç de copsar i d'encapçalar els esforços revolucionaris de les masses i de donar les opcions polítiques i de lluita adequades a la realitat del moment"³⁷².

En els diversos documents en què es defineix l'estratègia del partit s'insisteix que els diferents passos tàctics són per consolidar posicions i no pas per "regalar res a la burgesia", amb qui es col·labora només en la primera etapa. Amb tot, els fets es precipiten i la transició democràtica espanyola avançarà sense que el partit pugui prendre mai la iniciativa. La transició arrenca amb la reforma política i el PSAN veu com no es compleix el primer pas previst. Segons el PSAN, l'arribada de la democràcia constitucional espanyola no significa l'acompliment del primer pas tàctic, ja que no hi ha hagut "trencament" ni "ruptura" amb el sistema anterior, ni s'han dissolt les "estructures de repressió" del règim feixista anterior.

En aquest sentit cal dir que el PSAN, igual que tots els altres partits d'esquerra radical que opten per posicions maximalistes és un perdedor de la transició. Perden tots els referèndums que dissenyen l'estructura del nou règim (Llei de Reforma Política 76, Constitució Espanyola 78 i Estatut d'Autonomia de Catalunya 79). En tots ells surt guanyador el "SI" per àmplia majoria, mentre ells havien demanat sempre el "NO" o l'abstenció. La situació evidentment provoca desorientació al partit i per això es veu obligat, una vegada ja consolidat el nou sistema polític, a fer un nou Manifest Programa per actualitzar l'estratègia i la tàctica.

El PSAN, com a partit revolucionari, valora negativament la democràcia "burguesa" de partits. La seva estratègia es basa primordialment en la mobilització popular i en l'impuls de les organitzacions de masses. La lluita electoral no es considera prioritària i

³⁷² "Declaració Política de Principis del PSAN", 1976, punt 36.

és per aquest motiu que quan es convoquen les eleccions, el partit no es troba preparat per afrontar-les. Les diferents sigles amb que el PSAN es presenta a les eleccions denota que els projectes electorals no són fruit d'una convicció profunda. En aquest sentit és del tot representatiu l'eslògan "Més que vots, necessitem braços" que encapçalava el pamflet "9 qüestions del PSAN" editat el 1977 o aquest aclariment anterior publicat al *Lluita* núm. 56, (gener de 1976), arran de notícies que vinculaven el PSAN al parlamentarisme arran de la seva relació amb el CFPC:

"...el PSAN no és un partit parlamentari o electoralista; això vol dir que un futur règim democràtic el partit no centraria només la seva acció en les eleccions o en els debats parlamentaris. Sempre hem dit –i ho repetim– que la base de la nostra acció, la base d'actuació de tots els militants, és la lluita de masses d'acord amb la nostra estratègia. I això és vàlid ara i ho serà en un futur règim democràtic".

Aquest posicionament, com es pot comprovar, encaixa perfectament amb les conviccions del "partit revolucionari" de Mair que subratlla l'antielectoralisme com un dels elements més definitoris de la branca radical del marxisme.

Al final de l'època que ens ocupa, el PSAN es dividirà en dos degut a divergències, precisament estratègiques, molt profundes. El PSAN "leninista", que es quedarà finalment amb les sigles, basarà la seva futura estratègia en la lluita per una alternativa nacionalpopular i contra la reforma política espanyola i l'autonomia "atorgada". Així mateix, rebutjarà clarament les aliances tàctiques amb altres forces per tal d'aconseguir uns mínims, renegant de la seva col·laboració anterior amb les instàncies unitàries:

"(el PSAN) no establirà cap aliança que comporti distorsions o confusions d'índole estratègica (formulacions regionalistes, interclassistes) o que, en particular, prioritzi l'activitat institucional sobre les formes revolucionàries de lluita i organització. El PSAN abona la coordinació política estable (...) al si de l'independentisme revolucionari com a eines estratègiques necessàries en la lluita per la reunificació, la independència i el socialisme als Països Catalans"³⁷³.

El PSAN adherit a NE, en canvi, apostarà per intentar participar a les institucions i des d'allí denunciar la reforma. A més, actualitza la proposta de mínims que hauria de ser pactada amb els altres partits. Durant la campanya electoral de 1982, per exemple, NE proposarà un pacte de mínims per derogar la LOAPA, suprimir els Governos Civils i les diputacions i impulsar una Llei de Règim Local³⁷⁴.

³⁷³ "Declaració Política de Principis del PSAN", 1981, punt 34.

³⁷⁴ Nacionalistes d'Esquerra: "Defensem la nostra terra", 1982.

Pel que fa al PSAN Provisional també segueix, amb variacions, la visió revolucionària gradualista defensant la instauració, per exemple, dels Estatuts d'Autonomia tot i criticar ferotgement les actituds reformistes. En un document important per al partit, "Per la liquidació de la dictadura" (Gener 1976), el PSAN-P propugna un Front Democràtic Popular català, i intentant convertir l'Assemblea de Catalunya en una Assemblea Nacional Popular.

A finals dels anys 70 els debats sobre l'eurocomunisme, al qual s'estava adherint el PSUC i la majoria del partits comunistes del sud d'Europa, arriben de ple a Catalunya El debat es planteja al si de l'esquerra independentista³⁷⁵ i torna a situar a la cruïlla entre el model de partit revolucionari/convencional segons la tipologia de Mair, on es troba bona part de l'esquerra marxista europea. El PSAN opta, ja ben aviat, per rebutjar les tesis eurocomunistes. Precisament els escindits de 1980 seran acusats d'eurocomunistes pels qui es quedin al partit³⁷⁶. Ja l'any 1978, amb les primeres eleccions celebrades, des del PSAN es rebutja frontalment l'eurocomunisme. En la ponència "Partit de masses..." s'explicita:

"L'eurocomunisme, a més de ser en la pràctica interclassista, dirigeix la seva lluita a una transformació de la societat a través dels mecanismes de la democràcia burgesa, deixant de ser un partit que dinamitza els moviments de masses cap a uns objectius finals, per a ser un partit que merament intenta *gestionar* amb el poder, les reivindicacions més immediates de les masses: l'eurocomunisme substitueix la concepció revolucionària del partit per una mera concepció gestora. (...) el PSAN no pot ser un partit eurocomunista, sinó simplement un partit comunista".

11.2 Les relacions amb els altres partits polítics. Un partit radical però proper a tots els altres

La doble condició de partit d'esquerra i nacionalista fa que durant tota la seva trajectòria el PSAN tingui contacte, relació i aliances amb tots els partits polítics d'origen antifranquista, sigui per contactes bilaterals, sigui per participar en les mateixes instàncies unitàries. Fem a continuació un repàs de les relacions que tingué el PSAN amb els diferents partits catalans durant la dècada dels setanta.

³⁷⁵Vegeu a *Quaderns d'Alliberament* núm. 4, maig de 1979, el dossier "Eurocomunisme i estratègia revolucionària. Aportacions a un debat", amb un article de fons de Rafael Castellanos i Ferran Navinés titulat "L'eurocomunisme i l'estratègia revolucionària Europa". En aquest article es poden comprovar les pors i dubtes que provoca l'estratègia "eurocomunista" pel que pot significar de debilitament de la lluita de masses.

³⁷⁶Declaracions de Josep Guia recollides a l'article "El PSAN, a un paso del cisma", a *MundoDiario*, 5 de gener de 1980.

La relació del PSAN amb el PSUC és certament interessant. Com hem dit en l'inici, els fundadors del PSAN tenen una gran admiració pel PSUC i aviat es genera una relació "d'amor-odi". Hi ha una mena d'obsessió per desmarcar-se del PSUC però a l'hora també per copiar-ne les pautes. El PSAN veia com el PSUC aconseguia ser present en els diferents moviments socials a través de les seves sectorials o d'organitzacions afins. Expressions com "en saben molt", "arriben a tot arreu" eren a la boca dels militants del PSAN que tot i apostar prioritàriament per la lluita de masses, no aconseguien ser prou presents en els moviments socials. El dilema era com assemblejar-se al PSUC sense ser-ne engolits per la seva força que es trobava en qualsevol moviment ciutadà. Curiosament una de les crítiques habituals del nou PSAN Provisional era que el PSAN oficial feia "seguidisme" del PSUC. La relació entre les dues organitzacions sempre fou molt desigual pel diferent tamany dels partits. Lògicament per al PSUC, el PSAN era tan important, o tant poc important, com qualsevol de les altres petites escissions que havia patit.

Amb els sectors socialistes³⁷⁷ hi hagué força inicialment molta relació, sobretot amb el MSC amb qui impulsaren els CAE i amb qui col·laboren en els inicis de la Convergència Socialista. El socialisme del MSC fou durant alguns anys del franquisme molt proper a les tesis revolucionàries del PSAN. Serveixi la situació que descriu Martin Ramos en referència al MSC:³⁷⁸ per veure les dificultats de delimitar el marxisme radical del, en principi, més moderat:

"El MSC proposà (febrer de 1967) donar un nou impuls a la unitat socialista. Aquest, tanmateix, fou interferit per l'onada d'esquerranisme que afectà el moviment antifranquista cap a finals de la dècada. La unitat socialista quedà aleshores en un segon pla, ja que quasi totes les organitzacions que havien de participar-hi iniciaren una cursa per situar-se a l'esquerra del PSUC. L'MSC també fou afectat per aquest procés, un sector considerà que la seva experiència havia acabat i l'abandonà a l'estiu de 1969. El 1972 el Moviment adoptà la falç i el martell com a símbol..."

A partir de la creació del PSC i amb l'aposta per la moderació estratègica, les relacions amb el PSAN disminuïren. De la mateixa manera que augmentà la distància ideològica, també ho feu el volum d'ambdues forces. De tota manera, fins a 1979 encara trobem relacions del PSAN amb el PSC com és la llista electoral conjunta a Vic o el govern de coalició a Manresa. La relació amb els grups socialistes provocà traspassos de militants en les dues direccions; alguns militants del PSAN es quedaran a la CSC i alhora també

³⁷⁷ El Moviment Socialista de Catalunya impulsarà la Convergència Socialista de Catalunya el 1974, que donarà lloc al Partit Socialista de Catalunya el novembre de 1976, conegut com a PSC Congrès. El PSC © es fusionarà amb el PSC Reagrupament i la Federació Catalana del PSOE per formar el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) el juliol de 1978.

³⁷⁸ Martin Ramos, J.L. "Moviment Socialista de Catalunya" a Molas (ed.), 2000, op. cit., pàg. 173.

trobem militants del PSC-C que, disconformes amb la creació del PSC (PSC-PSOE) en sortiran per anar a parar a l'independentisme. És el cas del metge Jordi Gil que fundarà el grup Esquerra Nacional, de Fèlix Cucurull o, més endavant, de Felip Solé Sabarís. Durant els anys 80 alguns exmilitants del PSAN i d'altres grups de l'esquerra d'alliberament nacional obtindran càrrecs al PSC³⁷⁹.

La relació amb els altres partits independentistes fou diversa. Per una banda amb el FNC, "partit mare", les relacions foren constants durant tota la dècada i sovint els dos partits convocaren actes conjuntament. Hi hagué relacions entre els nuclis universitaris i en l'agitació nacionalista al carrer per les diades. A principis dels vuitanta, un sector del PSAN i del FNC es retroben a NE. Paral·lelament l'altre sector del PSAN, per la via del suport polític a la lluita armada, coincidirà amb alguns sectors propers del FNC que havien fundat EPOCA. En canvi amb el PSAN-P, "partit fill" escindit del PSAN el 1974, les relacions són sempre molt complicades. Els provisionals criticaren constantment als "oficials" per tot allò que feien o deixaven de fer. L'any 1977 fracassà un intent de reunificació i aquest fet acabarà aguditzant les diferències. De fet, en totes les convocatòries unitàries de l'independentisme català es percep la tensió entre els dos partits. Lògicament, el PSAN-P, molt més reduït, dedica més temps internament i externament a criticar el PSAN per tal de cohesionar un espai diferenciat, de la mateixa manera que li havia passat abans al PSAN respecte al PSUC. Aquesta correlació de forces canviarà a principis dels anys vuitanta, quan el PSAN dividit per l'escissió i l'IPC, quedaran molt igualats en nombre d'efectius. En aquest cas podem veure clarament un cas paradigmàtic de petit partit que per cohesionar-se i intentar marca un espai propi s'esforça en desmarcar-se dels rivals més propers a qui acaba dedicant més crítiques que als partits antagònics.

Amb els altres petits partits independentistes de la segona meitat del anys setanta, el PSAN hi té una relació interessada. L'existència de tants grups petits li molesta perquè impedeix consolidar el partit i per tant, sempre que pot intenta absorbir-los o, si no pot, ignorar-los. Al PSAN, lògicament, no li fa cap gràcia compartir una convocatòria "unitària" amb 12 sigles més quan el propi partit té més militants que tots els altres junts.

Un altre sector amb el que el PSAN té molta relació és amb l'extrema esquerra també coneguda com esquerra radical o esquerra revolucionària. En les conclusions d'aquesta tesi, en el punt 14.1 "Una proposta de tipologia de partit" intentarem respondre fins a quin punt el PSAN formava part d'aquest espai polític o bé només n'estava influenciat. Hi hagué un bon nombre d'organitzacions polítiques d'àmbit espanyol que, en el període estudiat, tingueren cert pes en sectors universitaris i obrers tant a Catalunya com en altres zones industrialitzades i urbanes de l'Estat Espanyol. Cap d'aquestes

³⁷⁹ Vegeu punt 7.4 d'aquesta tesi, "L'aposta institucional".

organitzacions, però, no pogueren sobreviure amb la democràcia de partits. Amb les delegacions catalanes d'aquests partits, el PSAN hi tingué relació a la universitat, en les comissions de barri, i més endavant per signar comunicats conjunts contra el procés de Reforma i, per exemple, posicionant-se conjuntament per denunciar la Constitució. En alguns municipis com Sant Boi de Llobregat o Sabadell es fan llistes conjuntes a les eleccions municipals de 1979 amb algun d'aquests grups. Es tractava de partits amb un tamany semblant al PSAN, alguns amb més presència en el moviment obrer i veïnal, però amb greus dificultats per refer-se de les moltes escissions que també patiren. En general, els partits d'extrema esquerra a Catalunya no havien donat inicialment importància a les reivindicacions nacionals i, fins i tot, sovint les titllaven de petitburgeses. En aquest sentit, es interessant aquesta apreciació de Vinyamata³⁸⁰:

“hasta que la Asamblea de Catalunya no fue conocida y no divulgó su punto de vista sobre la autodeterminación de Catalunya, los partidos políticos en general, principalmente los izquierdistas, no habían realizado ningun analisis a fondo sobre el problema nacional y calificaban a todo partido que planteaba esta cuestión como “pequeño burgués”. Actualmente cuando la mayoría de partidos de izquierda incluyen en sus respectivos programas el problema nacional, el PSAN empieza a ser reconocido en la línea de los partidos marxistas-revolucionarios”.

A partir de 1976, aquests grups es posicionen també a favor de l'autodeterminació, de l'ús públic de la llengua catalana i dels Països Catalans. Des del PTE, en sortirà el PTC, una escissió clarament nacionalista que participarà en la fundació del BCT i acabarà al BEAN. La LCR, per la seva banda, a partir de 1976 es declara defensora dels Països Catalans i fins i tot dissenteix amb la CUPS quan aquesta demana el restabliment de l'Estatut del 32, ja que, segons ells, calia arribar directament a l'autodeterminació³⁸¹. EL PCE(i), el grup que durant els anys de la transició es dedicava a la guerrilla urbana a Barcelona, es declaren, l'any 1977, i sense renunciar a la “E” d'Espanya a les sigles, independentistes catalans³⁸². També s'aproparan al nacionalisme radical alguns dels supervivents de Bandera Roja, precisament un dels grups més reacis al catalanisme a la Universitat a principis dels anys 70. Els CCC (exBR), liderat per Joan Oms, seran una de les organitzacions fundadores de Nacionalistes d'Esquerra a finals de 1979. Per tant veiem com la presència del PSAN i probablement el lideratge d'ETA en l'esquerra radical espanyola fa replantejar a la resta dels grups d'aquest àmbit polític el tema de la qüestió nacional catalana.

³⁸⁰ Capítol sobre el PSAN, pp. 161-176, a *Introducción a la comprensión de la composición sociopolítica catalana*, traducció al castellà inèdita de la tesina d'Eduard Vinyamata, originalment en francès presentada, a la Universitat de la Sorbona de Paris el 1974.

³⁸¹ *Servei Confidencial*, núm. 17, 31 maig de 1977.

³⁸² *Servei Confidencial*, núm. 19, 15 setembre de 1977. El PCE (i) usará una bandera estelada de disseny original, amb triangle vermell i estel groc, i intentarà ser present durant els anys 80 en totes les concentracions independentistes

En el mateix sentit evoluciona l'esquerra radical a Mallorca³⁸³. Així, després d'uns inicis reacis al nacionalisme, la mallorquinització de les sigles fou ben ràpida. L'OECE (Organització d'Esquerra Comunista d'Espanya) passà a Organització d'Esquerra Comunista (OEC), el MCE passà a Moviment Comunista de les Illes igual que el PTE que passà a anomenar-se PTI. El 31 de desembre de 1978, el MCI-OEC i el PTI s'adheriren a una convocatòria de la "Diada Nacional" impulsada pel PSM. Un grup important de militants provinents de l'extrema esquerra mallorquina s'incorporaran al PSI i al PSM i seran dirigents importants del nacionalisme illenc. Fou el cas del futur dirigent del PSM, Mateu Morro i d'Antoni Mir, president de l'Obra Cultural Balear (1991-2003) i posteriorment secretari general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya (2003-2005). Al País Valencià diferents partits d'esquerra també canviaren les seves sigles, afegint-hi "del País Valencià". Són els casos del MCE, del PTE i del PCE que adoptaran durant al transició els noms del MCPV, PTPV i PCPV.

La relació del PSAN amb el nacionalisme moderat fou molt més distant que amb el PSUC. La única relació directa que trobem amb instàncies properes amb el pujolisme és el bon tracte que els dona la publicació AVUI-SIC amplificant les tasques del PSAN i PSAN-P i minimitzant les del PSUC. Aquesta publicació era liderada per Miquel Sellarès i Joan Crexell propers a la futura CDC. Sembla que fins a la segona escissió podria haver hagut un suport tècnic al PSAN per part del pujolisme basat en ajuda a la infraestructura, ja que *Lluita* es va imprimir a les mateixes màquines que l'AVUI-SIC. En certs casos hem trobat una certa relació de complaença de membres de CDC davant d'actuacions de l'independentisme. Per exemple, la presència, entre el públic, de dirigents de CDC al primer gran míting independentista del Fossar de les Moreres de 1977, en la primera manifestació de masses de l'independentisme³⁸⁴. Però per als militants del PSAN, CDC i UDC eren la representació de la "la burgesia regionalista" i els quedaven ideològicament prou lluny. De fet, en els anàlisis teòrics del PSAN quan es refereix als sectors burgesos, es fa referència sempre a un total antagonisme i als interessos de classe oposats. Així per exemple, en relació a unes declaracions sobre Banca Catalana per part de Francesc Cabana, que n'era secretari del Consell d'Administració, des del partit s'afirma³⁸⁵ que denoten la "impossibilitat de la burgesia catalana d'anar més enllà del regionalisme, la impossibilitat de la burgesia com a classe i com a classe actuant, d'ésser realment nacionalista".

³⁸³ Marimon, Antoni: "Molts i radicals. El maoisme a les Illes Balears", a *El Temps d'Història*, del 9 al 15 d'abril de 2002.

³⁸⁴ A *Servei Confidencial* núm. 20, 20 d'octubre de 1977, s'explica que a l'acte hi havia militants de CDC i "23 membres dels cinquanta que integren el Consell General de CDC". Daniel Dalmau a *La Joventut Nacionalista de Catalunya*. Barcelona, ICPS, 1994, pàg.15, explica que en actes organitzats per el PSAN i el FNC el 1979 hi van assistir molta gent de la JNC i de la mateixa CDC i que això va portar polèmica a dins el partit.

³⁸⁵ "Banca catalana i les contradiccions de la burgesia" a *Lluita* núm. 12 gener-febrer 1971.

Probablement, en els darrers anys de la dictadura al pujolisme li interessava una esquerra nacionalista radical que fes nosa al PSUC de qui mai se'n havien fiat. Però, per altra banda, calia vigilar que aquest no creixés prou per tal de conservar l'hegemonia en el camp nacionalista. En aquest sentit, cal comentar que van córrer rumors sobre la possibilitat que la campanya publicitària contra NE feta a les eleccions al Parlament de 1980, comentada anteriorment, fos finançada per sectors propers al pujolisme.

Cal tenir present que el mateix Jordi Pujol impulsà durant els anys 60 i en els darrers anys del franquisme, amb diferent fortuna, diversos projectes culturals, de recerca acadèmica i periodístics en clau demòcrata i catalanista. En aquests, necessitava la col·laboració de professionals de la cultura com ara periodistes o redactors de diferents disciplines, que en la seva majoria eren propers al PSUC i en menor mesura al PSAN. En diversos casos, les desavinences professionals i els conflictes laborals s'ajuntaren amb les divergències polítiques i no ajudaren a la creació d'un bon clima d'entesa entre ambdós sectors polítics. Són els casos de l'empresa Estudis i Investigacions SA (EISA), del Centre d'Informació Recerca i Promoció (CIRP) i de la Gran Enciclopèdia Catalana. Segons la interpretació de Ferrer³⁸⁶, que havia viscut des de dins aquests conflictes:

“de fet, el drama de la burgesia nacional és el drama d'una classe que resta escapçada de la seva “intelligentsia”, la qual, ja des de la universitat, es posa al servei de la classe ascendent, de la classe obrera”.

Finalment cal citar que ERC era percebuda en aquella època com un partit allunyat dels postulats de l'esquerra d'alliberament nacional amb els qual pràcticament no hi manté relacions durant el període estudiat. Però ERC era clarament fronterer amb l'EAN com ho demostra, per exemple, que Heribert Barrera no votarà favorablement a la Constitució al Congrés dels Diputats o que el PSAN en recomani, indirectament, el vot en les eleccions legislatives de 1977.

A la pràctica durant tota la dècada dels setanta la política d'aliances del PSAN ha estat tan variada com vacil·lant sobretot per les malfiances i el temor de diluir-se en plataformes dominades per grups més poderosos i la impotència per no poder atraure a altres grups a la pròpia òrbita política. A mesura que vagi avançant el procés de transició democràtica (de reforma, segons el PSAN) el partit va quedant-se situat en un extrem cada vegada més allunyat de la centralitat política. Aleshores, lògicament, només es relacionarà amb els partits més radicalment nacionalistes i revolucionaris, mentre que s'allunyarà del que anomenarà “bloc sucursalista”, amb qui ja no l'uneix la lluita per aconseguir la democràcia. De passar a estar considerats en les instàncies unitàries al mateix nivell que els futurs partits parlamentaris que dirigiran el país, els

³⁸⁶ Ferrer, 1978, op. cit., pàg. 132.

dirigents del PSAN passaran a ser escombrats i anul·lats per la piconadora electoral igual que ho seran tots els altres partits d'esquerra radical del moment.

11.3 Les relacions internacionals i la influència abertzale

Ja des de l'inici, el PSAN proclama el seu internacionalisme que es basa en la "solidaritat entre els pobles" i la convergència dels futurs Estats Socialistes cap a la societat socialista internacional. En la DPP de 1976 es concreta la solidaritat internacional en què el Partit:

“...a tal fi promou la col·laboració amb les organitzacions revolucionàries no xovinistes i molt especialment amb les de les altres nacions oprimides de l'Europa Capitalista...”³⁸⁷

Les relacions internacionals del partit s'obren a la pràctica bàsicament en dues direccions; per una banda les relacions amb els partits abertzales del País Basc. Per altra, el contacte, no gaire reeixit però, amb diverses organitzacions independentistes d'esquerra d'altres nacions sense estat d'Europa.

De fet, va ser el PSAN Provisional el partit independentista que més va potenciar les relacions internacionals. L'any 1974 s'incorpora al moviment de la "Carta de Brest" juntament amb Unvaniezh Demokratel Breizh, Irish Republican Movement, Cymru Goch, Union do Pobo Galego (UPG), Herriko Alderdi Sozialista Iaultzailea (HASI) i Esquerra Catalana de Treballadors (ECT) de la Catalunya Nord. El contacte amb la Carta de Brest es fa a partir d'ETA que tenia molts contactes en el que es conegué com a "front atlàntic". Aquestes relacions portaran a dirigents del PSAN-P a intervenir en diversos mítings a l'estranger com a Bretanya o Porto. Paral·lelament, els provisionals estableixen relacions més directes amb ETA i UPG ja a partir del desembre del 1974 en que es forma l'Aliança Trinacional amb aquestes dues forces revolucionàries i independentistes representants de les "nacions oprimides de l'Estat Espanyol". Aquests tres grups emeten declaracions conjuntes i diversos comunicats³⁸⁸.

Per la seva banda, el PSAN oficial havia sol·licitat feia temps l'entrada al moviment de la Carta de Brest però en una reunió celebrada a Barcelona (1978) es rebutja l'entrada del PSAN al moviment. Sembla que les delegacions presents mostraren una actitud favorable a l'adhesió, però el dret a vet exercit pel PSAN Provisional impediren l'ingrés

³⁸⁷ "Declaració Política de Principis del PSAN", 1976, punt 30.

³⁸⁸ PSAN-P, ETA i UPG feren tres declaracions conjuntes: maig de 1975, novembre de 1975 i novembre de 1976. També cal citar un comunicat conjunt signat per PSAN-P, UPG i EIA el gener de 1977.

del PSAN. Les raons adduïdes pels provisionals foren la no col·laboració del PSAN amb ells, la no incorporació d'aquells en el Comitè Català contra la Constitució Espanyola i el fet que el PSAN creés els Col·lectius de Treballadors al marge dels Col·lectius d'Obrers en Lluita. Un cop denegada l'entrada del partit en el moviment de la Carta de Brest, aquest expressa que "caldrà esperar a veure el ressò que la nostra no admissió pot tenir en la marxa i la mateixa subsistència d'un organisme per ell mateix tant poc operatiu, com la carta de Brest"³⁸⁹. El PSAN, mentrestant, afirmar tenir relacions bilaterals amb la Unió Democràtica Bretona a qui dedica tot un full a *Lluita*³⁹⁰ i assisteixen al Congrés del PSAN representants de Luta Occitana, EIA, HASI i Conceyu Nacionalista de Asturies.

Els dies 14 i 15 d'abril de 1979 el PSAN impulsa a Perpinyà la Primera Conferència de les nacions oprimides de la Mediterrània amb la presència del PSAN i del Frente de Liberación de Andalucía, (FLA), Fronte di Populu Corsu (FPC), Su Pupulu Sardu, el Partit Socialista de Mallorca (PSM) i l'Esquerra Catalana de Treballadors (ECT). Precisament després d'aquesta trobada es dóna a conèixer el Comitè d'Enllaç entre el PSAN i l'ECT de la Catalunya Nord. L'objectiu de la Conferència, que no es va repetir, era precisament la de fer contrapès al moviment de la Carta de Brest.

Aquest mateix juny de 1979, el Comitè Central del PSAN aprova l'Informe sobre Relacions Internacionals elaborat pel responsable d'aquesta àrea, Josep Huguet, i que marca, en bona part, la línia del sector del partit que s'adherirà més endavant a Nacionalistes d'Esquerra. El document "Informe sobre relacions internacionals. Aspectes crítics" és interessant perquè fa balanç dels dos darrers anys de feina de la secretaria de Relacions Internacionals. En l'informe es critica la supervalorització de les Relacions Internacionals dins del partit per aconseguir imatge externa, i s'afirma que això portà al "mimetisme", de "comparar acríticament la nostra situació amb la d'altres nacionalitats i copiar-ne les fórmules" referint-se explícitament al cas del País Basc, i crítica les:

"contradiccions objectives i subjectives entre els diferents processos d'alliberament nacional a l'Estat Espanyol" fent esment reiterat a "l'hegemonisme practicat per tots els bascos, en la política interior catalana,(...), intervencionisme que produeix per sort nostra una satel·lització dels grups competidors i mimètics BCT(EIA), IPC(HASI). Cal "combatre durament i ideològicament els anàlisis i les pràctiques mimètiques al si del partit (...), descobrint les contradiccions entre els Països Catalans i l'estat i aprofitant-les per transformar la realitat pròpia que no és ni la d'Euskadi ni la de Galícia".

³⁸⁹ "Carta al Comitè Central", Vinaròs, 11 de juny de 1978.

³⁹⁰ "El PSAN amb la Unió Democràtica Bretona", *Lluita* núm. 69, desembre 1977.

El document, de tota manera, recomana prioritzar les relacions amb HASI i UPG³⁹¹, en tant forces majoritàries a Euskadi i a Galícia respectivament. Aquest document s'aprova amb bastantes reserves, tres vots negatius i dinou abstencions, en el Comitè Central de 14 de juliol de 1979. La tasca de la secretaria de Relacions Internacionals consistí, a part dels contactes amb forces homònimes a l'exterior, a organitzar els cercles del partit a l'estranger a partir d'antics exiliats o amics; se'n coneixen a Madrid, Còrdova, Galícia, Brussel·les, Amsterdam, Roma, Suïssa, Mèxic, Argentina i París.

El fet de donar tanta importància a les relacions amb el País Basc provoca alguns dubtes a l'hora de decidir donar suport a ETA militar o bé a ETA polític-militar. El PSAN va arribar a tenir molt bona relació amb EIA, grup polític que donava suport a ETA polític-militar. Jordi Moners assisteix a un Congrés d'EIA el 1977 i Josep Guia tenia molt contacte amb el seu dirigent Francisco Letamendia. Però després de que EIA es convertís en EE i prengué, tot mantenint el suport a la lluita armada, la via autonomista, les relacions van passar a ser més fluïdes amb HASI i HB.

A partir de la segona meitat dels setanta s'enceta una "tradició" en l'independentisme català que són els desplaçaments al País Basc per tal d'assistir a diades patriòtiques, com la del "Aberri Eguna", per tal de compartir i amarar-se de la impressionant capacitat de mobilització dels abertzales. Aquest enlluernament si bé el comparteix l'independentisme en general afecta sobretot al PSAN Provisional i l'IPC que arriben fins i tot a organitzar autocars i a queixar-se de la poca assistència dels militants en alguns del viatges. Una dada significativa és que després de l'escissió de 1980, el primer anunci³⁹² signat pel PSAN (no adherit a NE) que sortirà al periòdic manresà *Regió 7*, serà precisament per convocar els simpatitzants a l'Aberri Eguna. A finals dels setanta, la pressió que a tots els efectes exerceix el model basc sobre l'independentisme català és molt forta però també produeix les primeres reflexions crítiques. Per una banda el sector PSAN que anirà a NE, com hem vist, alerta contra el creixent mimetisme basc. Per altra banda el PSAN Provisional, decididament lliurat a la causa abertzale, alerta per una banda contra la solidaritat superficial i l'apropiament gratuït de símbols i expressions abertzales "en comptes de copiar-ne el sacrifici i l'esperit de lluita"³⁹³ i, per l'altra, contra la intrusió d'ETA pm a Catalunya³⁹⁴. Es critiquen contundentment els posicionaments reformistes i espanyolistes que havia adoptat Euzkadiko Ezkerra (EE), es recorda que EE es va presentar a les eleccions legislatives de 1979 a Catalunya i finalment el paper fet per l'MC, escindida d'ETA deu

³⁹¹ Si bé la UPG es el referent principal de l'independentisme marxista gallec en el mateix espai polític del galleguisme d'esquerres hi trobem també amb una teorització anticolonialista el Partido Socialista Galego (PSG) de Xosé Manuel Beiras. La UPG mai es presentarà en solitari a les eleccions però impulsarà el BNPG i posteriorment el BNG.

³⁹² Anuncis publicats a *Regió 7* el 27 i 29 de març de 1980 signats conjuntament per PSAN i Herri Batasuna.

³⁹³ "Abertzales" de què?" a *Lluita* (IPC), núm. 70, juny de 1979.

³⁹⁴ "No tots els espanyols venen d'Espanya" a *Lluita* (IPC), núm. 77, març de 1980.

anys abans. Aquestes crítiques estan ben lluny encara de la crítica global a l'intrusisme d'ETA que es donarà més explícitament als anys vuitanta arran dels atemptats comesos a Catalunya.

Ja acabant-se el període que estudiem, cal citar un episodi clau de les relacions amb Euskadi: el fracassat intent d'assalt a la caserna de Berga³⁹⁵ amb l'objectiu de robar-hi armes (15 de novembre de 1980) per part d'ETA pm on hi intervenen directament militants del PSAN leninista però on també acaben detinguts un bon nombre de militants del PSAN del sector NE. El cas "Berga" marca un abans i un després en la relació d'admiració il·limitada per part de l'esquerra d'alliberament nacional catalana cap a l'independentisme basc.

Finalment, cal ressaltar que sense que hi hagués una relació estreta, el PSAN en totes les ocasions que va poder, va donar suport al MPAIAC de les Canàries, a través de notes de premsa i altres declaracions públiques. El MPAIAC liderat per Antonio Cubillo va ser el cas més paradigmàtic, dins dels nacionalismes de l'Estat Espanyol, d'emmirallament amb les lluites anticolonials del tercer món. Tot i les sòlides propostes teòriques d'arrel marxista i la infatigable lluita diplomàtica dels africanistes canaris que lluitaven per l'autodeterminació, aquests no van poder aconseguir mai un arrelament prou important a l'interior de l'arxipèlag.

En definitiva, l'emmirallament pel radicalisme del moviment abertzale basc condiona l'independentista català. L'opció del PSAN pel radicalisme, en un context català de moderació i de preponderància de les tesis gradualistes, ve molt condicionat per l'alt suport popular que obtenen al País Basc les posicions intransigents i maximalistes de l'independentisme basc.

11.4 La lluita armada, opció descartada però sempre present

El PSAN viurà sempre amb incomoditat el debat intern sobre quin ha de ser el paper de la lluita armada en el camí per assolir els seus objectius. Per una banda existeix des d'un primer moment un respecte absolut per la lluita armada al País Basc que fins i tot també es traslladarà posteriorment a altres organitzacions menys radicals com NE. Durant l'etapa franquista es donava un suport incondicional a ETA, que es podia arribar a concretar en la publicació íntegra de comunicats de l'organització basca a *Lluita*. En canvi, en l'àmbit dels Països Catalans, la lluita armada es descarta com a

³⁹⁵ Per a un major coneixement dels "fets de Berga", vegeu Domínguez, 2005, op. cit., pp. 53-61; l'article sobre Robert Ara a Malló, 2005, op. cit., pp. 138-152, i també Fernández Calvet, op. cit., 1986, pàg. 49.

element de lluita en les fases de conscienciació i mobilització de les masses i només està prevista en l'estadi més avançat de la lluita, això és, en la presa final del poder.

En el punt 31 de la primera DPP (1969) es cita el previsible "enfrontament violent" just en el moment de "l'accés al poder i la instauració del nou Estat socialista català" i que,

"En aquesta direcció és previsible el progressiu enfortiment dels reductes de poder de les classes dominants estretament lligades a l'exèrcit espanyol, i la necessitat d'un enfrontament violent."

Arran dels detinguts acusats de pertànyer al FAC, a *Lluita* núm. 24 (juny 1972) en l'article "La violència revolucionària" el PSAN mostra la seva solidaritat total i incondicional amb els detinguts tot recalcant que "la presència en la lluita d'una organització com el FAC ens obliga a tractar d'un tema poc desenvolupat teòricament encara per nosaltres, el de la violència revolucionària ...". Al llarg del text es diferencia entre "la violència revolucionària i la violència repressiva". Després de fer unes consideracions contra la violència repressiva de l'estat s'afirma que,

"la violència és, doncs, un element polític necessari i realment imprescindible si l'objectiu a assolir és veritablement l'enderrocament d'un sistema que es manté damunt l'organització sistemàtica i permanent de la violència. Cal comptar-hi, doncs, com a element necessari a utilitzar mentre hi haurà unes classes dominants que es mantindran al poder per a la violència exercida a través de tot un aparell repressiu."

El debat sobre aquest tema és present entre les bases i hi ha incomoditat quan algú no controlat l'exerceix o algun militant o simpatitzant demana practicar-la. Un exemple ben il·lustratiu d'aquesta situació el trobem arran de la signatura per part del partit d'un comunicat unitari en que es criticava l'assassinat d'un policia per militants armats del PCE (m-l) en una manifestació a Madrid (maig de 1973), el Comitè Executiu es veu obligat a redactar una nota interna³⁹⁶ en què ha de justificar la signatura davant del debat que s'havia generat al si del partit i les crítiques d'alguns militants:

"... el terrorisme, i el cas considerat s'inclouïa en aquesta denominació- té només efectes negatius per a la lluita revolucionària i evidentment per la lluita democràtica més immediata perquè – a part de desorientar a les classes populars – va donar armes als sectors més reaccionaris per a justificar públicament un augment més gran de la repressió (...) ja hauria de fer temps que el p. s'hagués definit contra el terrorisme perquè al p. no hi hagués els dubtes que tenen alguns militants..."

³⁹⁶ "Nota de l'ex. sobre la declaració a la premsa dels diferents grups democràtics catalans sobre el terrorisme", s.d.

També l'any 1975 el partit edita un full "Sobre el terrorisme" en què després d'una llarga argumentació apunta que:

"malgrat la nostra oposició al terrorisme per contrarevolucionari, cridem a la lluita per salvar la vida de tots els detinguts acusats de pertànyer al FRAP damunt dels quals plana la pena de mort".

Tot i el suport als detinguts i condemnats de diferents grups armats durant el franquisme, el PSAN també se sent incòmode a l'hora de la defensa "política" dels primers encausats independentistes catalans de la transició, ja que això significa la justificació d'una lluita armada que ells no defensen.

En la segona DPP del PSAN (1976) es segueix amb la mateixa línia però ja es concreta una mica més.

"El PSAN considera que arribats a condicions pre-revolucionàries en què el moviment nacional-popular, amb les organitzacions de classe i independentistes al davant, estarà amplament estès i estructurat en organitzacions de contra-poder obrer i popular (...). En qualsevol cas, i per a respondre a l'agressió armada de la burgesia, el PSAN afirma la necessitat de la violència armada de les masses"³⁹⁷.

En canvi, el PSAN Provisional explicita la necessitat d'un poder militar no només en el moment de l'accés al poder sinó "ja des d'ara.." per tal de consolidar els avenços aconseguits en les lluites populars.

"...El moviment obrer i popular necessita, doncs, un poder militar que:

- a) defensi les conquestes populars
- b) ataquí l'aparell de dominació de l'Estat Capitalista.

El moviment obrer i popular català necessita que, ja des d'ara, es comenci la tasca de formació de quadres d'un futur exèrcit popular; tasca que s'ha de realitzar a través de la pràctica militar en la lluita contra els aparells polítics i militars dels Estats opressors..."³⁹⁸

A més, en escrits interns, el PSAN provisional, a l'inrevés que el PSAN oficial, valora que la repressió que reben els independentistes pot ser positiva si d'això en surt una reacció i conscienciació més gran del poble. En aquest sentit arran de la dissolució per part de la policia i de grups feixistes de la concentració independentista al Fossar de les Moreres, l'any 1979, declaren en un butlletí intern:

³⁹⁷ "Declaració Política de Principis del PSAN", 1976, punt 36.

³⁹⁸ "La necessitat d'un poder militar" a *Què és el PSAN-P?*, abril de 1976.

“valorem com positiva l’esbombada de l’acte per part de la policia (aparentment pot semblar una contradicció). S’ha de reprimir el moviment independentista perquè pot representar a la llarga un aglutinant dels diferents sectors socials que estan en desacord amb la política reformista”³⁹⁹.

Com hem dit anteriorment molts dirigents del PSAN-P seran acusats per la policia espanyola de donar cobertura a escamots d’ETA a Catalunya i, a més, faran de la defensa “política” dels presos independentistes acusats de terrorisme un dels seus temes principals. Cal dir també que a partir de 1980 el PSAN que no s’incorpora a NE, en el seu procés de radicalització que el portarà donar suport polític a Terra Lliure, canvia alguns punts de la DPP per explicitar encara més la necessitat de la “preparació operativa de l’exèrcit popular”⁴⁰⁰.

³⁹⁹ *Militància Revolucionària*, núm.35, setembre de 1979, pàg.5.

⁴⁰⁰ “Declaració Política de Principis del PSAN”, març de 1982.

12 La comunicació

12.1 Creació i difusió dels símbols de l'independentisme

Durant els anys estudiats, el PSAN farà un gran esforç per difondre la seva ideologia i intentar buscar el màxim de suports. Per una banda intentarà promoure els símbols propis que representen millor el seu espai polític. Una de les eines que més utilitzarà serà l'agitació i la propaganda. Una altra molt important seran l'edició i difusió de publicacions de tot tipus. Finalment, veurem si les activitats dels partit apareixen o no en els mitjans de comunicació. Aquest esforç comunicatiu, no estarà exempt de dificultats, i representa una gran part dels esforços de la direcció i els militants.

Segons Joan Crexell⁴⁰¹, el PSAN a l'hora d'escindir-se del FNC opta per dissenyar una nova senyera amb estel solitari roig de cinc puntes, "inequívoc senyal d'esquerra marxista". El primer disseny de la nova bandera fou del militant del PSAN de L'Hospitalet Josep Ribas⁴⁰², que havia estudiat a l'Escola Massana, que col·locà l'estel roig sobre un triangle blanc de fons. El FNC feia servir la senyera amb triangle blau i estel blanc coneguda com la d'Estat Català. El PSAN popularitza la nova senyera estelada durant els primers setanta renunciant, doncs, al símbol de l'estelada dels separatistes de la República i dels anys vint. Per temes de comoditat a l'hora de confeccionar les banderes comencen a aparèixer estelades amb el triangle groc i l'estel vermell. El color del triangle és motiu de discussió en el si del partit i la polèmica arriba fins i tot com a punt important en un Comitè Central de l'any 1976 celebrat a Dènia on es debat força estona sobre el color de fons del triangle. Els militants més veterans recorden que una de les primeres accions públiques que es feren fou el desplegament de senyeres estelades amb triangle blanc on es detingueren els primers militants. En el moment de l'escissió de 1977 el MUM, on militaven bona part dels fundadors del PSAN, continuarà usant l'estelada amb el triangle blanc que també fou assumit posteriorment pel BCT i pel BEAN. Les discussions sobre el color del triangle retornaren durant la campanya electoral de 1979 on el BCT i el PSAN es retrobaren en la mateixa coalició electoral. L'estelada amb triangle groc i l'estel vermell es consolidà amb la desaparició del BEAN definitivament com a símbol dels independentistes d'esquerra i passà a conviure amb la tradicional senyera "d'Estat Català" usada pel FNC, a vegades per ERC, i per la Joventut Nacionalista de Catalunya (JNC), organització juvenil de CDC, que l'adoptà com a símbol en el moment de fundar-se l'any 1979⁴⁰³. Les dues banderes a partir d'aquell moment han estat utilitzades de manera bastant indistinta per part de

⁴⁰¹ Crexell, Joan. *Història de la bandera independentista*. Sant Boi de Llobregat, El Llamp, 1984, pàg. 121.

⁴⁰² Entrevistes a Josep Ribas i Jordi Altarriba.

⁴⁰³ Dalmau, 1994, op. cit., pàg.15.

la base independentista, però no pas pels militants de les organitzacions que si que atorguen als colors del triangle i l'estel una significació ideològica.

La senyera estelada es popularitzà com a bandera, però també com a segell per acompanyar qualsevol revista o octaveta independentista. També es va fer servir molt com a símbol per acompanyar les pintades o espraiades reivindicatives a les parets.

L'estelada utilitzada sobre paper pel PSAN-P es diferencia perquè l'estel és més gran i sobresurt de l'alçada de les barres. Posteriorment el PSAN-P i l'IPC utilitzaran en els impresos una estelada en la que les barres s'ajunten molt sense deixar gairebé espai entre elles. El símbol que usà IPC és l'estelada usada pel PSAN-P inserida dins d'un puny clos. Per la seva banda, el FAC col·locarà les quatre barres igual de llargues amb l'estel a sobre.

L'extensió de la idea dels Països Catalans provocarà que la silueta del seu mapa es converteixi en un dels símbols característics dels independentistes. Apareix des del primer número de *Lluita* i esdevé aviat un dels referents gràfics més assumits per tota l'esquerra d'alliberament nacional. La silueta és constantment reproduïda en encapçalaments de publicacions, octavetes i tot tipus de material. Com antecedent cal citar l'èxit de difusió als anys 60 del mapa dels Països Catalans de Joan Ballester i Canals. Aquest mapa, que era el que utilitzava el PSAN durant els primers anys de la dècada dels setanta no incloïen les comarques castellanoparlants del País Valencià.

El PSAN utilitza com a símbol la senyera estelada amb els afegitons de socialisme i independència, però també utilitza el símbol comunista de la falç i el martell. A partir de 1976 es col·loca al mateix nivell d'importància que la senyera estelada. Fins i tot es confeccionen banderes completament roges, sense la senyera, amb el símbol de la falç i el martell en un cantó i les sigles del PSAN. Aquestes banderes apareixen juntament amb banderes estelades en manifestacions i mítings del partit. En algunes presentacions del partit, posteriors a 1976, la bandera que cobria la taula dels presentadors era vermella amb la falç i el martell, prescindint de la senyera usada habitualment en aquest tipus d'actes. En molts pocs casos hem trobat símbols del partit diferents als que hem explicat. Un exemple és el de capçalera de la revista *CaPSANa* que ajunta en un mateix dibuix la senyera, l'estel, la falç, el martell i el puny clos.

El PSAN i els partits dels seu espai polític creen una simbologia específica per a l'independentisme modern, la senyera amb estel roig i la silueta dels Països Catalans, que amb els anys renovarà bona part la simbologia del conjunt del nacionalisme català.

12.2 L'agitació i la propaganda, per fer arribar el missatge

Per a comunicar-se amb l'entorn més proper, el PSAN utilitzava diferents tècniques d'agitació i propaganda. El partit va menysvalorar la participació a les eleccions i en canvi, com els altres partits d'esquerra radical, va sobrevalorar l'agitació que, es clar, obligava a un gran sacrifici personal per part dels militants.

El PSAN edità cartells⁴⁰⁴ regularment i sobretot moltes octavetes i fulls que es repartien massivament en escampades clandestines durant el franquisme i posteriorment en mà durant convocatòries unitàries. Les pintades amb esprai van ser també molt habituals durant tots els anys, fins i tot en l'època en que ja no hi havia clandestinitat. Servien per popularitzar la sigla del partit, la senyera estelada i la reivindicació del moment, com per exemple, la demanda d'un Estatut d'Autonomia. En aquest sentit un militant del Bages afirma que:

“el PSAN va arribar a ser el segon partit en nombre de militants al Bages però sobretot a nivell de presència per agitació i propaganda. En una nit pintàvem tota la comarca! De la pintada amb esprai no se n'escapava cap militant, inclòs els de l'executiva pintaven...”⁴⁰⁵

Una eina molt utilitzada per tots els partits, sobretot a partir de 1976, eren els mítings de presentació que podien aconseguir una gran concurrència, sobretot si es feien en capitals de comarca on el partit tenia incidència. El PSAN feu mítings en solitari i també organitzà els del BEAN el 1979 que aconseguiren, en alguns casos, força més presència que els dels partits parlamentaris.

La participació en manifestacions és també important. Durant l'etapa de clandestinitat, com hem vist, són les manifestacions llampec o salts. Més endavant es tracta de ser presents en les manifestacions unitàries fent força xivarri i intentant que el gruix de la manifestació coregés els eslògans que el partit creia convenients i que fossin ben visibles les banderes estelades i les pancartes del partit. Segons recull la premsa i els propis militants del partit, el sector de la manifestació on anava al PSAN era habitualment força animat i cridaner, sobretot en les manifestacions al País Valencià. Destaquem també la presència ben visible del PSAN en els Aplecs del País Valencià, els del Puig i altres convocats a la plaça de bous de València on queda constància en nombroses fotografies de l'esforç per mostrar públicament la sigla⁴⁰⁶.

⁴⁰⁴ Un recull de cartells independentistes, on es pot observar l'evolució dels missatges i els dissenys al llarg d'aquest període, el podem trobar al núm. 5 de la revista *Independència* “15 anys de cartells per l'alliberament nacional de Catalunya” editada per l'Associació Xavier Romeu de Tarragona, 1990.

⁴⁰⁵ Entrevista a Miquel Asensio.

⁴⁰⁶ A tall d'exemple, vegeu el reportatge fotogràfic de la plaça de Bous de València *Per les llibertats nacionals, 9 d'octubre de 1978, XIX Aplec del País Valencià*.

Després de les eleccions de 1977 tots els partits extraparlamentaris perden molta presència a la premsa. Tot i això el PSAN no es cansa de produir dotzenes de comunicats anuals que enviava als mitjans de comunicació expressant la posició del partit en algun tema d'actualitat, encara que aquests obtinguessin rarament ressò. Després de 1979, quan encara queda més patent la diferència entre parlamentaris i extraparlamentaris el partit encara quedaria més marginat dels mitjans de comunicació.

L'agitació del PSAN es basa en el seguiment del calendari reivindicatiu de l'independentisme. S'ha d'actuar, any rere any, en dates fixes que són simbòliques per al moviment. Algunes són pròpies del nacionalisme català i altres dels moviments d'esquerres. Lògicament des dels inicis dels anys setanta fins al final de la dècada hi haurà dates que cada vegada seran més representatives i d'altres que aniran a la baixa. Cada una de les dates assenyalades "obliga" al partit a deixar-se veure, tant si es en la clandestinitat com si ja s'hi ha sortit. Cal fer una octaveta especial per la data o un comunicat de premsa o participar en una manifestació o, si es el cas, organitzar "accions directes" per fer cops d'efectes. El calendari, seguint el curs polític, comença per l'11 de setembre Diada nacional de Catalunya, sense dubte la més important i va seguint amb altres dates: 9 d'octubre Diada del País Valencià, 15 d'octubre, aniversari de l'afusellament de Lluís Companys, 31 de desembre Diada de Mallorca, el 8 de març dia de la dona treballadora, 14 d'abril dia de la República, el 23 d'abril Sant Jordi, el 25 d'abril l'altra Diada del País Valencià i el primer de maig, dia del treball. Les celebracions que amb els anys aniran a la baixa són el 14 d'abril i el 15 d'octubre i més endavant s'afegiran altres dates de commemoració dels "patriotes morts en combat", especialment el 26 de gener, aniversari de l'assassinat de Martí Marcó.

L'agitació i la realització d'accions de propaganda aporten prestigi en els ambients de lluita antifranquista i força visibilitat en els primes anys de transició. Però a mesura que es vagi consolidant el sistema de partits i que el centre del debat polític passi del carrer als mitjans de comunicació de masses, les accions d'agitació i propaganda suposaran menys ressò relatiu.

12.3 Les publicacions del partit

Per a qualsevol partit polític la comunicació amb el seu entorn és bàsica per la seva subsistència i creixement. Més en una etapa com la de finals de franquisme on no eren permesos els actes polítics oberts. Les publicacions són importants per aparentar força respecte als grups competidors, cohesionar l'organització, passar consignes i per

captar als nous militants i simpatitzants que podien veure's atrets per la solidesa i prestigi de la publicació. La importància donada a l'edició i difusió de les publicacions és un tret molt característic dels partits revolucionaris que s'accentua a mida que els grups són més petits⁴⁰⁷. Segons Mair, aquests journals representen un dels pocs medis a través dels quals aquests grups poden comunicar-se amb gent de fora del seus entorns immediats i per això es dona molta importància a les publicacions i a la distribució, cosa que constitueix gran part de l'activitat dels seus membres. Lògicament, fins a l'arribada de la democràcia, l'elaboració i també la difusió de les publicacions de tots els partits clandestins comportà un alt risc personal. Per a molts dels militants del PSAN entrevistats, l'anecdota relacionat amb la distribució d'aquestes publicacions és llarg i abundant. En aquesta capítol fem un repàs a totes les publicacions del PSAN i del PSAN-P que van néixer amb la intenció de ser regulars, des del seu inici fins a 1980. Hi trobem publicacions de pensament, sectorials, territorials, internes, a les que caldria afegir els centenars de publicacions puntuals de llibrets, opuscles i octavetes, l'anàlisi dels quals no incloem en aquesta tesi.

Lluita

El PSAN des de 1969 fins a 1980 ha editat una trentena de capçaleres diferents, però una d'elles destaca amb moltíssima força sobre les altres, la revista *Lluita*, portaveu del partit, que ha sobreviscut ininterrompudament des de la fundació del PSAN i que és un exponent de l'evolució i de les escissions que ha patit. Cal dir que durant la 1a i la 3a escissió del PSAN els sectors que en sortiren no es consideraren escindits i, per demostrar-ho, continuaren editant els seus propis *Lluita* tot seguint la numeració anterior. A més *Lluita*, ofereix una gran regularitat ja que gairebé sempre, en les diferents èpoques, surt en edicions mensuals tot i que alguna vegada ho fa bimensualment.

En els primer anys, les matèries tractades a *Lluita* segons el nombre d'articles dedicats són⁴⁰⁸:

Moviment Obrer (16), Internacional (15), Règim (anàlisi i alternatives) (12), Barris i Ciutats (12), Ensenyament (8), Assemblea de Catalunya (8), Comarques (6), Cultura (6), 1r de Maig (6), 11 de setembre (5), Professionals, intel·lectuals i treballadors de la cultura (4), Cost de la vida (4), Moviments d'Alliberament Nacional (3), Catalunya Nord (3), Euskadi (3), Galícia (3), *Lluita* Municipal (3), Repressió (3), Tribuna Popular (3), Universitat (3), i amb 2: Burgèsia catalana, Procés de Burgos, Camp, Lluís Companys, MIL, País Valencià. Amb 1 sol article: Francesc Cambó, Carrero Blanco, Església,

⁴⁰⁷ Mair, 1979, op. cit.

⁴⁰⁸ Elaboració pròpia a partir de "Índex per matèries dels articles de *Lluita*. De l'agost de 1969 al desembre de 1973 (núm. 1 al núm. 37)", s.d.

Estatut, FAC, Generalitat-República, Granada, Layret, Lenin, Llibres, Martí i Julià, Nacionalisme, Presos polítics, PSAN, i Violència revolucionària.

Com es pot comprovar, en els primers números de *Lluita* predominen els articles sobre temes socials i obrers per sobre els patriòtics i nacionals. Hi trobem, per exemple, més comentaris sobre la significació de l'1 de maig que no pas sobre la de l'11 de setembre i també sobta l'absència d'articles sobre la llengua catalana. A nivell internacional, hi ha força articles sobre la repressió a Euskadi i també sobre els conflictes de Vietnam, Cambotja i de Portugal en el moment de la revolució d'abril de 1974. Inicialment, i tenint en compte que *Lluita* era inicialment bimensual, predominaven articles de reflexió i història i s'anà passant a una publicació més centrada en temes d'actualitat, sobretot a mida que el partit anava editat altres publicacions de caire més teòric com fou "Alliberament":

Segons recorda Blanca Serra arran de la commemoració del desè aniversari de la revista⁴⁰⁹:

"La primera etapa estuvo dedicada sobretudo al análisis de fondo sobre el tema de la liberación nacional como indisolublemente unida a la liberación social. Esto suponía el esfuerzo de distinguir el nacionalismo burgués y el popular y al mismo tiempo un esfuerzo para buscar y encontrar raíces históricas propias. Esto nos llevó por ejemplo a no reivindicar la figura de Companys como patrimonio político de nuestra orientación o a dedicar un número entero al centenario de Lenin y otro al aniversario de Layret. Era una etapa en la que la revista tenía un contenido muy ideológico que se acercaba poco a la coyuntura política concreta."

A la Capçalera de *Lluita* hi trobem, ja des del primer número, la silueta dels Països Catalans sota el nom de *Lluita* i una senyera estelada amb els afegitons de socialisme i independència i "Portaveu del Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans". El 1976 després de declarar-se el PSAN partit comunista es canvia la capçalera, afegint "Per l'Estat Socialista dels Països Catalans" i en el següent número, "Òrgan del Comitè Central del Partit Socialista d'Alliberament Nacional", substituint el "Portaveu ...".

Entre 1975 i 1976 els temes tractats a *Lluita* sobretot fan referència a l'actualitat política: el trencament democràtic, les alternatives polítiques al franquisme, l'Assemblea de Catalunya, etc. En l'època de semiclandestinitat destaquen l'edició de números especials de *Lluita*, normalment d'un sol full a dues cares, que surten per les diades nacionals del País Valencià (9 d'octubre) i de Catalunya (11 de setembre) amb l'objectiu d'un repartiment massiu durant els actes polítics unitaris. En aquesta etapa

⁴⁰⁹ "*Lluita*, diez años de prensa independentista a Tele/eXpres", 30 de novembre de 1979.

de semiclandestinitat comencen a citar-se els noms d'alguns dirigents del partit que intervenen en mítings. Els primers dirigents que signen articles són Josep Guia, Francesc Codina i Josep Huguet. Destaca, fins a la següent etapa, una secció de breus sobre activitats del partit que permeten conèixer l'estat del PSAN al territori, fent recompte d'accions, presentacions, mítings, etc. Van apareixent a *Lluita* referències a temes nous, no tractats anteriorment en la revista que reflecteixen els "nous moviments socials" que l'esquerra europea va assumint com a propis. Un d'aquests temes és el de l'alliberament de la dona que apareix de la mà d'articles de Maria Mercè Marçal⁴¹⁰. També apareixen força articles de temàtica ecologista i en menor mesura també sobre homosexualitat. No en trobem, però, sobre objecció de consciència i antimilitarisme. En aquesta etapa, l'activitat dels fronts més dinàmics del PSAN es reflecteix en rapports de temàtica del camp, cultural, ensenyament, o joves. Cal destacar que la presència continua d'articles i reflexions teòriques sobre sindicalisme no va acompanyada de reportatges ni entrevistes de suport als CCTT, sindicat impulsat pel partit a partir de maig de 1977. Continuen, això sempre, els posicionaments crítics amb el procés de Reforma.

El març de 1979 el *Lluita* del PSAN oficial comença la seva Segona Època estrenant numeració, format amb disseny modern i consell de redacció visible. La publicació agafa un estil més periodístic, deixa de donar informació sobre les activitats del partit i s'obre a col·laboracions externes. En la capçalera desapareixen no tant sols la falç i el martell sinó també l'estelada, les paraules socialisme i independència, la silueta del mapa dels Països Catalans i fins i tot qualsevol referència al partit. En els crèdits interiors s'informa que *Lluita* és l'òrgan de PSAN dels PPCC. Però tanta discreció deuria semblar excessiva perquè en el segon número ja figurarà més visible "Òrgan central del PSAN" al costat dels símbols del partit.

La nova revista s'estructura en diferents seccions fixes: "Internacional" signada pel periodista Antoni Reig, "Cultura i alliberament", "Amb ulls de dona" per Maria Mercè Marçal, i d'anàlisi política del Principat, País Valencià i Illes, tot i no estar present el partit en aquells moment a les Balears. L'article de Principat el signa habitualment Josep Ferrer, primer ideòleg del PSAN i que havia deixat la militància activa coincidint amb l'escissió de 1977. Una altra secció és "Ciutat, pobles i comarques" amb articles de reflexió per donar a conèixer problemàtiques concretes que subratllen les prioritats del front local. S'inicia, a més, la secció de bústia oberta a tots els lectors. Tot i que la

⁴¹⁰ Maria Mercè Marçal (1952-1998) fou militant del PSAN i una poetessa catalana de referència, guardonada amb nombrosos premis. Anys després de la seva mort, encara és reivindicada per col·lectius feministes i per l'esquerra independentista, sobretot reproduint els seus versos més coneguts que resumien el seu triple compromís: "A l'atzar agraeixo tres dons: haver nascut dona, de classe baixa i nació oprimida. I el tèrbol atzur de ser tres voltes rebel." (del llibre de poemes *Cau de Llunes*, Premi Carles Riba 1976).

majoria de les firmes dels que hi escriuen són militants del partit, hi trobem intel·lectuals i personatges de la cultura catalana que si bé no són del PSAN, són propers a l'independentisme com ara Max Cahner o Manuel de Pedrolo. El consell de redacció del primer número d'aquesta segona època estava format per Manuel Riera, Xavier Romeu, Ramon Riera, Mercè Colom, Toni Furió i Jordi Querol. El disseny gràfic va anar a càrrec de Jordi Balcells i Joan Margalef en els inicis, i de Quim Monzó a partir del número 6.

El número 8, d'abril de 1980, és posterior a la tercera escissió i ja es noten els canvis en el consell de redacció. El sector que finalment conservarà el nom del partit segueix publicant el *Lluita* amb el mateix format tot i que es podrà anar observant un decantament cap a un major radicalisme. Per la seva banda el sector del PSAN que ingressa a NE edita dos números de *Lluita* durant el 1980, signant PSAN, i donant suport a NE. Durant aquests mesos, doncs, s'estaven editant per primera vegada tres edicions diferents de *Lluita*: el del PSAN "leninista" que conservarà les sigles, el d'IPC i el del PSAN adherit a NE.

Retornem a l'any 1974. Els escindits del PSAN tot i afegir el mot "provisional" al partit voldran reivindicar la seva legitimitat i continuaran publicant *Lluita* seguint la numeració antiga. En el moment de la fundació d'IPC, el gener de 1979, *Lluita* continua amb la mateixa numeració i format passant a substituir l'estelada i el nom de PSAN-P pel d'IPC amb el seu símbol: un puny tancat en l'interior del qual hi ha una estelada. En un article signat per la redacció de *Lluita* s'expliquen els dos motius pels quals es continua utilitzant la capçalera:

"...des del número 1 de *Lluita* (desembre 69) fins aquest número (abril 79) l'equip de redacció del *Lluita* ha mantingut una continuïtat material tan en les persones com en la línia política. No hem d'oblidar que aquell primer editorial de *Lluita* ("el PSAN: independència i socialisme") era fet per una militant d'IPC. El segon motiu és la repressió (...) en el cas del *Lluita* cal recordar que també ha costat detencions i tortures (detenció de Carme Travesset i companys, setembre de 1975). La nova revista ha suportat caigudes d'aparell, s'ha imprès a l'exili i a l'interior, ha passat sovint de manera clandestina a la frontera... i malgrat tot, s'ha mantingut sempre amb tots els esforços que ha suposat el fet de garantir aquesta continuïtat. Aquests fets ens lliguen també a la nostra capçalera" ⁴¹¹

En la nova edició de *Lluita* d'IPC hi ha força fotografies i un disseny amè. Un dels temes més tractats és la informació sobre presos i morts independentistes i a partir de 1979 de tot allò relacionat amb els CSPC. L'article principal de la portada està dedicat sempre a combatre els elements de la reforma (Constitució, Estatut, eleccions

⁴¹¹ "Breu història de *Lluita*" a *Lluita* (IPC) núm. 69, abril de 1979.

generals, eleccions municipals, eleccions autonòmiques...) i és molt bel·ligerant amb les organitzacions que consideren pseudoindependentistes com són el PSAN, el BCT, el BEAN o NE. En general, s'utilitza un to molt agre quan es parla d'actuacions d'altres grups polítics. A partir de 1980, igual que en l'altra edició de *Lluita*, augmenten molt els articles sobre temes ecologistes i feministes.

Publicacions sectorials

Els fronts del PSAN impulsen diverses publicacions sectorials, però la majoria d'elles responen a la voluntat expressada en un moment molt determinat, entre 1972 i 1973, d'incidir en el moviment popular. La seva poca consistència es demostra en la poca continuïtat de la majoria de les publicacions⁴¹². En alguns casos les publicacions incloïen articles en castellà.

Barris en Lluita, 8 números publicats a Barcelona entre maig de 1972 i maig de 1974. Editada bilingüe i no es signada pel PSAN. Coincideix en el moment de major eferescència del moviment veïnal a Barcelona.

El camp en Lluita, un sol número l'any 1973.

Estel Roig, un sol número editat el 1978 per les JSAN.

Estudiants en Lluita, dos números el gener i març de 1974. El primer número el signa el PSAN i el segon el PSAN i GER.

Joves en Lluita, editat entre 1973 i 1976 per les JRC que passaran al PSAN Provisional.

Obrers en Lluita "butlletí d'orientació i d'informació de la lluita obrera". En la primera etapa un únic número el 1973 sense datar i bilingüe. En la seva segona etapa és l'òrgan del front obrer del PSAN-P però no signa. En la pràctica és l'òrgan de la seva organització sindical, els COLL.

Alternativa Comunista. (núm. 1, diciembre de 1978), redactada en castellà i dedicada als obrers immigrants.

⁴¹² Una part de les publicacions del PSAN anteriors a 1977, tant les sectorials, territorials com les internes, es troben ressenyades a Crexell, Joan. *Prensa catalana clandestina (1970-1977)*. Barcelona Crit, 1977.

Publicacions Teòriques

Pel que fa a les publicacions teòriques hem de citar *Alliberament* i *Quaderns d'alliberament*. La primera és impulsada directament pel PSAN mentre que la segona abasta un espectre més ample.

Alliberament és un intent seriós, però poc durador, de bastir al PSAN d'una revista teòrica de nivell que pogués tocar amb certa profunditat temes ideològics així com posicionar-se sobre polèmiques teòriques d'actualitat. Només se n'editen dos números, un l'agost de 1974 i l'altre el març de 1975. Segons Joan Crexell fou considerat com una "resposta" a *Nous Horitzons*, la publicació teòrica del PSUC que estrenava edició a l'interior. En la presentació del primer número es diu que:

"Alliberament és una publicació destinada, en primer lloc, al debat teòricopolític entre els militants del moviment socialista d'alliberament nacional dels PPCC (...) Alliberament no és una publicació de grup exclusiu perquè avui no hi ha cap grup que pugui atribuir-se l'exclusiva del moviment revolucionari d'alliberament català"

En la presentació es mostren els pressupòsits de base, resumits en 7 punts sobre els que se sustenta la ideologia de la revista, que són els mateixos del PSAN. Els continguts del primer número són "immigració als PPCC", "Comunisme i nacionalisme" traducció d'un text d'Helène Carrère d'Encause –l'únic que va signat-, i la crítica a dos llibres sobre economia catalana, de Ramon Trias Fargas i d'un grup de professors de la Universitat de Barcelona. En el segon i darrer número d'*Alliberament* en la presentació es felicita de l'èxit del primer número i aclareix l'autoria:

"en aquest número apareix clarament l'edició per part del PSAN dels PPCC, fet que ja tothom suposava i que ens ha semblat absurd no explicitar. (...) aquesta publicació que des del primer dia ha estat oberta a tothom que estigués al costat de la revolució socialista d'alliberament nacional. Així doncs, en el primer número ja hi havia escrits de militants independents com ja n'hi ha en aquest segon."

Els articles d'aquest segon número, tots sense signar, són: "Jordi Solé Tura o l'espanyolisme en la historiografia catalana" en el que es critica l'anàlisi de Solé Tura sobre el caràcter burgès del nacionalisme català contraposant-lo als estudis de Molas i Termes, "Descolonitzar la història de Catalunya; unes reflexions a propòsit d'un llibre d'Ernest Lluch" en què es perceben positivament les idees expressades per Lluch, "Desalienació revolucionària contra espanyolisme", "L'URSS i el problema nacional", "Sergio Salvi. Le nazione proibite" i "Burguesia nacional i proletariat" .

L'altre revista propera al partit serà *Quaderns d'Alliberament* (1977 a 1988) subtitulada "Quaderns al Servei de la revolució socialista catalana". Aplega en format de revista acadèmica articles de diferents autors pertanyents a l'esquerra d'alliberament nacional i és editada per La Magrana. En els objectius de la publicació, ressenyats a la presentació del primer número, hi trobem una gran coincidència, fins i tot calc, amb la presentació de la citada *Alliberament*, de la qual es declara explícitament continuadora. En aquest cas, tots els articles ja apareixen signats.

El primer número monogràfic és dedicat al tema "estrella" dels debats del partit: "Qüestió nacional i lluita de classes"; en aquest número hi podem trobar articles com "Consciència nacional i lluita de classes als PPCC" de Rafael Castellanos, Antoni Fernández i Josep Ferrer; "L'aproximació de Rafael Ribó al fet nacional" de Josep Ferrer, "Comunisme i Nacionalisme" (aquest mateix text ja fou editat l'any 1974). En el primer número d'aquesta revista hi ha fragments escrits per polítics catalans "que podem considerar precedents històrics de la lluita de l'alliberament nacional i de classe: Roca i Farreras, Gabriel Alomar, Joaquim Maurín, etc." Els altres números també seran monogràfics i sortiran amb periodicitat més o menys anual. Fins al 1980 estaran dedicats respectivament a: núm. 2/3 (1978): "La immigració als PPCC"; núm. 4 (1979): "Eurocomunisme i estratègia revolucionària" i núm. 5 (1980): "Energia i dependència nacional: Per una alternativa ecologista".

El primer consell de redacció de *Quaderns d'Alliberament* és format per Josep Lluís Blasco, Rafael Castellanos, Josep Ferrer, Jaume Fuster, Pere Jofre, Ferran Navinés, Isona Passola, Bel Peñarrubia, Imma Tubella i Eduard Vinyamata. El Consell Assessor era format per Aureli Argemí, Joan Armet, Xavier Bru de Sala, Max Cahner, Maria Aurèlia Capmany, Jordi Carbonell, Carles Carreras, Eliseu Climent, Fèlix Cucurull, Ramon Folch, Joan Fuster, Josep M. Llompart, Miquel Mayol, Gregori Mir, Francesc Mira, Jordi Moners, Raimon Pellejero, Amadeu Petitbó, Francesc Roca, Sergio Salvi, Antoni Serra, Josep Soler Vidal, Josep Termes i Vicent Ventura. Dels membres que formen part dels dos consells hi veiem dirigents del PSAN del moment, antics dirigents que havien marxat al MUM, intel·lectuals propers i també alguns membres dels sectors més catalanistes del PSC i del PSUC.

Publicacions territorials

A continuació llistem les publicacions elaborades per les seccions locals del partit:

Avantguarda (València), periòdic mural enganxat a la ciutat de València durant les festes de falles de 1978.

Calella en Lluita (Calella), 1978.

Capsana (Sueca) Òrgan del PSAN a la Ribera, de 1977 a 1978.

Conca Roja (Montblanc), únic número el 1977.

Combat (Reus), únic número el març de 1978 quan el Col·lectiu pel Socialisme i la independència entra al PSAN.

Eines (València) “revista de debat i d’informació política de la comarca de l’Horta”. Entre 1976 i 1978 van aparèixer cinc números entre els que destaca un especial de l’Escola d’Estiu editada amb la col·laboració dels Ensenyants del PSAN.

Embat (Osona), tres números en la primavera i estiu de 1977.

El Pla en lluita (El Pla de Llobregat) la primera època el 1973 i la segona època el 1976 en què aconsegueix una certa regularitat editant fins a 7 números.

Manifest (Bages), 1977.

L’insurgent (Camp de Tarragona), editat pel PSAN del Camp de Tarragona i de la Conca de Barberà a partir de 1976. Seguirà sent editat com a portaveu del MUM i del BCT del Camp de Tarragona respectivament pels militants que marxaren en la 2ª escissió.

Qüestió oberta, (PSAN-JSAN Tarragonès).

Vallès en lluita, editada per les Comissions d’Activitats Cíviques del Vallès; tot i que no signa el PSAN, segons Crexell està editada per ells.

Xarxa (Barceloneta - Barcelona), Únic número el 1978 en format de periòdic mural.

Publicacions internes

Les publicacions internes tornen a tenir el comú denominador de la inconstància. Cal ressaltar, però, una publicació realment excepcional per la seva regularitat, durada i característiques. Ens referim a *Militància Revolucionària* (MR) editada pel PSAN-P i posteriorment per l’IPC.

Butlletí informatiu, publicació de notícies polítiques, editat pel PSAN Provisional l'any 1975 tot i que no el signa. Inclou informació sobre l'estat d'excepció a Euskadi i reproducció d'informacions de *Noticias del País Vasco*.

Cal Fer, editat pel PSAN que participa a Nacionalistes d'Esquerra. Únic número juliol - agost de 1980.

Crítica, apareix com acord de l'Assemblea de Representants del PSAN per canalitzar el procés intern de crítica i autocrítica. Els diferents sectors del partit exerceixen el debat intern abans de la 1a escissió. Primer número a l'abril de 1973 i el quart i últim al març de 1974.

FIODU (Fulls d'Informació i Orientació dels Universitaris), publicació d'actualitat política editada entre 1972 i 1974. Sense signar.

FIOP (Full d'Informació i Orientació Política). Editat pel PSAN i sense signar, de periodicitat setmanal o bisetmanal. Format per comentaris d'actualitat i alguna reflexió política, però pensada més per mantenir informada a la militància i a l'entorn ja convençut que no pas per adoctrinar. Les seccions eren: La lluita obrera i popular; la repressió, la lluita dels professionals, l'economia de l'Estat Espanyol, l'economia catalana, Barris, Comarques, Cultural, Publicacions (dels grups antifranquistes), i llibres (breus ressenyes). Surt des del 2 de maig 1972 fins a 1973, dos números durant el 1974, i dos més el 1975 editats pel PSAN-P.

Forja, butlletí intern del PSAN d'organització i informació editat a València amb un gran volum de notícies sobre activitats del partit, consignes, avisos, reculls de premsa, convocatòries i informacions generals sobre el partit. Surten 5 números durant l'any 1978. Aquest butlletí és "d'ús estrictament intern; cap militant no podrà donar-lo a conèixer fora de l'organització. Qualsevol transgressió d'aquesta norma serà considerada (perquè realment serà això) com un atemptat a la seguretat del partit".⁴¹³

Militància Revolucionària (MR). Desconeixem amb exactitud la data del primer i del darrer número però pensem que MR pogué néixer el 1975 i durar fins el 1985 de manera prou regular. Fou un butlletí mensual ultraclandestí del PSAN Provisional, i posteriorment de l'IPC i de l'MDT, dirigit exclusivament a la militància. Hi ha força articles sobre les lluites independentistes a Galícia i a Euskadi sempre amb un to de profunda admiració. S'expliquen detalladament les activitats del partit i les relacions amb altres organitzacions. El to de

⁴¹³FORJA, núm. 1, febrer de 1978, pàg. 1.

complicitat que utilitza permet explicar xafarderies dels altres grups i fer descripcions de situacions complexes des del punt de vista de l'organització del partit. També hi ha espai per al debat i la crítica a la direcció i per a les corresponents rèpliques.

Papers de Treball i informació, s'editen dos números el 1972. En destaca el número dedicat a coneixements útils en matèries de seguretat, clandestinitat, detenció, en el que s'inclouen normes de seguretat d'ETA. Sense signar.

Una vegada fet el repàs a les publicacions del PSAN, podem comprovar que és un partit molt prolífic en publicacions i podem arribar a les següents conclusions. En primer lloc la presència regular i constant del partit a nivell general, queda demostrada en l'edició de *Lluita* durant tots aquests anys, tot i els canvis en els consells de redacció. En segon lloc destaca la solidesa de les publicacions de caire teòric i discursiu, mostra de l'interès pel debat i la formació entre els militants. I, finalment, la gran irregularitat d'aparició de les múltiples publicacions territorials i sectorials reflex en part d'un gran dinamisme però també de les grans dificultats per consolidar els òrgans de base del partit: els fronts i les seccions locals.

12.4 La presència als mitjans de comunicació

En aquest apartat farem una breu repàs a aquelles publicacions periòdiques i a aquelles editorials que són properes ideològicament o donen informació de l'esquerra independentista. En les revistes i diaris propers al PSAN s'hi reflecteixen molt més que en els altres mitjans de comunicació tant la vida del partit com els debats a l'entorn dels problemes que són importants per a l'independentisme. Ens referirem a la premsa clandestina, al setmanari *Canigó*, a la premsa comarcal i a l'Editorial La Magrana.

Hem de destacar dins la premsa clandestina a l'*AVUI*, portaveu del Servei d'Informació Català (SIC). Amb el subtítol de "Recull d'informació i documentació" l'*AVUI* fou una publicació de contrainformació democràtica i nacionalista que surt entre 1972 i 1976, gairebé mensualment informant de les activitats dels grups polítics catalans. L'*AVUI* subratllava les activitats dels partits nacionalistes. En absència de partits nacionalistes moderats organitzats, les activitats dels partits nacionalistes radicals, com ara el FNC, el PSAN i fins i tot PSAN-P, eren coberts abastament. L'*AVUI-SIC* fa un seguiment exhaustiu de les "accions" en diades com les del 11 de setembre, les del 14 d'abril o les del primer de Maig. Es pot trobar informació sobre publicacions clandestines, notificacions de les escissions o comunicats dels grups. El PSAN, igual que el FNC, col·laborava en la distribució de l'*AVUI-SIC* a les universitats i a les comarques a partir

del contacte que s'havia establert amb Miquel Sellarès a l'Assemblea de Catalunya. A més, els militants del PSAN Josep Guia i Vicent Soler foren corresponsals de la secció "País Valencià". El tiratge de l'AVUI era considerable tenint en compte que es tractava d'una publicació clandestina. Es distribuïa entre els cercles antifranquistes i juntament amb *Agencia Popular Informativa* (API), editat en castellà, feia córrer les informacions prohibides pel règim. L'aparició de CDC l'any 1974 és saludada amb eufòria per l'AVUI. Els seus dos promotors passaran a dirigir l'aparell de premsa del nou partit. Cal destacar que alguns militants del PSAN i del FNC van ser treballadors de Marblava, l'empresa de copisteria que feia de tapadora a l'AVUI i que col·laborava a editar les publicacions de diversos grups clandestins, inclòs el PSAN.⁴¹⁴

Una altra publicació clandestina fou *Fulls d'Informació nacional* clarament situada a l'espai de l'esquerra d'alliberament nacional i que surt amb certa regularitat entre setembre de 1970 i octubre de 1972. És molt més combatiu i menys periodístic que l'AVUI, tot i que no dóna massa informacions concretes de partits polítics.

Per la seva banda, *Canigó* va ser un setmanari d'informació general dirigida per Isabel Clara Simó i el seu marit Xavier Dalfó. La publicació que té els seus orígens a Figueres va patir una llarga història de censura durant el franquisme i va anar incorporant el català a mesura que la legalitat li ho permetia. Durant la transició va estar clarament identificada amb l'espai polític de l'Esquerra d'Alliberament Nacional. A *Canigó* eren habituals debats entre polítics independentistes sobre la unitat del propi espai polític així com una cobertura generosa dels comunicats dels partits polítics independentistes. El col·lectiu Trencavel, format per militants i simpatitzants del Front Cultural del PSAN hi escrivia habitualment articles d'opinió.

Pe que fa a la premsa comarcal i ja avançats els anys 70, hem de destacar *Regió 7* (Manresa) i *El 9 Nou* (Vic) que són dos exemples de premsa comarcal en zones on el partit tenia incidència. Precisament, Vic i Manresa foren els únics caps de comarca en que el PSAN aconseguí representació a les eleccions municipals de 1979. Aquestes dues publicacions no són controlades per sectors propers al PSAN, però en documents interns del partit es citen com a exemples de revistes on s'hi ha influït i que es mostren permeables al discurs de l'Esquerra d'Alliberament Nacional, degut a la proximitat ideològica d'alguns redactors. Segons sembla, l'actitud del PSAN va ser determinant a l'hora d'optar per l'hegemonia del català en el moment d'iniciar l'edició d'aquests dos periòdics. En aquest sentit, Miquel Macià escriu referint-se al començament del setmanari vigatà *El 9 nou*⁴¹⁵:

⁴¹⁴ Entrevista a Miquel Sellarès.

⁴¹⁵ Macià, Miquel. *La Catalunya Catalana. Vic i el seu entorn: política, cultura i negocis*. Barcelona, Flor de Vent, 1998, pàg. 104.

“Abans de l’aparició del periòdic, es va obrir un debat intern sobre l’ús del castellà en la secció d’esports, cosa que alguns sectors defensaven. La ferma actitud dels membres i simpatitzants del PSAN ho va impedir, en base a unes argumentacions que el temps ha demostrat com eren d’encertades”.

Segons Miquel Macià, en la redacció del *9 Nou* hi havia els periodistes propers al PSC i els propers al PSAN al voltant d’Eusebi Coromina. Aquest era un dels dos redactors en cap al *9 nou* i va ser membre de l’executiu del PSAN l’any 1978. Pel que fa al manresà *Regió 7* la llengua que s’utilitza és predominantment el català però també hi ha presència del castellà. En els primers mesos d’aparició del *Regió 7* de Manresa apareix com a redactor el jove Pere Bascompte, militant del PSAN i futur dirigent de Terra Lliure. En aquestes dues publicacions el PSAN hi surt habitualment, ja sigui a partir de la publicació de comunicats de premsa, per l’organització d’actes o per la publicació d’articles d’opinió. El PSAN apareix com un partit amb presència i normalitzat en el territori, i no perdut entre un mar de sigles com passava sovint en la premsa d’àmbit nacional. Com a exemple de la importància que se li dona al PSAN cal dir que el trencament del partit de 1980 apareix al *Regió 7* com a notícia de portada.

La Magrana és una editorial impulsada el 1976 per persones de la direcció del partit, especialment per Carles Jordi Guardiola. Des d’un primer moment es destaca per la publicació de llibres teòrics sobre l’alliberament nacional en la seves col·leccions. Podem esmentar la traducció al català d’obres estrangeres i els llibres redactats pels mateixos militants del partit o la col·lecció “Alliberament” dirigida per Rafael Castellanos i Imma Tubella. Els primers títols són tota una declaració de principis: *Marxisme i qüestió nacional* i *Consciència nacional i alliberament*. La pretensió dels llibres de la col·lecció era, segons els responsables de la mateixa la d’oferir:

“Uns materials per al millor coneixement i anàlisi de la realitat i alhora eines per a la transformació de la societat i l’alliberament de les classes, les nacions i els diferents sectors oprimits”

Si bé La Magrana no era una editorial de “partit” sí que ideològicament es situa en el rovell de l’ou de l’espai polític de l’esquerra d’alliberament nacional i col·labora en donar una cohesió teòrica al sector polític en publicar tot un seguit de lectures de referència com ara la Síntesi d’Història dels Països Catalans (1976), de Jordi Moners, el Diccionari del nacionalisme d’Imma Tubella i Eduard Vinyamata (1978) o les traduccions de clàssics marxistes.

Les principals preocupacions dels editors a l’hora de triar els temes per a les col·leccions, eren de donar resposta a quatre línies polítiques:⁴¹⁶

⁴¹⁶ Caldera, 2001, op. cit., pàg. 61, citant Guardiola, Carles J.: *Ofici d’editar*. Barcelona, Ed. La Magrana, 1986.

- a) Un tractament multidisciplinari del marc dels Països Catalans (assaig, història, economia, població, política, etc.)
- b) La teorització política i l'estudi de les vinculacions entre marxisme i nacionalisme
- c) La divulgació d'una Història dels Països Catalans des d'una òptica nacionalista i d'esquerres
- d) la producció de noves obres literàries que configurin una plataforma literària que faci agafar pes a l'esquerra independentista dins de la literatura catalana del moment.

També hem de citar l'Editorial Avançada de Barcelona que va publicar alguns llibres de dirigents del PSAN, Josep Huguet, *De la reforma a l'Estatut* i *Per l'alliberament nacional i de classe*, de Josep Ferrer, que recull els principals textos del primer ideòleg del PSAN i que, per tant, esdevé obra de referència per a l'estudi del partit.

En definitiva, el PSAN té el seu propi entorn on surt referenciat però aquest és un entorn dèbil en el conjunt de la societat catalana. Obé apareix en mitjans molt sectorialitzada (Canigó) o en premsa comarcal, només em aquells territoris on podia fer plena vida de partit. El PSAN apareix a la llum pública durant els mesos que hi ha entre l'obertura de la premsa i les primeres eleccions. És un moment en què es publiquen llibres explicant els partits existents i aquests són entrevistats a la premsa generalista, independentment del seu volum. Però a partir de 1977, amb l'excepció que suposa la convocatòria del seu primer i únic Congrés, el partit només apareix als mitjans d'informació generals de manera escadussera.

13 Els resultats electorals indirectes

13.1 Eleccions legislatives de 1977 i 1979

L'indicador per avaluar l'èxit d'un partit en un sistema pluralista és el grau de suport que obté en la concurrència a les eleccions. Però fer un anàlisi dels resultats electorals del PSAN és doblement complex. En primer lloc, en una part del període estudiat no hi ha convocatòries electorals degut a les característiques dictatorials del règim polític. Posteriorment, el PSAN no es presenta sempre a les eleccions i quan ho fa, no acostuma a utilitzar les pròpies sigles i, a més, les candidatures de les que forma part esdevenen sempre extraparlamentàries. De tota manera si que es pot fer una anàlisi electoral geogràfica de Catalunya i del País Valencià d'aquelles candidatures de l'Esquerra d'Alliberament Nacional en què el PSAN participa fent una aportació significativa. Repassarem breument els resultats del senador Xirinacs el 1977, del BEAN a les eleccions legislatives de 1979 tant a Catalunya com al País Valencià i de Nacionalistes d'Esquerra i el BEAN a les eleccions al Parlament de Catalunya 1980. Tant en el cas del BEAN el 1977 com en el de NE, el PSAN va significar una part qualitativament i quantitativament molt rellevant de la candidatura i per tant, els seus resultats són un bon baròmetre per veure el suport electoral. Pel que fa a les eleccions municipals de 1979, el reduït nombre de llistes presentades pel PSAN no permet fer un anàlisi en profunditat més enllà dels comentaris ja realitzats en l'apartat dedicat a les eleccions municipals en la primera part de la tesi.

Xirinacs es presenta el 1977 per senador com a independent per la província de Barcelona i aconsegueix reunir 557.833 vots (18,4 % cens i 23,2 % dels votants) que li van permetre sortir elegit en la quarta posició⁴¹⁷. Xirinacs assoleix més vots en aquelles comarques on en les següents eleccions el nacionalisme d'esquerra tindrà millors resultats. És el senador més votat a la comarca del Berguedà i obté més del 25% al Bages i a Osona. El sistema electoral per al senat permet als electors votar fins a 3 candidats de llistes diferents. Xirinacs es presentà en solitari i per tant, molts dels qui van votar Xirinacs, molt probablement, van votar altres candidats. En aquest sentit, hi ha una diferència prou important de vots entre els candidats de l'Entesa dels Catalans, que rebien el suport de PSC, PSUC i ERC (Josep Benet, Paco Candel i Alexandre Cirici) i que sortiren elegits amb molt més vots que Xirinacs i també amb els de "Democràcia i Catalunya", liderada per CDC, als qui Xirinacs supera. És a dir, que molts electors votaren a dos candidats d'aquestes llistes i també a Xirinacs. Aquests resultats ens indicarien que l'esquerra independentista tindria un potencial màxim de 500.000 vots,

⁴¹⁷ Per les eleccions al Senat de 1977 vegeu Canals, Ramon M i Molins, Joaquim. *Estudis Electorals 2. Les eleccions de 1977 a Catalunya*. Barcelona, Equip de Sociologia Electoral, 1981.

la major part dels quals, en aquesta ocasió votaren Xirinacs com a segona o tercera opció, però que no ho faran com a primera quan dos anys més tard tinguin l'oportunitat de votar-lo al Congrés.

La candidatura del BEAN obté el 1979 a Catalunya 46.961 vots (1,6% dels vots a Catalunya i 1,7% dels vots a la demarcació de Barcelona) i es queda, per tant, molt lluny del 3% necessari per aconseguir representació parlamentària. Obté percentualment més vots a la circumscripció de Barcelona fet que no es repetirà en les candidatures independentistes que es presentaran en anys posteriors. El BEAN només supera el 3% a les comarques d'Osona, Bages i Berguedà. Els resultats dels candidats independentistes al Senat, que es presenten sota diferents noms, no aporten cap augment significatiu degut al vot de segona preferència del que sí es va beneficiar Xirinacs el 1977 i s'assemblen molt als obtinguts al Congrés.

Taula 9 - Resultats BEAN eleccions legislatives (Congrés) de 1979

	BEAN	% vots
Barcelona	41.432	1,7
Girona	1.939	0,8
Lleida	1.476	0,8
Tarragona	2.114	0,8
CATALUNYA	46.961	1,6

	BEAN	%vots
Alacant	2.568	0,46
Castelló	1.060	0,44
València	5.992	0,52
PAÍS VALENCIÀ	9.620	0,51

Font: Ministerior del Interior

Taula 10 - Resultats candidats independentistes eleccions legislatives (Senat) de 1979

BARCELONA	Enric Garriga-Trullols (BEAN)	48.208
GIRONA	Jordi Vilanova (BEAN-FNC)	4.566
TARRAGONA	Salvador Grau (PSAN-BCT)	5.847

Font: Ministerio del Interior

Aquestes eleccions legislatives de 1979 són les úniques en aquest període en que l'independentisme català es presenta al País Valencià. Els resultats del BEAN, que era impulsat únicament pel PSAN, arriben només al 0,51% dels vots i per tan mostren que no existeix al País Valencià ni un mínim coixí de vots i situa a l'independentisme en la marginalitat electoral. Per demarcacions electorals les diferències no són massa importants però en canvi si que hi ha importants contrastos per comarques. Hi ha dues comarques on el BEAN supera l'1% (la Marina Alta i el Comtat) i dues més que s'hi acosten (La Safor i la Marina Baixa). Són aquelles més propícies al nacionalisme valencià⁴¹⁸ i on precisament les altres forces nacionalistes també obtenen més vots. Es tracta de comarques catalanoparlants situades, sobretot, al sud de València i al nord d'Alacant.

13.2 Eleccions al Parlament de Catalunya de 1980

A les eleccions al Parlament de 1980⁴¹⁹, com s'ha comentat, una part del PSAN es presenta amb NE mentre que una altra demanarà l'abstenció. NE aconseguirà, en el conjunt de Catalunya, 44.954 vots (1,65%), sense poder augmentar en nombre de vots absoluts els resultats que obtingué el BEAN el 1979. Per comarques NE només supera el 4% a les Garrigues i al Berguedà i el 3% a Osona, la Garrotxa, el Pallars Jussà, el Priorat i l'Alt Camp. Els millors resultats els obté en poblacions on NE ja hi tenia regidors i hi tenien presència el PSAN com ara Santa Maria d'Oló (12,3%), Artés (9,6%), Vic (5,4%), Manresa (3,1) o Malgrat de Mar (3,3%) o bé el FNC com Les Borges Blanques (9%), Sant Just d'Esvern (4,9%), Berga (6,6%), Cadaqués (7,9%) o Pau (11,8%).

Per altra banda el BEAN que també es presentava en aquestes eleccions suma un total de 14.147 vots (0,53%) i només aconseguirà superar l'1% en aquelles poblacions on hi té nuclis actius com ara Sant Pere de Ribes (6,4%), Calella (3,4%), Vilanova i la Geltrú (1,5%), Vilafranca (1,4%) o Balaguer (1,2%). La única comarca on el BEAN supera a NE és al Garraf (1,84%) i juntament amb l'Alt Penedès les úniques que superen 1%. Per circumscripcions electorals i a diferència de NE, el BEAN obté millor resultat a la demarcació electoral de Barcelona.

⁴¹⁸ En les eleccions de 1977 es presentaren al País Valencià dos partits nacionalistes, Unió Democràtica del País Valencià (UDPV) i el Partit Socialista del País Valencià (PSPV). El 1979, a part del BEAN, es presentà un altre partit nacionalista: el Partit Nacionalista del País Valencià. Cap dels quatre grups obtingué representació parlamentària. Els quatre grups, en general, obtenen els millors resultats en les comarques valencianoparlants, desenvolupades, amb agricultura d'exportació i indústria de tipus petit i mitjà. Vegeu Aguiló, Lluís. *El sistema de partits polítics al País Valencià: assaig d'aproximació*. València, Almadín, 1980.

⁴¹⁹ Sobre una interpretació dels resultats electorals de NE i BEAN vegeu l'article "Contradiccions i perspectives de l'esquerra nacionalista al Principat" de Rafael Castellanos publicat a *Quaderns d'Alliberament*, núm. 7, febrer de 1982.

Taula 11 - Eleccions al Parlament de Catalunya 1980

	NE	%vots	BEAN	%	NE+BEAN	%vots
Barcelona	32.480	1,53%	11.690	0,55%	44.170	2,08%
Girona	5.427	2,37%	777	0,33%	6.204	2,7%
Lleida	2.880	1,79%	765	0,47%	3.645	2,26%
Tarragona	4.167	1,85%	915	0,40%	5.082	2,25%
Catalunya	44.954	1,65%	14.147	0,52%	59.101	2,17%

Font: Dep. de Governació i Administracions Públiques de la Generalitat de Catalunya

La diferència més gran entre els resultats del BEAN del 1979 i els de NE de 1980 és que el vot de NE es comença a semblar més al dels partits nacionalistes que tenen més percentatge a les circumscripcions de Girona, Lleida i Tarragona i menys a la de Barcelona⁴²⁰. Per tant es tracta d'un vot més elevat a les comarques no metropolitanes i menys a Barcelona i al seu entorn proper. En aquest sentit cal destacar que mentre el vot independentista, sumant les diferents opcions, es multiplica en nombres absoluts de 1979 a 1980 per 3 a Girona i per 2 a Lleida i Tarragona, a Barcelona disminueix. En percentatge, a Barcelona també s'augmenta degut a la menor participació en unes eleccions legislatives espanyoles que en unes d'autonòmiques. En la majoria de comarques NE augmenta el nombre de vots en relació als que obtingué el BEAN el 1979. En canvi, a les comarques on l'any 1980 hi havia implantació del BCT-BEAN del PSAN "leninista", NE no aconsegueix superar els resultats del BEAN de l'any anterior: és el cas de comarques com el Barcelonès, Bages, Garraf, Maresme, Vallès Occidental, Vallès Oriental, Alt Penedès, Solsonès, Anoia i Noguera.

Pel que hem vist, el vot independentista durant la transició depèn de dos factors. En primer lloc, la característica del territori: les comarques semi-industrials, amb presència de treballadors autòctons són molt més receptives que les rurals i també de les industrials amb majoria de població immigrada d'origen castellanoparlant. En segon lloc, l'efecte de la presència del partit i el seu activisme al territori es fa notar molt. En comparar comarques amb les mateixes característiques sociodemogràfiques, hem vist clarament com augmenten de manera molt considerable els vots en aquelles on el partit hi fa vida pública.

Els resultats que obtenen BEAN i NE són molt modestos però no marginals ja que esdevenen el 1979 i el 1980 el primer i el segon partit respectivament que es queden a les portes d'obtenir representació a la circumscripció de Barcelona. L'independentisme

⁴²⁰ Tot i que aquest és el comportament electoral habitual d'ERC i CIU, en les eleccions de 1980 CiU va obtenir un percentatge de vots superior a la circumscripció de Barcelona, que no pas a la de Tarragona.

té un espai electoral a Catalunya que va des dels 40.000 o 50.000 vots de mínim fins a un potencial màxim de 500.000. El PSAN i el conjunt de l'independentisme desaprofitem la primera convocatòria de 1977 i posteriorment estrena sigles noves en cada convocatòria electoral, sense recursos per donar-les a conèixer a l'opinió pública. El fet que una nova candidatura no obtingui representació en la seva primera convocatòria electoral deixa la marca gastada i obre el debat a l'interior del sector sobre si era aquesta la fórmula més adient per presentar-se a les eleccions.

Quarta part:

Conclusions

14. Conclusions

14.1 Una proposta de tipologia de partit

14.1.1 Ideologia comuna entre els partits d'esquerra radical i el PSAN

A l'hora de poder classificar el PSAN en una tipologia de partit, ens volem preguntar fins a quin punt podem incloure el PSAN dins dels partits coetanis de l'esquerra radical espanyola i si les categories i classificacions que Laiz, Roca i Portuondo han elaborat per als altres partits, i que hem sintetitzat a l'inici de la tesi, ens són útils per al nostre objecte d'estudi. A continuació aplicarem les categories elaborades per estudiar aquests grups al PSAN en el període estudiat a partir de la informació recollida al llarg de la tesi: la ideologia comuna, la tipologia de partit, la periodificació de la història i les respostes davant la transició. Això ens permetrà contestar si el PSAN és un partit d'esquerra radical semblant als altres però sobretot si aquestes eines ens són útils per analitzar-lo. Les diferents actituds davant la transició i els seus consensos també les aplicarem, a part del PSAN, a d'altres partits independentistes o nacionalistes catalans fet que ens permetrà elaborar una anàlisi comparativa

Abans de començar, ens preguntem si aquests partits d'esquerra radical inclouen el PSAN en el seu propi espai polític. En una primera etapa aquests partits no consideren el PSAN com un partit "dels seus", però a mida que va acabant el franquisme, les semblances seran cada vegada més grans per dos motius. En primer lloc per l'aproximació d'aquests partits a les reivindicacions nacionals de les quals havien estat molt allunyats i, en segon lloc, perquè coincidirà amb la majoria d'ells amb el rebuig als consensos de la transició. Els partits d'esquerra radical veien inicialment el PSAN com un partit de l'espai nacionalista, no pas dels seu propi espai. Durant la transició l'apropament serà més important i el PSAN signarà diversos comunicats amb aquests partits tant a Catalunya com al País Valencià.

Tal i com es desprèn de l'anàlisi dels principis ideològics i estratègics del partit (vegeu capítol sobre el programa polític), el PSAN compleix la majoria de les característiques ideològiques, segons els autors citats, per ser considerat un partit d'esquerra radical. Tot i que el PSAN només es declara comunista a partir del 1976, fins aleshores és un partit socialista revolucionari situat clarament a l'esquerra del PSUC. El PSAN és, doncs, un partit revolucionari, en l'espai del marxisme radical, que es considera partit d'avantguarda i que està influenciat per les lluites d'alliberament del tercer món.

- **La revolució.** Des del seu inici, el partit es defineix com un partit revolucionari en la seva Declaració Política de Principis de 1969, senyala que l'objectiu del

PSAN és la revolució i aquesta significa quelcom més que un canvi de règim. Aquesta revolució, igual que alguns dels partits de l'esquerra radical, serà per etapes que vindran determinades "pel grau d'organització i de consciència assolits per les classes populars".

- **El marxisme radical.** Tot i que en la primera DPP el PSAN no es declara explícitament marxista, és ben clar la seva filiació i també l'ús del marxisme com a mètode d'anàlisi de la societat. Ja a l'any 1970, el PSAN afegirà explícitament la seva concepció marxista a la DPP, com s'ha vist en el capítol dedicat a la ideologia, i se situarà en les corrents radicals d'aquest, primer com a partit socialista revolucionari, i després, una vegada es declari comunista, rebutjant l'eurocomunisme dels partits comunistes oficials de l'Europa del Sud.
- **El partit d'avantguarda.** El paper de partit avantguardista ja és ben present a la primera DPP, com a partit que té com a funció primordial "la coordinació i orientació de la lluita de les organitzacions de masses", que són l'instrument més idoni per a la progressiva conscienciació revolucionària. El partit s'organitzarà segons el sistema dels partits comunistes i ja de bon començament, la influència del Lenin estrateg és ben clara.
- **Les influències tercermundistes.** Tot i que menys explícites que en la UPG i ETA, les teories tercermundistes i anticolonialistes estan presents al PSAN, inicialment fent un símil de la situació catalana amb el colonialisme, per després matisar i referir-se a una situació semicolonial. Una de les principals característiques del tercermundisme és l'assumpció de la teoria de l'imperialisme de Lenin, que portarà a unir totes les lluites contra l'opressió en una sola lluita internacionalista. En aquest sentit, la lluita del moviment obrer català forma part de la lluita internacional pel socialisme. Així en la DPP, s'alerta del perill d'una intervenció imperialista ja que "la instauració del socialisme al nostre país està estretament lligada a la situació internacional del socialisme". Durant els primers anys de vida del partit, es publicaren diferents articles a *Lluita* en suport a lluites d'alliberament de tot el planeta i com s'ha vist en el capítol dedicat al programa polític, les mostres de solidaritat amb el Vietnam van ser constants. Aquesta opció tercermundista, però, queda molt lluny del model frontista d'ETA o del FLN algerià basat amb l'impuls d'un exèrcit i a l'hora d'un partit polític de suport.

Si hem vist que l'adopció del leninisme era un dels aspectes substancials de l'esquerra radical, podem afirmar que el PSAN des d'un primer moment, i no només en declarar-se comunista el 1976, és seguidor de bona part dels elements bàsics del leninisme, tant des del punt de vista estratègic, com d'assumpció de la teoria de l'imperialisme.

Per altra banda el PSAN es declara socialista i no pas comunista inicialment, quan l'adscripció al comunisme és una característica important de l'esquerra radical. De fet, també existeix un altre cas de partit socialista revolucionari que forma part, segons tots els autors, d'aquest espai polític: la ORT. Entenem que el PSAN, encara que no es declari comunista fins al 1976, és un partit marxista radical, revolucionari, situat clarament a l'esquerra del PSUC. En aquest sentit, cal recordar que el PSAN provisional, partit també marxista i més radical que el propi PSAN, conservaria la denominació de socialista revolucionari i no s'autodenominarà mai comunista.

14.1.2 El PSAN en les tipologies de partits d'esquerra radical

A continuació ens preguntem quin tipus de partit és el PSAN en relació a les classificacions que hem vist dels diferents grups de l'esquerra radical. Seguint la proposta de tipologia de Laiz segons el grup d'origen, el PSAN, igual que ETA, prové clarament dels grups nacionalistes no marxistes, en tant que és una escissió del FNC.

Tant Laiz com Roca i Portuondo (tot i que aquest darrer no els estudia) inclouen la família nacionalista com una de les que formen l'espai polític de l'esquerra radical. Encara que no tots tres autors els citin expressament, a part d'ETA també caldria incloure dins la família de nacionalistes tercermundistes com a mínim al PSAN, la UPG, i el MPAIAC de les Illes Canàries, partit tercermundista per excel·lència, que té més lògica africanista que peninsular. Més enllà de l'evident pertinença al subgrup "tercermundista nacionalista" o "nacionalista", segons la definició de Laiz i Roca respectivament, podem fer un repàs als diferents corrents ideològics del marxisme radical per veure les influències de cada un d'ells al PSAN.

En primer lloc el PSAN no entraria dins de la definició de comunista ortodox, stalinista o prosoviètic, ni durant els seus primers anys ni tampoc posteriorment en declarar-se partit comunista. Tampoc podem considerar el PSAN com un partit trotskista, però sí que en descobrim influències, igual que la resta de partits d'esquerra del moment. Així, Trotsky és citat com a una referència teòrica més de la tradició marxista. Tampoc podem situar el PSAN en l'òrbita anarcomarxista, tot i l'existència dins de l'independentisme català d'alguns petits grups d'aquesta tendència.

El PSAN, tot i no ser un partit maoista, rep influències d'aquest corrent. A diferència del trotskisme que afectà a Catalunya només als grups que provenien del FOC, el maoisme i en concret la idea genèrica de revolució cultural va tenir una gran influència en els joves estudiants radicals dels anys seixanta disposats a proletaritzar-se per la ideologia, sense haver de perdre el seu mestratge intel·lectual. En aquest sentit, el

PSAN, com a partit amb una base jove i intel·lectual s'hi va veure influenciat els seus primers anys de vida. Es percep en la primera etapa de treball per fronts del PSAN, el culte maoista per l'agitació i la propaganda, també citat per Mair com una característica dels trotskistes britànics, així com també la creació d'organitzacions intermèdies com a corretges de transmissió del partit. Entre els aspectes ideològics que ens permetrien percebre aquesta influència de Mao trobem el concepte de "revolució democràtico-obrera", la defensa d'una aliança antimonopolista i també l'anàlisi dels diferents interessos de les classe del qual se'n desprèn l'atribució d'un actitud reaccionària a la burgesia autòctona. D'altra banda, cal recordar que la influència del maoisme va ser molt més marcada a ETA i, sobretot, a la UPG, que en alguns moments es va arribar a definir explícitament com a organització "marxista-leninista, pensament Mao-Tseu-Tung". En el cas d'ETA, la influència maoista va ser especialment rellevant en l'estratègia guerrillera i en la utilització de conceptes de la revolució xinesa com el de "guerra prolongada".

Per altra banda, hem vist que alguns partits de l'esquerra radical provenen de grups cristians que fan una aposta pel marxisme. En el cas del PSAN el tema del catolicisme no apareix pràcticament gens en la vida del partit, més enllà de la complicitat comuna que tenia el conjunt de l'antifranquisme català amb els sectors progressistes de l'església.

Els partits d'esquerra radical que, com el PSAN, també són nacionalistes tenen una diferència important amb la resta. El fet de pertànyer a la gran família del nacionalisme els implica que hauran de ser partits més oberts, ja que podran coincidir puntualment amb un gran nombre d'organitzacions, com es comprova en l'apartat dedicat a relacions del PSAN amb altres partits. Evidentment el nacionalisme no és només un "subtipus" de partit d'esquerra radical sinó que és un tipus de partit en si mateix. Com s'ha vist només els partits d'esquerra radical nacionalistes podran garantir el seu futur (com ETA o UPG amb les formacions que creïn) mentre que tots els altres partits d'esquerra radical pràcticament desapareixeran durant la dècada dels vuitanta.

14.1.3 Periodificació de la història del PSAN

La vida dels partits d'esquerra radical coincideix en el temps amb la del PSAN, tot i que el partit independentista es crea uns anys abans que la majoria d'ells. Per tant podem parlar pràcticament de partits paral·lels en el temps i d'una evolució que també té molts punts en comú.

El PSAN en formar-se ja té creat el seu corpus ideològic. La seva Declaració Política de Principis és elaborada a partir del document "Esbós per a un plantejament teòric" que

s'havia presentat al consell nacional del FNC de juliol de 1968. Per tant podríem considerar com a formació antecedent, les joventuts del FNC, la secció universitària, el BEN o fins i tot la secció de Barcelona, espais on els joves militants del FNC pogueren debatre i consolidar durant un període prou llarg un marc ideològic comú. A diferència dels altes partits d'esquerra radical, l'inici orgànic és dos anys abans.

L'evolució del PSAN ve marcada per les escissions cícliques cada tres anys que l'impedeixen consolidar un equip dirigent i sobretot gruix de militància, ja que es tracta d'escissions que el trenquen pràcticament per la meitat. En la primera i segona escissió, arriba en moments molt crítics, ja que els impedirà participar amb les màximes forces en escenaris potencialment favorables degut a la conjuntura política. L'any 1974 en plena època de reagrupaments dels partits que després seran parlamentaris, el PSAN desaprofita l'oportunitat per crear un bloc més ampli. L'any 1977 l'escissió arriba tot just abans de les primeres eleccions legislatives, a les que no s'acabarà presentant. A més, durant l'any 1976 va desaprofitar uns mesos preciosos de màxim nivell d'agitació social i política, per "actualitzar" la Declaració Política de Principis, desatenent el treball d'extensió.

Taula 12 - Periodificació de la història del PSAN (1966-1980)

	Anys	
Formació	1966-1969	Des del Consell Nacional del FNC d'abril de 1966 fins a la fundació del PSAN.
Acció i desplegament	1969-1973	Des de la fundació fins a la primera escissió.
Consolidació	1974-1976	De la primera escissió fins a la segona escissió
Recuperació	1977-1979	De la segona escissió fins a les eleccions municipals de 1979
Davallada i crisi	1979-1980	Des de les eleccions municipals de 1979 fins a la tercera escissió

Font: Elaboració pròpia.

La periodificació que proposen Laiz i Roca, bàsicament la mateixa, es resumeix en que els partits, després d'uns períodes de formació i consolidació, encara dins del franquisme, tenen un moment dolç des de 1975 fins a 1979, sobretot durant els anys 1976 i 1977. És l'època en que encara no hi ha eleccions i aquests partits tenen el seu màxim protagonisme en les reivindicacions socials. Posteriorment pateixen una

baixada molt important, que en molts casos esdevé definitiva. Si no fos per la segona escissió del PSAN (1977) que ja el debilita enormement i l'impedeix estar en la millor forma en l'any de màxima eclosió democràtica, el model encaixaria perfectament. La segona escissió del PSAN modera aquest auge en l'època de màxima mobilització. Si bé el partit es recupera, no podrà brillar tant com ho hauria fet si hagués comptat amb tots els seus efectius. En canvi, si observem l'evolució del PSAN només al País Valencià, on no afectà la segona escissió, aquesta model d'evolució de pujada i baixada simètriques, amb un cim entre 1976 i 1977 seria de tot escaient.

14.1.4 Actituds de l'independentisme davant la transició

La situació en que es troba el PSAN davant els fets de la transició, és pràcticament idèntica de la que es troben els partits d'esquerra radical. Davant uns fets que es van consumant i que no estan previstos en el camí traçat per a la revolució, caldrà anar prenent decisions. Hi ha algunes disjuntives que seran transversals a tots aquests partits: la participació a les instàncies unitàries, el manteniment de la unitat sindical, els límits i les oportunitats de la lluita armada, la presentació de candidatures a les eleccions i sobretot, el paper que cal fer davant l'adveniment de la democràcia liberal que tots ells titllen de "burgesa".

Igual que els partits de l'esquerra radical, el PSAN també té els mateixos interrogants sobre si s'ha d'incorporar a les instàncies unitàries sempre controlades per partits més grans, i on no hi podrà tenir un paper dirigent. També tindran els mateixos dubtes sobre si participar o no en les primeres eleccions democràtiques, en el sentit de que fer-ho podria acabar legitimant el sistema que es vol combatre. Ja hem vist que el PSAN aposta de manera decisiva per la participació a les instàncies unitàries, especialment a l'Assemblea de Catalunya, al Consell de Forces Polítiques de Catalunya, al Consell Democràtic del País Valencià i a la Taula de Forces Polítiques i Sindicals del País Valencià. Aquests organismes unitaris faran una funció força important de pressió al govern de Suárez, però quedaran inutilitzats en el moment que el govern espanyol reconegui com a interlocutors els partits moderats i, sobretot, quan després de les eleccions de 1977, aquestes instàncies siguin abandonades pels grans partits, que seran acusats pels partits revolucionaris de "traïr" els principis que havien subscrit.

En una aposta semblant a la que va fer el MCE a nivell estatal, el PSAN va iniciar la transició formant part de les instàncies unitàries, amb voluntat de participació, per acabar rebutjant tots els consensos polítics, en constatar que no feien avançar per a res, la seva línia revolucionària.

Una altra disjuntiva que es troben els partits d'esquerra radical fa referència a la unitat sindical. El PSAN, en plena època d'atomització sindical, i gairebé al mateix temps que alguns partits d'esquerra radical creaven els seus propis sindicats, sortí de CCOO impulsant també un sindicat propi: els CCTT.

L'altre debat important és el de l'opció armada que d'una manera o altra està present sempre en aquests partits, fins i tot en aquells que, com el PSAN, en cap moment prenguin aquest camí. Al final de la transició, el debat estratègic es resumiria en participació i per tant propostes electorals o bé en l'impuls de la lluita armada. No hi ha espai per una tercera via: l'opció de la mobilització de les masses que era la que tenien tots aquests partits ha quedat descartada per la força dels esdeveniments. Les classes populars voten a partits d'esquerra moderada i no demostren cap interès per encetar un procés revolucionari. Cal tenir present que el terrorisme de l'esquerra radical, sobretot dels GRAPO i ETA, és un fenomen més de la transició que del propi període franquista. Si bé el PSAN dóna l'esquena en tot aquest període a l'activisme armat, no serà el cas dels seus homònims "provisionals" que aniran preparant el camí per l'adveniment de Terra Lliure.

Per aplicar el model de Laiz/Portuondo sobre les tres actituds davant la transició a Catalunya, serà més significatiu intentar fer-ho amb el conjunt de les organitzacions independentistes catalanes, no exclusivament amb el PSAN, ja que podrem constatar precisament com les diferents opcions del model tenen equivalents en l'independentisme català. Així ens fixarem amb el paper del PSAN, PSAN-P/IPC, MUM/BEAN (que tot i ser dos partits diferents, els tractarem com un de sol perquè no són simultanis), FNC i ERC. Tot i que els republicans no es declaraven independentistes, el seu rebuig a la Constitució des d'una argumentació nacionalista, fa que els puguem analitzar juntament amb els altres. Per fer-ho tindrem en compte la posició d'aquests partits davant dels tres referèndums constituents del nou sistema polític (Llei de Reforma Política de 1976, Constitució Espanyola de 1978 i Estatut d'Autonomia de 1979) i el fet de presentar-se o no a les diferents convocatòries electorals (Legislatives de 1977 i 1979, Municipals de 1979 i Parlament de Catalunya de 1980).

Taula 13 - Actitud de l'independentisme català davant dels consensos de la transició

	LRP 76	L77	CE 78	L79	M79	EAC 79	P 80
PSAN-P	Abstenció	---	No	----	----	No	----
PSAN	Abstenció	---	No	BEAN	PSAN	Abstenció	NE/ Abstenció
MUM /BEAN		CUPS	No	BEAN	BEC	Abstenció	BEAN
FNC	Abstenció	PDC	Abstenció	ERC- FNC	ERC- FNC	Sí	NE/ Abstenció
ERC	Abstenció	EC (ERC- PTE)	Abstenció	ERC- FNC	ERC- FNC	Sí	ERC

Font: Elaboració pròpia.

En fons gris, els tres referèndums: LRP76, Llei de Reforma política 1976; CE78, Constitució Espanyola 1978, EAC79, Estatut d'Autonomia de Catalunya 1979. En fons blanc, eleccions: L77, Legislatives 1977; L79, Legislatives 1979; M79, Municipals 1979; P80, Parlament de Catalunya 1980. Apareixen les sigles amb les que els diferents grups es presenten o bé les de les coalicions a les que donen suport.

Cal recordar que les forces polítiques d'origen antifranquista dels Països Catalans que després serien parlamentàries (PSC/PSPV/PSI, CDC, UDC i PCE/PSUC) van abstenir-se en el primer referèndum de Reforma Política però posteriorment van donar suport tant a la Constitució com als Estatuts d'Autonomia i, com és obvi, van presentar-se a totes les convocatòries electorals posteriors.

Observant la taula es pot comprovar que existeix una gradació entre els partits independentistes catalans segons el seu compromís de participació. En un extrem hi ha el PSAN-P que no participa en cap convocatòria i que demana sempre el NO, i en l'altre trobem la participació electoral continuada d'ERC i el FNC. Però tots els grups estudiats tenen en comú el rebuig a la Constitució Espanyola de 1978. Aquest és un dels aspectes en que més difereix amb el conjunt de l'esquerra radical. Cal remarcar que la Constitució, i sobretot pel redactat de l'article 2 que nega el dret a l'autodeterminació, per als nacionalistes és molt més difícil d'acceptar que per la resta de l'esquerra radical, una part de la qual acabà votant-hi a favor.

En canvi amb l'Estatut d'Autonomia de 1979 ja no hi haurà tanta unanimitat i es produeix una fractura important. ERC i FNC actuen igual que el PNB i EE que no donen suport a la Constitució però demanaran el "Sí" a l'Estatut d'Autonomia respectiu que

és una llei constitucional, això és, subordinada jeràrquicament al text constitucional. En canvi, la majoria de grups nacionalistes d'esquerra radical de l'Estat Espanyol, com BNPG, PSAN, PSM i HB també demanaran el "No" als Estatuts d'Autonomia de Galícia, Catalunya, Galícia, les Illes Balears i Euskadi respectivament.

És prou remarcable que el PSAN sigui un dels pocs partits mitjanament importants de l'antifranquisme català que arriba a les eleccions 1977 sense una alternativa electoral definida. De fet, juntament amb el Partit Carlí, és l'únic dels onze integrants del Consell de Forces Polítiques de Catalunya que en aquella convocatòria no participa en cap coalició electoral. El fet que acabi recomanant el vot de sotamà constata un alt grau d'improvisació, que no ve atenuat pel fet que hagi acabat de patir una dura escissió. A diferència d'altres partits antifranquistes, tampoc prioritza de manera contundent la demanda de legalització dels partits polítics ni la convocatòria d'eleccions. El PSAN opta durant la transició per l'oportunisme institucional, és a dir, per intentar aprofitar les institucions per fer sentir la pròpia veu encara que no les consideri legítimes mentre demana el vot negatiu a tots els referèndums. Però en no aconseguir representació, es veurà obligat a dividir-se en dos sectors que llegiran la transició de manera diferent. Una part del PSAN optarà clarament pel replegament i l'aventurisme armat, amb l'esperança de que una repressió desmesurada acabi deslegitimant el sistema. L'altre part, optarà de nou per l'oportunisme institucional ja que intentarà, amb Nacionalistes d'Esquerra, participar a les institucions, tot i que no hagi donat suport a la seva creació. El PSAN, veient que ja no es pot fer la revolució i que la lluita de masses no dóna per més, ha d'optar per les armes o pel parlamentarisme i ho fa, dividint-se en dos partits que prendran opcions antagòniques.

La postura més contrària al nou consens institucional per part de l'independentisme català la protagonitzaran el PSAN Provisional i l'IPC que rebutjaran qualsevol tipus de participació en el sistema demanant el No a tots els referèndums i no presentant-se a cap convocatòria electoral. Optaran per l'aventurisme armat, primer donant suport material a ETA, posteriorment donant cobertura política als independentistes encausats d'EPOCA, organització que no havia estat creada per ells, i finalment impulsant directament Terra Lliure. És el cas català més clar de rebuig als consensos de la transició i de l'aposta per l'increment del terrorisme i la "bunquerització".

Per altra banda, el MUM el BCT i el BEAN tenen un comportament semblant al PSAN. Practiquen l'oportunisme institucional, votant NO a tots els referèndums però intenten participar a les convocatòries electorals. Quan després de diversos intents, no aconsegueixen obtenir representació parlamentària, decideixen autodissoldre's.

Per la seva banda, ERC i FNC tenen un comportament molt semblant pel que fa a les actituds que prenen durant la transició però amb una diferència substancial. Mentre

que ERC aconsegueix representació parlamentària i s'incorpora ja des del principi en el sistema de partits, el FNC fracassa en la seva aposta per la participació ja que no obté diputats en cap de les tres coalicions diferents en què participa. Es tracta de dos partits que rebutgen la Constitució, però que la seva participació va més enllà de l'oportunisme institucional. En el moment que donen suport a l'Estatut en el referèndum de 1979, encara que sigui un "sí crític" o un sí "amb el cor trencat", estan afirmant una lleialtat institucional i la voluntat d'acceptar les regles de joc del nou sistema. Mentre que ERC durant els anys 80 viurà com un partit parlamentari adaptat al sistema, el FNC romandrà com un petit partit d'agitació independentista que podíem incloure dins del concepte de "replegament comunitari". De tota manera, tenint en compte l'important nombre de dirigents del FNC que el 1980 assoliren actes de diputat al Parlament de Catalunya en llistes d'altres partits (ERC, CiU i PSC), caldria matisar aquesta classificació i entendre que una part molt rellevant del Front, va participar activament a les noves institucions. El FNC és un vell partit de l'antifranquisme que arriba exhaust a la transició. Tot i que té un reflux de militància degut a l'obertura política, la competència dins de l'espai de l'esquerra catalanista fou massa gran.

Pel que fa a NE, no podem analitzar la seva actitud durant la transició, perquè neix just al final d'aquesta, però és molt interessant precisament com una conseqüència de les opcions que fan els partits analitzats. NE recull a sectors d'independents, del FNC i del PSAN que pretenen participar a les institucions i presenten una candidatura al Parlament de Catalunya, que no pretén ser simbòlica sinó que aspira amb certes garanties d'èxit a assolir diputats. En no aconseguir-ne, el projecte podria haver mort d'immediat. Però en comptes de dissoldre's com van fer el BEAN, la ORT o el PTE, decideixen mantenir viu el nou moviment fent la "travessa del desert" durant uns quants anys d'extraparlamentarisme. NE farà dins del sistema de partits català la funció de "partit passarel·la", ja que aguantarà prou anys perquè bona part dels seus dirigents puguin incorporar-se posteriorment a altres partits parlamentaris. El fet de ser un partit nou, i sobretot de comptar amb alguns càrrecs municipals el va permetre mantenir-se com a escola de quadres. Però el principal motiu que va ajudar a NE a sobreviure durant la primera meitat dels anys vuitanta, va ser la seva implicació en els nous moviments socials emergents, especialment l'ecologista i el cultural. Això ens confirma que NE, partit que vol ser parlamentari però que queda fora del Parlament, actuarà a la pràctica com un moviment social, i per tant se li pot aplicar la categoria de grup que opta pel "Reagrupament i permanència" segons el model de Laiz/Portuondo.

No incloem en aquest anàlisi comparatiu el grup armat FAC ja que la seva activitat es centrà en els darrers anys del franquisme i no pas en els anys de la transició. El FAC representaria el cas més extrem de partit revolucionari dins de l'independentisme català. El FAC, en la seva etapa final, a partir de 1973 i amb la incorporació del grup *Izquierda Revolucionaria* respondria al retrat d'un grup que, totalment situat en

l'ortodòxia tercerinternacionalista, pren l'opció de rebuig total als processos de consens.

Taula 14 - Conseqüències de la participació a la transició pels partits independentistes catalans

	Opció	Resultat
PSAN-P	Increment del terrorisme	Bunquerització (IPC)
PSAN	Oportunisme institucional	<ul style="list-style-type: none"> • Bunquerització • Reagrupament comunitari (NE)
MUM /BEAN	Oportunisme institucional	Dissolució
FNC	Participació	<ul style="list-style-type: none"> • Reagrupament comunitari (NE) • Institucionalització (en altres partits)
ERC	Participació	Institucionalització

Font: Elaboració pròpia

El model Laiz/Portuondo sobre les actituds dels partits davant la transició i les seves conseqüències es mostra prou sòlid aplicant-lo en els grups de l'independentisme català. La principal característica diferencial dels partits catalans, com s'ha vist, és que no trobem cap model de participació pur en el sentit que tots els partits van rebutjar, d'una manera o altra, la Constitució Espanyola. Per altra banda el cas del PSAN també és original, ja que no trobem cap altre cas a l'Estat que després d'haver intentat participar a les institucions, encara que sigui des de l'oportunisme, es fes un gir tant marcat cap a l'aventurisme armat. Per altra banda, continuem sense trobar cap dels partits pròpiament de l'esquerra radical que aconsegueixi institucionalitzar-se. En el cas d'ERC, com s'ha dit, fora del tot impossible situar-lo en aquest espai polític.

En aquest sentit si que mereix un comentari especial el PSM que constitueix un "rara avis" en aquest context i especialment interessant per comparar-lo amb el PSAN. El partit mallorquí, a cavall entre el marxisme radical i el moderat, si que aconseguirà representació a les institucions. Tot i l'evidència de no haver votat la Constitució, però, la supervivència del PSM no es deu al fet de ser un partit d'esquerra radical sinó al fet que va capitalitzar ser l'únic partit nacionalista mallorquí. L'assoliment de representants institucionals ja en un primer moment, feu que a diferència de NE i UPV,

pugués consolidar-se amb més facilitat. El PSAN, en canvi, havia de competir electoralment amb ERC, el PSUC i el PSC, i fins i tot, inicialment, amb CiU, en l'espai del catalanisme progressista.

14.1.5 El PSAN, a mig camí entre l'esquerra radical i la moderada

Hem comprovat que el PSAN beu de la ideologia (el tronc comú) de l'esquerra radical i com la tipologia de partits d'aquest espai polític és útil per classificar el PSAN. També hem constatat com la periodificació de la vida d'aquests partits guarda uns paral·lelismes molt grans amb el PSAN.

Més enllà d'aquest marc teòric, hi ha un tret propi del PSAN i que ha arribat a caracteritzar externament durant molts anys l'independentisme català que també guarda una proximitat molt gran amb l'espai polític de l'esquerra radical. Ens referim a la facilitat extrema per a l'escissió. És aquesta precisament un dels elements més característics en els petits partits marxistes radicals, i no només en els trotskistes, on la tendència a l'escissió arriba al seu límit. La tendència que tot corrent intern acabi amb escissió o expulsió, després d'uns mesos de debat intern, emparenten el PSAN amb aquest sector polític.

Però aquesta argumentació favorable a incloure el PSAN com un partit d'esquerra radical, tal com l'entenen els autors citats, s'ha de matisar tenint en compte que almenys durant l'etapa pròpiament franquista el PSAN no actua de manera tant diferent de com ho van fer el MSC o el PSUC, partits d'esquerra marxista moderada, no revolucionària, que no s'inclouen en aquesta tipologia. Hi ha altres elements de pràctica política del partit que també ens allunyen de les pràctiques dels grups marxistes revolucionaris, especialment dels que provenen d'escissions del PCE/PSUC dels seixanta i en menor mesura dels grups que provenen del FOC. Per una banda, veiem unes maneres de funcionar menys sectàries pel que fa a l'organització interna i una pràctica política que no fa tant èmfasi, almenys a la pràctica, en la incitació del conflicte obrer i de la violència urbana. També es poden observar força elements de contacte polític i intercanvis de militància amb el MSC i el PSUC.

Una diferència rellevant del PSAN respecte als partits d'esquerra radical és la relació que té amb el PSUC que no és la mateixa que tenen els altres partits, fos amb el PSUC o el PCE. El PSAN, com hem vist al llarg de la tesi, està molt pendent del PSUC però no obsessionat per substituir-lo com sí que ho estan aquests altres partits. Més aviat volia assemblejar-s'hi més que no pas substituir-lo. El PSAN en l'etapa franquista col·labora molt amb el PSUC i precisament els partits de l'esquerra radical no ho fan, ja que l'identifiquen com un partit traïdor.

El PSAN probablement és un partit menys autoritari en el seu funcionament intern en relació als altres partits d'esquerra radical. Tot i haver-hi també durs debats interns que acaben amb virulentes escissions, tot fa pensar que al PSAN hi havia menys purgues, menys expulsions i un comportament, en general, menys sectari. Tot i que n'hi ha, les expulsions semblen menys dràstiques que les dels altres partits. D'aquesta manera, algunes característiques extremes atribuïbles a la categoria de "partit totalitari" de Duverger o del "partit revolucionari" de Mair distanciarien el PSAN d'alguns d'aquests partits d'esquerra radical. Per exemple no hi veiem en PSAN gaires aspectes de control de la vida privada del militant i hi ha una separació molt més gran entre la vida política i la vida personal tot i l'existència d'alguns casos aïllats de "proletarització" als primers anys del partit.

Per la seva pràctica política, podem veure com el PSAN no es comporta exactament com aquests partits tot i que n'està clarament influenciat. El PSAN en la seva acció política, combina trets que l'apropen als partits marxistes moderats, com l'aposta decidida i prematura per les instàncies unitàries i especialment pel Consell de Forces Polítiques de Catalunya, socialment més moderada, amb d'altres pràctiques d'agitació al carrer que l'apropen més a l'esquerra radical. Per exemple, l'esquerra radical optava per manifestacions llampec de militants enquadrats, en uns moments en que el PSUC ja apostava per convocatòries obertes i denunciava la violència al carrer. El PSAN, com hem vist en el capítol sobre l'activisme nacionalista, també convocà diversos "salts" però no amb la regularitat ni amb la convicció que ho fan els grups de l'esquerra radical.

En el moment que s'acaba el franquisme, tant socialistes com comunistes oficials participaran del procés de transició i els seus consensos i esdevindran partits parlamentaris en el nou sistema polític. Els partits d'esquerra que van fer una aproximació a la centralitat política i van preveure amb prou temps una estratègia electoral, van ser els que obtindrien posteriorment representació parlamentària. Almenys inicialment, el PSAN estava situat en un espai intermedi entre l'esquerra radical i aquesta esquerra marxista moderada, però la correlació de forces interna, el va acabar decantant clarament cap a l'esquerra radical. En aquest sentit, és prou clar que els debats del partit que conduïren a la segona escissió (1977), i en part a les altres dues, com s'ha vist, es situaven en aquesta cruïlla.

Una de les altres coincidències del PSAN amb el PSUC i el MSC va ser en l'àmbit de la reivindicació catalanista. A finals dels seixanta i principis dels setanta, la radicalitat nacional del PSAN podia coincidir amb les reivindicacions més moderades del MSC i del PSUC, però com ja hem constatat, en aquella època els partits d'esquerra radical que hi havia a Catalunya, al contrari que uns anys més tard, eren força reacis al fet nacional

català. Una dada que reforçaria aquesta proximitat amb el marxisme moderat és que tant el PSAN com el PSAN-P van incorporar-se temporalment a la Convergència Socialista de Catalunya (CSC) impulsada pel MSC. Encara que les dues formacions independentistes l'abandonessin acusant-la de moderada i pactista, cal entendre que els nivells d'afinitat havien de ser inicialment prou importants. És prou significatiu de la dificultat de concloure sobre aquest debat el fet que el PSAN provisional, el grup de l'independentisme català més decantat cap a l'extremisme revolucionari, durant tot l'any 1974, i no només puntualment com fou els cas del PSAN oficial, fos part integrant de la CSC.

Un indicador que ens permetria mesurar la proximitat ideològica entre uns partits i uns d'altres podrien ser el nombre de traspassos de militants entre organitzacions. En aquest sentit constatem l'existència de traspassos de militants entre el PSAN i l'esquerra radical i entre el PSAN i l'esquerra marxista moderada, en totes direccions. Els intercanvis entre socialistes i comunistes oficials amb el PSAN, però, semblen més grans que els que hi va haver entre l'esquerra radical catalana i valenciana i els independentistes tot i que molts militants, sobretot els que marxaren amb la segona escissió, atribueixen la deriva radical del PSAN als antecedents marxistes-leninistes de Josep Guia que havia militat a l'organització Nova Germania, impulsada pel PCE (ml) i el FRAP.

Un altre element que ens faria dubtar de la pertinença del PSAN a l'esquerra radical és que trobem en el PSAN una voluntat d'un cert eclecticisme en el camp del marxisme més gran que els partits d'esquerra radical. Per exemple, s'hi pot constatar una reivindicació ample de les diverses corrents del marxisme, que tot i pivotar sobre el leninisme també pot incloure'n visions més moderades com les poden resultar de Gramsci o de la nova esquerra europea.

Si bé si que incloem el PSAN i el PSAN-P en el marxisme revolucionari, en canvi, la branca formada pel MUM, el BCT i el BEAN es distanciarà ideològicament de les característiques més radicals de l'esquerra revolucionària i més aviat reivindicarà elements de la nova esquerra europea i una concepció més oberta del marxisme. Però la seva actuació pràctica, aquesta línia més moderada de l'independentisme català té grans paral·lelismes, com hem vist, amb partits com la ORT i el PTE que intenten participar de la via electoral i fracassen per falta de suports.

Els partits nacionalistes van ser els únics de l'esquerra radical espanyola que van poder subsistir amb una certa incidència més enllà de la transició, però cap d'ells ho va poder fer seguint una línia purament revolucionària de masses deslligada de l'opció armada. ETA, i en menor mesura el PSAN i l'IPC, ho van fer realimentant la seva opció armada de manera continuada. En sentit contrari, el PSM i la UPG van subsistir moderant el

seu esquerranisme, bé directament, bé donant suport a plataformes més amples on el seu marxisme radical, cas de la UPG, quedava diluït amb altres opcions d'esquerra més moderada.

En definitiva, tot i que el PSAN es mou en els darrers anys del franquisme entre la frontera dels partits marxistes moderats i radicals, els models de Laiz, Roca i Portuondo sobre l'esquerra radical espanyola esdevenen molt útils a l'hora d'aplicar-los al PSAN i al conjunt de l'independentisme català. Ens demostren com el partit independentista està situat molt a prop d'aquest espai polític, n'està molt influenciat ideològicament i en l'acció pràctica per ells, i, sobretot, viu els sotracos i els debats de la transició de forma molt semblant.

14.2 Significació i incidència del PSAN. Una valoració

El PSAN en els seus primers anys de vida no aconsegueix cap dels seus objectius programàtics (socialisme, independència, Països Catalans) ni tampoc un nivell d'institucionalització prou gran que li permetés la supervivència en el nou medi democràtic pluralista que s'havia instaurat. El PSAN no aconsegueix incidir en la configuració del nou sistema polític que surt resultant de la transició. De manera gràfica, hem pogut veure com el partit demana el *No* o l'abstenció en tots els referèndums i, en canvi, sempre l'opció guanyadora per molt, és el *Sí*. El PSAN passa de ser el més radical d'uns partits antifranquistes prou semblants (catalanistes/valencianistes d'esquerra) que s'autoreconeixen entre ells com a equivalents, a quedar al marge del nou sistema polític. No s'incorpora al sistema de partits català, ni tampoc a l'espanyol ni al valencià, ni directament, ni tampoc a través de les diverses coalicions que presenta com BEAN i NE. Tot i que l'estratègia del partit no és prioritàriament electoral, en el moment que queda fora de les institucions, aquest queda sense possibilitat d'incidència.

Durant aquests onze anys d'existència el PSAN serà un partit que tindrà certa rellevància a Catalunya però que mai acabarà de destacar. Un partit conegut en medis polítics i d'agitació però que no arribarà a connectar amb el gruix de la societat. Utilitzant el concepte de Panebianco, el PSAN fou un partit amb un nivell d'institucionalització dèbil tant durant els darrers anys del franquisme com en els de la transició. El partit es mantingué, tot i que amb moltes dificultats, per sobre del seu llindar de supervivència ja que visqué molt sovint en situació de "reconstrucció", refent-se d'escissions i visquent amb una sensació de fragilitat orgànica. Tot i així, el PSAN fou molt més que un "partit llampec" com ho demostra la seva longevitat i incidència relativa en comparació a altres partits de la seva mida.

El PSAN viu en els seus primers onze anys de vida un gran recanvi de militants i, sobretot, també un important recanvi de dirigents, fet que no permet consolidar una direcció política. Pràcticament tots els fundadors del partit marxen en la primera o en la segona escissió però no per això el partit desapareix. El partit cada tres anys pateix una escissió que divideix l'organització en pràcticament dos parts iguals i se'n acaba sortint perquè es tracta de moments de màxima politització i de gran demanda de partits radicals per part dels joves polititzats. Però les escissions el toquen, com s'ha vist, en tres moments clau. El PSAN, doncs, desaprofitarà aquests moments decisius per situar-se en l'atapeït espai de l'esquerra catalanista. El partit està, inicialment, per sobre dels seus dirigents. En aquest sentit, la teoria de les elits fundadores de Panebianco (1990) que assenyala que la correlació de forces existent en la fundació d'un partit marca la futura estructura interna de l'organització no encaixa en el nostre cas, ja que tots els fundadors abandonaran el partit en pocs anys. Ja no es podrà dir el mateix a partir de 1977 quan el PSAN serà liderat de manera clara per Josep Guia, que haurà dissenyat una organització del partit a la seva mida. L'anàlisi de la composició de les executives del PSAN entre 1969 i 1980 ens ha mostrat característiques que podríem extrapolar fàcilment a la resta del partit: el recanvi és la nota predominant. Tot i els pas dels anys, la mitjana d'edat es va mantenint per sota els 30 anys degut al rejuveniment del partit i a les fugues produïdes per les diferents escissions. Es pot afirmar, doncs, que des de 1969 fins a 1980, escissions a part, existeixen dos o tres "PSAN" diferents degut al constant recanvi de dirigents i militants. A la debilitat del partit generada per l'enorme recanvi i inestabilitat de la direcció, cal afegir les conseqüències negatives de ser un partit generacional, format exclusivament per joves i que només de manera excepcional va ser capaç de connectar amb persones pertanyents a edats avançades. Un partit tant marcadament generacional difícilment podria tenir èxit com a partit electoral perquè només podrà arribar a tenir influència en uns unes franges d'edat molt determinades.

En la seva lluita per consolidar-se com a organització, no reeix en consolidar el seu entorn ja de per si petit i encara no prou diferenciat de la resta d'espai genèricament catalanista i d'esquerres. Tot i ser durant gairebé tot el període el referent de l'espai polític de l'independentisme català, sorgeixen constantment iniciatives independentistes que no lidera, així com també apareixen personalitats en el mateix espai polític que s'acosten només fugaçment al partit. El partit té poc control real sobre el seu propi territori de caça, utilitzant novament la terminologia de Panebianco. El partit fracassa en la consolidació d'organitzacions annexes i no aconsegueix crear un entorn estable del partit, tot i una cert creixement del seu espai polític. No aconsegueix erigir-se en els moments claus, amb l'excepció del món cultural, especialment el literari en uns anys determinats, en el pal de paller de l'espai polític que ell mateix ha creat. Això fou degut a la pròpia feblesa organitzativa i també

probablement per aparèixer com a excessivament dogmàtic i poc flexible davant els possibles simpatitzants.

Aquest nivell d'institucionalització dèbil comportarà que la seva adaptació al medi fos passiva i li fos difícil canviar-lo. El PSAN no tingué prou força per influir en l'entorn i transformar un medi en evolució. Com que, a diferència d'altres grups, i degut al seu maximalisme, es negà a adaptar-se al nou entorn, per aquest motiu esdevingué al final de la transició, pràcticament invisible.

La seva incidència fou sectorialment incisiva en àmbits com el cultural o el dels ensenyants i també territorialment en determinats moments amb les comarques del Bages i Osona com a paradigma, però la incidència global com a partit fou directament escassa. Però més enllà d'aquest resultat global negatiu, el partit obté diversos "èxits indirectes", que el fan molt més rellevant en incidència que altres partits de la seva mida. Repassem a continuació quines van ser aquestes aportacions del PSAN al sistema polític català.

En primer lloc, crea un espai polític singular que perdura més enllà de l'organització. El PSAN és el fundador ideològic i orgànic de l'espai polític de l'esquerra d'alliberament nacional que defensa el binomi entre l'alliberament nacional i la lluita de classes; l'objectiu clar és la consecució de l'Estat Socialista dels Països Catalans. D'escissions seves en surten tots els grups polítics d'aquest sector polític primer anomenat Esquerra d'Alliberament Nacional, després directament independentisme o Esquerra Independentista. El PSAN serà el "partit-fill" del FNC però a la vegada el "partit mare" de molts altres que assumiran íntegrament el seu corpus ideològic. Així organitzacions com el PSAN-P, IPC, MUM, i posteriorment MDT, CL, AUP, Maulets, JIR, Endavant o CUP, que s'han anat succeint al llarg de quaranta anys fins a l'actualitat, es declaren hereus ideològics directes del PSAN i de la seva Declaració Política de Principis. És a dir el PSAN no mor, sinó que deixa un espai que, tot i viure al marge del sistema polític institucional, continuarà subsistint amb els anys, gràcies un gran capacitat de reclutament de joves militants.

En segon lloc, fa aportacions ideològiques que en el futur tindran certa acceptació en la política catalana. El PSAN fa contribucions pròpies que en un primer moment no triomfen. Ens referim a la reivindicació de la independència política, al concepte dels Països Catalans i al lligam entre l'alliberament nacional i l'alliberament social. Vist entre 30 i 40 anys de perspectiva, algunes d'aquestes aportacions han gaudit posteriorment de cert ressò. En primer lloc, la reivindicació de la independència, que després d'una llarga travessa del desert, tindrà anys més tard un ampli recorregut. Inicialment per la reconversió d'ERC a partit independentista a principis dels noranta i el seu posterior creixement, i posteriorment, per l'esclat del sobiranisme a partir dels

anys 2000 que tindrà tant una vessant civil a partir de diferents plataformes ciutadanes, com també una repercussió en d'altres partits com CDC o ICV. Així la reivindicació gairebé en solitari de la independència, juntament amb el FNC que va anar perdent pes paulatinament durant la transició, donarà anys després els seus fruits. En aquest sentit, el PSAN i l'espai d'esquerra d'alliberament nacional crearan bona part dels elements simbòlics de la cultura política independentista. Litúrgies, argot, nomenclatura, simbologia i eslògans seran adoptats per tots els independentistes dels anys 80 i posteriors, encara que no provinguin de la tradició marxista. Ens referim a la senyera estelada, la silueta omnipresent dels Països Catalans, l'espai del Fossar de les Moreres, o entre d'altres, a bona part del calendari reivindicatiu.

La segona d'aquestes aportacions és la reivindicació dels Països Catalans que és un dels elements que diferencia el PSAN dels altres partits. El FNC ja era un partit independentista però el PSAN esdevé a la pràctica el partit dels Països Catalans ja que no només hi té implantació real sinó que defensa davant els altres partits, que no el secunden, que els Països Catalans han de ser l'àmbit nacional de referència de les instàncies polítiques unitàries i de les noves institucions postfranquistes. Durant molt anys, la defensa de la causa independentista ha anat indissolublement lligada a la reivindicació dels Països Catalans. Així, per exemple, la conversió d'ERC en partit independentista va anar seguida del canvi d'àmbit territorial del partit que s'adaptà al conjunt dels Països Catalans, tot i els resultats electorals exigus obtinguts a Balears i al País Valencià. Però amb l'increment constant de la reivindicació independentista, l'àmbit dels Països Catalans va perdent protagonisme. A partir dels anys 2000, paral·lelament a la popularització de les tesis sobiranistes, es tendeix a la reclamació d'independència només de la Catalunya estricta. És a dir, quan la possibilitat d'independència política deixa de ser del tot utòpica, es tendeix a reclamar la declaració unilateral d'independència per part del Parlament de Catalunya, que sense oblidar els Països Catalans, els relega a tema secundari almenys com a subjectes polítics de la independència. Per altra banda, al País Valencià el fracàs del pancatalanisme ha estat clar en el vessant polític com ho demostra l'opció del BNV cap a posicions "valencianocèntriques" i els fracassos continuats de les opcions electorals pancatalanistes, mentre que, en canvi, en el vessant cívico-cultural el catalanisme ha continuat tenint força predicament.

La tercera gran aportació ideològica del PSAN és la vinculació entre Independència i Socialisme. El PSAN com a partit d'esquerra i independentista aconsegueix trobar un cert equilibri, a diferència d'organitzacions d'altres territoris, entre aquests dos principis ideològics. Ho hem constatat en la trajectòria posterior en partits d'esquerra dels seus militants, en els temes tractats habitualment en les seves publicacions, en la seva pràctica diària i també en l'intent, des de bon principi, de trobar referents que lliguessin marxisme i nacionalisme en la història de Catalunya. No fou el PSAN un partit

nacionalista que a més a més era d'esquerres, sinó que fou un partit que estava totalment inserit en la cultura política del marxisme revolucionari. Amb els anys, i tenint en compte la pèrdua d'impuls revolucionari del progressisme, ¿què n'ha quedat de la idea d'equiparar l'alliberament nacional i social?, és a dir, de l'estreta vinculació del nacionalisme amb les idees d'esquerra, independentment que les anomenem amb el concepte "socialisme"? Per una banda, veiem que l'esquema que ha dominat durant molts anys el sistema de partits de Catalunya, amb el bipartidisme entre CiU i PSC, ha fomentat el punt de vista antagònic. Així, els dos principals partits han estat acusats respectivament de "dreta nacionalista" i "d'esquerra sucursalista" pels seus adversaris, alimentant exactament la idea contrària a la defensada pel PSAN. En sentit invers, sí que podem veure la influència del PSAN precisament en el paper mantingut per ICV i per ERC. És a dir en una creixent sensibilitat sobiranista d'ICV i, a l'hora, en un major compromís d'ERC, a partir del lideratge de Carod-Rovira i Joan Puigcercós, per les posicions d'esquerra. A efectes pràctics, la independència d'ICV respecte a la seva homònima espanyola IU i, sobretot, l'opció d'ERC per socialistes i ecosocialistes, en comptes de fer-ho per CiU, en la constitució dels dos governs tripartits (2003 i 2006) podrien arribar a entendre's com un èxit de la idea de vincular progressisme i nacionalisme en un mateix nivell. Finalment, una altra aportació programàtica del PSAN que cal ressaltar és el tractament de la immigració espanyola a Catalunya com a integrant de la classe treballadora catalana, objectivament interessada per la independència. Aquesta idea d'una "sola classe treballadora" ha marcat clarament l'espai de l'esquerra independentista posterior i coincideix amb la visió global de la classe política catalana igual com ho ha fet Jordi Pujol en el camp del centredreta amb la idea "d'un sol poble" o també el PSUC i el PSC en el de l'esquerra moderada. Aquest consens del qual el PSAN no va ser protagonista però del qual va participar, entenem que ha allunyat durant molts anys tot el nacionalisme radical català de possibles tendències xenòfobes que si que han existit d'alguna manera en altres reivindicacions nacionalistes europees com Flandes o la Padània.

En tercer lloc, el PSAN fa una aportació a la lluita antifranquista, en idees, dirigents i militants, tant de l'esquerra com del nacionalisme. És una aportació qualitativa per a la lluita per la democràcia i l'autogovern, feta sobretot en el marc de les instàncies unitàries de Catalunya i el País Valencià, ajudant a muscular el conjunt del moviment antifranquista. Els partits d'esquerra i els seus militants, no van fer caure la dictadura però sí que la seva lluita va impedir que el franquisme s'allargués més del compte. A la vegada, la militància d'aquests partits d'esquerres va protagonitzar una revolta dels costums, entesa sobretot com una revolta generacional que va canviar molts aspectes de la societat. El PSAN col·labora en tot aquest canvi, posant el seu granet de sorra, intervenint en un espai més ampli que el pròpiament independentista i que té com a espais de lluita les comissions de barris, la renovació pedagògica, la lluita estudiantil i la mobilització cultural. Allí el PSAN hi aporta sensibilitat nacionalista, fent de pont

entre els moviments socials i el moviment catalanista. En el mateix sentit, tot i fracassar en la lluita per la independència, el PSAN col·labora amb el conjunt del moviment nacionalista català; la lluita per la dignificació i oficialització de la llengua, de l'ensenyament del català a les escoles, la lluita pels Estatuts d'Autonomia, per la memòria històrica de la Generalitat Republicana; el PSAN participa en l'ample mobilització nacionalista de la transició, aportant el lligam amb la les lluites socials.

Finalment, i en quart lloc, el PSAN aporta tota una generació dirigent a la política i a la societat catalana i valenciana. El partit creat durant el franquisme i que té la seva activitat més rellevant en els seus primers onze anys deixarà un important rastre a la classe política catalana. No només creant un espai polític que s'anirà mantenint amb alts i baixos al marge del sistema polític institucional, sinó també fent d'escola de dirigents que faran intervenció política en altres espais polítics més moderats. Com hem pogut comprovar analitzant les trajectòries posteriors, ERC és el partit que amb els anys rebrà més exmilitants del PSAN, especialment dels de la segona onada, que s'incorporen al partit després de la seva fundació. Però si bé la presència d'exmembres del PSAN a ERC és destacable tenint en compte els càrrecs institucionals assolits, l'herència militant del partit es distribueix en un ampli espectre dels partits polítics catalans, valencians i balears com ICV, PSC, CDC, PSPV, BNV o PSM. El PSAN realitza una funció de "partit passarel·la", un partit on els militants hi passen de camí cap a altres partits, un "partit de pas" o fins i tot un "partit escola" on els militants més joves es formen políticament abans d'arribar a un partit parlamentari on faran actuació política amb més incidència. El 1980 s'acaba definitivament el PSAN del 1969, fruit de l'esquerranisme dels anys 60. Un partit que tot i que no assoleix cap dels objectius que es proposa, crea un grup ideològicament compacte. Tot i les constants disputes internes, es tracta d'un grup generacional amb un sòlid pòsit ideològic, i no molt allunyat de l'esquerra catalanista que representa l'ampli espai de centralitat a Catalunya, que no al País Valencià, on el nacionalisme d'esquerres en el seu conjunt és políticament residual. L'experiència acumulada pels militants del PSAN, tant en el debat ideològic intern del partit com en la participació en les instàncies unitàries i els fronts de lluita, acabarà sent aprofitada per altres partits.

Tot i que el PSAN durant l'època estudiada no arribà a superar mai els cinc-cents afiliats comptant militants enquadrats i simpatitzants estables, el recanvi generacional fou constant i probablement, entre dos o tres milers de persones van arribar a militar al PSAN en el període de 1969 a 1980. Molts d'aquests, com hem pogut comprovar, seguiren la seva militància en política en altres formacions. El conjunt de militants del PSAN que hem estudiat està format per dues generacions diferents: els qui eren joves als anys 60 al FNC i fundaran el PSAN i una segona generació, aproximadament deu anys més jove, que farà el seu bateig polític en el mateix PSAN al llarg de tota la dècada dels setanta. El traspàs de militants de l'independentisme radical a partits d'esquerra moderada és un fenomen que cal inscriure'l en el context més ample de

l'auge dels diferents partits d'extrema esquerra tal i com s'ha citat al llarg d'aquesta tesi. Així, una bona part dels líders polítics parlamentaris catalans han tingut el seu bateig militant en organitzacions revolucionaries durant els darrers anys dels franquisme i la transició. En aquest sentit el PSAN ocupa, juntament amb el FOC dels anys 60, i la coetània Bandera Roja, un dels espais de politització i d'escola política més importants dels dirigent d'esquerres de Catalunya, que no provenien del PSUC.

14.3 Les causes d'una institucionalització dèbil

Els motius que van fer que el PSAN no aconseguís una institucionalització forta són variats. Entenem que això és degut per una banda a causes externes, que s'expliquen per l'entorn les dinàmiques de la transició i, per l'altre, també per causes internes degudes a les opcions que pren el partit davant els reptes que es va trobant. Evidentment unes causes i altres estan relacionades entre elles, ja que la presa d'una opció determinada mai va deslligada de la interpretació que l'organització fa de com s'ha de relacionar amb l'entorn.

Ens referim, a continuació, a diverses característiques pròpies de la transició a Catalunya que no van afavorir el desenvolupament d'un partit de les característiques del PSAN. En primer lloc cal remarcar que el desenvolupament de la transició espanyola i catalana, acabà per beneficiar els partits amb posicions gradualistes, enlloc dels que prenen opcions maximalistes, entre els que inclouríem el PSAN. A Catalunya no hi hagué espai per als grups contraris a la democràcia liberal. La dinàmica acció-repressió-reacció, que encetà una part de l'independentisme català tingué una repercussió molt menor que la que hi hagué al País Basc que ja venia alimentada durant tot el franquisme i s'explica per la magnitud de la repressió i pel gran nombre de presos polítics. Així trobem que a Catalunya i al conjunt de l'Estat predomina una dinàmica centrípeta on es premia als partits moderats dels diferents espais polítics, en detriment dels més extremistes. L'apropament al centre ideològic per guanyar vots és l'opció que faran servir els partits vulgui ser presents a les institucions. En canvi, al País Basc, en el camp de l'esquerra independentista predomina una dinàmica centrífuga, i l'aposta per l'extremisme ideològic i el conflicte obert si que obté fruits electorals. En definitiva, les posicions gradualistes reberen més suport que les maximalistes, entre d'altres motius, per una rebuig majoritari a una situació de conflicte ideològic, ja que el record de la Guerra civil encara era força present en àmplies capes de l'opinió pública. Aquesta tendència vingué reforçada pel fet que els poders econòmics i mediàtics, així com també diversos partits d'altres països d'Europa occidental, en una aposta per l'estabilitat, donaren suport a les forces moderades dels diferents espais polítics.

A més de situar-se un entorn poc propici, també cal referir-se a l'hostilitat ambiental que es produeix quan el medi actua expressament contra l'organització, és a dir en el nostre cas, la repressió estatal contra l'organització i els seus militants o dirigents. El PSAN després de la clandestinitat viu un període de semiclandestinitat més llarg que els altres partits polítics. Tot i que no viu la persecució estatal pròpiament dita, no arriba legalitzat a les primeres eleccions i tot i que el partit actua de forma totalment oberta, se li prohibeixen en ocasions alguns mítings. Si bé el PSAN amb l'obertura democràtica no va partir una persecució directa per part de l'Estat, és prou evident que tots els partits que van esdevenir extraparlamentaris van patir l'exclusió sistemàtica dels mitjans de comunicació. El fet d'esdevenir extraparlamentari a les primeres eleccions obre una fossa difícilment reparable. Cal diferenciar però el PSAN del PSAN-P, que sí que viu durant tota la transició una situació d'exceptional hostilitat ambiental ja que pateix la detenció constant dels seus dirigents i l'exili obligat. El provisionals, però, a partir de replegar-se en ells mateixos aconseguen sobreviure com a partit molt petit i a la vegada compacte. En aquest cas es confirmarien plenament les tesis de Panebianco quan suggereix que l'hostilitat ambiental provoca inicialment divisions en l'organització però si de tant forta que és, aquesta arriba a ser extrema, l'organització tendeix altra vegada a la unitat interna.

Una altra de les causes que no afavoriren el desenvolupament del PSAN fou l'existència d'un gran nombre de partits competidors en els espais polítics immediatament fronterers de l'oferta del PSAN: el catalanisme d'esquerra. Tot i situar-se en els eixos més radicals dels dos *cleavages* que defineixen la política catalana, la seva doble condició de partit catalanista i progressista feu que fos fronterer amb la majoria de partits polítics, com hem vist en el capítol de les relacions amb altres partits. L'espai genèric del catalanisme d'esquerra, es presenta a finals del franquisme i a principis de la transició com un espai saturat d'organitzacions i d'oferta partidària. De fet, la majoria dels 11 partits que el 1975 formaren el Consell de Forces Polítiques de Catalunya es situaven, d'una manera o altra, en les coordenades del catalanisme progressista. La presència de FNC, ERC, CDC, les diferents branques del socialisme català i de PSUC, així com el nombrós intercanvi de militants que hem constatat entre el PSAN i tots aquests altres partits, constaten l'existència d'aquest ampli espai comú. Es dona la circumstància que tot i que el PSAN planteja una proposta programàtica prou diferenciada de les altres, el públic objectiu al qual s'adreça ja rep unes ofertes que apareixen als seus ulls similars i prou atractives. Com hem vist, l'intercanvi de militants entre aquests partits és constant. L'independentisme català com a espai polític no estava en els anys 70 encara prou definit de manera diferenciada de l'espai genèricament nacionalista. Tal com afirma Panebianco, un ambient caracteritzat per una gran presència de competidors és un ambient complex i per tant imprevisible. En aquest context d'extrema competència, els cíclics problemes interns del PSAN no el deixen en una bona situació per posicionar-se favorablement respecte als altres grups.

Seguint amb les argumentacions de Panebianco, tota la inestabilitat i la complexitat ambiental que suposa la transició comporten alts nivells d'incertesa als partits polítics que hauran d'arriscar en la presa de decisions, fet que serà causant de les constants disputes internes al si de la direcció. L'escenari en què es mou el PSAN durant la transició és d'un entorn molt inestable en el què ha d'afrontar moltes situacions d'incertesa. La tria entre les diferents alternatives que sorgeixen per resoldre els reptes constants de l'entorn generaran al PSAN divisions internes que acabaran amb escissions. Tots els partits durant la transició pateixen aquest context convuls però són els més petits, com el PSAN, els que ho patiran més.

A part de patir un entorn desfavorable, entenem que la principal causa de la no institucionalització del PSAN s'explica perquè aquest opta per un model de partit revolucionari que ja aleshores estava en decadència a tot Europa, tot i l'atractiu que encara oferia als joves d'esquerres del moment. Aquest models de partit, inspirats en els partits comunistes revolucionaris dels anys 20 i 30 tenen característiques, en part, dels models de "partit totalitari" i de "partit de fidels" de Duverger, però sobretot del model de "partit revolucionari" de Mair. A més, també hi podem veure característiques dels comportaments sectaris descrits per Panebianco. Aquests partits, fruit de l'onada esquerranista europea, fracassen arreu, especialment a l'Estat Espanyol. L'arribada de la transició i la convocatòria d'eleccions obligarà a tots els partits marxistes, que fins aleshores no es diferenciaven molt entre ells degut a la situació d'obligada clandestinitat, a triar entre l'opció electoral i parlamentària o l'opció revolucionària de matriu leninista amb les conseqüències organitzatives que això comportaria.

L'anàlisi del PSAN ens ha confirmat com en molts moments la voluntat d'arribar a esdevenir un autèntic "partit revolucionari", segons la definició de Mair, s'expressa clarament. Podem anar observant com el desig de ser un partit revolucionari de manual porta a incorporar, o almenys intentar-ho, totes les característiques d'aquest tipus de d'organització. En un primer moment, això va ser així fruit de l'onada esquerranista que trasbalsà la joventut europea polititzada i especialment tota l'oposició antifranquista catalana i, en un segon moment, per la correlació de forces dins del partit, favorable als sectors més explícitament leninistes. La crida al compromís militant, l'antielectoralisme propi de l'ala radical del marxisme, la importància de la difusió de les publicacions, o sobretot el rebuig explícit a convertir-se en un "partit convencional", és a dir en un partit parlamentari en una democràcia liberal, són els principals punts d'encaix entre el PSAN i aquest model de partit revolucionari. El model de Mair ens ha ajudat, sobretot, per distingir el PSAN dels partits que, al contrari d'aquest, van optar de manera clara per l'opció parlamentària i van fer els canvis necessaris per afrontar la nova conjuntura amb possibilitats d'èxit. El

partit presenta un tipus d'organització no pensada per a competir en una democràcia liberal i, per tant, no preparada per al combat electoral. En aquest sentit, el fet que l'organització interna es basi en les cèl·lules és paradigmàtic d'aquesta opció. El PSAN, igual que el partit revolucionari descrit per Mair, no demostra gaire interès per les convocatòries electorals. Insistim en recordar el lema "més que vots, necessitem braços" utilitzat pel partit. El PSAN improvisa molt en les convocatòries electorals ja que no representen per a ell una prioritat estratègica. Els resultats, quant n'hi ha, mai són bons i igual que la resta de partits emmirallats amb el model de partit revolucionari, compten com a fracassos, les diverses ocasions en que es decideix a provar sort en les eleccions.

Segons la seva estructura, podem classificar el PSAN com un "partit de fidels" seguint els models de Duverger. Tot i que el partit afirma sovint voler esdevenir un partit de masses, a la pràctica el model que té present és el de partit revolucionari d'élites. En el moment que demana una alta implicació i compromís als militants ja està limitant l'opció del partit de masses. La pròpia clandestinitat empeny inicialment als partits a renunciar a ser partits de masses, creant estructures tancades que alguns mantindran en arribar a la transició. El PSAN, com a partit revolucionari, pretenia ser un partit que dirigís les masses, és a dir que liderés el moviments socials que és on estarien realment enquadrades les masses. Seguint amb les categories de Duverger, moltes de les característiques relacionades amb la vida del militant i sobretot amb la sacralització del partit característiques del model de partit totalitari, serien del tot exagerades per aplicar-les al PSAN, no així per a partits coetanis, com molts de l'esquerra radical espanyola del moment.

També cal preguntar-se si el PSAN presenta comportaments sectaris que descriu Panebianco. És a dir, fins a quin punt el PSAN va entrar en el cercle viciós del sectarisme característic dels partits petits? Tot i que la caracterització del politòleg italià s'apropa en alguns casos a la caricatura, aquesta ens aporta elements que ajuden a contextualitzar alguns comportaments que podrien semblar intrínsecs de l'independentisme català. En primer lloc, el recurs a l'extremisme ideològic com a principal element de cohesió de la militància. En segon lloc, i relacionat amb l'anterior, la incapacitat de gestionar les tendències internes que acaben inevitablement provocant escissions. Les escissions es produeixen quan els guanys en homogeneïtat ideològica i control de l'organització per part dels líders, són més grans que no pas els costos en pèrdua d'incidència. En un partit clandestí o extraparlamentari l'escissió no comporta pèrdua de càrrecs institucionals ni d'influència, que ja de per si és poca. Les argumentacions de Panebianco limitant la importància de la ideologia en les escissions i reduint-les a lluites pel control intern són interessants per descriure la tendència autodestructiva existent en l'espai polític d'esquerra revolucionària, però no podem limitar-nos exclusivament a aquesta explicació. De fet, les escissions del PSAN en bona

mesura s'emmarquen en el debat cíclic que es situa en la cruïlla estratègica de tota l'esquerra europea d'optar, conscientment, pel model de partit revolucionari o bé pel de partit convencional, seguint les categories de Mair.

En tot cas, tal com destaca Mair, el model de partit revolucionari no s'adapta a la realitat d'una societat modernitzada. El model de partit que implica un gran compromís militant xoca amb la realitat d'un societat amb tebi compromís polític i d'uns partits que s'adreçaran, cada vegada més, directament als electors. Un bon exemple d'aquesta argumentació són els bons resultats d'ERC a les eleccions de 1980 al Parlament de Catalunya. El vell partit republicà amb una dèbil estructura militant aconseguí un gran nombre de vots en arribar, via del record sentimental de la Generalitat republicana, directament als electors. També és un bon exemple el sobrepàs del PSOE i el PSC respecte al PCE i al PSUC quan aquests darrers estaven molt millor organitzats i tenien, als inicis de la transició, més estructura i base militant.

Però més enllà de les opcions per un model de partit que tenen a veure sobretot amb l'organització interna i amb la relació amb l'entorn, la proposta ideològica social que presenta el PSAN està situada molt més a l'esquerra que les posicions mitjanes de la població. A la transició tots els partits catalans provenen d'un esbiaixament ideològic cap a l'esquerra molt accentuat produït en els darrers anys del franquisme. Tot i que bona part d'aquests partits van prenent opcions més moderades, el PSAN no només no es modera sinó que encara es radicalitza més i queda situat a l'extrem del mapa polític.

Cal tenir en compte que el PSAN neix en un moment de màxim esquerranisme a tot Europa i especialment a Catalunya, on destaca per exemple un presència significativa d'organitzacions trotskistes. El PSAN arrossega aquest radicalisme esquerranista des del seu naixement i no l'abandonarà mai. El partit no es modera i els dirigents que si que ho fan, acabaran deixant el partit. Aquest esquerranisme, entès com a tendència a situar-se sempre més a l'esquerra de la resta de forces, és ben present al PSAN en tot moment. Per exemple en la segona i tercera escissió, els sectors "moderats" que en marxen en cap cas critiquen públicament una deriva esquerrana del partit sinó que presenten argumentacions de caire estratègic o fins i tot de mancances de participació interna però no confrontacions directament ideològiques. Fins i tot, els grups que marxen en la segona i tercera escissió, que són acusats de "reformistes" pels que es queden, mantenen inicialment les denominacions més contundents, en ambdós casos el mot "comunista", i no entren en un debat de major o menor radicalitat, pel temor que se'ls acusi de tebis i de menys esquerrans que els altres. Anys més tard, però, tots aquests exdirigents admetran sense subterfugis la naturalesa ideològica d'aquests dues escissions. Davant d'aquest dilema és inevitable entrar, encara que sigui fugaçment, en el debat obert pels dirigents que van marxar del PSAN a la segona escissió, sobre si el PSAN de la transició és el legítim hereu del PSAN de

l'antifranquisme. Segons els que van marxar, Josep Guia i els seus seguidors desnaturalitzaren el partit i l'empenyeren cap a posicions marginals del sistema polític i allunyades del primer PSAN. En canvi, per als pertanyents al sector Guia, el partit recupera l'essència fundacional que estava sent allunyada per comportaments poc revolucionaris i "encaixistes" amb el nou règim per part d'Armet i dels altres antics dirigents. En qualsevol cas, els nous dirigents aprofiten la radicalitat dels plantejaments inicials del partit i del redactat original de la DPP que marcava ja inicialment una línia revolucionària. El PSAN hagués pogut evolucionar cap a la moderació estratègica com van fer altres organitzacions, però la realitat és que, tot i els canvis que es van fer en la DPP, aquesta ja contenia d'inici tot el pòsit revolucionari que Guia exprimiria. Els partits d'esquerra que es moderin quedaran situats al centre del debat polític i no quedarà espai polític per als partits revolucionaris.

El PSAN aposta, com molts d'altres, per un model de partit revolucionari que ja arriba esgotat a tot Europa a final de la dècada dels setanta. No tindria sentit, doncs, mirar exclusivament a causes internes de la política catalana, sinó que en la seva evolució també hi influeix el fracàs dels models de partits revolucionaris a Catalunya, a l'Estat Espanyol i a la resta de democràcies occidentals.

Fonts d'informació

Bibliografia citada

AADD. *Anarquisme i alliberament nacional*. Barcelona, El Llamp, 1987.

AADD. *Jaume Fuster [Homenatge]*. Barcelona, Edicions 62, 1999.

Aguiló, Lluís. *El sistema de partits polítics al País Valencià: assaig d'aproximació*. València, Almudin, 1980.

Almond, G.A. i Verba, S. *The civic culture*. Princeton, Princeton University Press, 1971.

Alquézar, Ramon i altres. *El Front Obrer de Catalunya*. Barcelona, Fundació Rafael Campalans, 1994.

Alquézar, Ramon i altres. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona, Columna, 2001.

Anguera, Pere i altres. *1r Congrés d'Història de l'Independentisme català*. Reus, Edicions del Centre de Lectura de Reus, 2007.

Antich, José. *El virrei*. Barcelona, Planeta, 1994.

Argelaguet, J. i Maestro, J. "XXI Congrés d'Esquerra Republicana de Catalunya (Vilafranca del Penedès, 23-24 de novembre de 1996)." *Estudis de les elits dels partits polítics a Catalunya*. Sánchez, Jordi (ed.). Barcelona, ICPS, 1999.

Arias, Enrique (dir.). *Diez años sin Franco. Desatado y bien desatado*. Barcelona, El Periódico de Catalunya, 1985.

Arnau, Roger. *Marxisme català i qüestió nacional catalana (1930-1936)*. París, Edicions catalanes de París, 1974.

Balcells, Albert. *Història del nacionalisme català. Dels orígens als nostres temps*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1992.

Balcells, Albert. *Marxismo y catalanismo (1930-1936)*. Barcelona, Anagrama, 1977.

Baras, M. i Matas J. "Els partits polítics i el sistema de partits." *El sistema polític de Catalunya*. Caminal, M. i Matas, J. (eds.). Barcelona, Tecnos/ edicions de la UB / Publicacions de la UAB, 1998.

Bassa, David. *L'independentisme armat a la Catalunya recent*. Sant Cugat del Vallès, Rouric, 1997.

Bassa, David i altres. *L'independentisme català (1979-1994)*. Barcelona, L'índex, 1994.

Bassa, David. *Terra Lliure. Punt final*. Barcelona, Ara, 2007.

Bassa, David. "L'independentisme al Vallès Oriental." Conferència organitzada pel Centre d'Estudis de Granollers, 2009.

Batista A. i Playà, J. *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*. Barcelona, Empúries, 1991.

Belenguer, Ernest (coord.). *Història del País Valencià*. Barcelona, Edicions 62, 1988.

Bentanachs, Frederic. *Memòries d'un rebel. Records d'un militant de Terra Lliure*. Barcelona, Llibres de l'Índex, 2003.

Bernad, R.; Burgaya, J. i Figuerola, J. *L'Assemblea de Catalunya. La lluita antifranquista a Osona*. Vic, Eumo editorial, 1999.

Blasco J. Ll. (comp.). *Els estatuts del País Valencià*. Barcelona, La Magrana, 1977.

Botella, Joan. "Els delegats al IV Congrés del PSUC." Pitarch I.; Botella J.; Capo J. i Marcet, J. *Partits i parlamentaris a la Catalunya d'avui (1977-1979)*. Barcelona, Edicions 62, 1980.

Botella, Joan. "IV Assemblea d'Iniciativa per Catalunya." *Estudis de les elits dels partits polítics a Catalunya*. Sánchez, Jordi (ed.). Barcelona, ICPS, 1999.

Buch, Roger. *El Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (1974-1980)*. Barcelona, ICPS, 1995.

Buch, Roger. "De l'esquerra d'alliberament nacional a ERC. Els antecedents extraparlamentaris dels diputats d'ERC dels anys 90." *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Alquézar, Ramon i altres, 2001, 185-194.

Buch, Roger. *L'esquerra independentista avui*. Barcelona, Columna, 2007.

Buch, Roger. "L'auge de l'independentisme: el sobiranisme i el dret a decidir". *Història, societat i cultura als Països Catalans. Volum 13. L'inici del nou mil·lenni 1998-2007*. Riquer de, Borja (dir.). Barcelona, Enciclopèdia catalana, 2008.

Buse, Michael. *La nueva democracia española. Sistema de partidos y orientación de voto (1976-1983)*. Madrid, Unión Editorial, 1984.

Cadenes, Núria (coord.). *40 anys del PSAN i de l'independentisme català contemporani*. València, PSAN, 2008.

Cal, Juan. "Els anys crucials (1975-1979)". *L'antifranquisme i la transició a Lleida*. Jarne, A.; Sanvicén, P. i Cal, J. Lleida, Segre/Ateneu Popular de Ponent, 1996, 93-114.

Caldera, Abel. *El Partit Socialista d'Alliberament Nacional (1968-1980)*. Memòria fi de llicenciatura no publicada, Dep. Història Contemporània UAB, 2001.

Calvet, Jordi. *El govern de la Generalitat Valenciana 1983-1995*. Tesi doctoral de la Universitat de Barcelona, 2005.

Caminal, Miquel: *Nacionalisme i partits nacionals a Catalunya*. Barcelona, Empúries, 1998.

Caminal, Miquel (coord.). *Manual de ciencia política*. Madrid, Tecnos, 1996.

Canals, R. M. i Molins J. *Estudis electorals (2). Les eleccions de 1977 a Catalunya*. Barcelona, Equip de sociologia electoral, 1981.

Carbonell, Jordi. "L'independentisme durant la transició." *La transició democràtica als Països Catalans. Història i memòria*. Pagès, Pelai (dir.). València, PUV, 2005.

Carod-Rovira, Josep-Lluís. "Nacionalisme revolucionari i marc nacional dels Països Catalans (1919-1945)." *Quaderns d'alliberament* 7 (1982), 120-147.

Castellanos, Carles. *Reviure els dies. Records d'un temps silenciats*. Lleida, Pagès editors, 2003.

Castellanos, R.; Fernández A. i Ferrer, J. "Consciència nacional i lluita de classes als Països Catalans." *Quaderns d'Alliberament* 1 (1977), 9-24.

Castellanos, R. i Navinés, F. "L'eurocomunisme i l'estratègia revolucionària a Europa" *Quaderns d'Alliberament* 4 (1979), 9-96.

Castellanos, Rafael. "Contradiccions i prespectives de l'esquerra nacionalista al Principat." *Quaderns d'Alliberament* 7 (1982), 102-119.

Cebrián, Carme. *Estimat PSUC*, Barcelona. Empúries, 1997

CEFID. *Catalunya durant el franquisme. Diccionari*. Vic, Eumo, 2006.

Cervelló, Josep M. "L'AEIU i la generació del 79." *5 anys en marxa! Construint alternatives des de les aules*. Bujons, R.; Perelló A. i Vaquer J. Barcelona, Edicions CEPC, 2006.

Colomer, Josep M. *L'Assemblea de Catalunya*. Barcelona, Avance, 1976.

Colomer, Josep M. "La trajectòria de l'Assemblea de Catalunya." *L'Avenç. Monogràfic Assemblea de Catalunya* 43 (1981), 19-27.

Colomer, Josep M. *La ideologia de l'antifranquisme*. Barcelona, Edicions 62, 1985.

Colomer, Josep M. *Cataluña como cuestión de Estado. La idea de nación en el pensamiento político catalán (1939-1979)*. Madrid, Tecnos, 1986.

Colomer, Josep M. *Transición a la democracia. El modelo español*. Barcelona, Anagrama, 1998.

Cotarelo, Ramon. *Resistencia y desobediencia civil*. Madrid, Ediciones de la Universidad Complutense de Madrid, 1987.

Crexell, Joan. *Prensa Catalana clandestina 1970-1977*. Barcelona, Crit, 1977.

Crexell, Joan. *Origen de la bandera independentista*. Sant Boi de Llobregat, El Llamp, 1984.

Cucurull, Fèlix. *Panoràmica del nacionalisme català*. Paris, Edicions catalanes, 1975.

Culla J.B. i Riquer de, B. i. *Història de Catalunya* (Pierre Vilar, coordinador). Volum de franquisme i transició. Barcelona, Edicions 62, 1989.

Dahl, R. *Who governs?*. London, Yale University Press, 1961.

- Dalmau, Daniel. *La Joventut Nacionalista de Catalunya*. Barcelona, ICPS, 1994.
- Díaz i Esculies, Daniel. *El Front Nacional de Catalunya (1939-1947)*. Barcelona, La Magrana, 1983.
- Díaz, D.; Rubiralta F. i Renyer, J. *Una història del FNC (1940-1990)*. Lleida, Pagès Editors, 2006.
- Domínguez, Florencio. *ETA en Cataluña. De Terra Lliure a Carod-Rovira*. Madrid, Temas de hoy, 2005.
- Duverger, Maurice. *Los partidos políticos*. México, Fondo de Cultura Económica, 1975. [Edició citada: Madrid, Fondo de Cultura Económica de España, 2002]
- Enea Spilimbergo, Jorge. *La cuestión nacional en Marx*. Ediciones Octubre, 1960.
- Enea Spilimbergo, Jorge. *Nacionalismo oligárquico y nacionalismo revolucionario*. Editorial Amerindia, 1956.
- Fabregat, Amadeu. *Els partits polítics al País Valencià (I)*. València, Eliseu Climent, 1977.
- Fanon, Franz. *Les damnés de la terre*. Paris, Maspero, 1968.
- Fernández Buey, Francisco. "Els moviments alternatius. Un balanç." *Els moviments socials a la Catalunya Contemporània*. Prat, Enric (coord.). Barcelona, Biblioteca UB, 2004.
- Fernàndez Calvet, Jaume. *Terra Lliure 1979-1985*. Barcelona, El Llamp, 1986.
- Ferrer, Josep. *Per l'alliberament nacional i de classe. Escrits de clandestinitat*. Barcelona; Ciutat de Mallorca i València, Avançada, 1978.
- Ferrer, Josep "Semblança de Salvador Casanova i Grané." *Per una nova Ibèria*. Casanova, Salvador. Barcelona, La Magrana, 1988.
- Filella, Xavier. *Els intel·lectuals i la ideologia nacional*. Tarragona, Edicions El Mèdol, 1996.

Fundació Rafael Campalans. *Els Consells Generals del Partit Socialista de Catalunya. Novembre 1976 - Juliol 1978*. Barcelona, Columna, 1997.

Fusi, Juan P. "El desarrollo autonómico". *Historia de la Transición (1975-1986)*. Tusell, J. i Soto, A. (eds.). Madrid, Alianza Universidad, 1996.

Fuster, Jaume. *El Congrés de Cultura Catalana. Què és i què ha estat*. Barcelona, Laia, 1978.

Fuster, Joan. *Nosaltres, els valencians*. Barcelona, Edicions 62, 1962.

Fuster, Joan. *Qüestió de noms*. Barcelona, Edicions d'aportació catalana, 1962.

Garcia, X.; Reixac J. i Vilanova S. *El combat ecologista a Catalunya*. Barcelona. Edicions 62, 1979.

Ginard, David. "Les organitzacions polítiques d'esquerres a les Balears entre el final del franquisme i l'inici de la transició". *Simposi: la transició a les Illes Balears*. Palma, Institut d'Estudis Balears, 1998.

Gonzàlez, Arnau. *La nació imaginada. Els fonaments dels Països Catalans (1931-1939)*. Catarroja – Barcelona, Afers, 2006.

Graells, G.J. i Pi de Cabanyes, O. *La generació dels 70*. Barcelona, Pòrtic, 1971.

Guardiola, Carles J. *Per la llengua i cultura als Països Catalans (1939-1977)*. Barcelona, La Magrana, 1977.

Guardiola, Carles J. "Compañero, habla castellano." *L'Avenç: monogràfic Assembla de Catalunya* 43 (1981), 50.

Guardiola, Carles J. *Ofici d'editar*. Barcelona, La Magrana, 1986.

Guia, Josep. *És molt senzill, digueu-li Catalunya*. Barcelona, El Llamp, 1985.

Guia, Josep. "La transició política al País Valencià (1974-1977) des d'una perspectiva independentista". *La transició democràtica als Països Catalans. Història i memòria*. Pagès, Pelai (dir.). València, PUV, 2005.

Guibernau, Montserrat. "Adscripcions polítiques en la transició democràtica. El cas de Vilanova i la Geltrú." *Afers* 29 (1998), 107-118.

Gunter, R. Shani G. i Shabad, G. *El sistema de partidos políticos en España. Génesis y evolución*. Madrid, Siglo XXI, 1986.

Huguet, Josep. *De la reforma a l'Estatut*. Barcelona, Ciutat de Mallorca i València, Avançada, 1979.

IPC. *La lluita per la independència*. Barcelona, IPC, 1980.

Izquierdo, Santiago. *Panoràmica de l'esquerra nacional (1868-2006)*. Barcelona, Fundació Josep Irla, 2008.

Jarne, Antonieta i altres. *De l'esperança al desencís. La transició als Països Catalans*. Lleida, El Jonc, 2006.

Johnston, H. *Tales of nationalisme. Catalonia (1939-1979)*. New Brunswick, Rutgers UP, 1991.

Katz, R. i Mair, P. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: the emergence of the cartel party." *Party Politics* 1:1 (1995).

Lafont, Robert. *La révolution régionaliste*. Paris, Gallimard, 1967.

Laiz, Consuelo. *La lucha final. Los partidos de izquierda radical durante la transición española*. Madrid, los libros de la Catarata, 1995.

Laurent, A. i Villalba, B. (coords.). *Les Petits partis. De la petitesse en politique*. Paris, L'Harmattan, 1997.

Lenin. *¿Qué hacer?*. Madrid, Fundamentos, 1975.

López Crespí, Miquel. *No era això. Memòries polítiques de la transició*. Barcelona, El Jonc, 2001.

Lorés, Jaume. *La transició a Catalunya (1977-1984). El pujolisme i els altres*. Barcelona, Empúries, 1985.

Lucas, Manel. *ERC. La llarga marxa (1977-2004). De la il·legalitat al govern*. Barcelona, Columna, 2004.

Macià, Miquel. *Entre la boira i el desencís. La transició política a Vic (1970-1980)*. Vic, Editcasa, 1988.

Macià, Miquel. *La Catalunya Catalana*. Barcelona, Flor de Vent, 1998.

Mair, Peter. "The Marxist Left." *Multy-party Politics in Britain*. Drucker, H. M. London, McMillan, 1979.

Mair, Peter. "Forma organizzativa e contenuto ideologico. Il caso del partito marxista rivoluzionario." *Rivista Italiana di scienza politica* 3/1979, 467-490.

Malló, Oriol. *De les armes a les urnes. Coses que volia saber sobre ERC i no s'atrevia a preguntar*. Barcelona, L'esfera dels llibres, 2005.

Manent, Albert. *En un replà del meu temps. Retrat d'escriptors i de polítics*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000.

Marcet, J. i altres. "Els membres i les organitzacions" *L'Avenç: monogràfic Assemblea de Catalunya* 43 (1981), 28-33.

Marcet, Joan. *Convergència Democràtica de Catalunya. El partit i el moviment polític*. Barcelona, Edicions 62, 1984.

Marimon, Antoni. *Entre la realitat i la utopia. Història del PSM*. Palma, Documenta, 1998.

Martin Ramos, Josep L. *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya*. Barcelona, Curial, 1977.

Martin, J. L.; Font, J. i Morales, M. (coords.). *La pàtria dels humans. Història del socialisme català*. Barcelona, Edhasa, 2003.

Martínez i Vendrell, Jaume. *Una vida per Catalunya. Memòries (1939-1946)*. Barcelona, Pòrtic, 1991.

Mercadé, Francesc. *Cataluña, intelectuales, políticos y cuestión nacional. Análisis sociológico de las ideologías políticas en la Cataluña democrática*. Barcelona, Península, 1982.

Meroño, Pere. *Història del sindicalisme nacional als Països Catalans (1958-1989)*. Tarragona, El Mèdol, 2001.

- Michels, Robert. *Los partidos políticos*. Buenos Aires, Amorrortu, 1983.
- Milbrath, L. *Political Participation*. Chicago, Rand McNally, 1972.
- Molas, Isidre. *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*. Barcelona, Edicions 62, 1972.
- Molas, Isidre. "Catalanisme i política d'esquerra durant el franquisme". Termes, J. i altres. *Catalanisme. Història, Política i cultura*. Barcelona, L'avenç, 1986.
- Molas, Isidre (ed.). *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya*. Segle XX. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000.
- Molas, Isidre. *Les arrels teòriques de les esquerres catalanes*. Barcelona, Edicions 62, 2001.
- Montero, J.R.; Gunther R. i Linz J.J. (ed.). *Partidos políticos. Viejos conceptos y nuevos retos*. Madrid, Fundación Alfonso Martín Escudero - Editorial Trotta, 2007.
- Morán, Gregorio. *El precio de la transición*. Barcelona, Planeta, 1992.
- Moreno, Francisco. "Partit Socialista d'Alliberament Nacional." *Partidos, sindicatos y organizaciones ciudadanas en la provincia de Alicante durante la Transición (1974-1982)*. Archivo de la democracia, Universitat d'Alacant. (www.archivodemocracia.ua.es)
- Müller-Rommel i Pridham G. (Eds.). *Small parties in western Europe*. London, SAGE, 1991.
- Newman, Saul. "Ideological Trends Among Ethnoregional Parties in Post-Industrial Democracies." *Nationalisms and Ethnic Politics* 1/1997, 28-60.
- Núñez Seixas, Xosé M. *Movimientos nacionalistas en Europa. Siglo XX*. Madrid, Síntesis, 1998.
- Offe, Claus. *Partidos políticos y nuevos movimientos sociales*. Madrid, Sistema, 1991.
- Panbianco, Angelo. "Imperativi organizzativi, conflitti interni e ideologia nei partiti comunista." *Rivista Italiana di Scienza Politica* 3/1979, 511-536.
- Panbianco, Angelo. *Modelos de partido*. Madrid, Alianza, 1990.

Paniagua, J. i Piqueras, J. (eds.). *Diccionario biográfico de políticos valencianos (1810-2003)*. València, Institució Alfons el Magnànim, 2003.

Payeras, Miquel. *Les utopies esvaïdes, crònica política de la transició democràtica a les Illes Balears, 1974-1978*. Palma, Edicions Cort, 1999.

Perramon, Ignasi. "Del PSAN a Nacionalistes d'Esquerra." *El nord en la mirada. Homenatge a Ton Cabra i Vilalta*. Capsada, Conxita (coord.). Moià, Raima edicions, 2007.

Picornell, Mercè. "Retòriques de manifest. Aproximació a la producció crítica del col·lectiu "Trencavel" (1974-1976)". Comunicació al Congrés "La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània", UAB, 2005.

Picornell, Mercè. "Trencavel, Ignasi Ubac i la (re)construcció de la literatura catalana." *Textualisme i subversió: Formes i condicions de la narrativa experimental catalana (1979-1985)*. Pons, Margalida (ed.). Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

Poblet, Francesc. *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Barcelona, Fundació Josep Irla, 2004.

Porta Perales, Miquel. *Camaleons i Numantins. La perestroika dels intel·lectuals catalans*. Barcelona, Barcanova, 1992.

Portabella, Pere. "L'assemblea permanent d'intel·lectuals catalans." *L'Avenç: Monogràfic Assemblea de Catalunya*. 43 (1981), 40.

Portuondo, Ernesto. "Transició política i crisi de militància a l'esquerra revolucionària (1974-1982)." *L'Avenç* 207 (1996), 24-31.

Renyer, Jaume. *Catalunya, Qüestió d'Estat. Vint i cinc anys d'independentisme català (1968-1993)*. Tarragona, El Mèdol, 1995.

Roca, José M. "L'esquerra marxista radical davant el canvi de règim i el procés constituent." *L'Avenç* 207 (1996), 16-22.

Roca, José M. (ed.). *El proyecto radical; auge y declive de la izquierda revolucionaria en España*. Madrid, los libros de la Catarata, 1994.

Roma, H. i Sánchez-Carreté, J.A. *La Constitució. Les raons del no*. Barcelona, La Magrana, 1978.

Rovira, M. i Vázquez, F.(coords.). *Polítiques de la memòria. La transició a Catalunya*. Barcelona, Pòrtic, 2004.

Rubiralta, Fermí. *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)*. Barcelona. La Magrana, 1988.

Rubiralta, Fermí. *El nuevo nacionalismo radical. Los casos gallego, catalan y vasco*. Donosti, Gakoa, 1997.

Rubiralta, Fermí. "Independentisme català versus Estatut: de la reivindicació al rebuig (1968-1979)." *Revista de Catalunya* 159 (2001), 9 – 24.

Rubiralta, Fermí. *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

Rubiralta, Fermí. *Una història de l'independentisme polític català. De Francesc Macià a Josep-Lluís Carod-Rovira*. Lleida, Pagès Editors, 2004.

Sala, A. i Eduardo, D. *Crítica de la izquierda autoritaria en Cataluña (1967-1974)*. París, Ruedo Ibérico, 1975.

Salvi, Sergio. *Le nazione proibite*. Florència, Valecchi Editore, 1974.

Sartori, Giovanni. *Partidos y sistema de partidos. Marco para un análisis. Vol I*. Madrid, Alianza, 1980.

Sella, Joan. "La temptació independentista." *Anuari El Món* 1986. Barcelona, El Món, 1987.

Sepúlveda, Isidro. "La eclosión nacionalista: regionalismos, nacionalidades y autonomías." *Historia de la Transición (1975-1986)*. Tusell, J. i Soto, A. (eds.). Madrid, Alianza Universidad, 1996.

Serra, Antoni. *Gràcies, no volem flors (Cròniques de la clandestinitat a Mallorca)*. Barcelona, La Magrana, 1981.

Solé Tura, Jordi. *Catalanisme i revolució burgesa*. Barcelona, Edicions 62, 1967.

Teodori, Massimo. *Las nuevas izquierdas europeas (1956-1976)*. Barcelona, Blume, 1978.

Terrés, Jordi. *Els moviments d'esquerra radical espanyola en el context internacional (1945-1982)*. Memòria fi de llicenciatura no publicada, Dep. Història Contemporània UAB, 2004.

Tubella, I. i Vinyamata, E. *Diccionari del nacionalisme*. Barcelona, La Magrana, 1978.

Tubella, Imma. *Jaume Compte i el Partit Català Proletari*. Barcelona, La Magrana, 1979.

Ucelay - Da Cal, Enric. "La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)" *Recerques* 8 (1978), 159 – 206.

Ucelay - Da Cal, Enric. "Violencia simbólica y temática nacionalista en el nacionalismo radical catalán." *Violencia y política en España*. Arostegui (ed.). Madrid, Marcial Pons, 1994, 237 -264.

Ucelay - Da Cal, Enric. *The shadow of a doubt: fascist and communist alternatives in catalan separatism 1919-1939*. Barcelona, ICPS, 2002.

Usall, Ramon (ed.). *Parla Terra Lliure. Els documents de l'organització armada*. Lleida, Edicions El Jonc, 2000.

Vallverdú, F. (R.R). "El català no és la llengua de la classe obrera?." *Nous Horitzons* 16 (1969), 13-19.

Vera, Jordi. *La lluita armada als Països Catalans (Història del FAC)*. Sant Boi de Llobregat, Edicions Lluita, 1985.

Viladot, Albert. *Nacionalisme i premsa clandestina*. Barcelona. Curial, 1987.

Vilaregut, Ricard. *Terra Lliure. La temptació armada a Catalunya*. Barcelona, Columna, 2004.

Vinyamata, Eduard. *Introducción a la comprensión de la composición sociopolítica catalana*. Memòria de llicenciatura de la Universitat de la Sorbona (Paris),1974.

Vidiella, R. "El veritable problema no són els immigrants", *Nous Horitzons* 9 (1967), 33-36.

Xirinacs, Lluís M. *Constitució. Paquet d'esmenes*. 1978

Xirinacs, Lluís M. *La traïció dels líders (3 volums)*. Girona, Llibres del Segle, 1993.

Diaris, revistes i publicacions periòdiques consultades

Alliberament (1974-1975)

AVUI-SIC (Servei d'Informació Català, 1972-1976)

Avui (1976-1980)

Canigó (1972-1980)

El 9 Nou (1978-1980)

El Temps (1985-2009)

Full d'Orientació i Orientació Política (FIOP) (1972-1975)

FORJA (PSAN) (1978)

Més Lluny (NE) (1980)

Militància Revolucionària (MR), (PSAN-P, IPC, 1975-1980)

Lluita (PSAN, 1969-1980)

Lluita (PSAN-P; IPC, 1974-1980)

Lluita (PSAN-NE, 1980)

Quaderns d'Alliberament (1977-1988)

Regió 7 (1978-1980)

Servei Confidencial (1976-1977)

TeleXpres (1984-1980)

Documents del PSAN citats

“Declaració Política de Principis del PSAN”, març de 1969.

“Estatuts del PSAN “, 1969.

“Anàlisi de les organitzacions de massa existents. Importància, enumeració dels llocs on arriba. Anàlisi crítica de llurs accions” 1971.

“Situació actual de la lluita de masses”, abril de 1971.

“Situació actual i tasques internes i externes del partit en el moment actual”, s.d.

“Nota de l'ex. sobre la declaració a la premsa dels diferents grups catalans sobre el terrorisme”, s.d.

“Per un front cultural dels Països Catalans”, Comitè de professionals i treballadors de la cultura del PSAN, desembre de 1974.

“L'ensenyament popular als PPCC”, Ensenyants del PSAN , juny de 1975.

“La lluita pel trencament democràtic als PPCC”, maig de 1975.

“El PSAN a les Illes”, febrer de 1976.

“Declaració Política de Principis del PSAN”, juliol de 1976.

“Resolució del CC del PSAN davant les properes eleccions”, març de 1977.

“Bases per a la consecució de l'Escola Pública als PPCC”, Ensenyants del PSAN, s.d.

“La campanya contra el PSAN”, nota de premsa, s.d.

“Estatuts de règim interior del PSAN”, s.d.

“La lluita d'alliberament nacional”, 1r Congrés del PSAN, abril de 1978.

"Cristians i partit", 1r Congrés del PSAN, abril de 1978.

"El Partit i les comarques castellanoparlants del País Valencià", 1r Congrés del PSAN, abril de 1978.

“Diguem No a la Constitució. Declaració del CC del PSAN”, novembre de 1978.

“Manual de Constitució i organització de cèl·lules”, novembre de 1978.

“Barcelonès; relació de representants i compromissaris al Congrés del PSAN”, s.d.

“Salut i Sanitat: Una alternativa per als Països Catalans”, s.d.

“Carta al Comitè Central”, Vinaròs, juny de 1978.

“Per l'abstenció”, BCT, BEAN, CCC(exBR), LCR, MCC i PSAN, 1979.

“Municipals Manresa 79”, 1979.

“Alternativa municipal del PSAN”, s.d.

“Per una Política Comunista als PPCC “, comissió redacció Manifest-Programa, desembre de 1979.

“Informe sobre les relacions internacionals”, juny de 1979.

“El moviment popular “, s.d.

“Situació interna del partit a la comarca”, Castelló, gener de 1979.

“Manifest del PSAN sobre el proper referèndum m sobre l'Estatut”, setembre de 1979.

“Declaració Política de Principis del PSAN”, març de 1982.

Documents del PSAN-P citats

“El fenomen nacional“, desembre de 1974.

“1a Declaració conjunta PSAN-P-ETA-UPG”, maig de 1975.

“Resolucions crítiques del PSAN –P entorn de la Convergència Socialista”, juny de 1975.

“2a Declaració conjunta PSAN-P-ETA-UPG”, novembre de 1975.

“Què és el PSAN-P?”, abril de 1976.

“Anàlisi crítica de les diferents etapes de l'evolució interna del partit”, octubre de 1976.

“Comunicat conjunt PSAN-P-UPG-EIA”, gener de 1977.

Arxius consultats

Arxiu del PSAN (CEDOC de la UAB).

Arxiu personal de Carles Castellanos.

Arxiu personal de Carles Jordi Guardiola.

Arxiu personal del Francesc Candela.

Arxiu personal de Josep Guia.

Arxiu privat del PSAN (Barcelona).

Centre d'Estudis Històrics Internacionals (CEHI – UB).

Centre de Documental de la Comunicació (CEDOC-UAB).

Fons PSAN, Arxiu Nacional de Catalunya.

Fons “Germans Serra”, Arxiu Nacional de Catalunya.

Entrevistes

- Jordi Altarriba
- Claudi Arenas
- Joan Armet
- Miquel Asensio
- Salvador Balcells
- Carles Castellanos
- Rafael Castellanos
- Francesc Codina
- Josep Maria Cervelló
- Josep Ferrer
- Josep Guia
- Josep Huguet
- Lluís Llerinós
- Jordi Moners
- Joan Oms
- Joan Quetglas
- Jaume Renyer
- Josep Ribas
- Humbert Roma
- Jordi Soler
- Robert Surroca
- Miquel Sellarès
- Enric Tàrrega

SUMARI DE TAULES

TAULA 1 - PERIODIFICACIÓ DE LA HISTÒRIA DELS PARTITS D'ESQUERRA RADICAL.....	42
TAULA 2 - RESULTATS ELECTORALS DE NACIONALISTES D'ESQUERRA I L'ENTESA DELS NACIONALISTES D'ESQUERRA A CATALUNYA.....	160
TAULA 3 - MILITANTS DEL PSAN PER COMARCA (MAIG DE 1978)	173
TAULA 4 - OCUPACIÓ DELS DIRIGENTS DEL PSAN	177
TAULA 5 - ESTUDIS DELS DIRIGENTS DEL PSAN	178
TAULA 6 - DOMICILI HABITUAL DELS DIRIGENTS DEL PSAN	178
TAULA 7 - ANTECEDENTS POLÍTICS DELS DIRIGENTS DEL PSAN	179
TAULA 8 - EVOLUCIÓ POLÍTICA POSTERIOR DELS DIRIGENTS DEL PSAN	180
TAULA 9 - RESULTATS BEAN ELECCIONS LEGISLATIVES (CONGRÉS) DE 1979	256
TAULA 10 - RESULTATS CANDIDATS INDEPENDENTISTES ELECCIONS LEGISLATIVES (SENAT) DE 1979	256
TAULA 11 - ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA 1980.....	258
TAULA 12 - PERIODIFICACIÓ DE LA HISTÒRIA DEL PSAN (1966-1980)...	265
TAULA 13 - ACTITUD DE L'INDEPENDENTISME CATALÀ DAVANT DELS CONSENSOS DE LA TRANSICIÓ	268
TAULA 14 - CONSEQÜÈNCIES DE LA PARTICIPACIÓ A LA TRANSICIÓ PELS PARTITS INDEPENDENTISTES CATALANS.....	271

SUMARI DE GRÀFICS

GRÀFIC 1 - EVOLUCIÓ DEL PSAN EN EL MARC DE L'ESQUERRA D'ALLIBERAMENT NACIONAL (1968-1980).....	143
GRÀFIC 2 - EVOLUCIÓ DE LA GENERACIÓ PSAN DELS ANYS 70 A CATALUNYA.....	146
GRÀFIC 3 - EVOLUCIÓ POLÍTICA DELS MILITANTS DEL PSAN DELS ANYS 70 AL PAÍS VALENCIÀ.....	162
GRÀFIC 4 - ORGANIGRAMA DEL PSAN (1975)	187

ANNEXOS

Annex 1 Sigles d'organitzacions i partits polítics

AELC	Associació d'Escriptors en Llengua Catalana
AEPV	Agrupament d'Esquerres del País Valencià
APIC	Assemblea Permanent d'Intel·lectuals Catalans
ASIC	Acció Socialista Independentista de Catalunya
AUP	Assemblea d'Unitat Popular
BCT	Bloc Català de Treballadors
BEAN	Bloc d'Esquerra d'Alliberament Nacional
BEC	Bloc d'Esquerra Catalana
BEN	Bloc d'Estudiants Nacionalistes
BERC	Bloc d'Esquerra Republicana de Catalunya
BNPG	Bloque Nacional Popular Galego
BNV	Bloc Nacionalista Valencià
BOC	Bloc Obrer i Camperol
BR	Bandera Roja
BSRC	Bloc Socialista Revolucionari de Catalunya
CAE	Comitès d'Acció d'Ensenyants
CC	Col·lectiu Combat
CCA	Col·lectiu Comunista d'Alliberament
CCC	Col·lectiu Comunista Català
CCC	Congrés de Cultura Catalana
CCC	Col·lectius Comunistes de Catalunya
CCFPC	Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya
CCI	Comunistes Catalans Independents
CCOO	Comissions Obreres
CCTT	Col·lectius de Treballadors
CDC	Convergència Democràtica de Catalunya
CEAN	Coordinadora d'Esquerra d'Alliberament Nacional
CFPC	Consell de Forces Polítiques de Catalunya
CNA	Conceyu Nacionalista Astur
CNT	Confederació Nacional del Treball
COLL	Col·lectiu d'Obrers en Lluita
CSC	Convergència Socialista de Catalunya
CSI	Col·lectiu pel Socialisme i la Independència
CSPC	Comitès de Solidaritat amb els Patriotes Catalans
CSUT	Confederación de Sindicatos Unitarios de Trabajadores
CUP	Candidatura d'Unitat Popular

CUPS	Candidatura d'Unitat Popular pel Socialisme
EC	Esquerra Comunista
EC-PP	Estat Català - Partit Proletari
ECT	Esquerra Catalana dels Treballadors
EDC	Esquerra Democràtica de Catalunya
EE	Euzkadiko Ezkerra
EIA	Euskal Iraultzarako Alderdia
EN	Esquerra Nacional
ENE	Entesa dels Nacionalistes d'Esquerra
EPOCA	Exèrcit Popular Català
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
ERPV	Esquerra Republicana del País Valencià
ESBA	Euskadiko Sozialisten Batasuna
ETA	Euzkadi ta Askatasuna
EUiA	Esquerra Unida i Alternativa
FAC	Front d'Alliberament de Catalunya
FAI	Federación Anarquista Ibérica
FLNC	Fronte di Liberazione Naziunale di a Corsica
FLP	Frente de Liberación Popular
FOC	Front Obrer de Catalunya
FRAP	Frente Revolucionario Antifascista y Patriota
FUT	Front Unitari dels Treballadors
GENI	Gent Nacionalista Independent
GIC	Grups pro Independència de Catalunya
GIS	Grup Socialista Independent
HASI	Herriko Alderdi Sozialista Iaultzailea
HB	Herri Batasuna
IC	Iniciativa per Catalunya
ICESB	Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona
ING	Intersindical Nacional Galega
IPC	Independentistes dels Països Catalans
JEREC	Joventuts d'Esquerra Republicana - Estat Català
JNC	Joventut Nacionalista de Catalunya
JPSAN	Joventuts del PSAN
JRC	Joventuts Revolucionàries Catalanes
JSAN	Joventuts Socialistes d'Alliberament Nacional
KAS	Koordinadora Abertzale Sozialista
LAB	Langile Abertzaleen Batzordeak
LC	Lliga Comunista
LCR	Lliga Comunista Revolucionària
MCC	Moviment Comunista de Catalunya

MDT	Moviment de Defensa de la Terra
MEN	Moviment d'Esquerra Nacionalista
MPAIAC	Movimiento Popular para la Aut. y la Indep. del Archipiélago Canario
MSC	Moviment Socialista de Catalunya
MUM	Moviment d'Unificació Marxista
NE	Nacionalistes d'Esquerra
OCE (BR)	Organización Comunista de España - Bandera Roja
OEC	Organització d'Esquerra Comunista
OMLE	Organización Marxista-Leninista de España
ORT	Organización Revolucionaria de Trabajadores
PCC	Partit dels Comunistes de Catalunya
PCC	Partit Comunista de Catalunya
PCE	Partido Comunista de España
PCE (i)	Partido Comunista de España (internacional)
PCE (m-l)	Partido Comunista de España (marxista-leninista)
PCI	Partito Comunista Italiano
PCP	Partit Català Proletari
PORE	Partido Obrero Revolucionario de España
POUM	Partit Obrer d'Unificació Marxista
PPC	Partit Popular de Catalunya
PSAN	Partit Socialista d'Alliberament Nacional
PSAN-P	Partit Socialista d'Alliberament Nacional - Provisional
PSC	Partit dels Socialistes de Catalunya
PSC (C)	Partit Socialista de Catalunya (Congrés)
PSC (R)	Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament)
PSI	Partit Socialista de les Illes
PSIUP	Partito Socialista Italiano d'Unita Proletaria
PSM	Partit Socialista de Mallorca
PSOE	Partido Socialista Obrero Español
PSP	Partido Socialista Popular
PSPV	Partit Socialista del País Valencià
PSU	Parti Socialiste Unifié
PSUC	Partit Socialista Unificat de Catalunya
PSV	Partit Socialista Valencià
PTC	Partit del Treball de Catalunya
PTE	Partido del Trabajo de España
PUA	Plataforma per la Unitat d'Acció
RSDC	Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya
SDEUB	Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona
SMM	Socialistes de Mallorca i Menorca
SU	Sindicato Unitario (de l'ORT)

TL	Terra Lliure
UCD	Unión de Centro Democrático
UDC	Unió Democràtica de Catalunya
UP	Unió de Pagesos
UPC	Unión del Pueblo Canario
UPG	Union do Povo Galego
UPV	Unitat del Poble Valencià
USB	Unió Socialista del Bages
USC	Unió Socialista de Catalunya

Annex 2 – Membres del partit

Annex 2.1 Llista d'intel·lectuals que saluden al PSAN en motiu de la celebració del Congrés (1978).

Amb ocasió del primer Congrés del PSAN prop de seixanta intel·lectuals dels Països Catalans signaren una carta d'adhesió en la qual manifestaren, entre d'altres coses, el “reconeixement al PSAN pels seus deu anys de lluita per l'alliberament nacional, pel socialisme i la unitat dels Països Catalans” i expressen la seva confiança que el 1r Congrés “representi un avenç qualitatiu del marxisme independentista en la seva lluita en l'ocupació d'un espai polític de masses propi”. Els signants de la carta d'adhesió són:

Avel·lí Artís Gener (Tísner)	Lluís Llach
Josep Albanell	Josep M. Llompart
Joan Alegret	Josep M. Mestres-Quadrenys
Andreu Alfaro	Conxa Millan
Rafael Balada	Jordi Monés
Joan Ballester	Joan Monleon
Carles Barranco	Quim Monzó
Miquel Bauçà	Ramon Muntaner
Josep-Lluís Bonet	Joan Olivé
Agustí Bover	Ma Antònia Oliver
Joan Brossa	Isabel Orri
Max Cahner	Manuel de Pedrolo
Joaquim Carbó	Ricard Perez Casado
Jordi Carbonell	Josep Piera
Salvador Casanovas	Ramon Pinyol
Gonçal Castelló	Antoni Reig

Eliseu Climent	Marina Rossell
Tomàs Caroz	Antoni Serra
Josep Espunyes	Josep Ma. Solé Sabater
Vicent Andrés Estellés	Agustí de Semir
Lluís Ferran de Pol	Isabel Clara Simó
Josep Ferrer	Imma Tubella
Miquel Ferrer (sec. gral UGT Cat 1937-1939)	Gaspar J. Urban
Joan Fuster	Enric Valor
Jaume Fuster	Joan Pere Viladecans
Josep Maria Figueras	Vicent Ventura
Antonio Gades	Jordi Vilanova
Marc Granell	Eduard Vinyamata
	Lluís Ma. Xirinacs

Font: Lluita núm. 72, maig-juny 1978.

Annex 2.2 Militants del PSAN escindits el 1977

Els sotasignants, en nom nostre i juntament amb molts altres companys, hem decidit avui, havent considerat llargament la determinació i conscients de la gravetat de la mateixa, de comunicar al que fins ara ha estat el nostre partit, i a l'opinió pública, la nostra separació de la disciplina del PSAN, del qual alguns de nosaltres en forem fundadors. Aquesta determinació és compartida per la majoria –i en alguns casos, per la totalitat- de les bases de les comarques, entre d'altres, del Barcelonès, Garraf-Penedès, Maresme, Camp de Tarragona, Conca de Barberà, Anoia, Alt Camp, Baix Camp, Alt Empordà i Gironès i per nombrosos militants d'arreu dels Països Catalans. (...)

Països Catalans, 14 de gener de 1977.

Jordi Altarriba	Pilar Heres (Alt Empordà)
Josep Aluja	Biembe Moyà (El Garraf)
Joan J. Armet	Miquel Murlà i Franch (Gironès)
Margarida Aritzeta (Alt Camp)	Enric Padrosa
Martí Bosch	Oriol Pi de Cabanyes (El Garraf)
Rafael Castellanos	Josep Puig (El Maresme)
Josep-Lluís Carod-Rovira (Tarragonès)	Josep Ribas (Baix Llobregat)
Pere Font	Jordi Roura (El Maresme)
Carles-Jordi Guardiola	Xavier Robert (El Garraf)
Jesús Ma. Gutiérrez (Anoia)	Fina Vila (El Maresme)

Annex 3 – Composició de les llistes electorals

Annex 3.1 Llistes electorals del BEAN a les eleccions legislatives de 1979

Barcelona

1. Lluís Maria Xirinacs Damians (independent)
2. Fèlix Cucurill Tey (independent)
3. Jordi Monés i Sinyo (PSAN)
4. Joan Anton Sanchez-Carreté (BCT)
5. Xavier Mitjà Sarvisé (PSAN)
6. Joan Domingo Linde (BCT)
7. Encarnación Velázquez Martín (Independent)
8. Josep Huguet Biosca (PSAN)
9. Rafael Castellanos Llorens (BCT)
10. Ricard Pedrals Blanxart (Independent)
11. Lluís Llerinós Gómez (PSAN)
12. Jordi Cuyàs Soler (BCT)
13. Salvador Casanova Grané (Independent)
14. Núria Anna Seràs Leonart (PSAN)
15. Josep Garriga Quadras (BCT)
16. Santos Hernandez Benavente (Independent)
17. Casimir Boy Núñez (PSAN)
18. Blai Espinet Llovera (BCT)
19. Josep Ma Valls Serra (Independent)
20. Josep Soler Vidal (PSAN)
21. Josep Ribas Vinyals (BCT)
22. Ma Núria Breu Benach (Independent)
23. Remei Oliver Duran (PSAN)
24. Ramon Planas Vila (BCT)
25. Ma Victòria Planas Fuster (Independent)
26. Maria Febrer Fontarnau (PSAN)
27. Josep Puig López (BCT)
28. Tomàs Ortuño Rafa (Independent)
29. Miquel Cura Morera (PSAN)
30. Oleguer Sanabra Franch (BCT)
31. Jaime Garrit Torrebadella (Independent)
32. Gabriel Rigat Rodilla (PSAN)
33. Sixte Moral Reixach (BCT)
34. Ramon Maria Aragó Cabañas (Independent)
35. Llorenç Pelaez Meca (PSAN)

36. Jordi Gutiérrez Suárez (PSAN)

Tarragona

1. Xavier Romeu Juvé (PSAN)
2. Apeles Carod Rovira (BCT)
3. Rafael Pino Monclús (PSAN)
4. Francesc A. Gas i Ferré (PSAN)
5. Joan Ramon Font i Montforte (PSAN)
6. Antoni Serrano i Cortés (PSAN)

Girona

1. Pedro Crosas Prat
2. Pilar Heras Trías
3. Joan Daunís Pijoán
4. Jaime Clapés Costa
5. José M. Esteban Fernández de la Fuente

Lleida

1. M. Mercè Marsal i Serra
2. Bartomeu Ferrer Redondo
3. Vicent Font i Bernaus
4. Antoni Sans Safont

València

1. Josep Guia Marin
2. Albert Thous Navarro
3. Enric Tàrrega Andrés
4. Glòria Parrilla Sanz
5. Josep Sáez Abad
6. Gonçal Castelló Gómez-Trevijano
7. Enric Alcorisa Anton
8. Josep Ignasi Duart Redon
9. Josep-Francesc Cebrian Pascual
10. Empar Sarabia Fosati
11. Josep Micó Conejero
12. Josep-Vicent Alonso Gil
13. Maria del Carme Granell Pascual
14. Gaspar-Emili Mira Pardo
15. Miquel Alonso Comes

Castelló

1. Helena Nomdedéu Biosca
2. Josep Lluís Gordo
3. Ruben Andrés Díez,
4. Francesc Artola Peris
5. Ricard Colom Ortiz

Alacant

1. Antoni Miró (PSAN)
2. Carles Llorca (PSAN)
3. Maria Conca (PSAN)
4. Andreu Morell (independent)
5. Ximo Llorca Pascual (PSAN)
6. Josep Vicent Buigues (PSAN)
7. Angel Ferrero (PSAN)
8. Joan Josep Pascual Gibert (PSAN).

Annex 3.2 Llistes electorals de NE al Parlament de Catalunya 1980

Barcelona

1. Jordi Carbonell
2. Magda Oranich
3. Josep Ma Espinàs
4. Xavier Garcia
5. Josep Huguet
6. Joan Oms
7. Josep Guillem
8. Lluís Llerinós
9. Marc Palmés
10. Armand de Fluvià
11. Lluís Solà
12. Lola Irun
13. Ignasi Perramon
14. Vicenç Rodriguez
15. Pep Martínez
16. Pilar Font
17. Josep Pinyol
18. Ramon Pros
19. Albert Comas
20. Josep Molins

21. Joan-Josep Armet
22. Roser Vilà
23. Carme Massó
24. Maria Olivares
25. Pep Cumeras
26. Consol Casals
27. Jordi Sambola
28. Lluís Perez-Vidal
29. Martí Metge
30. Eva Labarta
31. Antoni Morros
32. Jordi Ballester
33. Salvador Carmona
34. Carles Doval
35. Pere Carbonell i Sebarroja
36. Magda Farrés
37. Jaume Parras
38. Francesc Codina
39. Josep M. Llonc
40. Alfred Parés
41. Pere Pugés
42. Bruno Raich
43. Antoni Montserrat
44. Maria Padrosa
45. Maria Febrer
46. Jordi Sauri
47. Jordi Gutiérrez
48. Montserrat Carbonell i Sebarroja
49. Roser Veciana
50. Lluís Alegre i Fainé
51. Albert Barreda
52. Concepció Garriga
53. Jaume Planas
54. Josep Ma. Miquel i Mata
55. Enric Borràs
56. Carme Jordan
57. Pere Veciana
58. Laura Devesa
59. Jordi Carbonell i Curell
60. Montserrat Campillo
61. Ramon Ferrer i Valero

62. Elena Matheu
63. Josep Albanell
64. Vicenç Altaió
65. Miquel Alzueta
66. Àlex Broch
67. Joaquim Carbó
68. Josep Ma Casablanca
69. Jordi Coca
70. Josep Desumbila
71. Maria Favà
72. Jordi Fortuny
73. Jaume Fuster
74. Pau Garsaball
75. Josep Ma López Llaví
76. Enric Padrosa
77. Oriol Pi de Cabanyes
78. Josep Porter
79. Josep Soler
80. Andreu Solsona
81. Josep Ulcés
82. Josep Vila
83. Enric Casassas
84. Avel·lí Artís Gener (Tísner)
85. Joan Oliver (Pere Quart)

Girona

1. Santiago Vilanova
2. Josep Pujol
3. Joan Carreras
4. Ramon Torramade
5. Enric Marquès
6. Josep Santane
7. Miquel Farré
8. Joan-Josep Torres
9. Ferran Ymbert
10. Josep Maria Puigvert
11. Jaume Turra
12. Joan-Antoni Pares
13. Bernardí Coronado
14. F. Xavier Corominas

15. Pere Carbonell
16. Maria dels Àngels Anglada
17. Lluís Llach

Tarragona

1. Josep-Lluís Carod-Rovira
2. Joan Rebull
3. Josep Ma Fortuny
4. Ernest Benach
5. Joan Ma. Guinovart
6. Joaquín Pedrola
7. Jordi Fermí Caballé
8. Ma. Lourdes Latorre
9. Josep Ma Guitart
10. Miquel Miquel
11. Dolors Clavería León
12. Gabriel Guasch
13. Pere Anguera
14. Núria Grau
15. Joan Coll
16. Ignasi Corbella
17. Joan Rendé
18. Gabriel Xammar

Lleida

1. Laureà Solsona
2. Pere Culleré
3. Anton Bundo
4. Montserrat Ibañez
5. Sebastià Serrano
6. Àngel Ros
7. Josep Antoni Benet
8. Aleix Creus
9. Josep Lluís Balsells
10. Josep Borrell
11. Jordi Bardia
12. Josep Cornudella

- 13. Dolors Sistac
- 14. Joan Culleré
- 15. Ma Mercè Marçal

Annex 4 – Resultats electorals

Annex 4.1 Eleccions Municipals 1979 a Catalunya

Llistes presentades per grups pertanyents a l'Esquerra d'Alliberament Nacional en les eleccions municipals de 1979 a Catalunya. (no hi figuren les llistes de coalicions o agrupacions d'electors on tot hi haver-hi candidats independentistes d'esquerres, la candidatura en el seu conjunt no ho era).

Municipi	Comarca	Llista	Vots	%vots	Regidors
Malgrat	Maresme	PSAN	962	17,2	3
El Prat	Baix Llobregat	PSAN	735	3,2	0
Sant Boi	Baix Llobregat	PSAN	1434	5,1	1
Manresa	Bages	PSAN	1974	6,3	1
Barcelona	Barcelonès	PSAN	3773	0,5	0
Calella	Maresme	BEC	366	7,0	1
Sant Cugat	Vallès Occ.	BEC	252	2,6	0
Vilanova	Garraf	BEC	Retirada		
Barcelona	Barcelonès	BEC	Retirada		
Sitges	Garraf	BEC	81	1,3	0
Balaguer	La Noguera	BEC	96	1,6	0
Figueres	Alt Empordà	BCT	418	3,2	0
Pont de Molins	Alt Empordà	BCT	26	12,9	1
Arbúcies	La Selva	CUPA	1317	56,4	7
St Pere de Ribes	Garraf	UM9	1.362	34,2	5

Font: Dep. de Governació i Administracions Públiques de la Generalitat de Catalunya

Annex 4.2 Comparativa comarcal resultats BEAN 1979 i NE i BEAN-UP 1980.

Comarca	Legislatives 79 BEAN 79		Parlament de Catalunya 1980			
	Vots	%	NE vots	%	BEAN-UP Vots	%
Alt Camp	169	0,93	561	3,24	42	0,24
Alt Empordà	421	1,21	918	2,37	139	0,36
Alt Penedès	709	2,13	413	1,29	383	1,2
Alt Urgell	49	0,51	94	1,11	28	0,33
Anoia	498	1,27	392	1,05	106	0,28
Bages	2.575	3,02	2.205	2,8	359	0,46
Baix Camp	534	0,98	1.028	2,1	195	0,4
Baix Empordà	243	0,57	824	2,07	132	0,33
Baix Llobregat	2.417	1	2.938	1,25	963	0,41
Baix Penedès	125	0,85	229	1,64	59	0,42
Barcelonès	23.117	1,77	16.943	1,51	6.429	0,57
Berguedà	772	3,33	929	4,17	94	0,42
Cerdanya	30	0,45	44	0,74	22	0,37
Conca de Barberà	91	0,96	182	1,98	24	0,86
Garraf	1.068	2,96	395	1,22	608	1,88
Garrigues	200	1,55	532	5,06	49	0,47
Garrotxa	300	1,14	917	3,72	85	0,35
Gironès	522	0,77	1.512	2,79	150	0,28
La Selva	320	0,77	669	1,73	163	0,42
Maresme	2.527	2	1297	1,11	895	0,76
Montsià	105	0,42	227	1	42	0,18
Noguera	268	1,16	230	1,36	140	0,83
Osona	1.790	3,12	2.321	4	231	0,4
Pallars Jussà	68	0,76	218	3,2	17	0,25
Pallars Sobirà	12	0,4	31	1,11	10	0,36
Priorat	91	1,47	204	3,5	20	0,34
Ribera d'Ebre	136	1,04	332	2,83	46	0,39
Ripollès	106	0,62	272	1,69	51	0,32
Segarra	64	0,79	122	1,48	41	0,5
Segrià	572	0,69	1065	1,6	254	0,38
Solsonès	82	1,72	55	1,05	27	0,52
Tarragonès	624	0,9	998	1,66	381	0,63
Terra Alta	50	0,64	111	1,56	19	0,27

Urgell	149	0,82	194	1,31	81	0,55
Vall d'Aran	5	0,17	23	0,91	5	0,2
Vallès Occidental	3.991	1,38	3.439	1,33	983	0,38
Vallès Oriental	1.857	1,82	1.069	1,07	574	0,58

Font: Dep. de Governació i Administracions Públiques de la Generalitat de Catalunya

Annex 4.3 Resultats eleccions partits d'esquerra radical, eleccions legislatives 1979

Partits d'esquerra radical estatals			
	Vots	%	Diputats
PTE	192.798	1,07%	0
ORT	127.517	0,71%	0
MC-OIC	84.856	0,47%	0
OCEBR-UCE	47.937	0,27%	0
LCR	36.662	0,20%	0
PCT	47.896	0,27%	0
LC	3.614	0,02%	0
Total	541.280	3,01%	0

Candidatures d'esquerra radical nacionalistes			
	Vots	%	Diputats
HB	172.110	0,96%	3
EE	85.677	0,48%	1
UPC	58.953	0,33%	1
BNPG	60.889	0,34%	0
BEAN	56.582	0,31%	0
SMIM	10.022	0,06%	0
CNA	3.049	0,02%	0
Total	447.282	2,50%	5

Font: Ministerio del Interior.

Annex 5 - Composició òrgans del partit

Annex 5.1 Composició dels Comitès Executius del PSAN

Tenim diverses informacions contradictòries sobre la composició dels Comitès **Executius anteriors a 1978** però creiem que les següents persones en podrien haver format part:

Jordi Altarriba	Carles Jordi Guardiola
Margarida Aritzeta	Josep Guia
Joan Armet Josep	Maria López-Llaví
Josep Lluís Blasco	Claris Matheu
Xavier Bru de Sala	Jordi Moners
Francesc Candela	Enric Padrosa
Salvador Casanovas	Josep Ribas
Carles Castellanos	Joan Rendé
Rafael Castellanos	Antoni Serra
Josep Ferrer	Blanca Serra
Jaume Fuster	Eva Serra
Tomeu Fiol	

CE 1978 (elegit al Primer Congrés del PSAN)

Teresa Alabèrnia	Vicenç Garcia
Francesc Artola	Josep Guia
Josep Blasco	Josep Huguet
Assumpta Bohigas	Xavier Mitjà
Casimir Boi	Jordi Moners
Bartomeu Buch	Lluís Llerinós
Francesc Candela	Pere Pugés
Francesc Codina	Ma Mercè Marçal
Eusebi Coromina	Antoni Royo
Fèlix Cucurull	Joan Tarabal

CE (setembre 1979)

Josep Guia	Jordi Moners
Francesc Codina	Francesc Candela
Josep Huguet	Xavier Mitjà

Lluís Adam
Pere Ros
Lluís Llerinós

Pere Pugés
Núria Seràs
Maria Conca

CE 1980 (PSAN adherit a Nacionalistes d'Esquerra)

Lluís Adam
Enric Alcorissa
Josep Lluís Blasco
Francesc Codina
Antoni Eiximenis

Josep Huguet
Lluís Llerinós
Maria Mercè Marçal
Pere Pugés

CE 1980 (PSAN "leninista")

Teresa Alabèrnia
Miquel Alonso
Miquel Asensio
Francesc Candela
Maria Conca
Josep Guia

Xavier Mitjà
Jordi Moners
Remei Oliver
Xavier Romeu
Pere Ros
Núria Seràs

Annex 5.2 Composició dels Comitès Centrals del PSAN

Comitè Central 29 de setembre de 1977

Jordi Vera i Arús
Lluís Solà i Solà
Andreu Roca i Isern
Miquel Asensio i Quiñonero
Miquel Cura i Morera
Antoni Cabra i Vilalta
Àngel Pagès
Josep Torrent i Missé
Joan Guix i Oliver
Jordi Graells
Narcís Santjaume i Navarro
Adela Gonell i Galindo
Josep Maria Alcoverro

Pere Jofre
Glòria Maria Parrilla i Sanz
Vicent Costa i Català
Vicent Garcia i Ramos
Jaume Quintana
Assumpta Bohigas
Josep Ribas i Subinas
Jordi Ordeig i Saster
Lluís Llerinós i Gómez
Josep Maria Martí i Illa
Josep Julià i Pascual
Enric Alcoriza i Anton
Lluís Massaguer i Pallarès

Vicenç Ovni
Gabriel Rigat i Rodilla
Josep Maria Matio i Sanfelix
Abelard Saragossà
Josep Adrià i Girbés
Antoni Furió i Diego
Vicent Mestre i Bertomeu
Lluís Adam i Ferrer
Joaquim Llorca i Pascual
Benet Baeza i Cardona

Antoni Ximenis i Camaño
Ignasi Perramon i Carrió
Josep Santané i Torner
Vicent Simbor i Roig
Tomàs Alcoverro i Pedrola
Anna Costa i Català
Jaume Clapès i Costa
Salvador Balcells i Vilà
Ignasi Duart
Casimir Boy i Núñez

Comitè Central 14 de juliol de 1979

Jordi Vera i Arús
Francesc Castanyer
Manuel Riera
Miquel Asensio i Quiñonero
Miquel Cura i Morera
Antoni Cabra i Vilalta
Àngel Pagès
Josep Torrent i Misse
Carme Massó
Remei Oliver i Duran
Núria Seràs i Lleonart
Antoni Cardona i Torres
Teresa Alabèrnia i Domènech
Vicenç Bon
Gabriel Rigat i Rodilla
Josep Maria Combalia
Fransces Gas i Ferré
Enric Tàrrega i Andrés
Vicenç Mateo Sanfelix

Abelard Saragossà i Alba
Antoni Furió i Diego
Vicenç Mestre i Bertomeu
Antoni Roderic i Tost
Jaume Berenguer
Lluís Adam i Ferrer
Joaquim Llorca i Pascual
Benet Baeza i Cardona
Glòria Maria Parrilla i Sanz
Jordi Ordeig Sabater
Vincent Garcia i Ramos
Lola Gimeno Montesa
Josep Ribas i Subinas
Josep Maria Martí i Illa
Josep Julià i Pascual
Enric Alcoriza i Anton
Antoni Ximenis i Camaño
Ignasi Perramon i Carrió

Annex 6. Breu biografia política de dirigents i militants destacats del PSAN des de 1969 fins a 1980

Jordi Altarriba i Bos, (Barcelona, 1947) Provenent del FNC, fou fundador del PSAN. Fou responsable d'extensió i agitació a l'executiva en els darrers anys del franquisme. Participa en l'escissió de 1977 i milità al MUM, BCT, NE i ENE. Actualment és militant d'ICV on va ser responsable de la sectorial de cultura. Ha estat President de l'Associació de Veïns de Gràcia (Barcelona) i regidor de cultura del districte de Gràcia.

Joan Josep Armet i Coma (Joan Armet) (Barcelona, 1942). Membre del FNC, fou fundador del PSAN i principal líder del partit en la seva primera etapa. Fou representant del PSAN a l'Assemblea de Catalunya, al Consell de Forces Polítiques de Catalunya i primer portaveu públic del partit (1975). Surt del PSAN el 1977 i posteriorment participa al MUM, NE, ENE i ICV, on fou elegit president del consell nacional. Fou elegit diputat per IC al Congrés dels Diputats en la IV Legislatura (1989-1993).

Josep Lluís Blasco i Estellés (Sagunt, 1940 - València 2003). Milità al PSV i fou un dels fundadors del PSAN al País Valencià. Fou dirigent destacat del partit i abandonà el PSAN el 1980. Posteriorment milità a l'AEPV, a la UPV i al BNV. Llicenciat en Dret i Doctor en Filosofia, fou catedràtic de Filosofia del coneixement de la Universitat de València i membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

Xavier Bru de Sala i Castells (Barcelona, 1952). Fou membre del front cultural del PSAN i un dels portaveus del PSAN a Catalunya després de la segona escissió. Abandona el partit el 1979. Dona suport a NE i posteriorment fou Director General de Promoció Cultural de la Generalitat de Catalunya durant el govern de Jordi Pujol. Llicenciat en filologia catalana, és escriptor, crític literari i columnista a *La Vanguardia*. L'any 2008 fou elegit President del Consell de les Arts de Catalunya.

Francesc Candela i Escrivà (Gandia). Provenent del PSV i de Nova Germania, fou fundador del PSAN a València. Participà a l' MDT i a Catalunya Lliure. Com a militant del PSAN fou regidor a Gandia encapçalant la llista de la coalició "Esquerra Unida" (1979-1983). És advocat de professió.

Josep- Lluís Carod-Rovira. (Cambrils, 1952). És filòleg. Fou militant de base del PSAN a les comarques de Tarragona a principis dels setanta. Fou detingut en una reunió plenària de l'Assemblea de Catalunya (1973). Marxà del partit el 1977 i participà al MUM, a NE, ENE i finalment a ERC on fou elegit secretari general (1996) i president del

partit. Fou diputat per ERC al Parlament de Catalunya ininterrompudament des de 1988. El 2003 fou elegit conseller en cap de la Generalitat i el 2007 vicepresident de la Generalitat.

Carles Castellanos i Llorens (Barcelona, 1942). Provenent del FNC, fou fundador del PSAN i posteriorment del PSAN-P, de l'IPC i del MDT. El 1997 refundà el MDT on milita actualment, donant suport a les CUP. És enginyer industrial i filòleg i és professor de traducció a la UAB. Degut a la seva militància, fou detingut i empresonat en diverses ocasions tant a l'època franquista, com durant la transició i també durant el període democràtic. Autor de diversos textos teòrics sobre l'independentisme i col·laborador habitual en diferents èpoques de *Lluita*. El 2003 va publicar unes memòries personals i polítiques: *Reviure els dies. Records d'un temps silenciats* (2003).

Rafael Castellanos i Llorens (Barcelona, 1942). Membre del FNC, fou fundador del PSAN i un dels responsables de la línia ideològica del partit. Participa en l'escissió de 1977 i fou dirigent del MUM, del BCT i del BEAN. Col·laborador habitual i un dels impulsors de la publicació teòrica *Quaderns d'Alliberament* i autor de nombrosos articles ideològics. Va ser traductor de Lelio Basso al català. És militant de base d'ERC.

Francesc Codina i Valls (Granollers, 1954). Milità a les JRC i al PSAN-P. Retorna al PSAN el 1975, on fou director de *Lluita*, l'any 1979. Fundador de NE, ENE i ICV, finalment milità a ERC. Fou regidor per Progrés Municipal d'Osona (PMO) a Vic (1987-1991) com a membre d'IC. Fou assessor al govern de la Generalitat per ERC. És filòleg i professor de la Universitat de Vic.

Josep Maria Ferrer i Ferrer (Josep Ferrer) (Barcelona, 1941). Entra al FNC el 1960. És considerat l'ideòleg dels joves del FNC que fundaran el PSAN. Després de formar de la primera executiva del partit, continua com a militant de base durant els anys setanta. Publicà *Per l'alliberament nacional i de classe* (1978), llibre de referència dels principis ideològics de l'esquerra d'alliberament nacional. Llicenciat en Dret i Filosofia i Lletres, fou un destacat redactor de la Gran Enciclopèdia Catalana. Posteriorment fou cap de publicacions del Parlament de Catalunya. Fou fundador de NE, la Crida a la Solidaritat i l'Associació Josep Narcís Roca i Ferreras.

Jaume Fuster i Guillemó (Barcelona, 1945 - L'Hospitalet de Llobregat, 1998) Exmilitant del PSUC i del FOC, fou molt actiu al front cultural del PSAN a mitjans dels anys 70 i en fou membre de l'executiva. Participa inicialment a NE. Escriptor, traductor i guionista, fou guardonat amb nombrosos premis literaris i autor de novel·les d'èxit com *De mica en mica s'omple la pica* (1972). Fou Coordinador del Congrés de Cultura Catalana (1975-1977) i posteriorment fundador, secretari i president de l'Associació d'Escriptors en Llengua catalana.

Carles-Jordi Guardiola i Noguera (Manresa, 1943). Provenent del FNC, fou fundador del PSAN i representant del PSAN a l'Assemblea de Catalunya. Surt en la segona escissió 1977 i posteriorment donà suport a NE. Fundador i editor de l'Editorial "La Magrana" fins el 2001. Fou membre del Front Cultural del PSAN. Assagista, poeta i editor, és autor de *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans (1939-1977)* (1980).

Josep Guia i Marín (València, 1947). Provenent de Nova Germania, fundador del PSAN a València, i màxim dirigent del partit a partir de 1977 fins a l'actualitat. Ha estat dirigent de l'MDT i de Catalunya Lliure. És doctor en matemàtiques, professor a la Universitat de València i membre del rectorat de la Universitat Catalana d'Estiu. Autor de diversos llibres d'assaig independentista entre els quals "Es molt senzill, digueu-li Catalunya" (1985). Encapçalà la llista del BEAN a la circumscripció de València el 1979.

Josep Huguet i Biosca (Manresa, 1951). Membre de la Unió Socialista del Bages entra al PSAN el 1973. Membre de l'executiu, responsable de relacions internacionals i autor de ponències per al Congrés del PSAN. Fundador de NE, participà a ENE i posteriorment entrà a ERC. Diputat al Parlament de Catalunya per ERC ininterrompudament a partir de 1995. El 2004 fou nomenat conseller de Comerç, Consum i Turisme de la Generalitat de Catalunya i, a partir de 2007, conseller d'Innovació, Universitats i Empresa.

Lluís Llerinós i Gómez (Malgrat de Mar, 1947). Membre del front sindical del PSAN. Mecànic, membre de CCOO i fundador i dirigent del sindicat Col·lectiu de Treballadors (CCTT). Entrà al PSAN el 1974 i posteriorment milità a NE i ERC. Fou regidor a Malgrat pel PSAN i primer tinent d'alcalde (1979-1983) i també ho fou per ERC (1991-1998).

Josep Maria López Llaví (Barcelona, 1941). Provenent del FNC, participa en la fundació del PSAN. Després de l'escissió de 1977, participà en el MUM, NE, ENE i ICV. Fou responsable de cultura d'ICV. Va ser un dels impulsors del Front cultural del PSAN. És crític de cinema i ha treballat en la distribució editorial.

Maria Mercè Marçal (Ivars d'Urgell, 1952 - Barcelona, 1998). Milità a Sant Boi de Llobregat, però degut al seu origen lleidatà, encapçalà la llista del BEAN 1979 per Lleida i tanca la llista de NE en la mateixa circumscripció (1980). Escriptora i professora d'institut. Poeta guardonada amb nombrosos premis, per exemple el Carles Riba de poesia el 1976 amb "Cau de llunes". Reconeguda militant feminista, coordina la ponència sobre "alliberament de la dona" al Congrés del PSAN. Va esdevenir un símbol, en part degut a la seva mort prematura, de la triple lluita feminista, independentista i de classe.

Jordi Moners i Sinyol (El Prat de Llobregat, 1933). Membre del FNC i del PSAN. És historiador i filòleg. Traductor de Marx al català i autor de la *Síntesi d'Història dels Països Catalans* (La Magrana 1976). Milità al PSAN des de la seva fundació fins a l'actualitat, sent dirigent del MDT i de CL. Tot i que durant uns anys visqué a Alemanya, residí al Prat de Llobregat i posteriorment a Sant Boi de Llobregat.

Ignasi Perramon i Carrió (Manresa, 1951). Regidor pel PSAN a Manresa (1979-1983). Surt el 1980, NE, ENE. Regidor per Esquerra Nacionalista de Manresa (1987-1995) i per ERC des de 1999.

Xavier Romeu i Jover (Barcelona 1941 - 1983). Filòleg, escriptor i dramaturg, entra al PSAN el 1978, fou un dels pocs intel·lectuals que el 1980 es quedà al PSAN i no entra a NE. Morí en accident de cotxe.

Jaume Renyer i Alimbau. (Vila-Seca, 1958). Entrà al PSAN com a militant de base a mitjans dels setanta. Fou dirigent de Catalunya Lliure. Ingressà a ERC el 1991 coincidint amb la dissolució de Terra Lliure. Llicenciat en Dret i professor de dret administratiu a al URV, ha estat secretari dels ajuntaments d'El Vendrell, Granollers i Reus. Fou elegit membre del Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya (2000-2004) a proposta d'ERC. Actualment milita a Reagrupament.

Antoni Serra i Bauzà (Sóller, 1936). Escriptor i periodista, milità al PSUC a Barcelona, al PCE a Mallorca i al MAN. Fundà el PSAN a Mallorca el 1976, que abandona el 1977. És autor del recull d'articles sobre la transició a Mallorca *Gràcies, no volem flors* (1981).

Blanca Serra i Puig, (Barcelona) Membre del FNC, fou fundadora del PSAN, i participà al PSAN-P, IPC i al Col·lectiu Nova Falç. Membre del Front d'Ensenyants del PSAN i dels CAE. Fou detinguda juntament amb la seva germana Eva en diverses ocasions durant la transició. Fou dirigent de la Plataforma pel Dret a Decidir a partir de 2006.

Eva Serra i Puig (Barcelona, 1942). Membre del FNC, fou fundadora del PSAN, i participà al PSAN-P, IPC i al Col·lectiu Nova Falç. És detinguda en diverses ocasions durant els anys 70 i novament el 1982 acusada de pertànyer a Terra Lliure. Professora d'Història moderna a la UAB, a la UB i, posteriorment, a la UPF, ha editat diversos llibres sobre la Guerra dels Segadors.

Josep de Calassanç Serra i Puig "Cala" (Barcelona) Provenent del FNC, fou fundador del PSAN, PSAN-P, IPC i també del col·lectiu Nova Falç. Fou responsable de l'aparell de propaganda del PSAN i del PSAN-P. El 1975 s'exilià a la Catalunya Nord on viu des d'aleshores. Diverses fonts el consideren un dels fundadors de Terra Lliure,

organització de la que fou expulsat. Des de fa anys, desenvolupa tasques d'activisme cultural a la Catalunya Nord.